

Raftul Denisei

Alain de Botton

Sex, shopping și un roman

eBook

HUMANITAS fiction

Raftul Denisei

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Alain de Botton

Sex, shopping și un roman

Traducere din engleză de
OANA CRISTESCU

HUMANITAS fiction

Redactor: Mona Antohi
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

ALAIN DE BOTTON
THE ROMANTIC MOVEMENT

ISBN 978-606-779-033-7 (pdf)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Pentru Miel

Introducere

Când li se cerea să o descrie pe Alice, cuvântul „visătoare“ le stătea oamenilor mai tot timpul pe limbă. Sub stratul de civilizație și sub scepticismul aferent, ea dezvăluia privirea plină de regret și lipsită de concentrare a unei ființe ale cărei gânduri lunecă permanent către o lume alternativă și mult mai puțin concretă. Ochii ei verde deschis aveau nuanțe de melancolie ce vorbeau despre pierdere și un nedefinit alean. Confuză și chiar puțin rușinată, putea fi văzută cum căuta prin talmeș-balmeșul lumesc ceva care să insufle sens în platitudinea existenței. Și, poate din cauza epocii în care trăia, această dorință de autotranscendere (dacă putem să ne exprimăm atât de teologic) ajunsese să se identifice cu ideea de Iubire.

Deși familiarizată cu burleștile sesiuni de comunicare ratată numite – pentru simplificare – relații, Alice își păstrase credința într-o pasiune de proporții inadmisibile, aproape vulgare. În cele mai nepotrivite momente, ezitând între diversele mărci de produse într-o băcănie, aruncându-și ochii pe anunțurile mortuare pe când călătorea cu trenul de dimineață sau lipind timbrele dulci-amărui pe facturile de utilități ale locuinței, își surprindea gândurile vagabondând, copilărește dar cu încăpățânare, către un scenariu în care se unea cu un mântuitor Altul.

Sătulă de propria capacitate de a fi cinică, sătulă de a vedea numai defecte în ea însăși și în ceilalți, își dorea să fie copleșită

de sentimente pentru o altă ființă umană. Își dorea o situație în care să nu aibă de ales, să nu aibă timp să ofteze să se întrebe „Oare el și cu mine chiar ne potrivim?“, în care analiza și interpretarea să fie de prisos, în care celălalt să fie doar o prezență indiscutabilă și complet naturală.

Șocant de incompatibilă în concepția romantică despre dragoste este ideea că cineva s-ar putea implica într-o relație nu pentru frumusețea ochilor cuiva, sau pentru rafinamentul intelectului său, ci pur și simplu pentru a evita contemplarea unui șir de seri petrecute în singurătate. Ce poate fi mai respingător decât să suporți limitările altora ca alternativă disperată la contemplarea solitară a propriilor limitări? Dar după o căutare epuizantă și sterilă, putem fi iertați (sau măcar înțeleși) pentru decizia de a împărți ipoteca cu o ființă ale cărei calități nu ne istovesc în nici un fel imaginația, dar care este cel mai reușit specimen ce a trădat un interes susținut față de noi, și pentru care găsim energia de a-i ignora spinarea cocoșată, opțiunea politică ciudată sau râsul strident, păstrând speranța într-o îmbunătățire, dacă mai târziu s-ar prezenta un candidat mai potrivit.

Lui Alice îi era greață să se gândească la iubire în termeni atât de pragmatici, nevoia de a te mulțumi cu individul pocit peste care dai din întâmplare la piscină, de a te acomoda în mod laș cu produsul defectuos al mediului social în numele unor imperative biologice și psihologice josnice. Deși traiul zilnic impune nuanțe, deși transcendența e rareori inclusă în categoria vieții adulte, știa că nu s-ar putea niciodată mulțumi cu mai puțin decât uniunea sufletească atât de elocvent descrisă de poeți și regizori de film pe tărâmul vrăjit al esteticii.

Mai erau și alte dorințe: să aibă sentimentul că viața în sfârșit începe, să pună capăt stânjenelii și reflexivității paralizante, să poată avea o dispoziție emoțională care să nu o catapulteze cu regularitate în depresii întunecate sau în perioade de distrugătoare ură față de sine. Mai existau și dorințe mate-

riale: să aibă o față pe care să o poată contempla fără o oglindă întunecată și fără un suspin profund, genul de viață despre care citești în paginile revistelor, o viață radioasă, însorită, într-o casă strălucitoare, cu haine făcute de mână, cu bluze de mătase de la buticuri elegante și cu vacanțe pe țărmurile unor mări tropicale.

Pentru a folosi definiția lui D.H. Lawrence, era romantică în sensul că îi era „dor de casă către altundeva" – altundeva însemnând un alt trup, o altă țară, un alt iubit – ecoul celebrului „*la vie est ailleurs*" al unui Rimbaud adolescent. Dar de unde venea această boală, dacă putem numi boală dorința de altceva? Nu era naivă, frunzărise marile cărți și teorii, aflase că Dumnezeu e mort și că Omul (celălalt anacronism) se apropia de sfârșit ca întrupare a unei soluții pentru Viață, știa că poveștile cu final fericit și eroine mulțumite trebuiau catalogate drept fantezii ieftine și nu drept literatură. Însă, poate pentru că își păstrase apetitul pentru telenovele și cântece ale căror refrene vorbeau despre cineva care dorea să

Te țin în brațe, iubito, să te iubesc, iubito,
Să-ți spun că te iubesc, iubito,

încă aștepta ca salvarea să-și facă apariția (telefonic sau prin altă metodă).

Într-o lume în care, susținea ea, preocuparea pentru satisfacerea pornirilor fizice nu trebuie neapărat să capete titlul de realitate, Alice se ocupa de conturile clienților într-o mare agenție de publicitate din Soho Square. Lucra acolo de când absolvise o universitate din provincie, cu câțiva ani în urmă, și aterizase în această slujbă pe baza unei naive – retrospectiv vorbind – confuzii între plăcerea de a consuma produse și mult mai puțin agreabila sarcină de a inventa acest consum.

Împărțea o secțiune dintr-un birou deschis cu o colegă de la departamentul financiar, lucrând sub lumina orbitoare a

becurilor fluorescente și în briza înghețată a aparatului de aer condiționat. La sfârșitul zilei de muncă, metroul o ducea înapoi către un apartament în Earl's Court, pe care-l împărțea cu prietena ei Suzy. Până acum, cele două femei reușiseră să depășească fără certuri obstacolele casnice, dar de curând Alice începuse să vină acasă cu o oarecare teamă. Colega de apartament, o veselă și practică infirmieră, după o veșnicie de singurătate, în final se îndrăgostise. Iubitul era un doctor tânăr, eminamente rezonabil, inteligent într-un fel discret, ironic și amuzant, cu o aplecare către povești macabre despre anatomie.

În acea nemenționabilă, poate chiar inconștientă, ierarhie feminină a frumuseții, Alice se considerase întotdeauna mai drăguță, nu în mod dramatic, dar în orice caz dotată cu avantaje naturale distincte. În trecut o consolase pe Suzy spunându-i că, oricât de puțini ar fi, cu timpul niște bărbați compatibili se vor arăta, că gleznele groase nu constituie o problemă, că personalitatea e ceea ce contează – asigurări date cu subtextul condescendent al unei femei a cărei atracție se situează pe baze mai solide, și care are pe robotul telefonic o droaie de mesaje care s-o dovedească.

Dar oricare ar fi fost respectivele dimensiuni ale gleznelor, Alice era acum cea care se străduia să-și păstreze zâmbetul în vreme ce Matt și Suzy își spuneau unul altuia Babar și Mimi și-și punctau conversațiile cu dulci chicoteli în surdină ale căror origini nu le putea înțelege.

— Întotdeauna am spus că o să rămânem apropiate chiar dacă-mi găsesc pe cineva, i-a spus Suzy într-o seară, strângând-o afectuos de mână. Ești cea mai bună prietenă a mea, și asta n-o s-o uit niciodată.

Ca atare, Suzy încercase o eroică redesenare a duoului romantic, invitându-și colega de apartament la restaurante, filme și plimbări de-a lungul râului. Dar, oricât de sincere erau aceste propuneri, Alice devenise treptat incapabilă să accepte generozitatea lui Suzy. Îi era peste puteri să se arate fericită pentru

cineva, în timp ce în interior se simțea distrusă de absența unor sentimente asemănătoare. Așa că prefera să-și petreacă serile acasă, prefăcându-se interesată de soarta țărilor devastate de război prezentate de buletinele de știri, privite de pe canapeaua din living, cu o farfurie de pește sau pui gătit la microunde balansată stângaci pe genunchi.

Nu mai avea chef să se vadă cu nimeni – sau, mai degrabă, absența Lui făcea ca toți ceilalți să pară inutili. Cunoștea multe persoane care se considerau prieteni, carnetul de adrese era înțesat, pentru că le punea oamenilor întrebări despre ei înșiși, era interesată de viețile lor, își amintea poveștile pe care i le spuneau, și astfel le împlinea cu talent nevoia de a fi recunoscuți. Iar dacă dorința de a relua contactul o ocolea, era poate din pricină că acești prieteni reprezentau un anturaj, fără a-i alina prin aceasta propria senzație de singurătate. Singurătatea nu înceta atunci când se afla la o masă, înconjurată de figuri animate; nu putea lua sfârșit decât atunci când nivelul de interes al unei alte ființe umane atingea un punct dincolo de obișnuita evaluare prozaică. Ar fi fost de acord cu concluzia lui Proust (foarte nearistoteliană) că prietenia e o simplă formă de lașitate, o fugă din fața sporitelor responsabilități și provocări ale dragostei.

Autocompătimirea își ițește capul atunci când arunci o privire obiectivă asupra propriei persoane, și ești cuprins de un sentiment de compasiune pentru ființa pe care o vezi, o atitudine care implică: „Dacă ar fi cineva pe care să nu-l cunosc, mi-ar părea rău pentru el/ea.“ Înseamnă să fii sedus de propria stare deplorabilă, să te întristezi de propria tristețe. Asocierile nedemne întipărite în cuvânt sugerează o istorică predispoziție către supraestimarea propriilor necazuri, către a fi trist fără un motiv serios. Cei care se autocompătimesc se consideră figuri tragice dacă sunt înșelați în cursul unei banale povești de dragoste; suferă de o ușoară inflamație în gât și, înfofoliți în fulare și înconjurați de medicamente, scuipă flegmă de parcă ar avea pneumonie.

Prin temperament, Alice nu avea timp pentru așa ceva. În săptămânile din urmă însă, se trezise luptând cu o copleșitoare dorință de a izbucni în lacrimi. O apuca în cele mai inoportune situații, în timpul prânzurilor cu colegii sau la ședințele de vânzări de vineri după-amiaza. Își simțea ochii umflându-i-se și îi închidea ca să-și rețină lacrimile, dar presiunea făcea ca o dâră de lichid sărat să i se scurgă pe obraz, adunându-i-se într-o picătură pe bărbie.

— Te simți bine, draga mea? o întrebase o farmacistă cu figură blândă, în timp ce-i dădea restul de la o rețetă pe care Alice o ridicase în timpul pauzei de masă.

— Da, sigur. Mă simt bine, răspunse ea, tulburată de ideea că nefericirea îi devenise atât de vizibilă.

— Ai grijă de tine, da? replică femeia, cu un zâmbet mângâietor, în timp ce se îndepărta.

Alice nu înțelegea disperarea în care se prăbușise. Întotdeauna susținuse că fericirea ar trebui definită ca absența durerii, mai degrabă decât ca prezența plăcerii. Atunci de ce, cu o slujbă decentă, sănătoasă și cu un acoperiș deasupra capului, se pierdea cu atâta regularitate și în mod copilăresc în suspine lacrimogene?

Nu se putea plânge decât de faptul că se simțea dezolant de nesemnificativă pentru celelalte ființe umane, întru câtva inutilă pentru planetă și pentru mișcările locuitorilor acesteia.

Ceea ce se afla probabil în spatele lacrimilor era bănuiala tristă că, dacă într-o zi s-ar fi împiedicat și ar fi alunecat dincolo de marginea Pământului, nimeni nu ar fi acordat absenței ei mai mult de un minut de gândire.

Realitatea

Într-un weekend pe la începutul lui martie, Alice acceptă invitația de a o vizita pe sora ei mai mare, Jane, care locuia cu soțul său pe o proprietate dintr-o zonă degradată a orașului. Jane era avocat, și se ocupa pe-atunci de un centru comunitar pentru femei agresate, muncă despre care sugera în mod invariabil că ar fi mult mai importantă decât marketingul pentru șampoane sau detergenți.

Structura morală a relației o distribuia pe Alice în rolul surorii mai mici, frivolă și egocentrică, iar pe Jane în cel al surorii mai mari, mai nobilă și mai curajoasă, care renunțase în mod eroic la șansa unei vieți confortabile în numele ajutorării celor năpăstuiți.

În cursul după-amiezei de sâmbătă, cele două surori făcuseră o plimbare în parcul de lângă proprietate. Începuse o ploaie ușoară, care adăuga o notă sumbră scenei și-așa dezolante.

— Arăți bine, spuse Jane pe când deschidea poarta.

— Serios? răspunse Alice. Mă bucur, pentru că nu știu dacă mă și simt așa.

— De ce, ce s-a întâmplat?

— O, nu știu, nimic de fapt, replică ea precautră, neștiind cum avea să reacționeze sora ei la harababura de emoții care o încerca.

— Nu, serios, dă-i drumul, ascult.

— O, e o prostie, chiar o prostie, pur și simplu nu mă simt bine pentru moment.

— Ai fost la un doctor?

— Nu, nu e genul ăla de chestie.

— Atunci ce e?

— E doar în mintea mea, ca de obicei.

— Continuă.

— Mă simt doar cam obosită pe dinăuntru, nu fizic, emoțional. Mă uit la oameni, vorbesc cu ei, fac tot felul de lucruri interesante, și cumva nimic nu mă atinge așa cum ar trebui.

— Ce vrei să spui?

— Parcă ar fi un fel de surdină între mine și lume, ca o pătură care mă împiedică să simt lucrurile cum ar fi normal. De exemplu, mă uitam la niște flori într-un magazin zilele trecute, la niște narcise, și în mod normal ador florile, dar de data asta mă uitam la ele de parcă ar fi fost niște obiecte extraterestre. Of, nici nu știu ce spun. Probabil că e un exemplu prost, dar nimic nu pare *real*, dacă înțelegi ce vreau să spun.

Urmă o pauză, apoi Jane replică:

— Mi-aș dori și eu ca lucrurile să pară *mai puțin* reale pe-aici. Consiliul iar e pe capul meu din cauza fondurilor. Dacă i-am lăsa, nenorociții ar închide adăpostul. E o nebunie, pentru că avem atâta de lucru în momentul ăsta. Tocmai m-am ocupat de o femeie căreia soțul i-a tăiat patru degete cu fierăstrăul. Și ieri serviciile sociale ne-au adus o femeie din Bangladesh care nu vorbește o boabă de engleză, al cărei soț a murit și a lăsat-o cu trei copii mici. Și mai e și Susan, o fată de 13 ani, al cărei tată tocmai a fost băgat la închisoare pentru că o molesta.

— Ce cumplit.

— Uneori te invidiez, oftă Jane. Săptămâna asta am avut parte de realitate cât să-mi ajungă.

*

Istoria gândirii demonstrează existența unei copleșitoare tentații de a împărți lumea în două: cea reală și cea mai puțin reală.

Logic vorbind, bătăliile date pe această temă sunt absurde. Tot ce există este prin urmare real, dar dezbaterea ne reține interesul ca problemă etică, mai degrabă decât epistemică. Ceea ce este considerat real este de asemenea considerat valoros.

Puși în fața clocotului disparat al fenomenelor lumii (copii care se nasc, frunze care cad din copaci, broaște care depun ouă, vulcani care erup, politicieni care mint), filozofii ne oferă o gamă nesfârșită – și evident incompatibilă – de substanțe sau idei reale. Pentru Thales, de exemplu, realitatea se găsea în apă, elementul primar și ireductibil. Pentru Heraclit însă, realitatea era de găsit în foc. La Platon, rezida în sufletul rațional, la Augustin se găsea în Dumnezeu, la Hobbes în mișcare, la Hegel în progresul spiritului, la Schopenhauer în voință, la Madame Bovary în iubire, la Marx în lupta proletariatului pentru emancipare…

Acești gânditori înțelegeau, firește, că în lume există și alți factori, și nu făceau decât să-și identifice ideea ca fiind structurantă, mobil esențial al mecanicii complexe a istoriei omenirii.

Dar nu cumva Madame Bovary este o anomalie în această listă? Poate în ceea ce privește statutul ei ca filozof da, dar tehnica ei de a împărți lumea în două ne e familiară. Ca și Sf. Augustin înaintea ei, ea a decis să împartă lucrurile de-a lungul faliei Iubirii, deși cea închinată Omului, nu lui Dumnezeu.

Pe de o parte, exista lumea balurilor sclipitoare, a hârtiei de scris de culoare crem și a privirilor cu înțeles, iar pe de alta, existența obișnuită, ziua de muncă a sătenilor banali, plictiseala vieții domestice, a unui soț sforăind bovin alături de ea în pat.

Alice era în mod implicit de acord cu judecata despre realitate a doamnei Bovary. Și ea localizase apogeul posibilităților umane în intimitatea a două ființe, dispuse să ignore celelalte triumfuri ale civilizației (fierbătoarele de ouă, zgârie-norii, testele de sarcină), pentru a se declara cu adevărat vie numai în starea de dragoste. Era o definiție foarte îndepărtată de știința medicală, „a fi în viață“ în acest context depinzând nu de circulația oxigenului sau de activitatea cerebrală, ci de prezența cuiva

Filozoful	*Data*	*Ingredientul realității*
Thales	c. 636 – c. 546 î.Cr.	Apa
Heraclit	c. 535 – c. 475 î.Cr.	Focul
Platon	c. 427 – c. 347 î.Cr.	Sufletul rațional
Sf. Augustin	354 – 430 d.Cr.	Iubirea de Dumnezeu
Hobbes	1588 – 1679	Mișcarea
Hegel	1770 – 1831	Progresul spiritului
Schopenhauer	1788 – 1860	Voința
Madame Bovary	Anii 1840 – 1850	Iubirea pentru oameni
Marx	1818 – 1883	Lupta proletariatului

Tabela realității

cu care să poată face o baie, lângă care să se ghemuiască după ce făcuseră dragoste, și cu care să poată vorbi folosind un limbaj infantil și plin de afecțiune.

E greu de spus când se încetățenise această prejudecată. În adolescență, devenise conștientă de prăpastia pe care prietenii și familia nu o puteau umple, și care se ameliora numai temporar prin intermediul filmelor și versurilor cântecelor.

De atunci, mediocritatea bărbaților pe care-i primise în dormitor făcuse prea puțin pentru a-i modifica sistemul de valori. Chiar și atunci când o auzea pe sora ei acordând importanță unei lumi în care femeile își pierdeau degete din cauza soților, tot nu se putea autoconvinge să accepte aceasta ca realitate. Categoric, pierderea a patru degete era o problemă gravă, era chiar – dacă era să-i ignori pe greci – o tragedie. Dar ar fi susținut până la capăt că aceste degete, oricât de vitale, nu trebuiau totuși considerate componente ale realității.

Jane avea un previzibil dispreț pentru acest lucru. Problema nu era legată atât de nefericitul amortizor dintre ea și o vază cu flori, de a fi sau nu îndrăgostită, cât de a fi în viață sau nu, cu un acoperiș deasupra capului sau fără adăpost, agresată sau

sănătoasă. Și, pentru că banii făceau diferența între una și alta, viața era mai reală în East End decât în West End; o stradă cu găști de tineri deșirați și acneici pierzând vremea în fața garajelor era mai reală decât una unde bărbați cu ochelari lustruiau ornamentele cromate ale mașinilor de serviciu.

Pentru că urmau să ia cina cu soțul lui Jane în seara aceea, cele două femei se opriră la un supermarket în drum spre casă. Jane luă un cărucior și-l manevră decisă prin mulțimea de cumpărători de sâmbătă seara.

— Mă gândeam să fac o tocăniță cu piure, remarcă ea. Îți convine?

— Poftim? replică Alice.

— N-are importanță. Ascultă, așteaptă aici. Mă duc o clipă până la delicatese.

Alice fusese distrasă de vederea unui cuplu care aștepta autobuzul de cealaltă parte a vitrinei din sticlă. El era înalt și îmbrăcat într-un pardesiu gros din lână, pe care îl deschisese ca să-și înfășoare iubita. Cu răsuflarea aburind, formau un ghemotoc confortabil care se opunea vântului rece de pe High Street. Bărbatul se aplecă s-o sărute pe femeie pe gât, ea îi ciufuli afectuos părul scurt și negru – iar Alice suspină tăcut amintindu-și că și ea ar fi vrut să aibă pe cineva care s-o înfofolească în pardesiul lui din lână și s-o sărute pe gât într-o stație înghețată de autobuz.

În seara aceea, după tocană, piure și prea multe pahare de vin roșu, dezbaterea dualistă asupra realității deveni mai articulată.

— Nu te înțeleg, pur și simplu nu te înțeleg, spuse Jane. Pentru cine te păstrezi? Pentru Mesia? Întotdeauna există o problemă, nu? Ori e prea inteligent, ori prea tont, prea arătos sau nu suficient de arătos, prea pasionat sau prea bleg. De ce nu înveți să accepți oamenii, cu bune și rele, și nu te apuci de ce-i important în viață?

— Ar fi bine să știm ce e important în viață, draga mea, răspunse John, soțul lui Jane, lăsându-se pe spate cu scaunul și aprinzând o țigară.

— Las-o moartă, John, știi ce vreau să spun. Știi, ne plăcem unul pe altul, ne iubim unul pe altul, dar nu e genul de iubire care o roade pe Alice, chestia aia cu I mare, viori și ciocolată.

— Ne-au trebuit două minute ca să ne întoarcem la vechea caricatură. Nici nu știu de ce mă obosesc să-i spun ceva unei persoane care-mi înfige cuțitul în rană de câte ori poate.

— Ai dreptate, Othello al familiei, înjunghiind-o pe biata nevinovată…

— Nu deveni ipocrită.

— Calmează-te, draga mea.

— Sunt foarte calmă, mulțumesc. Pur și simplu m-am săturat de cât de critică pari a fi față de tot ce fac.

— Chiar o iei razna.

— Poate că da.

— Ei bine, nu e cazul, spuse Jane, pentru că nu cred că spun ceva jignitor. Nu fac decât observația foarte evidentă că, știi, o relație care să funcționeze nu este așa cum îți imaginezi tu. E o chestie dificilă, trebuie să schimbi scutece și să faci ca banii să ajungă de la o lună la alta, și să te străduiești și dacă ești obosită sau nervoasă. Nu există nici un fel de farmec în chestia asta. Visează mai departe, dacă-ți imaginezi că e ca în sărutările pe care le vezi în filmele de la Hollywood.

Arta și viața

În tren spre casă, a doua zi, Alice se gândi mai mult la sărutări: mai precis, își puse în treacăt întrebarea ce însemna pentru sora ei și soțul acesteia să se sărute.

Din câte își putea da seama, nu era un lucru pe care să-l facă des. Rareori îi văzuse dând semne de afecțiune fizică, chiar și înainte de venirea pe lume a copilului, chiar și înainte de nuntă. Cu câțiva ani în urmă, când ea și sora ei plecaseră pentru o lună în vacanță în Statele Unite, John o sărutase pe Jane pe buze, în fața porții de îmbarcare de la Heathrow. Dar nu fusese sărutul unui bărbat care-și lua rămas-bun de la iubita lui pentru o perioadă dureros de lungă, ci păruse un bărbat care încerca să sărute o femeie așa cum credea el că un bărbat trebuie să sărute o femeie atunci când sunt tineri și îndrăgostiți, și ea pleacă pentru o lună în vacanță în Statele Unite împreună cu sora ei. Nu era de mirare că Jane vorbea dezaprobator despre săruturile hollywoodiene, nu era de mirare că avea impresia că genul de sărut portretizat în operele de artă era pură fantezie, atâta timp cât săruturile de care avusese parte în viață păreau fără legătură cu emoțiile mult mai profunde pe care le va fi simțit.

Alice considerase întotdeauna că un sărut reușit trebuia să fie egal – dacă nu să rivalizeze – cu a face dragoste cu un partener talentat. Aprecia un bărbat care investea timp și atenție într-un sărut, când era provocat să exploreze posibilitățile erotice

și tehnic-subtile ale gurii. Un bărbat care sărută bine are nevoie de priceperea unui violonist sau pianist, trebuie să știe cum să controleze și să articuleze fiecare mușchi al gurii, trebuie să cunoască claviatura, ritmul și tempoul, să știe când să apese și când să atingă ușor și incitant, când să deschidă gura și când să lase puțină distanță. Un bărbat care sărută bine trebuie să-și controleze producția de salivă și ritmul respirației, trebuie să știe când să schimbe cu senzualitate poziția capului pentru a implica întreaga față în sărut, să coordoneze ceea ce se întâmplă în jurul buzelor cu degetele care explorează urechile și ceafa, tâmplele și sprâncenele.

Cât de rare fuseseră săruturile bune în viața ei! Cele de la început fuseseră, în mod previzibil, dezastruoase – fie prea umede, fie arse de timiditatea adolescenței –, dar și mai târziu descoperise că bărbații rar se implică cum trebuie în acest act. De cele mai multe ori, erau preocupați de sărut numai ca preludiu la a o dezbrăca, un ritual politicos și obligatoriu al unui proiect mai larg și mai ambițios, și, odată ce se găseau împreună în pat, gândurile și eforturile erau direcționate fără ambiguitate în altă direcție.

De aceea remarca critică a lui Jane pe tema îmbrățișărilor hollywoodiene îi rămăsese în memorie. Aceasta implica o distincție între două tipuri de săruturi:

[i] *Adevărate*, așa cum se putuse vedea între ea și John la poarta de îmbarcare de la Heathrow, și
[ii] *False, artistice*, ambițioase eforturi senzuale cunoscute mai ales din filmele de la Hollywood, din romane și din picturi.

Dar, reflectând la această chestiune în drum spre casă, Alice trase concluzia că, dacă s-ar ajunge la a alege între săruturile dintre Jane și John și cele văzute pe ecran, atunci acestea din urmă ar trebui acceptate ca fiind cele mai adevărate, mai reale – deși mult mai puțin exersate – dintre ele.

Estetica ar fi interpretat problema ca parte din familiara dezbatere dintre Artă și Viață. În funcție de locul din care pri-

vești, fie că săruturile-din-viață sunt mai bune decât săruturile-din-artă, fie invers. Și dacă, așa ca Jane, te situezi de partea lui Platon în această problemă, atunci Viața are neîndoielnic câștig de cauză.

Platon avea convingerea că prin definiție arta nu poate decât să se străduiască, și în mod tipic să nu reușească, să se ridice la nivelul vieții. Prin urmare, artiștii erau inutili într-o societate ideală, pentru că ei nu făceau decât să imite ceea ce deja exista, și ca atare nu trebuia reprodus, indiferent cât de frumoase ar fi operele lui Rodin sau Klimt. Ce sens are să desenezi un pat când în jur există paturi adevărate? Ce rost are să filmezi un sărut, când pupăceala e atât de des întâlnită?

Oscar Wilde ar fi fost de altă părere. În legendara lui (deși ușor banalizată acum) remarcă, nu arta e cea care imită viața, ci viața imită arta. Ce a vrut Wilde să spună cu un atât de stupefiant aforism? Că arta are un avantaj asupra vieții, că săruturile pe care le primești de la un iubit tridimensional sunt doar rude sărace ale celor la care ești martor pe ecran. Estetica romantică a lui Wilde îi judeca pe bărbații ca Tony, pe care Alice îl sărutase la petrecerea de Crăciun de la birou, un bărbat a cărui răsuflare mirosea a supă de ceapă și al cărui comportament semăna cu al unui câine entuziast care-și salută stăpânul după o îndelungată absență.

Alice se întoarse de la sora ei puțin după ora șase duminică seara. Toate luminile erau stinse în apartament, iar ușa lui Suzy era deschisă, dezvăluind un pat nefolosit. Intră în propria cameră, puse sacul de voiaj pe un scaun și se ghemui sub plapumă, privind printre perdelele trase la spatele casei de alături. O femeie cu mănuși portocalii de menaj curăța o farfurie în bucătărie, în apartamentul de deasupra un bărbat era aplecat deasupra unui ziar în fața televizorului deschis, iar peste acoperișul cu dezordinea lui de coșuri nefolosite și de antene, o lună în primul pătrar pâlpâia intermitent printre norii în mișcare.

O trezi din visare telefonul care suna în hol, dar până ajunse la el, pe fir nu mai era nimeni. Rămase un moment pe coridorul îngust, cu un picior sprijinit de perete, cu ochii pe becul de lângă ușă. Nu-și putea da seama dacă îi era foame sau era obosită, dacă voia să vadă pe cineva sau să fie singură, dacă voia să citească sau să se uite la televizor. Începu să urce încet scările, preocupată să-și rupă o pieliță de la degetul arătător. În bucătărie era un bilet de la Suzy – nu se întorcea decât luni, în frigider lăsase niște salată și lasagna, se distrase bine în weekend?

Lasagna începea să-și arate vârsta, salata își pierduse aspectul de vreo zi sau două. Poate ar trebui să mănânce niște supă. Scoase un desfăcător de conserve din sertarul de lângă chiuvetă și o cutie de supă din dulapul de deasupra frigiderului. O încălzi până aproape să dea în clocot, turnă conținutul într-o farfurie groasă de faianță, roșul supei contrastând neplăcut cu modelul verde cu flori. Pe masă era un teanc de ziare de duminică, și se uită prin ele în timp ce mânca.

Ce singurătate e să stai în bucătărie și să mănânci o conservă de supă de roșii, fără cineva care să se uite la tine, fără cineva care să-ți aline îngrozitoarea materialitate banală a ceea ce se întâmplă, fără cineva care să înzestreze procesul cu importanță sau sens. Cina pentru o persoană, supa călduță: poate că aici se afla un indiciu pentru încântarea lui Alice la o recentă expoziție de pop-art, și pentru atracția ei față de lucrările lui Andy Warhol. Încă o dovadă a capacității artei de a potența viața.

Warhol luase umila cutie de supă și efectuase o operație magică, prin care arta nu numai că imitase în mod platonic un obiect, ci îl și potențase în mod wildean. De multă vreme conservele Campbell's aveau ceva deprimant, dar deveneau cu mult mai puțin deprimante atunci când te gândeai că au fost văzute și de altcineva, că acel cineva avusese grijă să le ridice la rangul de obiecte de valoare, că fuseseră atârnate pe pereți de muzee și avuseseră valoare iconică.

Timp de zeci de ani respinse ca subiecte ale reprezentării, sortite disprețului arătat tuturor „obiectelor obișnuite", criticii

de artă fuseseră obligați să privească mai atent la conserve și hamburgeri, la uscătoare de păr și rujuri, la dușuri și întrerupătoare, pentru că acum artiștii se ocupau de ele. Fuseseră obligați să se uite, dincolo de propria lor supă, la un număr de obiecte înjosite anterior, pentru că se hotărâse că și acestea trebuiau incluse în sfera esteticului, alături de Madone, Venusuri și Bune Vestiri.

O ramă pusă în jurul banalului împiedica obișnuita ignorare a formelor, culorilor și rezonanțelor, sugerând că:

Aici se întâmplă ceva deosebit

Cyril Connolly definise jurnalismul drept ceva care trebuie luat în considerare o singură dată, iar literatura drept ceea ce va fi luat din nou în seamă – în acest caz, conservele Campbell's fuseseră *jurnalistice* (simple receptacule de unică folosință), până când operațiunea de punere în ramă a lui Warhol le ridicase la rang *literar* (ceva care se atârna pe perete, pentru a fi vizionat în mod repetat).

Supă literară

Nu se putea oare construi o analogie între ceea ce realizase Warhol cu ajutorul vopselelor și ceea ce cineva îndrăgostit ar face atunci când laudă niște îndelung ignorați pistrui pe nasul sau pe mâna iubitei/iubitului? Nu este oare, structural vorbind, același proces atunci când un îndrăgostit murmură „N-am văzut niciodată pe cineva care să aibă încheieturi/alunițe/gene/degete la picioare atât de adorabile ca tine?“ și atunci când un artist scoate în evidență calitățile estetice ale unei cutii de supă sau ale unor bureți de bucătărie?

La un anumit nivel este rizibil să te minunezi de astfel de detalii, la fel de rizibil ca o cutie de supă pe un perete, însă dacă accepți că asemenea banalități sunt admirate pentru că fac parte dintr-un întreg mai mare și mai important, cum ar fi iubirea pentru o persoană în integralitatea sa, atunci poate că totul își găsește o justificare. Odată ce o anumită trăsătură este văzută ca un *detaliu* din ceva mai mare, ea a fost salvată de statutul de banalitate – adică nu mai este priponită de nimic, în afara ei înseși.

Mâncându-și cina de una singură, Alice visa la ziua când, pentru că cineva ar fi iubit-o, să poată și ea simți că lucrurile mărunte legate de ea sunt apreciate, că, fără să zboare pe Lună sau să devină președinte, elemente ale vieții ei absolut neextraordinare capătă o anumită valoare, că singurătatea ei este alinată de cineva care să spună „Ce dulce ești când...“, și ea să răspundă la fel. O vreme când o seară de duminică petrecută citind ziarele în fața unei farfurii de supă să nu mai fie de o tristețe lamentabilă, pentru că lângă ea se află cineva (poate nu un Warhol, dar *cineva*) care să digere experiența împreună cu ea.

„Ce nemernică sunt“, se întrerupse Alice din gândurile care i se învârtejeau în cap, „trebuie să-mi revin“.

Împinse deoparte ziarul și duse farfuria goală la chiuvetă, unde o clăti sub un jet de apă rece.

„Trebuie să fiu total narcisistă, ori poate doar complet înfumurată sau nebună.“

Trase concluzia că apartamentul îi provoca claustrofobie, și hotărî să se ducă la un film. Uitându-se pe programul din ziar, văzu că la cinematograful Renoir rula *Cu sufletul la gură* al lui Jean-Luc Godard. Fugi în dormitor, își schimbă puloverul și se repezi în stradă să găsească un taxi care s-o ducă în Brunswick Square.

Cinematograful era plin de cupluri elegante, și, pe când își cumpăra biletul, simți o urmă sfioasă a fricii instinctive de a merge la cinema de una singură.

„Oricum, ce contează ce cred ceilalți?", monologă, frustrată de egoismul pe care-l implicau îngrijorările ei paranoice.

Își cumpără o felie de prăjitură și alese un loc pe unul din rândurile centrale, lângă culoar. Luminile se stinseră, și încet-încet uită de sine, plutind în afara trupului stânjenit care se temea de privirile celorlalți. Acum era în pielea lui Jean Seberg pe Champs-Elysées cu *Herald Tribune* în mână, era Belmondo la birourile American Express, conducea noaptea pe Saint-Germain, asculta concertul pentru clarinet al lui Mozart, știind că e pe moarte.

Când începu genericul se simți ruptă de o lume pe care o făcuse a ei. Se despărțea de personaje și de emoții de o neobișnuită vivacitate. Plânsese, râsese, o admirase pe Jean Seberg și îl dorise pe Belmondo.

În fața ei, un cuplu de ochelariști se ridică și se îmbrăcă zgomotos.

— O pastișă reușită de neorealism italian, murmură bărbatul.

— Așa crezi tu? Mai degrabă John Ford corcit cu Sartre, sugeră tovarășa lui.

Alice rămase așezată până când pe ecran apăru numele companiei care distribuise filmul, sperând să întârzie cumva momentul când trebuia să facă dureroasa tranziție de la film înapoi la viață.

Nu mai avea destui bani pentru un taxi, așa că hotărî să meargă pe jos până la stația de autobuz de pe Charring Cross

Road. Străzile erau umede și întunecate, scăldate în lumina portocalie a felinarelor și în mirosul de mâncare plină de grăsime. Îi provocau un ușor de înțeles dor de Paris.

Petrecuse un an în capitala Franței înainte de facultate. Era prima oară când pleca de acasă, și experiența îi insuflase un fel de concepție romantică despre oraș, comună celor care nu sunt obligați să locuiască acolo. Se simțise spontană și sigură de sine, își făcuse un larg cerc de prieteni și fusese copleșită de admiratori care îi trimiteau buchete de flori și declarații lirice.

Lucrase în Montparnasse ca asistentă într-o agenție de turism și, pentru că avea două după-amieze libere pe săptămână, ajunsese la o înțelegere completă a cinematografului francez modern. Astfel, Parisul era asociat cu cinematograful, atât din cauza filmelor pe care le văzuse, cât și a celor care fuseseră turnate pe străzile și bulevardele orașului.

Coborând pe Tottenham Court Road, o copleși o ură bruscă față de Londra, pentru că era un oraș atât de puțin filmat. Dacă prefera Parisul Londrei era pentru că aborda capitala britanică nu numai prin prisma experienței ei cotidiene (în definitiv, poți fi la fel de nefericit în ambele orașe), ci și prin ochii regizorilor și pictorilor care fuseseră acolo înaintea ei. Când privea străzile Parisului, nu vedea numai cărămizi și mortar, ci vedea cărămizile și mortarul așa cum le văzuseră Manet și Degas, Toulouse-Lautrec și Pissaro, Truffaut și Godard.

Străzile pariziene căpătaseră o *estetică*, spre deosebire de cele londoneze, o estetică definită ca aura ce se adăuga materiei prime a producției artistice. Singura estetică pe care i-o găsea Londrei erau rezonanțe ale mohorâtelor adaptări BBC după Dickens, sau panorame în stil de carte poștală din filmele timpurii cu James Bond (în mod evident, Whistler și Monet nu-i rămăseseră în memorie).

Asupra Londrei nu se ațintiseră destui ochi, și ca atare nu strălucea ca orașele mângâiate de pensulele, stilourile și aparatele de filmat ale artiștilor. Îi lipsea aura Romei, New Yorkului sau

Pragăi, frumusețea care se ivea din vederea a ceva ce a văzut și altul înaintea ta, care te lasă să-ți filtrezi percepțiile prin ale altcuiva. Alice și-i imagina pe marii regizori de film împrăștiind singurătatea metropolelor moderne, creând o imagine comună care să poată uni percepțiile dispersate ale îngrozitor de amorfelor și anonimelor lor populații.

Ajunse în stația de vizavi de Foyles la timp ca să prindă autobuzul, și se așeză pe o banchetă lângă controlorul de bilete.

— Răcoroasă noapte, nu? remarcă acesta, pe ton de conversație.

— Da, așa e, replică Alice scurt.

Deși doar cu câteva minute mai înainte se gândea la felul în care regizorii de film risipeau singurătatea orașului, șansa unei conversații cu controlorul de bilete i se părea acum înspăimântătoare. Nu era snobism social, ci snobism estetic. Era încântată să accepte controlori de bilete în filme, dar era șocată de literalitatea lor frustă atunci când îi întrerupeau visarea în drum spre casă.

Reacția ei exprima un resentiment confuz la adresa propriei lipse de estetică. Jean Seberg jucase rolul unei foarte obișnuite americance la Paris, dar, pe când tot ce era legat de viața lui Seberg părea poetic, tot ce era legat de viața lui Alice o izbea ca fiind banal. Ea era banală, prietenii ei erau banali, părinții, slujba, apartamentul, orașul, autobuzul și controlorul de bilete. Ce voia să spună cu acest cuvânt? Că nimic din viața ei nu era legat de ceva valoros, de o cauză sau de o poveste mai măreață.

Poate că într-o altă epocă Dumnezeu fusese soluția unor asemenea probleme. Ochiul Său privind din ceruri, josnicia lumii ar fi fost cumva ostoită de sentimentul că El privea și că prin privirea Lui banalul e conectat la ilustra istorie a binelui și răului. Și, deși credincioșii se aflau în Cetatea Pământească, acțiunile lor aveau totuși relevanță pentru ceea ce se întâmpla în Împărăția Cerească. Dumnezeu vedea totul, și chiar și o călătorie prin Londra într-o noapte ploioasă și cețoasă devenea suportabilă pentru că El îi era martor.

Dar Alice nu crezuse niciodată în Dumnezeu, iar pentru ea arta și dragostea trebuiau să preia unele dintre aceste funcțiuni. Așa cum filmul îi permisese să evite sentimentul de izolare cu ajutorul gândului că „Nu sunt singura care a simțit această emoție, care a văzut această stradă, care a stat în această cafenea…", dragostea o făcea să nutrească speranța într-o ființă căreia să-i poată șopti „Și tu simți la fel? Ce minunat. Exact la asta m-am gândit când…" – esența unui suflet care găsește tandre analogii cu esența altuia.

Invidia față de povești

Atunci când se trezea devreme în weekend, Alice avea obiceiul să se urce în Volkswagenul ei și să se ducă la o brutărie din apropiere ca să cumpere pâine proaspătă. Sâmbăta următoare nu reuși să doarmă peste ora opt, așa că hotărî să le facă lui Suzy și lui Matt o surpriză și să pregătească micul dejun.

Parcă pe High Street, cumpără câțiva croasanți încă fierbinți, apoi lăsă niște haine la curățat într-un magazin din apropiere. Când se întoarse la mașină, observă un plic sub unul din ștergătoare. Ușurată că nu era încă o amendă pentru parcare, îl strecură în punga cu cumpărături și încărcă totul în mașină.

Când ajunse acasă, cei doi îndrăgostiți încă dormeau, așa că își făcu o cafea, ascultând un program de știri la radio. O clipă mai târziu, amintindu-și de plic, își luă geanta și deschise următoarea scrisoare:

Dragă Necunoscută,

Iartă aceste cuvinte, dar de săptămâni întregi am un impuls incontrolabil de a-ți scrie. Te văd intrând să cumperi pâine și rămân fără grai. Zâmbetul tău mi se pare irezistibil, mă întreb dacă o să găsesc vreodată curajul de a vorbi cu tine. Nu știu nimic despre tine, decât că ai o mașină roșie și un zâmbet minunat. Nu trebuie să crezi că sunt un simplu vânzător. De fapt, sunt un mare amator de muzică și compozitor. Dacă

vrei, într-o seară pot să-ți gătesc cina, deși va fi făcută la microunde (probabil) și vegetariană (cu siguranță). Sper să te revăd curând – chiar și numai în calitate de clientă. Vizitele tale și zâmbetul tău îmi fac diminețile suportabile.

„Dumnezeule!“, își spuse Alice, amintindu-și de vânzătorul în cauză, un tânăr a cărui față era cumplit devastată de acnee și care-i atrăsese atenția mai ales din cauza unui comportament întru câtva furtiv și anxios.

— Cine-i norocoasa care a primit scrisori în dimineața asta?

— Bună, Suzy. Ce mai faci?

— Bine, drăguțo. Tu? răspunse Suzy, sărutând-o pe Alice pe obraz.

— Tocmai am primit scrisoarea asta cam ciudată.

— Scrisoare ciudată? exclamă Matt, făcându-și teatral apariția din dormitor, cu ochii cârpiți de somn. La ora asta nu m-aș atinge de așa ceva. Ce zici, Suzy?

— Zi-i mai departe. Spune-ne de la cine e.

— Ah! A cumpărat croasanți, spuse Matt, luminându-se la vederea pungii cu bunătăți. Alice, ești fantastică. Ia te uită, câte unul pentru fiecare. O, și dulceață.

— Taci, Matt, spuse Suzy, vreau să aud despre scrisoare.

— Aș vrea să fie ceva palpitant de spus, replică Alice. E doar un fel de scrisoare de dragoste…

— Doar un fel de scrisoare de dragoste! N-am mai auzit pe cineva atât de blazat pe tema asta, spuse Matt.

— …de la tipul ăsta de la brutărie.

— Tipul de la brutărie? se miră Suzy.

— Mda, tânărul care vinde pâine mi-a scris o scrisoare de dragoste. Zice că-i place zâmbetul meu și vrea să-mi pregătească o cină vegetariană la el acasă, cândva.

— Hm, mă rog, ar putea fi plăcut, spuse Suzy, obișnuită să vadă partea bună a fiecărei situații.

— Eu, unul, nu mă prea topesc după mâncarea vegetariană, reflectă Matt. Într-o vreme eram înnebunit după cotlete, dar

trebuie să-ți variezi dieta. Oricum, un brutar vegetarian pasionat de zâmbetul tău – îmi sună dubios.

— Oricum e un nemernic, spuse Alice. Auzi, ce tupeu, să-mi scrie așa o scrisoare.

— O, nu spune așa ceva, interveni Suzy, brutăria e o meserie foarte interesantă. Am cunoscut odată un brutar. Era tare îndemânatic cu rulourile.

— Îndemânatic cu rulourile? o chestionă Matt.

— În fine, nu mă interesează, așa că lăsați-o baltă și hai să mâncăm, spuse Alice. Scrisoarea o arunc la gunoi.

Cu suficient optimism sau imaginație, cineva ar fi putut desigur spera într-un rezultat foarte diferit al unei astfel de misive, chiar într-o poveste, cel puțin de tipul romanelor ieftine. Un tânăr brutar se îndrăgostește de o femeie ceva mai în vârstă și mult mai rafinată. Drumul spre fericire este presărat cu conflicte, trebuie trecute bariere de clasă și de vârstă, prietenii și anturajul femeii nu sunt de acord cu brutarul, tatăl ei încearcă să-l împuște, mama brutarului se simte amenințată în mod oedipian și refuză să-i calce fiului cămașa pentru o cină vitală într-un restaurant din West End, el e vegetarian, ei îi place *steak tartare*, el ascultă bizare instrumente indiene cu coarde, ea preferă Mozart. Și totuși forța pasiunii lor (ocazie pentru o scenă de dragoste nebună, tăvăliți prin făină) depășește toate obstacolele și triumfă într-o rezolvare fericită pe la pagina 350.

În loc de asta, scrisoarea se trezi pe fundul unui coș de gunoi în bucătărie, și posibilitățile poveștii se încheiară aici (deși Suzy continuă să sugereze că cei mai diferiți oameni reușesc uneori să se înțeleagă, sprijinindu-și argumentul prin explicația că ea nu-l plăcuse pe Matt când se întâlniseră prima oară la Spitalul Universitar, iar Matt subminând această teză prin relatarea faptului că Suzy fusese îndeajuns de tulburată pentru a roși și a se izbi de o ușă turnantă).

În poveștile ei, Alice nu cunoștea decât disonanța. Întotdeauna era la mijloc o simplă problemă de dorință, dar conflictul era pur și simplu cine voia să dea cui, și ce anume.

În ianuarie, Tony, bărbatul responsabil pentru sărutul de Crăciun, îi propusese cina și un weekend în Torquay. Alice apreciase complimentul și îi plăcuse compania lui, dar onestitatea îi cerea un discurs de tipul „doar-buni-prieteni“, pentru a evita amplificarea situației. În același timp, făcuse o mică pasiune pentru un tip care repara copiatorul și imprimanta din departamentul în care lucra. Aceasta dusese la frecvente telefoane la întreținere, sub pretextul că unul din echipamente avea o problemă cu cartușul de toner. Dar după câteva săptămâni, arătosul mecanic Simon anunțase ca din întâmplare că el și iubitul lui, Tom, ieșeau în oraș să-și sărbătorească cea de-a doua aniversare în seara aceea – și brusc departamentul de întreținere n-a mai auzit nimic despre problemele cu tonerul de la etajul trei.

Nu e de mirare că Alice admira marile povești de dragoste, cu atât de râvnitul lor sentiment de necesitate și inevitabilitate. Atracția ei nu era în mod naiv bazată pe presupunerea că aceste povești ar fi fericite, ci mai degrabă pe cea că ar avea un sens. Fiecare scenă se afla acolo pentru a demonstra ceva, chiar și o scenă plictisitoare era acolo pentru a spune ceva despre plictiseală. Aristotel a definit diferența dintre oroare și tragedie ca fiind intriga. Într-o narațiune reușită, oricât de macabre par lucrurile, măcar poți avea certitudinea că nu sunt doar o poveste spusă de un idiot, plină de zgomot și furie care nu semnifică nimic.

Eroinele ficțiunii romantice erau prezentate ca având soți geloși, iubiți întunecați, poziții dificile și obstacole suficient de grele pentru a face viața interesantă, dar nu fără speranță. Pistolul menționat în primul act urmează, cu orice preț, să se descarce în actul patru.

În timp ce Alice se pregătea să se lase purtată prin încă o lună din viața ei de pe la douăzeci și ceva de ani, putem distinge între două tipuri de timp:

🕔 **Timpul semnificativ**: cel de care sunt pline povestirile, timpul care dezvăluie caracterul și care este conectat în succesiune prin cuvinte ca „drept urmare“, „pentru ca să“ și „fiindcă“.

🕓 **Timpul de pe ceas**: pur și simplu mișcarea limbilor pe cadran, o evoluție cronologică lipsită de compacta și liniștitoarea structură clasică a povestirii, construită pe inexpugnabilul model de tipul:

Nevoie/dorință → Conflict → Rezolvare

În cel mai bun caz, nevoile și dorințele lui Alice echivalau cu o epopee dezlânată și fără formă, în care lucrurile se întâmplau aparent fără motiv, dorințele nu duceau niciodată la conflict, conflictele se produceau fără dorințe, rezolvările erau numai plasturi temporari pe niște răni nestabilizate, și toată treaba asta dura ani de zile, fără nici cel mai mic răgaz.

În istoria ei personală, nodurilor rareori li se acordase libertate de exprimare. Își iubise tatăl, dar nu avusese niciodată o relație cumsecade cu el, ocupat cum fusese întotdeauna să conducă un lanț internațional de magazine și lipsindu-i orice raport cu propriii copii. Mama ei era considerată rafinată și fermecătoare în cercurile sociale în care se mișca, dar Alice n-o cunoscuse decât ca pe un personaj răsfățat, infantil și (dacă n-ar fi fost atât de răzbunătoare) ușor vrednic de milă. Obsesia părinților pentru propriile lor vieți îi crease lui Alice sentimentul că problemele ei nu merită expuse. Istoria o înscrisese în tabăra celor care-și rod unghiile, nu a celor care fac scandal, iar viața ei era o dramă interioară, nu exterioară.

Probabil că nu era o coincidență că fusese întotdeauna fascinată de povestea firului Ariadnei. Mitul antic amintea de sosirea lui Tezeu în Creta, unde avea să fie închis pentru a-și găsi sfârșitul în palatul-labirint al fiorosului Minotaur. Dar, înainte de a fi încarcerat, Tezeu fusese zărit de înfocata Ariadna, una din fiicele regelui Minos, care se îndrăgostise de frumosul tânăr și hotărâse să-l salveze de cruda soartă. Riscându-și propria viață, îi strecurase un ghem de ață pe care să-l folosească pentru a-și găsi drumul înapoi prin labirint. Dragostea fiind strâns legată de recunoștință, după ce Tezeu reușise să omoare fiara și să scape din labirint, împărtășise sentimentele prințesei și fugise din Creta cu iubita Ariadna după el.

Alice era mișcată de ceea ce considera simbolismul poveștii – nevoia unui fir călăuzitor care să ne ghideze călătoria, și legătura dintre acest fir și iubire: faptul că darul iubitului este cel care oferă șansa de a-ți găsi drumul.

Ceea ce fără îndoială uitase – cunoștințele ei de mitologie greacă nu erau foarte precise – era deznodământul destul de crud al poveștii, care în diversele sale versiuni include urmări nefericite cum ar fi: Tezeu o abandonează pe Ariadna curând după ce fug din Creta, cei doi îndrăgostiți sunt separați accidental, sau Ariadna este răpită și dusă pe tărâmul zeilor de către un Dionysos gelos.

Cinismul

Săptămâna următoare, Suzy o invită la cină pe prietena ei Joanna. Joanna era o cosmeticiană înaltă, care se mândrea că-și vopsește cu mov unghiile lungi, că se luptă cu ipocrizia și că este cinstită cu oamenii – aceasta din urmă implicând faptul că în mod obișnuit încheia orice conversație jignind pe cineva, pentru ca apoi să se apere întrebând: „Mă rog, dacă nu-i spun eu, cine dracu' să-i spună?"

Cele trei femei stăteau în jurul mesei de bucătărie, bând vin și mâncând salată.

— Deci, spune-mi, cum mai stai cu dragostea? se întoarse Joanna către Alice.

— O, bine.

— O ador pe fata asta, e așa de politicoasă! „O, bine", cică. De parcă aș fi întrebat despre vreme.

— Scuză-mă, ce ar fi trebuit să răspund?

— Nu știu, spune-mi cu cine ți-o tragi, cine te pune pe jar, chestii din astea. Mai ești cu ăla, cum îl cheamă...?

— Tony. Nu, s-a terminat de ceva vreme, nu? interceptă Suzy, îngrijorată de tonul conversației.

— Hei, are și ea gură, las-o să vorbească, protestă Joanna.

— Da, s-a terminat, are dreptate. Știi, nu ne potriveam, așa că, da, am hotărât că ar fi cel mai bine să...

— Știi cum se spune, în dragoste și în război totul e permis, reflectă Joanna și se opri, de parcă s-ar fi pronunțat ceva foarte profund.

Urmă o pauză în care-și aprinse țigara, trase fum adânc în piept, apoi remarcă:

— Știi ce? O să-ți fac un mare cadou. O să te combin cu cineva foarte special. Știu un tip, prieten cu fratele meu. O să-l adori. Trage de fiare, e inginer informatician, foarte sexy și fermecător. Cred că ți-ar putea rezolva toate problemele.

— Foarte amuzant, replică Alice.

— Amuzant? Credeam c-o să sari în sus de bucurie.

— Da, sigur.

— De ce nu?

— Pentru că mă simt bine de una singură.

— Te-oi fi simțind bine, tot ce spun e că te-ai simți mult mai bine cu tipul ăsta în așternutul tău.

— Nu tu trebuie să decizi asta.

— Mă rog, mă scuzi. M-am gândit doar că ai un post liber în departamentul dormitor.

— Nu mă deranjează. Vreau să spun, dacă sunt cu cineva e bine, și dacă nu, și asta poate să fie în regulă.

— Deci cine e aia care umblă cu o față de parcă ar veni sfârșitul lumii?

— Nu știu.

— Ascultă, păpușă, crede-mă, o fi viața ta în regulă și așa mai departe, dar toată lumea are nevoie de o schimbare de decor din când în când. Îți place neted sau păros?

— Poftim??

— Îți plac piepturile netede sau păroase?

— Nu știu, nu-mi pasă. Depinde cum e persoana.

— Cât de rezonabil! Ascultă, lasă-mă să-ți dau numărul lui de telefon, și după aia vă hotărâți voi doi, vedeți dacă există vreo vibrație. Bine?

— Nu e bine.

— De ce?

— Pentru că, Joanna, foarte sincer vorbind, nu am *nevoie* de nimeni.

— OK, nu te agita! Doamne, da' sensibili mai sunt oamenii!

— Da, și tu ai putea să încerci să fii ceva mai puțin insensibilă.

— Nu spuneam decât că îl cunosc pe tipul ăsta care pare destul de interesant, și dat fiind că tu nu…

— Ce s-a întâmplat, Alice? Iubito, ce e? întrebă Suzy, observând cum ochii lui Alice se umplu de lacrimi.

— Nimic, îmi pare rău, răspunse ea, ridicându-se brusc de la masă. Probabil că sunt obosită. Am nevoie să mă întind o vreme.

Plecarea ei provocă o tăcere tensionată. Suzy se uita fix la farfuria pe jumătate golită a lui Alice și la șervetul aruncat în grabă.

— Hei, nu da vina pe mine, i-o luă Joanna înainte. Nu făceam decât să sugerez. Umblă de colo-colo amărâtă, clar nefericită, și m-am gândit că ar trebui să mai iasă și să cunoască pe cineva. Îți spun, prietenul ăsta al meu e grozav. Și, oricum, dacă nu-i spun eu, cine dracu' să-i spună?

Oricare ar fi fost meritele așa-zisei onestități (separată de mojicie printr-o linie foarte subțire), Joanna avea dreptate. Deși Alice tânjea după dragoste, cu timpul devenise din ce în ce mai puțin dispusă să recunoască aceasta, față de sine și de alții. Dacă la început starea ei de femeie singură fusese motiv de glume și de tachinări, longevitatea o înzestrase treptat cu o gravitate de nemenționat.

Problema romantică fusese îngropată, dar repercusiunile ei se simțeau în altă parte. Dacă în trecut fusese un temperament optimist, acum prietenii constatau că Alice argumenta în favoarea declinului în toate sferele vieții: predicțiile ei despre economia globală, despre viitorul relației dintre femei și bărbați și al familiei, despre valorile civilizației și standardele educaționale,

despre curățenia orașelor și prețul pantofilor, despre climă și distrugerea habitatului animalelor sălbatice, toate se colorau în cele mai morbide nuanțe. Exprima judecăți profunde de tipul „Viața oricum nu are sens. Bărbații și femeile nu o să se înțeleagă niciodată unii pe alții. Toată povestea e o glumă proastă de la un cap la altul“.

E surprinzător cât de simplă poate fi tranziția de la gândul „Sunt nefericită“ la cel mult mai cuprinzător „Existența pe pământ este un exercițiu zadarnic“; cum vulgaritatea nemulțumirii „Nimeni nu mă iubește“ se poate sublima în elegantul aforism „Dragostea e o iluzie“. Interesant nu este atât dacă existența sau dragostea sunt sau nu zadarnice (cum ar putea cineva să pretindă că știe asta?), ci felul în care elementul catalitic poate fi deghizat, lăsând în urma sa doar o maximă de mare generalitate, lipsită de autoreferențialitate.

Exemple ilustre ale fenomenului există din abundență. Să luăm cazul filozofului Schopenhauer, care avea o legendară ură față de mama sa și o dispoziție extrem de neguroasă și hamletiană. La 17 ani i-a murit tatăl, și mama sa a dezrădăcinat familia din Hamburgul natal și a mutat-o la Weimar. Acolo s-a transformat în văduva veselă, ducând o viață socială susținută, dând petreceri, având aventuri, cumpărând rochii scumpe și cheltuind bani așa cum numai oamenii care nu-i produc o pot face. A devenit o snoabă în privința oricărui aspect cultural, și a deschis un salon pe care se spune că l-a vizitat și Goethe. Ba chiar a publicat cu succes și romane, și a căpătat o reputație literară care a depășit-o cu mult pe a fiului ei (cartea lui cea mai importantă, *Lumea ca voință și reprezentare*, a fost respinsă de trei edituri și nu i-a adus nici un ban). Acum, oricine poate avea ghinion cu mama sa, dar e nevoie de un anume tip de minte pentru a universaliza o astfel de experiență și a începe să integrezi în filozofia ta de viață idei precum aceea că femeile sunt „infantile, netoate și nesocotite, într-un cuvânt niște copii mari, întreaga lor viață“, sau că „numai un intelect masculin umbrit de porniri sexuale poate numi sex frumos sexul debil, îngust

în umeri, lat în șolduri și cu picioare scurte", sau că „nici pentru muzică, nici pentru poezie, nici pentru artele plastice nu au vreun sentiment real sau vreo receptivitate".

Interesant este că, în miile de pagini pe care le-a scris, Schopenhauer a evitat să vorbească despre singurul lucru care-l deranja cu adevărat, singura femei*e* care-l deranja, prin contrast cu femei*le* pe care le insulta ca rasă – și anume mama care dădea petreceri și risipea banii cum numai oamenii care nu-i produc știu s-o facă.

Sau să-l luăm pe nefericitul duce De La Rochefoucauld – autorul maximelor pesimiste despre viață care declară că, oricât de rele ar părea lucrurile, sunt de fapt cu mult mai rele. Dar maximele își pierd ceva din autoritatea universală dacă ne uităm la viața unui bărbat care a trăit o aproape neîntreruptă succesiune de dezastre; care a luat imprudenta decizie politică de a fi de partea Anei de Austria pentru că era îndrăgostit de camerista ei, care a plătit pentru aceasta fiind exilat de Richelieu timp de doi ani, care mai târziu nu a primit nici un fel de mulțumire pentru loialitatea sa de la Mazarin și Ana, un om care s-a aflat de partea greșită în fiecare bătălie a Frondei, al cărui castel a fost ras de pe fața pământului, care a fost orbit temporar de o explozie, care nu și-a împlinit niciodată speranțele într-o strălucită carieră militară sau politică, și care a eșuat de cele mai multe ori în căutarea dragostei.

*

La câteva săptămâni după vizita Joannei, a sosit un plic mare și rigid.

— E pentru tine. Deschide-l, spuse Suzy, împingându-l către Alice.

— Ți-am spus, eu nu primesc decât facturi. O să-l citesc deseară.

Dar nu era o factură, ci o invitație trimisă de o femeie pe care Alice o cunoscuse la școală, cu mulți ani în urmă, și de care nu mai auzise nimic.

— Ce era? întrebă Suzy.

— O, nimic, nu pot să mă duc.

— Hai să ne uităm la ea. Doamne, sună grozav. Cină, dans. Splendid.

— Da?

— Sigur că da. Ce ai de gând să porți?

— Maturizează-te, Suzy.

— E o întrebare importantă.

— Nu mă duc. Am mult de lucru pentru moment. În plus, n-am nimic de spus nimănui. Nu înțeleg de ce socializează oamenii. Vreau să spun, ies împreună la masă, și nu e decât un ritual ridicol și găunos. Cineva întreabă „Și ce mai faci?“, iar celălalt dondănește zece minute, și trebuie să stai acolo și să asculți politicos – apoi ești tu întrebat „Și tu ce mai faci?“, și poți și tu să dondănești o vreme. Și asta-i tot.

— Nu e întotdeauna așa, uneori poți să ai conversații reușite.

— Mda, de obicei cu vreun înger care vrea să te bage în pat, și care după aia nu te mai caută niciodată.

Pentru că experiența o învățase pe Alice să nu se bucure niciodată decât de lucruri la care nu se așteptase, se străduia să nu se aștepte la nimic. Era notoria legătură dintre gândirea pesimistă și speranța de a evita astfel eșecul așteptat. Dacă se gândea la ce era mai rău, atunci răul nu se întâmpla. Prețul pe care trebuia să-l plătească pentru tot ce mergea bine era o constantă și obositoare obsesie pentru tot ce putea să meargă rău.

Prin urmare, când intră la Suzy în cameră în seara petrecerii și se plânse că un sac de gunoi ar fi arătat bine pe lângă rochia ei și anunță că avea să se întoarcă la timp pentru știrile de la ora zece, acestea nu reprezentau o evaluare a rochiei sau a orei de întoarcere. Își spunea pur și simplu că, dacă-și numea rochia sac de gunoi și spunea că seara avea să fie scurtă, atunci poate că acestea aveau să se dovedească exact invers.

Petrecerile

Petrecerea se ținea în Rotherhithe, pe malul Tamisei, într-un depozit reamenajat, decorat într-un amestec de baroc și industrial. Echivalent al marilor baluri din trecut, exclusivitatea serii nu se baza în principal pe bani sau pe clasa socială, ci pe intimidarea prin stil. Din tavane pictate cu reproduceri după capodopere italiene atârnau candelabre imense, deasupra ringului de dans era pictată o secțiune din Capela Sixtină, scăldată într-un carusel rotativ de culori. Draperii de catifea ascundeau pereții sufrageriei, iar de-a lungul galeriei de la etaj se înșiruiau alcovuri slab luminate, unde oaspeții beau din pahare albastre și se recunoșteau unii pe alții cu gesturi exagerat de afectuoase.

Alice își lăsă haina în hol și urcă pe scara monumentală, împăturindu-și și despăturindu-și biletul. Își găsi masa și constată că ceilalți musafiri (dintre care nu cunoștea pe nimeni) încă nu sosiseră, așa că rămase în picioare în spatele scaunului, admirând un buchet uriaș de flori țepene din plastic așezat în centrul mesei.

— Acum îți spui: „Fir-ar să fie, ar fi trebuit să rămân acasă, nu cunosc pe nimeni, arăt groaznic, cum o să scap din chestia asta etc.". Corect? o întrebă un bărbat apărut la celălalt capăt al mesei.

— De fapt, mă întrebam de ce avem nevoie de trei seturi de cuțite și furculițe, replică Alice scurt.

— O, îmi cer scuze. Am greșit. Poate că eu sunt cel care gândește: „Fir-ar să fie, ar fi trebuit să rămân acasă, nu cunosc pe nimeni, arăt groaznic, cum o să scap din chestia asta“?

— Chiar gândești asta?

— De fapt, nu știu. Gândeam așa acum un minut, dar nu știi niciodată cum o să iasă lucrurile. Crezi că ar fi trebuit să port cămașă și cravată? întrebă bărbatul, care era îmbrăcat cu o bluză gri-petrol cu guler polo pe sub un costum închis la culoare.

— Habar n-am.

— Vezi tu, niciodată nu știu cum să mă îmbrac pentru chestiile astea. Ție nu ți se întâmplă? Să nu știi cu ce să te îmbraci, sau mai degrabă să vrei să porți ceva anume, dar să nu știi dacă o să mai poarte și alții ceva de genul ăla, și să ajungi să pui pe tine ce crezi că o să poarte ceilalți, și să nu nimerești, și până la urmă nici să nu porți ce ai fi vrut?

— Cred că mi s-a întâmplat de câteva ori, răspunse Alice, zâmbind involuntar.

— Cât mai avem timp, ce-ar fi să schimb cartonașele cu nume ca să vin să stau lângă tine? Nu cred că o să observe cineva, nu? întrebă bărbatul, cu o expresie poznașă, dar fermecătoare.

— De ce ai vrea să faci așa ceva? întrebă Alice.

— Pentru că o am pe Melanie într-o parte și pe Jennifer în cealaltă, și deja le detest pe amândouă.

— Asta demonstrează că ai prejudecăți. Poate o să descoperi că sunt foarte drăguțe.

— Nu știu, am avut niște experiențe neplăcute cu numele astea. Am avut o mătușă artritică și nebună pe nume Melanie, iar dentista mea e Jennifer și se străduiește din răsputeri să-mi facă viața mizerabilă.

— Dar dacă mie mi-ar face plăcere să stau între Robert și Jeff?

— Cred că răul pe care-l cunoști e preferabil, replică malițios bărbatul, și începu să reașeze cartonașele, astfel că într-o

clipă Alice constată că i s-a schimbat destinul și că un bărbat pe nume Eric (căci acesta era numele de pe carton) stă alături de ea.

Treptat sosiră și ceilalți invitați, se așezară neștiutori pe locurile lor și cina începu. Eric părea să aibă o energie și o nerăbdare care o puneau pe Alice în defensivă, făcând-o să reacționeze în loc să aibă inițiativa. Se simțea atacată de tirul rapid al întrebărilor lui: Cu ce se ocupă? Câți ani are? Unde locuiește? A fost vreodată îndrăgostită?

— Poftim?

— Am întrebat dacă ai fost vreodată îndrăgostită.

— De ce ți-aș spune așa ceva?

— A! Ai prefera să ne întoarcem la subiectul vreme. Te rog să mă scuzi. Mă întreb când o să mai dea înghețul. Am auzit că în Scoția e polei pe drumuri și ceață la munte. A, și sunt șanse de ninsori ușoare în regiunile înalte.

— Te plictisesc cumva?

— Absolut deloc.

— Ce te face să-ți închipui că măcar aș crede în dragoste?

— Am onoarea de a avea o persoană cinică lângă mine.

— Doar realistă.

— Și eu care credeam că scopul oricărei femei este de a găsi bărbatul vieții ei.

— Ce prostii șovine. Unele da, dar nu toate. Pentru mine nu ăsta e scopul. Nu mă interesează decât independența. Vreau să învăț cum să-mi petrec timpul fără să mă văd cu cineva, și să nu fiu deloc afectată de asta. Nu că ar fi o problemă acum. De fapt, mă simt foarte bine singură. Știu oameni care nu suportă să fie singuri. Uită-te la colega mea de apartament, Suzy. Decât să fie singură, mai bine cu oricine – ar ieși cu primul tip care-i iese în cale decât să petreacă o seară singură. Vreau să spun, e foarte drăguță, și prietenul ei e în regulă, numai că n-aș vrea să ajung ca ea, într-o situație din asta comodă, în care nu privește lucrurile în față.

— Ai un colier frumos, o întrerupse Eric, și întinse mâna să-l pipăie delicat.

— A fost al bunicii, replică Alice, cu vocea ușor tremurată.

— Rareori găsești un colier atât de elegant.

— Mulțumesc.

Alice era instinctiv suspicioasă față de bărbații ca Eric; avea un farmec aspru, care o punea în gardă, și părea să trateze întreaga seară ca pe o glumă. Dar, deși se îndoia de sinceritatea lui, nu se îndoia de atracția pe care o exercita. Cele mai simple mișcări ale lui aveau o sexualitate plină de farmec, felul în care rupea o chiflă sau viteza cu care își umplea furculița cu legume.

Eric era bancher, se ocupa de mărfuri și tranzacții la termen, dar îi povesti despre o carieră nu tocmai tipică. Inițial se pregătise pentru medicină, și lucrase în Kenya, unde adusese pe lume copii, înainte de a părăsi medicina pentru îndeletniciri mai comerciale. Înființase împreună cu un prieten o companie de discuri de succes, apoi investise într-un lanț de magazine de îmbrăcăminte, și numai de curând intrase în domeniul bancar.

— Treaba cu mărfurile este că implică sume enorme de bani, îi explică Eric. Atât de enorme, încât uiți că e vorba de bani adevărați, devine totul de-a dreptul intangibil. Asta îmi plăcea la magazinele de îmbrăcăminte. În domeniul bancar, poți să faci sau să pierzi zece milioane în câteva secunde, fără să-ți dai măcar seama, dar într-un magazin ți se întâmplă să vină un client nebun care să urle la tine jumătate de oră pentru că nenorocitul de tricou pe care l-a cumpărat cu zece lire a intrat la apă. Asta pune lucrurile în perspectivă. Mă mai asculți?

— Da, sigur că te ascult, răspunse Alice, dându-și seama că se uitase fix la el, fără să audă o vorbă din ce spusese.

— Ai roșit, spuse Eric.

— Nu, nu-i adevărat.

— Ba da.

— Serios? E cam cald aici.

Sosi desertul, un tort de ciocolată așezat în centrul farfuriei, cu sos de zmeură de jur împrejur.

— Cum se face că tu ai vreo zece boabe de zmeură, și eu n-am nici una? întrebă Eric, uitându-se la tortul lui Alice. Pot să iau una? întrebă, dar înfipsese deja furculița înainte ca ea să-i fi putut răspunde.

Avea un stil de a fi fermecător, care părea să-l absolve de riscuri. Se comporta conform modelului latin de seducție, în care își exprima deschis dorința, făcând refuzul mai posibil și totodată mai puțin jenant – această flamboaianță fiind în contrast cu abordarea seducătorilor de sorginte nordică (Werther *et al.*), care-și petreceau viața șoptindu-și iubirea, stângaci și abstract, și sinucigându-se în tăcere pentru că nu fuseseră înțeleși.

Dar, pentru că Eric era atât de dispus să-și recunoască intențiile, era logic să le recunoască și efectul.

— OK, știu ce gândești, i-o luă el înainte. Te distrezi, râzi, dar ce te deranjează e că nu știi dacă poți sau nu să ai încredere în mine. Te întrebi: „Tipul ăsta e pe bune, sau e vreun nebun? Să fie totul numai o glumă, sau e și ceva serios în spatele chestiei ășteia?" Nu știi cum să reacționezi. Dacă e totul doar o glumă, nu vrei să ai de-a face cu ea, dar o parte din tine crede că s-ar putea să nu fie, și în cazul ăsta ar trebui să stai pe-aproape. E eterna problemă feminină, dacă să ai sau nu încredere într-un bărbat care-ți face curte. Se poate să-ți placă un bărbat fără să ai încredere în el, dar vrei să eviți să fii rănită.

Nu trebuie să o credem pe Alice excesiv de înfumurată, dar era ceva ispititor într-un bărbat care-i spunea ce simte, și mai avea și destul de multă dreptate. I-ar fi trebuit mai mult cinism decât putea să adune în sine pentru a ignora pe cineva care o privea drept în ochi și-i declara că, deși nu o cunoștea de multă vreme, știa că este o femeie de o deosebită sensibilitate.

— Ești probabil incredibil de bănuitoare față de oameni ca mine, spuse Eric.

— De ce?

— Pentru că ai suferit.

— Nu mai mult ca alții.

— Dar ai suferit. Numai că-ți tratezi problemele în glumă, probabil pentru că nimeni nu te-a lăsat vreodată să le iei în serios. Simți o mulțime de lucruri pe care alții nu le simt, le simți profund, și de-asta ai fost obligată să-ți creezi o carapace de protecție. Asta îți consumă mare parte din energie, se poate vedea tensiunea în felul în care-ți ții umerii.

— Care-i problema cu umerii mei?

— Nici una, doar că postura spune multe despre tine. N-a mai observat nimeni asta?

— Nu.

— Ei bine, oamenii nu au foarte mult spirit de observație, nu?

Îndelungata atracție pe care o exercită horoscoapele și prezicerile trădează faptul că dorința noastră de a fi înțeleși depășește în mod normal îndoielile asupra acurateții acestei înțelegeri. Eric știa cât de repede poate cineva să genereze încredere pur și simplu spunând oamenilor că-i înțelege. Ceilalți sunt atât de dornici să creadă că pot fi cunoscuți, încât sunt înclinați să se topească la prima evaluare autoritară care li se face, fie de pe niște buze frumoase, fie dintr-un paragraf despre zodia Gemenilor.

— E așa de mult zgomot aici. Hai să lăsăm baltă dansul, spuse Eric. Nu vrei să plecăm să bem ceva într-un loc mai liniștit?

— Locurile liniștite sunt, probabil, închise la ora asta.

— Am putea să mergem la mine să mai stăm de vorbă.

— Poftim?

— Am spus că am putea merge la mine.

— Nu-s prea sigură, replică Alice, care ar fi vrut foarte tare să accepte, dar nu voia să pară genul de femeie care e de acord cu o asemenea ofertă. Am o problemă cu cheia, declară ea. Avem o încuietoare ciudată, care trebuie deschisă într-un anume fel. I-am spus colegei mele de apartament că, dacă vine ea prima, să închidă cu a doua broască, dar dacă vin eu prima, las lumina

aprinsă pe hol, ca să nu încui și să trebuiască să sune. Mă rog, ce vreau să spun e că e ceva mai dificil.

Problema cedării la seducție e întortocheată: prea repede și poți să pari lipsit de valoare, prea încet și poți să pierzi interesul partenerului. Să accepte Alice oferta unei conversații la Eric, cu prețul de a părea periculos de lipsită de respect de sine, sau să spună politicos noapte bună, cu riscul de a nu-l mai vedea vreodată?

Fasoanele și nehotărârea au în comun o anumită anxietate. Cineva poate concede să facă dragoste imediat, de teamă că amânarea ar putea face ca partenerul să-și piardă iremediabil interesul, sau poate să nu facă dragoste niciodată, de teamă că aceasta ar conduce la abandon instantaneu.

Prin natura ei, Alice era înclinată să reacționeze conform primei temeri, intolerantă față de inflația romantică, adică procesul prin care persoana sedusă speculează cu cochetărie pe tema cererii constante în fața ofertei diminuate.

Deși guvernele susțin că o detestă, și mulți îndrăgostiți spun același lucru, pentru o economie amoroasă care să funcționeze corect este uneori util să existe inflație; poate fi de folos (fără îndoială, într-un mod pervers) ca unul dintre amorezi să spună: „Uite ce-i, îmi pare rău, dar am o durere de cap/un iubit/o iubită/indigestie, și ca atare hai să încheiem seara asta“, astfel ca celălalt să se poată jelui că drumul adevăratei iubiri nu e niciodată ușor. Poate fi benefic pentru situație dacă una din persoane rămâne cu sentimentul „Eu nu sunt de ajuns, prețul celuilalt e prea mare“. Abia atunci cel care încearcă să cucerească începe să cumpere trufe de ciocolată, să suspine adânc și să scrie poezii de genul „De-am avea doar vreme de-ajuns, sfiala-ți, Doamnă, n-ar fi un păcat…“

— Uite ce-i, înțeleg perfect, răspunse Eric, nu vreau să fac presiuni. Era doar o idee. M-am gândit că ar fi plăcut să stăm de vorbă într-un loc mai liniștit. Știu, e târziu, și nici nu mă cunoști prea bine. Îți respect decizia. Sper să ne putem întâlni

la un moment dat, poate ca să vedem filmul ăla italian despre care mi-ai povestit.

— Ar fi drăguț.

Alice plecă de la petrecere după ora unu noaptea, și pentru că locuia în direcția lui, Eric se oferi să-i economisească banii de taxi și s-o ducă el cu mașina.

Dar, până să ajungă în zona unde locuia el, Alice își dădu brusc seama că, dacă el chiar înțelegea cât îi e ei de greu să accepte invitația, și dacă respectase decizia ei de a o refuza, poate că nu exista nici un motiv să nu se răzgândească și să-i spună că o conversație metaforică ar fi, în definitiv, tocmai lucrul potrivit pentru a încheia seara.

Imaculatele nașteri

Eric se dovedi un amant extrem de priceput, blând, atent și plin de imaginație. Reuși s-o facă pe Alice să se simtă în largul său, și în același timp să-i dezlănțuie dorința în cele mai neașteptate feluri. Făcură dragoste alternând între joaca tandră și momente de intensitate neinhibată. Întrebările care o chinuiseră până la primul sărut erau acum date de-o parte, și făcuseră loc unei necugetate încântări.

Când ajungi în pat cu cineva e ca și când ai avea o coliziune cu amintirile și obișnuințele tuturor celor cu care te-ai culcat vreodată. Felul nostru de a face dragoste întrupează mnemonica istoriei noastre sexuale, un sărut este modelul îmbogățit al sărutărilor trecute, comportamentul nostru în dormitor este saturat de urme ale dormitoarelor trecute.

În timp ce Alice și Eric făceau dragoste, avea loc o întâlnire între două istorii sexuale. Eric preluase de la Christina felul în care-i ronțăia acum urechea lui Alice, în vreme ce Alice învățase de la Robert cum să-și plimbe delicat limba pe buze; Rebecca îi arătase lui Eric cum să mângâie dinții celeilalte cu limba, adânc în gură. Hans fusese un foarte entuziast profesor de sărutat nasul, dar, în tentativa de a i-l linge, lui Alice i se păruse că acest lucru nu era pe gustul lui Eric. Fusese extaziată de felul în care Chris îi ciugulise gâtul și, prin ciudatul proces prin care îi

facem celuilalt ceea ce de fapt ne-ar plăcea nouă, Alice era acum foarte ocupată să exerseze aceasta pe Eric.

Deși o istorie sexuală poate fi recomandabilă dintr-un punct de vedere pur mecanic, ea revelează o anumită complexitate psihologică. O istorie sexuală nu implică numai că cineva a făcut dragoste cu o succesiune de persoane, ci sugerează și că acesta a respins sau a fost respins de același număr de persoane cu care a împărțit dormitorul. Un mod mai melancolic de a privi istoria tehnicilor sexuale este să o citim ca pe o istorie a dezamăgirilor.

Prin urmare, faptele erau încărcate de o ciudată tensiune: pe de o parte, cei doi amanți păreau să reinventeze lumea prin intermediul pasiunii lor; pe de alta, gesturile lor făceau dovada unui trecut din care trebuiseră să se rupă.

Energia cu care făcea dragoste Alice simboliza revolta împotriva acestei istorii; voia să uite alte sărutări și alte nopți care începuseră ca aceasta, cu hotărâre și intensitate, pentru a sfârși în recriminări, cu el declarând că nu-și poate lua un angajament, cu ea dezgustată de privirea lui goală, ascunsă în spatele ziarului de dimineață.

Cât de mare pare a fi dorința ca „nimic și nimeni să nu fi ajuns aici înaintea mea“, o relicvă a (virginei) fantezii berkeleyene că „poate am inventat o lume, poate că lumea s-a născut odată cu mine, iar eu îi sunt creator“. Nietzsche și-a exprimat celebra nemulțumire că cea mai comună greșeală a filozofilor este să ignore dimensiunile istorice ale obiectelor, și chiar în afara academiei există nenumărate exemple de revoluționari care au dorit să reînceapă lumea de la anul zero. În abordarea istoriei pare să rezide o profundă ambivalență – pe de o parte, dorința de a păstra totul (enciclopedismul), pe de alta, dorința de a începe totul din nou (revoluția).

Nu e greu de ghicit la care din extreme se situa Alice în atitudinea ei față de dragoste. Deși fusese deseori dezamăgită, întreținea un idealism care era antiteza abordării istorice: revoluționară

romantică, ea dorea să creadă că bărbatul cu care se culcase s-ar fi putut dovedi capătul istoriei ei sexuale și răspunsul vieții ei.

Se prăbușiră epuizați pe pat și, după ce aduse ceva de băut de la bucătărie, Eric se ghemui lângă ea sub plapumă, mormăi ceva care suna ca un „Mulțumesc" plin de recunoștință și alunecă rapid în lumea viselor.

Alice avea întotdeauna dificultăți în tăierea parâmei conștienței în astfel de situații, într-o cameră străină, într-un pat diferit și cu un trup necunoscut respirând alături de ea. Își derulă iar și iar în minte filmul serii, încercând să-și dea seama cum ajunsese acolo, cum păruse a avea un control perfect și în același timp curios de puțin. Un instinct puritan o făcea să se întrebe dacă nu cumva greșise, dacă nu cumva avea să primească o pedeapsă teribilă pentru plăcerea de care se bucurase. Îi trecu prin minte și problema încrederii, numai pentru a fi anulată de un braț care-i căzu în poală.

În somn, brațul lui Eric migrase în căutarea ei, și prezența acestui braț, separat de restul sinelui lui adormit, o umplu brusc pe Alice de o neașteptată afecțiune pentru tovarășul ei de dormitor.

Îi luă mâna și se uită la fața lui în stare de copilăresc repaus, întrebându-se: „Cine e această persoană pe care am găsit-o?" Încercă să-și imagineze un viitor din trecutul întipărit pe fața lui. Cum ar fi reacționat la o femeie care l-ar fi iubit? Ce i se părea ridicol? Cine îi displăcea? Care îi era orientarea politică? Cum s-ar fi purtat față de un copil care plânge? Sau față de o trădare? Sau față de un sentiment de inferioritate?

Impresiile, ca întotdeauna, riscau să se bazeze pe dovezi insuficiente. Plecăm de la o petrecere și un prieten întreabă ce părere avem despre un alt invitat. Ca să fim cinstiți, ar trebui să răspundem „Cum aș putea ști? Am vorbit cu el numai două ore". Dacă am trăi cu cineva timp de o sută douăzeci de ani și ni s-ar cere o părere, pentru a fi cinstiți față de complexitatea caracterului celuilalt, ar trebui să răspundem: „De-abia am

început să-l cunosc". În loc de asta, la două minute după ce am întâlnit pe cineva, ne-am format o impresie: *Îmi place/ Nu-mi place* – reacția fiind o relicvă a unei necesități biologice; omul cavernelor, la vederea unui alt membru al rasei, trebuind să decidă instantaneu dacă e prieten sau dușman.

Poate pentru că așteptase atât de mult, sau poate pentru că părea cu adevărat adorabil așa cum dormea lângă ea, și fusese blând și bun, sau poate pur și simplu pentru că era plăcut să stea trează în miez de noapte și să se gândească la așa ceva, Alice se pomeni gândindu-se că bărbatul cu care împărțea patul s-ar fi putut dovedi întruchiparea unei multitudini de dorințe surprinzător de intense, pe care până atunci aproape că uitase că le avea.

Îndrăgostit de dragoste

Când Alice se trezi, buzele lui Eric trasau o traiectorie de la gât în jos, către umeri, umplând-o de o spontană senzație de bine numai când se gândea unde și cu cine își petrecea dimineața de duminică. Fața i se deschise într-un zâmbet imens și se întoarse către furnizorul fericirii ei.

— Bună, spuse ea.

— Bună.

— Ai dormit bine?

— Ca un prunc, spuse Eric, și se întinse să-i planteze un sărut pe frunte. Tu?

— Bine.

— E nevoie de puțin timp ca să te obișnuiești, nu?

— Se poate spune și așa.

Urmă o tăcere, și cei doi îndrăgostiți se retraseră într-o îmbrățișare ca să evadeze din ea.

— E așa de bine să fiu aici, cu tine, murmură Alice.

— Îmmmhmm, răspunse Eric, inspirând parfumul pielii ei. Ce crezi că ar trebui să facem azi?

— N-am nici un fel de planuri.

— Norocul meu. Hai să facem orice.

— Cum?

— Hai să facem orice vrei tu. Hai să ne luăm o zi de răsfăț total. Putem să ne ducem oriunde, să facem orice, să fim oricine vrem.

— Ești nebun.

— Nu, serios, spune-mi ce vrei să faci. Am putea să mergem să luăm micul dejun undeva, să luăm o barcă și să coborâm pe râu ca să mâncăm înghețată în Greenwich. Sau putem să urcăm în turla de la St Paul's, sau să mergem în Kew Gardens. Putem să luăm prânzul la un restaurant chinezesc din Soho, sau să facem un picnic în Hyde Park. Am putea să ne ducem la cinema, să vedem cinci filme la rând și să mâncăm douășpe pungi de floricele. Sau să închiriem un balon și să zburăm până la Brighton. Am putea să luăm Concorde-ul, să luăm prânzul la New York, și să ne întoarcem la timp pentru cină. Orice vrei tu.

— Păi să începem cu un duș, sugeră Alice, mai prozaică, și să vedem după aia.

După un drum până la ea acasă, după haine curate, Eric și Alice luară un mic dejun întârziat într-un bistro franțuzesc din Hammersmith. Comandară ouă, pâine prăjită, cafea, suc de portocale, și citiră ziarele de duminică stând unul lângă altul pe o banchetă tapițată cu catifea, oprindu-se din când în când pentru a se lua de mână sau a-și mângâia unul altuia genunchiul. Era una din zilele blânde și idilice de primăvară despre care romanele ne spun că sunt făcute pentru îndrăgostiți, iar Alice și Eric se străduiră să se ridice la nivelul așteptărilor – meteorologice și de alte feluri.

Dar ce știa Alice despre cel care stătea lângă ea pe banchetă? Cunoștințele ei erau extrem de reduse, și includeau detalii disparate, cum ar fi:

– urma să zboare la Frankfurt a doua zi pentru o conferință de afaceri;
– spusese o glumă reușită despre un cuplu de belgieni și o parașută;
– spusese: „Apreciez sinceritatea mai mult ca orice";
– îi plăcea să-i mângâie fiecare falangă a degetelor;
– avea ochi albaștri plini de expresivitate și energie;
– spusese că experiența medicală îl învățase că fiecare zi trebuie savurată ca și când ar fi ultima.

Aceste informații erau, la un anumit nivel, platitudini – dar judecarea proprietarului lor depindea de felul în care erau legate între ele. Cu suficientă voință și cu un interpret generos, puteau părea vârfurile unui aisberg minunat. Se puteau constitui în dovezi că Eric era:

– plin de succes în carieră;
– amuzant;
– conștient de sine și onest;
– blând și erotic;
– frumos și înțelept.

Ar fi fost nesăbuit de prematur să vorbim despre faptul că Alice se îndrăgostise de Eric. În definitiv, nu petrecuse decât o seară și o noapte cu el, și se afla abia la jumătatea celui de-al doilea ou al primului lor mic dejun al primei dimineți de după. Cu toate acestea, sentimentele ei păreau foarte dispuse să o ia înaintea dovezilor existente că, înainte de a putea vorbi despre dragoste, trebuie întâi să vorbim despre un fenomen diferit, către care Alice avusese întotdeauna o înclinație, și care era poate trăsătura centrală a primelor zile petrecute cu Eric.

După masă, se îndreptară către o expoziție la Whitechapel, apoi prinseră sfârșitul târgului din Brick Lane, înainte de a lua o barcă în susul râului, către Westminster, de unde porniră pe jos către Battersea Park. Eric îi arătă pagoda chinezească de pe mal și o impresionă pe Alice vorbindu-i despre înțeleptul filozof chinez Confucius, pe care-l numi Confaustus – nu că Alice ar fi observat, concentrată cum era să savureze plăcerea de a se plimba braț la braț cu un bărbat inteligent și frumos pe malul fluviului Tamisa, într-o însorită zi de primăvară.

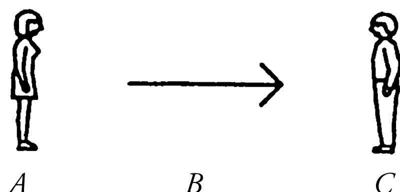
Deși Alice n-ar fi putut (vorbind cu maturitate) să se îndrăgostească de Eric, se îndrăgostea poate de dragoste.

Și ce era această emoție ciudată, repetitivă sintactic?

Ea exprima o anumită reflexivitate a stării amoroase, însemna obținerea unei plăceri mai mari din propriul entuziasm emoțional decât din obiectul afecțiunii care-l provocase.

În loc să spună simplu că X e minunat, îndrăgostitul-de-dragoste gândește mai întâi: Nu e minunat că am găsit pe cineva atât de minunat ca X? Când Eric se opri să-și lege șireturile în mijlocul podului Battersea, Alice nu gândi numai: „Nu e adorabil, cum își leagă șiretul?“, ci și: „Nu e minunat să am în fine pe cineva despre care să cred că își leagă șiretul într-un mod adorabil?“

În termenii unei diagrame, obiectul dorinței (notat cu C) era în acest stadiu un auxiliar al dorinței (B) înseși.

Obiectul C își lega șiretul și, pentru că se întuneca, sugeră s-o ducă pe Alice acasă.

— A fost o zi minunată, spuse ea, deschizând ușa mașinii lui verzi.

— Mă bucur. Păcat de Concorde, totuși.

— O, asta rămâne pe weekendul viitor.

— O să economisesc toată săptămâna pentru asta.

Ajunsă înapoi acasă, Alice își trânti rapid poșeta pe pat și bătu din palme de două ori, în succesiune rapidă, trădând un tip de încântare pe care orice persoană (trecută de 12 ani) trebuie să-l ascundă cu orice preț de privirile altcuiva.

Pentru a-i înțelege bucuria ar trebui să înțelegem cum trecutele luni aride o conduseseră treptat către suspiciunea nimicitoare că ea este cea lipsită de dorință. Încetase să se mai întrebe ce e în neregulă cu bărbații, și începuse în schimb să se întrebe: „Ce e în neregulă cu *mine*, de îi cred pe ei atât de în neregulă?“ Articolele din reviste sugerau explicații îngrozitoare – se temea să se lase purtată de val, fusese poate agresată în copilărie, sau

poate era în mod inconștient atrasă de femei. Când un bărbat ca Tony îi făcuse avansuri la petrecerea de Crăciun, îl găsise cu totul nepotrivit, dar reprimase ideea că ar fi necorespunzător cu sentința „E incorect să te tot gândești că oamenii sunt necorespunzători". Își sărutase curtezanul pentru a scăpa de teama că ar fi ceva în neregulă cu ea fiindcă nu dorea s-o facă.

Alice putea acum să bată din palme pentru că Eric făcuse ca această abordare contraintuitivă să devină inutilă. Era copleșitor de ușurată că putea în fine să gândească (deși nu putea încă s-o spună): „Știi, cred că ar putea să meargă, cu cineva ca tine".

Ca atare, când Suzy ajunse acasă în seara aceea, riscul de a exagera peste poate precumpănea în mod previzibil.

— E minunat, ți-ar plăcea. Arată bine, e deștept și foarte blând. M-am simțit atât de bine lângă el! N-am vorbit foarte mult, dar n-are importanță. Era ca și când ne-am fi înțeles unul pe altul intuitiv. A fost atât de emoționant să mă trezesc lângă el, cu fața lui de îngeraș delicios zâmbindu-mi. O, a fost grozav!

Alice se pierdu în propria retorică: fraze ca „îngeraș delicios" îi curgeau cu ușurință de pe buze; privată atâta timp, acum savura bogăția unui dicționar amoros proaspăt descoperit.

Indeterminarea

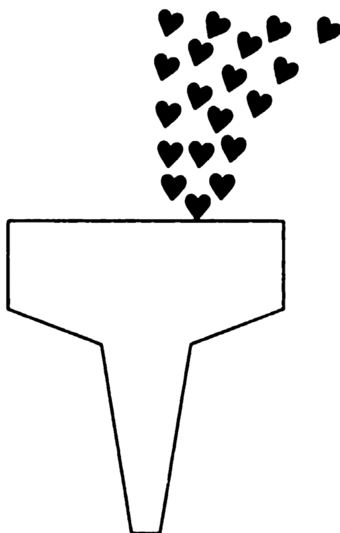
Un fragment fascinant al portretului lui Eric, așa cum fusese schițat pentru Suzy în seara aceea, rezida în afirmația lui Alice că cei doi amanți „se înțelegeau unul pe altul intuitiv“, informație precedată de recunoașterea unei sărăcii a comunicării verbale.

Pentru un sceptic sau pentru cineva înamorat de dialog, pretenția unei înțelegeri intuitive poate părea demnă de suspiciune, dacă nu chiar ridicolă, ceva inventat pentru a acoperi lipsa unei dovezi auditive și apoi ridicat în mod fals la un statut superior vorbelor înseși. Preferința pentru liniște poate fi judecată drept un simplu subterfugiu, o scuză pentru incapacitatea de a articula, sau chiar mai rău.

Dar pentru Alice, sărăcia conversației nu împiedica, ba poate chiar ar fi potențat sentimentul că Eric și ea aveau multe în comun, lucruri care s-ar dovedi în mod natural imposibil de împărtășit, din cauza stângăciei limbajului.

Când Eric îi sărutase gâtul și umerii, Alice a fost descrisă ca fiind copleșită de „o spontană senzație de bine“. Deși este doar o sumară descriere a ceea ce îi vizita conștiința, inadecvarea acestei descrieri o depășește pe cea a autorului. Inadecvarea era rezultatul inevitabil al cuvintelor puse în fața senzațiilor iubirii. Dragostea este dincolo de limbaj; limbajul poate, desigur, să încerce să-i schițeze contururile, dar, ca și în cazul unei hărți

care arată calitățile unui teren, eforturile sale nu ar fi niciodată mai mult decât o palidă aproximare a senzațiilor.

E așa de bine să fiu aici, cu tine

Alice vorbise totuși cu Eric în pat în acea primă dimineață. Spusese: „E așa de bine să fiu aici, cu tine".

Nu-i de mirare că Alice detesta cuvintele. Toate senzațiile acelea, doar ca să constate că ceea ce-i ieșea pe gură era propoziția „E așa de bine să fiu aici, cu tine". Pentru numele lui Dumnezeu! Ce era în neregulă cu limbajul? Vorbele erau ca o pâlnie uriașă în care ea turna toată bogăția fericirii pe care o simțea în dimineața de după, numai pentru ca bietul Eric să afle că ei i se părea „bine".

Dar indeterminarea nu se limita la cuvinte. Împovărați de greutatea așteptărilor romantice, Alice și Eric căzură de acord să mențină fluidă natura angajamentului unuia față de altul. Aveau să se vadă când era convenabil, când li se părea firesc,

și nu aveau să se lase pradă constrângerilor exterioare. Când discutară această problemă în marțea de după primul weekend împreună, conversația fu poluată de dialectul contemporan al nonangajării.

— Mi se pare important să nu devenim prea serioși prea curând, spuse Eric.

— Serioși? Sigur, înțeleg. Ai dreptate, ar fi cel mai rău lucru. Hai să vedem cum merge, în pași mărunți.

— E foarte important să-ți păstrezi spațiul personal.

— Absolut. Trebuie să ai o viață și în afara unei relații.

— Exact.

— A, apropo, vrei să mergi la un film astă-seară? propuse Alice. La National e un întreg sezon Wenders.

— Ăă, știi, nu cred că pot. Sunt cam ocupat pentru moment.

— O, nici o problemă, întrebam doar. Mă rog, poate facem ceva mai încolo săptămâna asta.

— Probabil cel mai bine e să te sun eu în weekend, mi se întâmplă destul de multe, chestii din astea.

— Sigur, sigur.

— Dar te sun.

— Bine, vorbim curând.

— Mda, pa.

Alice își spuse, și le spuse și prietenilor, că intra într-o „relație matură". E greu de spus exact ce înțelegea prin asta, dar definiția reflecta prejudecata că un bărbat care refuză o invitație la cinema și cere să-și păstreze spațiul personal este cumva mai matur decât un iubit căruia i se pare o cruzime să petreacă mai mult de o clipă despărțit de cea pe care o iubește.

În ciuda lipsei de regularitate, legătura căpătă toate înfloriturile unui scenariu romantic. Se schimbau scrisori, conversațiile telefonice se lungeau până târziu în noapte, Alice venea acasă și găsea buchete de flori pe pragul ușii, cu bilete care spuneau „Tu ești floarea mea, cu dragoste, Eric".

Era prea devreme pentru ca „dragostea" menționată să suporte analiza. Când ieșeau împreună la cină, conversația rareori

devia de la subiectele prezentate în cotidianele de bună calitate. Nu părea să fie nevoie să facă săpături în trecut, Alice nu părea să aibă dorința de a-și cataloga dezamăgirile sau de a-l întreba pe Eric despre o istorie care ar fi putut s-o facă geloasă. Dorința de armonie a celor doi făcea ca întrebarea dacă au într-adevăr ceva în comun să rămână oarecum irelevantă pentru întregul proiect.

Într-un anume sens, încetaseră să se mai asculte unul pe altul. Când Eric îi spuse lui Alice (fără să aibă idee că exista un precedent pentru această afirmație) „Nu-mi dau seama ce vede la un bancher jalnic și plicticos ca mine o persoană atât de inteligentă și sensibilă ca tine", Alice interpretă aceasta nu ca pe o dovadă a faptului că Eric era plicticos și jalnic, ci exact a contrariului.

Pusese o fotografie a lui pe birou și se uita acum la ea în mod regulat în timpul zilei, extrăgând din figura iubitului toate dovezile de care aveau nevoie sentimentele ei. Își amintea de toate suprafețele pielii lui, de micile neregularități pe care le explorase noaptea – pistruiul de lângă gură, urma unei cicatrice lângă urechea stângă. Privea cu adorație expresia poznașă și zâmbetul copilăresc, și simțea cum i se pune un nod în stomac de dor.

Printr-un fenomen observabil nu numai în primele stadii ale iubirii, dorința înflorea într-un context al minimelor detalii, în care imaginația se manifesta în mod adecvat pentru a compensa spațiile goale.

De fiecare dată când o companie cinematografică își adună curajul – și contabilii – pentru a face o versiune la *Anna Karenina*, *Emma* sau *La răscruce de vânturi*, trebuie să se pregătească și de acuzația că a trădat imaginația cititorului prin alegerea actriței. Farmecul personajelor literare depinde de o împletire complexă a sugestiei cu indeterminarea. Criticii subliniază că niciodată în decursul cărții Tolstoi nu a specificat cum arată eroina lui, dar poate că acest lucru nu a fost o scăpare a maestrului. Este prerogativa cărților, libere cum sunt de tirania imaginii

și, prin urmare, la un anumit nivel, și de cea a realității, să lase lucrurile în voia imaginației cititorului. Ce nevoie avea Tolstoi să ne spună exact cum arăta Anna Karenina? Dacă scriitorul își considera eroina frumoasă și dorea ca cititorul să simtă la fel, atunci cel mai bine era să spună că e frumoasă și să lase cititorii să se descurce cu restul – aceștia fiind cel mai bine echipați pentru a ști ce-i face să saliveze în respectivul domeniu.

În jurul unui număr de detalii bine alese se poate coagula o formă de asociere poetică. Atunci când Rimbaud a scris faimoasa frază *„Heureux, comme avec une femme“*, a surprins starea de dragoste cu minimum de descriere. Fraza se balansează pe marginea banalului, pentru a fi salvată numai de universalitatea sa, de ideea că oricine a fost *„heureux avec une femme“* (sau *avec un homme*) va citi fraza având alături propriul teanc de amintiri în sepia – pentru unii va evoca micul dejun în pat, alții își vor aminti de plimbări prin Marais în după-amieze de duminică, hoinăreli mână-n mână pe Bahnhofstrasse sau giugiuleli în Nihonbashi.

Dar, dacă Rimbaud ar fi scris *„heureux comme avec une femme portant un tailleur Saint-Laurent, avec un cappuccino, une édition du* Figaro *et une table au Café Flore donnant sur le Boulevard Saint-Germain*“, cea mai mare parte a populației lumii ar fi simțit că fraza îi e străină. Doar cei care au locuit la Paris admiră femeile care poartă taioare, frecventează cafeneaua preferată a lui Sartre, citesc cotidianul de dreapta franțuzesc și gustă cafeaua ar putea să ofteze nostalgic și să spună „Îmi amintesc de zilele acelea…“

La momentul când Alice îl întâlnise pe Eric, agenția ei de publicitate se ocupa de contul unui lanț de hoteluri numit Breakaway Hotels. Într-o lungă ședință, clientul informase agenția că dorește să-și înzestreze afacerea cu o imagine care să reflecte luxul, tinerețea și romantismul. Echipa de creație fumase trei sute de țigări gândindu-se la problemă, și în cele din urmă sugerase o fotografie alb-negru a unui cuplu care se săruta

într-o cameră de hotel, cu un scurt mesaj dedesubt: „Pur și simplu Paradisul".

Ce anume are paradisul de-a face cu o cameră de hotel, cu obișnuitul asortiment de meniuri de room-service, televizoare, minibaruri și halate de baie fusese discret omis. Deși toată lumea poate avea o imagine a locului, deși în unele cazuri ar putea include ceva similar sărutului descris și deși, fără îndoială, existau și oaspeți care să se fi îmbrățișat uneori cu pasiune și să fi simțit o extraordinară plăcere făcând-o (și chiar să se fi referit în glumă la acest lucru spunând că a fost „ca în rai"), era cam exagerat să se limiteze definiția paradisului la un anumit lanț de hoteluri de beton din nord-vestul Angliei.

Dar, scutiți de nevoia de a se explica, atât hotelul căruia i se făcea reclamă, cât și iubitul dorit pot servi ca declanșator pentru o imaginație fertilă. La fel cum privitorul reclamei era liber de povara unei potențial inhibitoare cunoștințe despre culoarea așternuturilor sau despre presiunea apei la duș, și Alice trebuia să ajungă să-l vadă pe Eric prin prisma unei varietăți de stări, de-a lungul unei perioade mai lungi, pentru a putea descoperi contururile caracterului său. Imaginea pe care o avea era suficient de vagă pentru a-i cuprinde dorințele, fără să specifice vreuna din dezamăgiri.

Medierea

În prima săptămână din mai, pe malul apei în Chelsea se deschise un restaurant care provocă senzație. Instantaneu, Melteme deveni subiectul de discuție al orașului, sau mai degrabă al acelei porțiuni mici și privilegiate a orașului care formula convingerea unei alte mici și privilegiate secțiuni a orașului că vorbește în numele întregului oraș. Roata modei se oprise la ușile restaurantului și pronunțase cu toată forța unui edict religios că de atunci încolo avea să fie centrul cinelor îmbibate de sens, cel puțin până în momentul când avea să se ivească o nouă credință culinară, adepții săi aveau să îl abandoneze și Ierusalimul avea să-și piardă statutul sfânt.

Alice menționă restaurantul de câteva ori, în felul disprețuitor al cuiva care nu se aștepta să ajungă să mănânce acolo, și ca atare putea să fie răutăcios cu cei care o făceau. Nici nu s-ar fi așteptat ca Eric să-i lase un mesaj pe robotul telefonic într-o vineri dimineață, spunându-i că rezervase o masă acolo pentru ora opt treizeci – cum nu s-ar fi așteptat nici la măsura în care această surpriză îi modificase judecata inițială asupra locului.

Filozofia restaurantului Melteme era să lase lucrurile deschise pentru ochiul celui care mânca acolo. Bucătăria era vizibilă în spatele unui geam mare de sticlă, bucătarii puteau fi priviți la lucru – o răsturnare a idealului tradițional conform căruia existența bucătăriei era negată. Decorațiunile urmau aceeași abor-

dare transparentă, căci ventilația, cablurile electrice și țevile se aflau pe dinafara pereților și tavanelor. Becuri cu halogen coborau de sus pe fire spiralate ca niște bizare tentacule ale unei Hidre gigantice.

Așa cum arhitectura evitase cornișele și ornamentele de ipsos, și bucătăria se reducea la elementele fundamentale. Nu existau echivalente culinare ale tavanelor false, cum ar fi sosurile care încețoșau deosebirile între ingrediente, deghizau gradațiile sau scindau aromele. Sosurile sunt construite pe compromisuri, ingredientele trebuie obligate să se țină pe propriile picioare. Mâncarea își revela structura și avea îndrăzneala unei palete de culori primare.

Aperitivele includeau o salată verde, peste care erau rase bucățele iuți de parmezan, totul scăldat într-un ulei de măsline auriu și gras și prezentat pe o farfurie mare din ceramică. Mai existau bucăți de ton aproape crud, alături de legume prăjite pe grătar, cu vânăta închisă la culoare și întotdeauna complexă lângă un ardei roșu foarte agresiv. Restaurantul îndrăznea să servească mâncăruri tradiționale, dar era foarte priceput în a le reinventa: cartofii prăjiți, în perfecțiunea lor, păreau întruparea formei platonice. Deserturile erau la fel de lipsite de timiditate, incluzând ca punct de atracție un morman de ciocolată scoasă în relief de felii din cel mai suculent mango și papaya.

Restaurantele ne capturează imaginația într-un fel imposibil pentru alte întreprinderi comerciale, care se adresează unor apetituri mai puțin vitale. Ele ajung să atingă statutul de experiențe erotice, iar Melteme generase aproape o isterie. O masă se putea rezerva doar cu mult timp înainte, celebritățile se luptau și dădeau mită ca să intre, starurile pop și oamenii de afaceri, politicienii și artiștii puteau fi văzuți acolo în orice moment, și fiecare revistă sau ziar la modă avea o poveste despre ceea ce fusese decretat ca senzația mondenă a deceniului.

Cum nu trecuse mult de când mâncase supă de roșii de la conservă de una singură, și neobișnuită să intre în așezăminte culinare sacrosancte, plăcerea lui Alice de a se găsi vineri seara

cu Eric la una din mult invidiatele mese de la Melteme era, în mod previzibil, intensă.

— Nu-i așa că e fantastic? exclamă ea.

— Mda, e amuzant, replică Eric, pe un ton care dădea de înțeles că nu era prima oară când cina cu o femeie într-un restaurant care fusese decretat senzația deceniului.

— Ce iei, deci? întrebă Alice.

— O, cred că o să iau mai întâi crab, și apoi rață.

— Eu una nu mă pot hotărî, sunt atât de multe, aș vrea să comand totul.

În cele din urmă se opri la o abordare mai rezonabilă din punct de vedere dietetic, și comandă un carpaccio de somon și un biban de mare, care fuseseră descrise de către critici ca niște opere culinare clasic-moderne.

Dacă, din toate cinele pe care Eric și Alice le luaseră împreună, ne concentrăm asupra acesteia, este poate din cauza plăcerii deosebite pe care o simțea Alice, și pentru ceea ce sugerează acest lucru privind natura și originile dorințelor ei.

Când sosi primul fel pe care-l comandase, Alice remarcă față de Eric că arăta delicios, apoi se aplecă și-l sărută pe obraz.

— Ce am făcut bine de data asta? o întrebă el ironic.

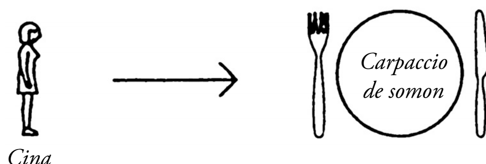
— O, câte un pic din fiecare, replică ea, și ridică furculița ca să ia prima înghițitură. Mmm, e absolut delicios, raportă o clipă mai târziu.

Cum Alice îi spusese lui Eric ce minunat e carpaccio-ul de somon și cât de elegant i se părea restaurantul, ne putem închipui că plăcerea ei era legată direct de mâncare și de loc. Dar privind-o cum își mânca primul fel, era ciudat să observi că entuziasmul ei devenise o rudă îndepărtată a gândului (mai degrabă decât a faptului) că mânca un fel de mâncare foarte bine apreciat, într-un restaurant despre care vorbea tot orașul, și care numai cu o săptămână înainte găzduise o duzină de personalități din lumea filmului, modei și muzicii.

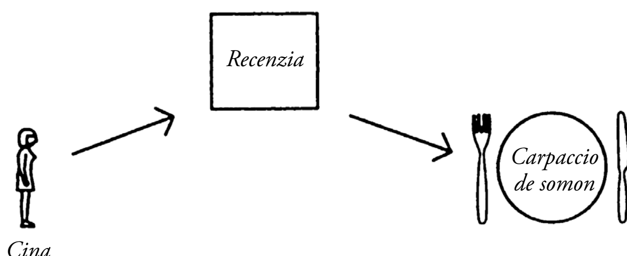
Distincția era un simbol al celor două modele de dorință; pe de o parte, decizia **autonomă** că „Îmi place acest restaurant

pentru că mâncarea mi se pare bună *mie*“, și pe de alta, ideea **imitativă** că „Acest restaurant trebuie să fie bun pentru că *toți cei pe care-i cunosc cred acest lucru*“.

În primul caz, dorința era legată direct de obiect.

În cel de-al doilea exemplu, dorința era mai întâi filtrată prin canale intermediare, recenziile din reviste sau gura celebrităților.

Oaspeții se vor simți imediat ca acasă în mijlocul farmecului și eleganței restaurantului Melteme, decorat de faimosul decorator andaluz José de la Fuenta, care s-a ocupat și de Croque Monsieur din Mayfair. Vă puteți delecta cu delicioase fructe de mare, o superbă panoramă a fluviului și de ocazia de a gusta peste douăzeci de varietăți de pește și homar. Bucătarul e francez, iar atmosfera, favorabilă unei experiențe culinare romantice și rafinate. În plus, prețurile sunt rezonabile, în jur de 25 de lire de persoană fără vinuri, dar acestea se găsesc într-o largă și tentantă varietate. Carpaccio (6,95 lire) își câștigă rapid statutul de clasic, și se spune că ar fi preferatul elegantelor staruri ale lumii modei și muzicii care frecventează Melteme. Recomandate sunt și polenta, *red snapper*[1] cu ardei și tonul fript ușor. Categoric locul unde vrei să te afli. Un câștigător.

1 Varietate de pește marin din specia *Lutjanus*, din apele tropicale și semitropicale. (N. tr.)

Dintre cele două modele, Alice fusese întotdeauna predispusă să-l urmeze pe cel de-al doilea, modelul imitativ mai degrabă decât cel autonom al dorinței, prin care năzuințele ei către o anume rochie, pereche de pantofi, restaurant sau chiar iubit erau în mod tipic generate de cuvintele și imaginile altora.

Cu o săptămână în urmă văzuse piesa *Așteptându-l pe Godot* a lui Samuel Beckett la Teatrul Național. Recenziile fuseseră extatice, lumea vorbea despre piesă în termeni sobri, dar înflăcărați, și prin urmare Alice îi sugerase lui Eric să cumpere bilete. Dar odată intrată în sală, abia își putuse înăbuși căscatul. Limbajul părea inventat și tărăgănat, pauzele între replici erau atât de lungi, încât rupeau orice continuitate. În lumea celor doi vagabonzi nu exista nimic cu care să poată stabili un raport, și i se părea o lume a sărăciei, a tristeții și a absurdului din care dorea să fugă.

Când pe la jumătatea piesei Eric își scăpă pe jos programul, ea se aplecă să-l ridice și-i zâmbi cu o expresie care ar fi putut însemna „Nu-i așa că e îngrozitor?“, dar era suficient de ambiguă pentru a lăsa loc alternativelor. În pauză, avu grijă să nu vorbească ea prima, ca nu cumva judecata ei să contrasteze cu a lui Eric și a celor trei prieteni bancheri pe care-i invitase.

— Trebuie să fie cea mai mare piesă pe care a produs-o teatrul secolului XX, declară Eric, după ce-și turnă în tăcere apă tonică în gin, într-un colț al barului aglomerat – afirmație încărcată de toată autoritatea recenziei din pagina artistică a ziarului *The Times* –, iar asta e cu siguranță cea mai bună montare londoneză din ultimii 15 ani.

Opinia lui Eric, deși îndrăzneață, părea să coincidă cu cea a prietenilor lui bancheri, și, cum toată lumea dădea din cap aprobator și o proclama cea mai măreață piesă de la cealaltă piesă la care de asemenea-și amintea cum căscase, Alice nu putu, când i se ceru în fine părerea, decât să fie de acord cu entuziasmul deja exprimat.

Mai mult, în al doilea act, nu numai că era mai puțin plictisită, dar începu chiar să aprecieze spectacolul. La ieșire, declară

fără rea-credință că Beckett era într-adevăr un dramaturg impresionant și emoționant, ale cărui opere ar fi dorit să le exploreze mai mult.

Dacă reacțiile lui Alice șochează, se poate să fie din cauză că ultimele patru sute de ani de filozofie, politică și artă au lăudat autonomia – liberi sunt cei care își pot direcționa în mod spontan dorința, își pot urma impulsul inimii fără a fi influențați de opinia publică, de teama de mulțime sau de roata modei. Acuzația îi urmează celei care susține că lumea e un teatru, *teatrum mundi*, unde „toți oamenii sunt doar actori". Dorințele „actorilor" lumii (adică dorința de celebritate, de bani sau de putere politică) au o bază socială, și prin urmare oarecum frauduloasă. Un actor care șoptește vorbe frumoase nu este decât ecoul unor sentimente care-și au originea într-o persoană din afara scenei – tot așa cum Alice putea să stea într-un restaurant și să laude carpaccio-ul de somon cu un entuziasm care fusese inițial făurit de apetitul și stiloul altcuiva.

Cel puțin Alice avea destulă perspectivă pentru a admite la sfârșitul primului fel de la Melteme că era fericită să mănânce într-un loc atât de evident „în vogă".

Ce înseamnă să vrei să fii acolo unde este „în vogă"?

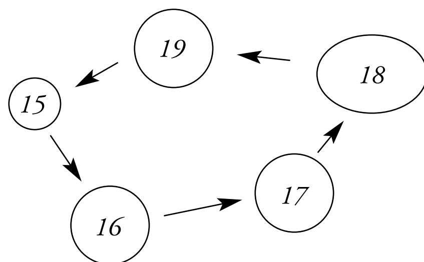
Să vrei să fii acolo unde *alții* au decis că e *în vogă*.

Este o dorință de a face parte dintr-un centru, un centru al valorii către care sunt ațintiți toți ochii, și care are deci o neîndoielnică importanță. În alte vremuri, când oamenii voiau să fie „în vogă", își întorceau ochii către Roma, Mecca sau Ierusalim, către monarhie sau către națiune. Acestea reprezentau centre ale valorii comune, despre care un mare număr de oameni deciseseră că sunt demne de atenție, decorate și apreciate ca atare. Dar odată cu declinul marilor ideologii apăruse și o oarecare confuzie în privința centrului lucrurilor – nu mai exista un loc neîndoios la modă în care să iei masa într-o capitală, ci

o gamă de sute de restaurante și indivizi, care se luptau cu toții pentru a captura acest precar centru.

Pentru o scurtă vreme, restaurantul reușise să acapareze nestatornica inimă a universului, dar atunci când te luptai să obții o masă și te trezeai așezat în veneratul așezământ, strădania includea un anume paradox.

Clienții se uitau unii la alții în salonul aglomerat și agitat, căutându-i cu disperare pe cei a căror valoare fusese confirmată din punct de vedere social. Cei de la masa 14 își închipuiau că persoanele de la masa 15 erau spirituali într-un fel în care ei înșiși nu erau, citiseră ceva ce lor le scăpase, își frecau coatele cu prieteni mai interesanți decât ai lor. Dar și cei de la 15 priveau peste umăr la masa 16 cu aceleași temeri, 16 se uita la 17, 17 la 18 și tot așa.

Evident, nu exista un „centru“ al restaurantului: „centralitatea“ nu putea fi atribuită unui loc anume, acvariului uriaș cu homari din mijlocul sălii sau meselor agreabil poziționate lângă ferestre (pe care Eric, din nefericire, nu reușise să le obțină). Melteme își obținuse succesul prin intermediul unei impresii artistic născocite a unui centru, prin faptul că putuse să întruchipeze o momeală, rămânând însă o referință goală de sens.

— Toată lumea e îmbrăcată atât de bine, nu ți se pare? întrebă Alice, privind prin salon în timpul celui de-al doilea fel.

— Mda, să zicem, răspunse Eric, cu mult mai interesat de rața sa.

— Uită-te la cuplul de acolo. El mi se pare cunoscut. Apare la televizor sau ceva de genul ăsta?

— Nu știu.

— Eu așa cred. E la emisiunea aia unde li se iau interviuri oamenilor la duș. Blonda care e cu el e uluitoare, e așa de frumoasă, că-ți vine să renunți la orice. Mă întreb dacă e fotomodel. N-am văzut așa o siluetă în viața mea. Sunt sigură că n-a mâncat nimic toată săptămâna ca să poată termina salata aia. Hm, măcar pare elegant de plictisită de partenerul ei.

Lui Alice îi plăcea să se uite la oameni în restaurante, să studieze fețele și să încerce să-și imagineze (sau să recunoască) viețile care se ascundeau în spatele acestora. Fiind însă implicată într-o relație, jocul căpăta o dimensiune suplimentară, pentru că deseori își putea întreba iubitul ce alte femei găsea atrăgătoare, și-i putea spune ce bărbați îi atrăseseră atenția. Era un joc care făcea o delicată aluzie la inevitabilitatea faptului că alții puteau continua să fie interesanți, sau măcar să le atragă atenția, oricât de îndrăgostiți ar fi pretins că sunt.

Însă Alice avea senzația intuitivă că nu era posibil să joace acest joc cu Eric, pentru că jocul pornea de la premisa unui detaliu crucial – că atracția mărturisită era deschisă discuției pentru că nu era serioasă. *Te las să-mi vorbești despre cele pe care le găsești atrăgătoare pentru că mă simt destul de sigură ca să nu mi se pară o amenințare*.

Însă farmecul evident al lui Eric și abordarea sa fluidă față de relații o lăsa pe Alice fără o marjă suficientă pentru a glumi despre infidelitate. Dar nu ar trebui să o compătimim fără rezerve, fiindcă în parte ceea ce o atrăsese la Eric era tocmai această impresie că alte femei îl găseau atrăgător. Sentimentele ei pentru el împărtășeau similarități structurale cu entuziasmul ei față de restaurant, în ambele cazuri faptul că altcineva le invidia și le găsea valoroase adăuga un ingredient decisiv dorinței ei.

Când Eric își alegea cravata pe care s-o poarte la cină, o chemase pe Alice să-l ajute.

— Am așa de multe cravate, spusese el, le tot primesc cadou.

— O, săracul de tine, răspunsese Alice, toate sutele alea de femei care renunță la banii lor munciți ca să-ți cumpere ție cravate! Și tot ce poți tu să faci e să te plângi.

Referirea în treacăt la sutele de femei nu era o coincidență. Alice credea în mod sincer că Eric cunoscuse multe femei – iar gândul, cu toate că avea componenta sa de gelozie, la un alt nivel era curios de agreabil.

Pentru ea, dragostea fusese întotdeauna legată de admirație. „Nu pot iubi un bărbat dacă nu-l admir“, spunea ea. Iar admirația implica nu numai faptul că ea trebuia să-l admire, ci și alții. Sărăcia propriului sine putea fi evitată de un bărbat ai cărui pantofi proveneau din Italia și ale cărui costume erau din Savile Row – dar care bărbat o alesese totuși dintr-un mare grup de admiratoare. Faptul că și altele îl doreau, dar el o alesese pe ea, îi confirma un precar sentiment al propriei valori.

Un bărbat cu sute de cravate primite ca daruri din dragoste era prin urmare mai valoros decât un bărbat cu o singură cravată, iar Eric, în mod previzibil, rezistase tentației de a-i corecta aceste idei – deși multe din cravatele din dulapul său aveau de-a face cu promoțiile la diversele conferințe de afaceri în egală măsură ca darurile pasionale.

La întoarcerea acasă în seara aceea, Alice îi menționă lui Suzy cât de atrăgător arătase Eric, ceea ce duse la o mai largă examinare a bărbaților și a aspectului lor fizic.

Suzy spunea de multă vreme că suferea de complexul Quasimodo.

— Arată-mi un cocoșat sau un bărbat fără o mână, sau orice fel de olog, și o să mi se pară sexy, îi explica ea.

— Doamne! Cum poți? Vreau să spun, îmi pare rău de toți oamenii ăștia, dar n-aș putea ieși cu unul din ei.

— De ce nu? E mult mai interesant să ieși cu oameni care nu sunt atât de evident atrăgători.

— Da? De ce?

— Păi pentru că atunci tu ești singura care știe ce găsește sexy și minunat la ei. Și, oricum, când iubești pe cineva, ce contează ce cred alții? întrebă Suzy, al cărei prieten Matt, deși nu-i lipsea vreo mână sau vreo vertebră, avea câțiva centimetri în minus și câteva kilograme în plus.

— Pur și simplu nu te înțeleg. N-aș putea niciodată ieși cu cineva care nu e foarte prezentabil. Ți-l aduci aminte pe tipul ăla, Chris, care umbla după mine acum vreun an, era tare dulce, dar așa de stângaci, așa de stingherit de el însuși. N-aș suporta să fiu cu cineva ca el, aș fi tot timpul așa de complexată, parcă ar trebui să-i găsesc scuze.

Suzy avea o încredere de invidiat în propria capacitate de a declara lucrurile bune sau rele fără ajutor din partea altora, să spună că un mic restaurant polonez era cel mai bun din Londra, deși nici un critic nu spunea la fel, sau să iubească un bărbat deși lumea nu-i acorda onoruri sau atenție.

Alice, mult mai predispusă la a se prăbuși sub greutatea opiniilor sociale, garanta că prețul pe care trebuia să-l plătească pentru un bărbat pe care îl admirau și altele era incapacitatea de a face comentarii răutăcioase, dar încrezătoare, asupra particularităților blondelor plictisite așezate în restaurante la modă.

Sex, shopping și un roman

Celălalt păcat al ei era că adora să meargă la cumpărături.

— Știi locul ăla din Camden despre care-ți spuneam? îl întrebă Alice pe Eric a doua zi de dimineață.

— Cum aș putea să-l uit? replică el, adâncit în paginile financiare ale ziarului de weekend.

— Ei bine, spune în revista asta că au reduceri acolo toată luna.

— Dumnezeu e milostiv.

— De nu știu când caut un cardigan, și mi se pare că ei au unul perfect.

— Care?

— Ăsta, pe care-l poartă, explică ea, arătându-i fotografia unui manechin. Ce părere ai?

— Hm.

— Ar trebui să fie mai mult de „hm"; costă o avere.

— Scuze. Cum să-ți spun? Acest cardigan reprezintă triumful încercărilor civilizației occidentale de a produce veșmântul de lână perfect. Este apogeul designului, floarea industriei modei, *Mona Lisa* cardiganelor…

— În regulă, în cazul ăsta mă duci azi acolo?

Eric fu de acord, dar Camden se dovedi a nu fi singura lor destinație. Magazinul cu pricina nu avea cardiganul de măsura potrivită, deși avea o pereche de sandale foarte speciale, pe care

ar fi fost păcat să le rateze, dacă tot ajunseseră atât de departe în nordul orașului. Apoi, pentru că se întâmplă să le fie în drum la întoarcere, se opriră în Notting Hill, unde se găsea o colecție fantastică de nasturi indieni, foarte la modă. Apoi, cum tot erau deja în Notting Hill, ar fi fost ridicol să nu coboare către High Street Kensington, care ducea în mod firesc spre South Kensington, care era doar la câțiva pași de King's Road, care la urma urmei nu era deloc departe de un tur rapid prin West End, Bond Street și Covent Garden.

Plimbarea o lăsă pe Alice în posesia nu numai a sus-menționatului și mult doritului cardigan, ci și a unei perechi de pantofi, cercei, a trei perechi de ciorapi, a diverse produse de machiaj și a unui flacon de parfum. Spre încântarea ei, Eric se dovedi a fi un minunat partener de cumpărături, care nu trădă deloc obișnuita nerăbdare masculină față de ritual, și insistă să plătească pentru un cardigan care altfel i-ar fi făcut o gaură substanțială în buget. Cărțile de credit funcționară fără efort, vânzătorii se comportară servil, taxiuri care să-i poarte de colo colo se găsiră cu ușurință. Luară prânzul într-o cafenea micuță lângă Hanover Square, apoi se întoarseră în apartamentul lui Eric din Onslow Gardens, unde se apucară să facă dragoste pe sofa, în mijlocul sacoșelor de la cele mai la modă magazine din Londra.

Publicarea *Doamnei Bovary* în foileton în *Revue de Paris* în 1856 îl îndreptățește pe Gustave Flaubert la titlul de autor al primului roman despre sex și cumpărături din lume, sau cel puțin al primului roman care să facă legăturile între aceste două activități atât de explicite și de îngemănate psihologic. Deși Emma și-a șocat publicul contemporan mai ales prin adulterul său, prăbușirea ei s-a datorat în egală măsură patimii de a cumpăra articole la modă, împovărându-se astfel cu datorii zdrobitoare. Cheltuitul banilor era pentru Bovary un exercițiu de desfrânare înzestrat cu toate riscurile unei călătorii într-o trăsură închisă, și cu multe din plăcerile implicate de aceasta.

Aproba Flaubert sexul și cumpărăturile? Se poate oare spune că afirmația sa „*Madame Bovary, c'est moi*" nu e numai o indicație a simpatiei față de temperamentul romantic, ci și a unei profunde înțelegeri a tentației consumismului?

Este poate semnificativ că orgasmul comercial și sexual a condus-o pe Emma la distrugere exact în momentul când capitalismul industrial traversa ceea ce istoricii numesc acum revoluția de consum, și când valul de puritanism al secolului al XIX-lea contrazicea un oarecare progres în privința libertății femeilor. Tentativele de a interzice romanul ar putea fi deci înțelese ca o încercare moralistă de a îngrădi nu pur și simplu sexul, ci mai ales cumpărăturile. Pe măsură ce argumentele împotriva copulației fără reproducere au început să-și piardă din puterea de intimidare religioasă, argumentele împotriva consumului fără necesitate au câștigat o sporită fervoare (doar 11 ani despart publicarea romanului *Doamna Bovary* de cea a *Capitalului* lui Marx, în 1867). Există o legătură cât se poate de evidentă între atacul moral împotriva cumpărăturilor fără necesitate și atacul moral împotriva copulației fără reproducere – în ambele cazuri, este cenzurată plăcerea, în special plăcerea feminină, în principal de către bărbați cu joben și bărbi stufoase.

Propagatorul principal al dorințelor lui Alice părea a fi numărul mare de reviste pe care le citea lună de lună. Aveau o luxurianță cu care cărțile nu puteau rivaliza, cu paginile lor foșnitoare și curate strălucind ca un măr bine lustruit. Alice glumea deseori despre cum ar fi dorit să „dispară într-o revistă", și articula o viziune etică nelămurită a dorinței de a-și „revistiza lumea".

Toate aceste reviste aveau în comun un sentiment al clarității absent din viața ei cotidiană, o lume de ființe perfecte pe fundalul unor ziduri de piatră acoperite cu mușchi, prezentând colecțiile de toamnă, sau așezate în cafenele din Milano, purtând modele de primăvară din bumbac. Bărbați frumoși îmbrățișau femei frumoase în posturi bosumflate și provocatoare,

fotomodelele priveau lung și melancolic spre mare, îmbrăcate în cele mai diafane materiale, batoane uriașe de ruj și rochii roșii, luxoase, figurau alături de mașini sport de mare putere și de fructe tropicale.

Revista era un instrument al dorinței, dar avea o aparență morală, prin aceea că oferea soluții pentru condiția umană. Deși pretindea că dorește să-și satisfacă cititorii, revista nu-și îndeplinea sarcina comercială – spre deosebire de cea literară – decât atunci când îi lăsa nefericiți din cauza absenței a o sută de produse care trebuiau cumpărate.

Revista *trebuia* s-o facă pe Alice nefericită. Nu-i putea spune că ceea ce purta mai mergea încă un an, că aspectul nu conta oricum prea mult, că nu avea prea multă importanță pe cine cunoștea sau ce culoare avea dormitorul ei. Secțiunea de modă trebuia s-o facă să se lamenteze după hainele pe care nu le avea în garderobă, secțiunea de călătorii trebuia să-i amintească de multele colțuri ale lumii care erau mai însorite decât al ei, secțiunea intitulată „stil de viață“ trebuia s-o umilească cu mesajul implicit că după toate probabilitățile ea nu avea o viață, și categoric nu avea stil.

Doamna Bovary citea romane romantice, Alice, o visătoare modernă, citea reviste, dar între cele două activități existau importante legături structurale. În ambele cazuri, romanul și revista funcționau ca fereastră/vitrină către o altă lume, mai fermecată, și stimulau dorința prin aceea că practicau o formă de „realism“ deosebit de evoluată și de înșelătoare.

Deși bazate clar pe fantezie, romanele romantice ale secolului al XIX-lea făceau eforturi susținute de a introduce verosimilul în cadru și în detaliile neesențiale, diferind astfel de genurile evazioniste tradiționale. Romanul a început să descrie tot mai meticulos casele și peisajele, moravuri sociale și aspectul fizic, dorința creată astfel fiind și mai intensă, pentru că era cu atât mai plauzibilă. Deși intriga era deseori neobișnuită (multe leșinuri

la lumina lunii și neașteptate moșteniri de averi imense), tehnicile narative ofereau cititorilor suficiente detalii pentru a putea presupune că asemenea lucruri se petreceau cu adevărat în marele oraș sau în sătucul îndepărtat unde nu fuseseră niciodată. Pentru că i se spusese despre culoarea calului, numărul de pistrui de pe o mână sau reflexia luminii pe revolverul ruginit, cititorul se dovedea mai îngăduitor dacă respectivul cal purta eroina către un îndepărtat castel din Scoția, fecioara cinstită cu pistrui pe mână primea o cerere în căsătorie de la un nobil bogat și incredibil de bun la suflet, iar revolverul ruginit se descărca și nimerea un rival gelos care se împotrivea iubirii adevărate.

Revista înlocuia flirtul cu realul, prin caricatura pe care o făcea realismului murdar; publica articole despre ce fel de lac de unghii să folosești când faci scufundări în Mauritius, idei despre cum să recreezi Giverny într-o grădină din sudul Londrei, cum să gătești feluri de mâncare suficient de interesante ca să-ți dorești să le mănânci, dar destul de complicate ca să fie nepractice.

Dragostea lui Alice pentru o astfel de literatură nu era o componentă întâmplătoare a construcției ei psihologice. Ea reflecta o mai profundă problemă a identității: nesigură de ceea ce era sau ceea ce dorea să fie, Alice era în mod natural înclinată să accepte sugestii din altă parte. Încercarea ei de a găsi un cardigan reprezenta o tentativă de a-și integra propria confuzie într-un stil preexistent, de a se modela după o imagine oferită de altcineva. Era o formă elegantă și costisitoare de caricatură, reducerea unui număr potențial infinit de trăsături la câteva linii centrale care s-o ancoreze într-o formă recunoscută social.

Modelele ilustrate rezidau într-un mereu schimbător și schizofrenic sistem de adevăruri sau neadevăruri ce operau pe baza dualismului „înăuntru[*in*] / afară[*out*]". Metafora era importantă – moda e ca o casă în care poți să intri sau din care să fii exclus. În acea lună, mânecile ușor evazate, decolteurile adânci

și materialele moi erau decretate ca singurele opțiuni autentice. Nasturii cu modele indiene complicate primeau laude rezervate din direcțiile potrivite, la fel și părul lung prins în coadă cu o agrafă voluminoasă. Bijuteriile erau declarate „*out*“, femeile purtând ceasuri bărbătești erau „*in*“, rochiile lungi erau „*out*“, rochiile de denim „*in*“, cașmirul „*out*“, mătasea „*in*“, roșul de obraz era „*out*“, tonerul era „*in*“, violetul se întorsese, portocaliul era o crimă. Designerii se zbăteau să evidențieze importanța straturilor succesive de material, supraviețuirea speciei părea să se bazeze pe purtarea corectă a cămășilor sau tunicilor lungi și largi, peste colanți.

La concluziile asupra acestor subiecte nu se ajungea în mod centralizat; ele erau irigate de mii de vase capilare ale giganticului organism care se numește *gust*: un monstru schimbător, imprevizibil, ai cărui homunculi îi includ pe cei tineri, faimoși, bogați, creativi și frumoși într-un cocktail permanent instabil. Instabil pentru că aceste concluzii nu se bazau pe anumite calități ale unui obiect, ci pe poziția acelui obiect într-un mai larg lanț de obiecte. Fără ca el în sine să se schimbe, un cardigan acum elegant putea fi depășit pe piață de modele care să-l facă să arate reacționar sau fals. Un anume cardigan evoca farmecul anilor ’20, sau cumva (păcatul capital) demasca încercarea unui designer contemporan de a regăsi o concepție deja supraexpusă asupra fermecătorilor ani ’20?

Ciclurile de spălare

În funcție de starea ei de spirit, viziunea lui Alice asupra vieții (dacă ne putem exprima atât de pretențios) alterna între două curente: cel al *scării* și cel al *uscătorului de rufe.*

Când era în dispoziția scării, ceea ce i se întâmpla era considerat o dovadă a faptului că viața mergea încet, dar inexorabil în sus, către o stare de fericire și liniște, în vârful unui palier metaforic. Înțelegea, desigur, că existau și porțiuni orizontale, dar era convinsă că, în ciuda perioadelor de angoasă, ură de sine și plictiseală, direcția esențială rămânea cea verticală. Când se compara cu copilul care fusese, cu adolescenta plină de toane sau cu studenta, simțea că depășise cu succes obstacolele pe care viața i le pusese în față, ajungând la încredere în sine și la înțelegere față de ceilalți.

Sosirea lui Eric conta, evident, ca o urcare semnificativă.

În fine, exista cineva care o făcea fericită, lângă care se simțea bine și care o salvase de melancolia serilor petrecute în fața televizorului. Relația lor părea eliberată de vizibila tulburare a legăturilor de dinainte, Eric avea o stabilitate de bun-simț pe care o admira. Părea să știe ce voia și ce simțea, era mai mare decât ea (el la vreo 30 de ani, ea la 20), avea păreri definite în privința politicii și economiei, părea sigur de lume și de locul lui în ea.

Dispoziția „în formă de scară“ a lui Alice avea însă un oarecare caracter defensiv; se comporta ca cineva care, după ce în-

cercase ani în șir să se îmbogățească, ajunsese în fine la zece milioane, și nu se putea abține să nu sublinieze acest lucru.

Acum în postura de *nouveau content*, în zilele mai triste își făcuse câțiva prieteni de consolare, femei către care fusese atrasă din cauza unei nefericiri comune cauzate de bărbați. Belinda și Margaret erau asemenea prietene din Evul Întunecat. Toate trei petrecuseră numeroase seri în bucătăria Belindei Claphan, făcând schimb de anecdote și de râsete pe deasupra ceștilor de cafea și a mult prea multor biscuiți.

Dar acum Alice avea impresia că se propulsase de pe treapta lor comună, și găsea scuze pentru a nu se mai întâlni cu ele, lăsând robotul telefonic să preia mesajul, mai degrabă decât să riște o conversație. Deveniseră mementouri ale unui trecut pe care l-ar fi dorit uitat, legăturile lor cu ea i se păreau fundamentate pe o nefericire acum rușinoasă. Se uita în jos pe scară, pradă unui exagerat efort de independență, cam ca adolescenții care exagerează neînțelegerile cu părinții pentru a scăpa de vinovăția anterioarei dependențe emoționale și financiare de aceștia.

Cealaltă posibilitate filozofică era reprezentată de *uscătorul de rufe*. Trăsătura fundamentală a uscătorului e că această mașinărie ciclică are o cuvă internă care se rotește în timp. Dacă

punem un anumit număr de haine înăuntru, ele se așază pe circumferință în timp ce cuva se învârte; câteodată, pe fereastra mașinii se vede o pereche de jeanși, apoi urmează niște șosete, apoi poate o bluză, un prosop și așa mai departe. Nu toate obiectele sunt vizibile în fiecare moment, dar rotirea cuvei le forțează să apară la intervale regulate. Dacă jeanșii reprezentau fericirea, șosetele – exaltarea, bluza – plictiseala, prosopul – totala nefericire, atunci întregul proces de uscare putea fi comparat cu procesul de a trăi, în care ceva ce s-a întâmplat o dată se va întâmpla inevitabil din nou, sugerând că în viața omului există anumite date repetitive și că existența e o chestiune ciclică.

Alice era cu Eric de o lună și ceva, perioadă care coincidea cu începutul primăverii. Londra se arăta în cea mai bună lumină, o fermecătoare harababură de sătucuri cu copaci în floare și căsuțe pitorești profilându-se pe un cer albastru deschis. Alice simțea că, în fine, viața ei începuse, și că fericirea pământească la care râvnise atâta îi era la îndemână. Dincolo de viața ei emoțională, la birou lucrurile erau din ce în ce mai solicitante și se auzeau zvonuri că ar putea fi promovată datorită rezultatelor excelente pe care le obținuse într-o campanie pentru un balsam de rufe.

Ultimul weekend fusese deosebit de plăcut. Ea și Eric petrecuseră seara de vineri la Melteme, sâmbătă fuseseră la cumpărături după cardiganul ei și diverse altele, seara ieșiseră să bea ceva cu un vechi prieten al lui Eric care venise de la New York, apoi se duseseră să danseze într-un club din Piccadilly. Duminică dimineață, Alice sugerase o vizită la un muzeu de lângă Tower Bridge, mâncaseră pe o terasă a unui pub din apropiere, apoi, pentru că era o zi plăcută, merseseră pe jos către Piața Parlamentului de-a lungul fluviului.

La puțină vreme după ce ea și Eric se întorseseră în apartamentul lui, cerul fusese spintecat de un tunet asurzitor. Nori negri se adunaseră rapid dinspre apus, îngrămădindu-se peste

capitală, și acum se descărcau cu înverșunarea acumulată de clima englezească în cinci zile fără ploaie.

— E de necrezut! exclamă Alice, privind pe fereastră către Onslow Square, care arăta ca interiorul unei cabine de duș. Ăsta e de-a dreptul muson!

— Au anunțat chestia asta de o săptămână, spuse Eric.

— Serios? Niciodată nu-i cred. Ție nu ți se întâmplă? Întotdeauna cred că, dacă e frumos, o să fie mereu frumos.

Clima nu intenționa să fie de acord. Pentru că înclinația de 23,5° însemna că soarele se afla exact deasupra Tropicului Racului (23,5° N) pe 23 iunie, verile londoneze erau suficient de calde ca să faci plajă, iar Eric putea juca tenis seara și lua micul dejun în mica sa curte interioară. Dar pentru că soarele ajungea deasupra Tropicului Capricornului (23,5° S) pe 22 decembrie, iernile nu lăsau nici o frunză în copaci, nopțile erau întunecate, iar taxiurile imposibil de găsit în burnița orelor de vârf.

— N-ar fi frumos să trăiești undeva unde e întotdeauna cald? continuă Alice, într-o dispoziție meditativă. Știi, nu ți-ar trebui decât un singur rând de haine, n-ar trebui să plătești facturi la căldură, ai fi binedispus tot timpul…

— Tu, binedispusă tot timpul?

— De ce nu?

— Ai mai fi tu însăți?

— Da, dar eu însămi într-o dispoziție bună și luminoasă.

— Vremea nu schimbă pe nimeni în modul ăsta.

— Mă schimbă pe mine.

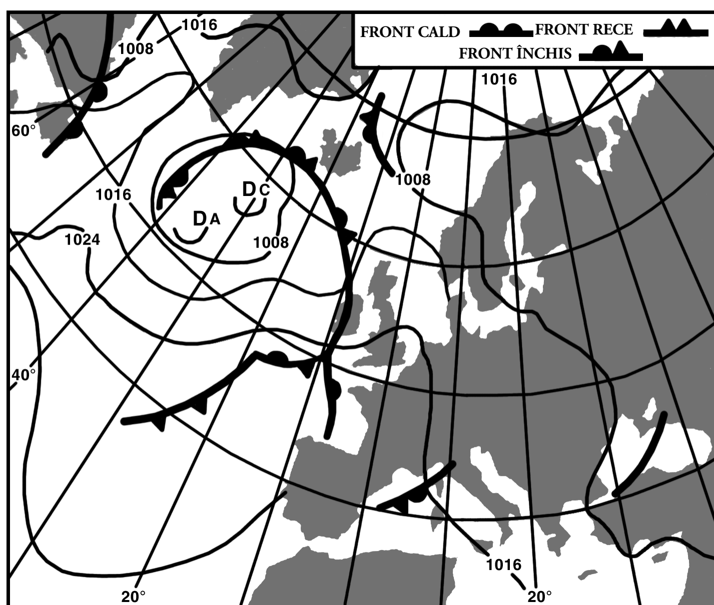
— Uitasem că ești o excepție biologică.

— Scutește-mă de sarcasm. Oamenii de știință au dovedit-o.

Încă de când, în copilărie, petrecuse un an în Mexic, Alice se atașase de regiunile ecuatoriale ale globului. Între latitudinile 15° și 30°, spun meteorologii, tot timpul anului bat vânturi calde, aducând ploi abundente, dar un climat cât se poate de stabil. Variațiile de temperatură sunt minime, rămânând aproape constant

la 20-30°C, făcând diferențele între anotimpuri aproape imperceptibile.

Dar în zona temperată de nord, în care se desfășoară povestea lui Alice și a lui Eric, masele de aer subtropical și subpolar intrau în coliziune violentă, o succesiune de cicloane și depresiuni barometrice sosind dinspre est și aducând cu ele valuri de aer oceanic încărcat de umiditate. Rezultatul era o luptă meteorologică constantă, fronturi de aer cald luptându-se cu cele reci și formând alianțe instabile în fronturi închise, conflict care, în ziua în care Alice privea ploaia, arăta cam așa:

Eric își pierdu interesul față de ploaie, și se duse să deschidă televizorul în capătul livingului. Tocmai se transmitea o emisiune financiară care examina activitatea unei firme producătoare de rulmenți din nordul Angliei. Alice i se alătură pe sofa un minut mai târziu, înlănțuindu-l cu brațul și privind iubitor expresia intensă și îngrijorată cu care se uita la ecran.

— Ce vrei? întrebă el răstit, fără măcar să întoarcă fața spre ea.

— Nimic, replică Alice.

— Atunci de ce te uiți la mine?

— Fără nici un motiv, doar că erai tare dulce, așa absorbit de televizor.

— Mda, bine, taci din gură, ăștia sunt oameni cu care o să facem afaceri, așa că fă liniște.

— Ce-ar fi dacă ți-aș da un sărut tăcut, nederanjant? întrebă Alice cu îndrăzneală, și se strecură să-l sărute scurt pe buze.

— Alice, pentru numele lui Dumnezeu, lasă-mă-n pace! Încerc să mă uit la o emisiune, și nu pot dacă mă sâcâi.

— Îmi pare rău.

— Mai bine te-ai gândi și la alții, în loc să faci tot timpul numai ce vrei tu.

— Am spus că-mi pare rău.

Eric nu răspunse, iar Alice se ridică și se duse la bucătărie să-și ia niște apă. Deschise frigiderul, își turnă un pahar și bău cu înghițituri rare, înainte de a turna cea mai mare parte în chiuvetă. Se uită la ceas, se așeză pe unul din scaunele din bucătărie și-și trecu gânditoare o mână peste față. La latitudinea gurii, cam la un centimetru și jumătate nord-est de marginea acesteia, localiză semnele unui iminent dezastru dermatologic. Cum și când începuse nu putea spune, dar la un moment dat în cursul zilei (sau oare originile se întindeau mai departe în timp?) o glandă sebacee se înfundase și acum, în semn de protest față de această îngrădire, intenționa să se transforme într-un coș răzbunător. Întreaga zonă din jurul epicentrului căpătase o textură diferită, pielea era mai întinsă și mai aspră, pregătindu-se pentru erupția vulcanică de dimineață. Sau, mai grav poate, coșul va fi incapabil să explodeze, și atunci va avea loc o implozie, îi va lua zile întregi ca să dispară și va exista amenințarea unei viitoare reapariții.

În timp ce o parte a ei contempla dezastrul facial, cealaltă observa cu detașare clinică faptul că respingerea lui Eric era prima situație când îi arătase altceva decât politețe, o politețe nu în sensul obișnuit al unei strângeri țepene de mână, ci în sensul ascunderii iritării față de ea. „Lasă-mă-n pace“ simboliza prima afirmare a *eului*, un *eu* care până atunci practicase servilismul în sensul că o ajută pe Alice să-și pună pardesiul sau o invită să intre prima pe ușile rotative.

Nu putea analiza de ce, dar, așezată în bucătăria întunecată a lui Eric, simți cum în mod brusc și dramatic își pierde încrederea în sine. Deși doar cu câteva momente mai devreme avusese deplină încredere în puterea sa de a supraviețui în lumea adulților, de a-și juca rolurile necesare fără a se da de gol, acum totul se dezintegra într-o spirală de autoacuzații și de silă. Încrederea sa fusese întotdeauna o structură precară, susținută de evenimente care s-o confirme – dacă dorise ceva și reușise să-l obțină, dacă îi plăcuse cineva și acela o plăcuse pe ea, atunci putea începe să acumuleze încredere în sine și în alții. Dar această credință era ca un cauciuc cu pană, avea nevoie de completare constantă, iar când aceasta nu era cu putință, Alice se cufunda rapid într-o stare în care tot optimismul dinainte părea o prefăcătorie arogantă, iar toate acestea – ploaia, starea ei reală – erau cărțile pe care Dumnezeu i le împărțise, și în care n-ar fi trebuit să-și bage nasul.

— Comandăm pizza pentru cină? strigă Eric din camera de alături. N-am chef să gătesc sau să ies din casă.

Stătea întins pe sofa, cu o mână în pantaloni, scărpinându-se.

— Chiar trebuie să faci chestia asta? întrebă Alice.

— Ce chestie?

— Asta.

— Dacă mă mănâncă, da, de ce nu?

— Foarte frumos.

— Sau vrei mai bine mâncare chinezească? Putem să mâncăm și un curry, dacă vrei. Ce zici?

— Sigur, dată fiind întrebarea, ar fi fost cu totul nepotrivit, dar Alice își dori brusc să-i spună lui Eric „Ia-mă în brațe“. Mai mult decât orice pizza, curry sau supă cu tăiței (și cu mult mai puțin rațional), își dorea să înceapă să plângă fără altă explicație decât „Pentru că sunt tristă“. O învăluise un sentiment de totală fragilitate, care o făcea incapabilă să-și coordoneze răspunsurile cu cerințele lumii reale. Își dorea să poată să se lase pradă emoțiilor, să fie ținută în brațe de cineva, în tăcere, până când ar fi putut să se recompună din bucăți.

— Ăăăă, uite ce e, nu pot, adică nu vreau nici un fel de cină.

— Ce?

Nu putea găsi energia de a-și verbaliza sentimentele, și și-ar fi dorit ca, fără a spune nimic, el să se uite la ea și să-i șoptească „Știu, nu-i nimic“.

În loc de asta, el remarcă:

— De ce faci fața asta, de parcă ar fi murit mama lui Bambi? N-am făcut decât să te întreb ce vrei de mâncare.

— Îmi pare rău.

— Nu are de ce să-ți pară rău. Și fața asta ți se potrivește, de fapt.

— Uite ce e, cred că ar trebui să mă duc acasă. Am ceva de terminat până mâine. Bine?

— N-am nimic împotrivă, Bambi.

O oră mai târziu, în pat, Alice se gândea cu amărăciune cum era împărțită între o mulțime de stări de spirit, asemănătoare cu niște canale TV pe care un demon nestatornic le tot schimba cu o telecomandă.

Pe Canalul Unu	Era încrezătoare, se simțea bine în trupul ei, era creativă, curioasă, amuzantă și în largul său cu ceilalți.
Pe Canalul Doi	Se simțea copleșită de o serie de temeri nespecificate, care o făceau să-și roadă unghiile, secată de energie și izolată de ceilalți.
Pe Canalul Trei	O stare fizică în care își simțea trupul greu ca „un cocoloș de terci cenușiu și rece“.
Pe Canalul Patru	Iarba era mai verde în partea cealaltă, și viața ei era categoric inferioară vieților tuturor celor pe care-i cunoștea.

Când se gândea la „a se găsi pe sine“, ceea ce voia să spună mai mult ca orice era că trebuia să găsească *un* sine, un canal care să-i ofere un minimum de stabilitate și repaus, un final pentru acest infernal ciclu de uscare.

Sistemele de valori

În seara aceea apărură primele semne că iubitul idealizat de Alice nu era oglindirea aspirațiilor ei romantice. Nu era neapărat nedemn de fantezie, ci era doar independent de proiecțiile ei.

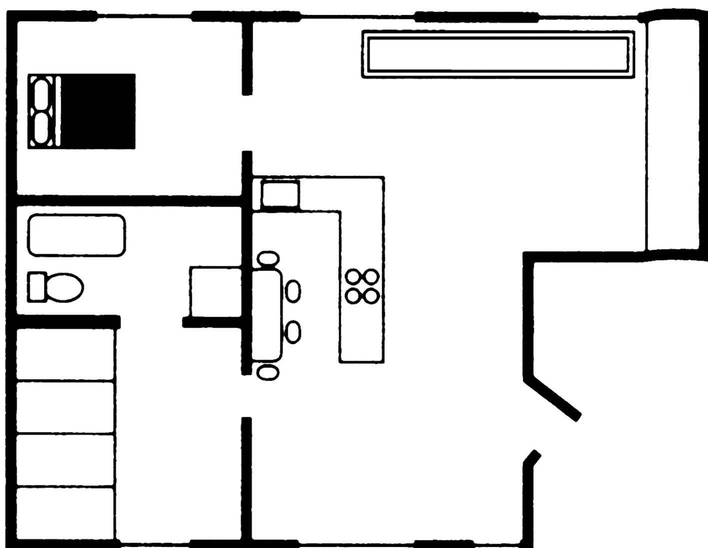
Dar, dacă timpul petrecut de Alice și Eric împreună începea acum să dezvăluie tensiuni bazate de disonanțe, atunci în jurul cui se concentrau aceste conflicte?

În încercarea de a citi disparitățile dintre oameni fără ajutorul obișnuitului cadru liniar, putem studia caracterul așa cum se manifestă în detaliile subsidiare, care pot totuși să dea la iveală sisteme de valori surprinzător de coerente, chiar dacă sunt conflictuale.

[i] Design interior

În luna dinainte de a o întâlni pe Alice, Eric își terminase de redecorat apartamentul, cu ajutorul unui arhitect specializat în stilul japonez minimalist. Se hotărâse să-și împlinească visul pe care-l avea încă din clipa când deschisese o carte despre interioarele orientale, cu vreo zece ani în urmă, iar slujba lui îi dăduse de curând posibilitatea financiară de a-și pune ideile în practică.

Dulapurile și luminile erau ascunse, podelele acoperite cu fâșii de stejar japonez decolorat, cornișele și plintele rindeluite,

și, în loc de perdele, jaluzele albe, simple, atârnau în același plan cu glafurile ferestrelor. Accesoriile erau complet lipsite de ornamente, clanțele ușilor erau din crom, în stil Bauhaus, bucătăria era făcută din plăcile grele de oțel inoxidabil caracteristice restaurantelor și cantinelor. Baia avea dale albe, se afla în centru o cadă din lemn de cedru și într-o laterală o chiuvetă tăiată dintr-un bloc de marmură de Carrara, sprijinită pe o bucată de gresie de Yorkshire. În dormitor, podeaua era asamblată din rogojini tatami, pe care noaptea se putea întinde o saltea ascunsă ziua într-un dulap. Pereții erau zugrăviți în alb și decorați ici și colo cu câte o lucrare din arta americană contemporană, cuburi negru cu argintiu, sau spirale de cupru oxidat.

Eric petrecuse un an în Japonia, trimis de bancă, studiind piețele valutare, dar făcându-și timp în weekend pentru a explora cultura. Nu pretindea că o înțelege în profunzime, pentru că lecturile lui fuseseră în cel mai bun caz sumare: căscase la *Crizantema și sabia* a lui Ruth Benedict, trecuse un pic prin

Mishima, se străduise să citească unele pasaje din Krishnamurti și Allan Watts. Dacă Eric era atras de Orient, asta se întâmpla întotdeauna într-un mod intuitiv mai degrabă decât academic.

Pe la mijlocul lui mai, o duse pe Alice la un restaurant japonez pe Finchley Road, și la o farfurie de sushi încercă să-i explice atracția pe care o simțea.

— Uită-te la ordinea și spațiul de pe farfuria asta, cât de îngrijit sunt așezate bucățelele de somon, cât de atent e împachetat totul. Abordarea japoneză are un fel de logică pe care o iubesc.

— E minunat, răspunse Alice. Ce e chestia albă de aici?

— Ăla e macrou.

— Și asta roz din mijloc?

— Ghimbir. Și, o să vezi, ce e grozav la o masă ca asta e că poți să mănânci o farfurie întreagă și la sfârșit te simți complet curat și ușor, nu ca după o masă occidentală, unde totul e vraiște și te simți atât de îngreunat.

Vorbind despre Orient, Eric revenea mereu la câteva cuvinte-cheie: *delicatețe, ordine, logică, curățenie, spațiu*. Găsea aceste calități în bucățile de sushi pe care le mânca, în cutiile de lac negru în care i se aducea mâncarea, în prospețimea lemnului bețișoarelor pentru mâncat, în atmosfera calmă a restaurantului. Observase elemente similare în templele din Kyoto, în caligrafia maeștrilor zen și în cele câteva poeme haiku pe care le încercase.

În timp ce o chelneriță în kimono le turna ceai, continuă:

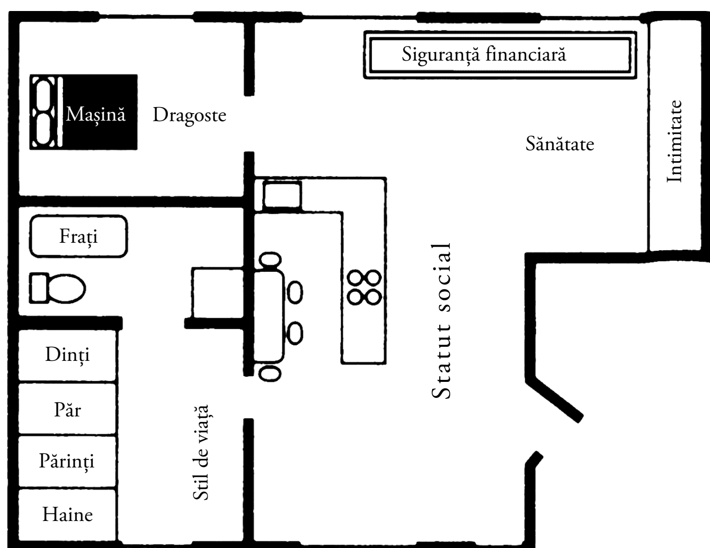
— Lumea e atât de aglomerată și de complicată; ce-mi place la estetica orientală e că pare să aibă spațiu și un fel de raționalitate. Mi-am decorat apartamentul în felul ăsta pentru că voiam să vin acasă din haosul de la birou și să mă trezesc într-o oază. Ideea planurilor deschise e că nu există loc unde să se adune praful, murdăria sau vechiturile: totul trebuie să se păstreze ordonat. Voiam o casă în care nimic să nu fie inutil. În copilărie ieșeam cu barca, și primul lucru pe care-l înveți despre bărcile de viteză e că tot ce se află pe ele e acolo cu un scop, fiindcă nu există loc pentru gunoi sau încărcătură inutilă.

Interesul lui Eric pentru designul interior se întindea până la cele mai mărunte accesorii. Petrecuse mult timp căutând ceasul deșteptător perfect, tirbușonul sau calculatorul perfect, dădea o atenție deosebită obiectelor de zi cu zi pentru baie, bucătărie sau dormitor, alegerii radiatoarelor, întrerupătoarelor, cuțitelor sau suporturilor pentru prosoape.

Cum se putea interpreta această dorință (exprimată în dialectul modern) de a accesoriza? Poate ca pe o încercare de a controla totul în privința unui mediu dat, astfel încât Eric să poată spune că, de la cutia cu agrafe de birou la dopul pentru sticla de vin, de la bec la ventilator, locuia într-un spațiu în care nimic nu fusese lăsat la voia întâmplării. În majoritatea caselor, sertarele dezvăluiau obiecte care erau fie oribil de redundante, fie construite fără nici o estetică, fie nu aveau nici o altă valoare în afara celei sentimentale. Dar acestea ar fi fost elemente complet neplanificate în viața lui Eric, aflate în casa sa, însă reprezentând în mod periculos pe altcineva.

Aranjamentul mobilei poate fi luat drept oglindirea mentală a celui care l-a făcut, un depozitar nonverbal, nonactiv al caracterului acestuia. Când psihanaliza a trecut la tratarea copiilor, s-a confruntat rapid cu problema utilizării „tratamentului verbal" față de cei al căror control asupra limbajului e departe de a fi perfect. Teoreticieni precum Klein, Anna Freud sau Winnicott și-au dat seama curând că un copil își poate reprezenta lumea interioară prin mijloace nonverbale, mai ales prin utilizarea jucăriilor și a altor obiecte. Incapabili să-și verbalizeze problemele, cu ajutorul unui băț sau al unui ghem de lână copilul își poate *juca* conflictul în fața psihanalistului. În mod similar (deși Eric s-ar fi opus vehement unei astfel de interpretări a esteticii sale), s-ar fi putut spune că gusturile lui erau o formă de a-și manifesta eul interior.

Pentru că se gândea la viața sa în termeni funcționali, își dorea ca ea să fie la fel de bine aranjată ca apartamentul – astfel încât întreprinderile sale sociale, financiare, romantice și sexuale să poată îmbrăca toate forma coerenței și armoniei.

Deși existența sa părea bine ordonată, existau motive pentru a crede că, de fapt, avea o mult mai mare teamă de dezordine – și prin urmare un mult mai acut simț al ei – decât alții. O pânză de păianjen, un coș de rufe murdare, o fereastră sau o farfurie stricată îl afectau cu mult mai mult decât ar fi fost de așteptat de la un om obișnuit cu tumultul în viața profesională. Dacă Alice lăsa un teanc de ziare în dezordine pe jos, era garantat că va izbucni și va face o remarcă sarcastică și răutăcioasă.

— Ce contează dacă las programul TV așa? îi răspunse Alice într-o duminică dimineață.

— Contează, pentru că nu pot să sufăr să văd hârtiile astea împrăștiate peste tot.

— Dar aveam de gând să strâng când ne întorceam, deseară.

— Vrei să spui că aveai de gând să lași toată casa vraiște o zi întreagă?

— Păi așa aveam de gând, dar fiindcă tu vorbești de parcă aș merita să fiu judecată la Nürnberg pentru asta, probabil că n-o s-o las.

Era la fel de frustrat dacă firul de la telefon avea mai mult de trei bucle, dacă telecomanda nu era pusă la locul ei de deasupra televizorului, sau dacă pe raftul lui cărțile erau așezate necoordonat (alesese metoda bibliografică în care volumele se ordonau în ordine descrescătoare a dimensiunilor – *Comorile Luvrului* lângă *Marile momente ale Wimbledonului*, pentru că dimensiunile lor asigurau întâmplător o linie vizual armonioasă).

Eric crescuse într-o familie a cărei fațadă de respectabilitate burgheză ascundea fisuri mai puțin palatabile. Tatăl lui lucrase ca avocat, dar fusese concediat în mod rușinos, pentru motive misterioase, când Eric era mic. De atunci, se implicase într-o serie de afaceri dezastruoase, care implicaseră cumpărarea de teren în Irlanda, și-și înglodase familia în datorii. Mama lui, o femeie severă, dar foarte disciplinată și plină de resurse, se străduise să păstreze aparențele și folosise modesta sumă de bani pe care o moștenise pentru a-și ține fiii la școală. Tatăl începuse să bea, și era predispus la izbucniri violente, a căror intensitate mama o ascundea de sine și de fiii ei la fel de mult pe cât o ascundea de vecinii din elegantul Notting Hill, unde locuiau.

Eric devenise un bărbat care dorea, pe cât posibil, să controleze incertitudinile locurilor, oamenilor și profesiei. Se apucase de medicină pentru că fusese atras de securitatea și prestigiul acesteia, dar fusese nemulțumit de structura ei salarială. Dorind să se apere de nesiguranța financiară pe termen lung, pornise în ceea ce se dovedise o foarte de succes carieră în domeniul bancar. O parte din el era încă un jucător, un iubitor al riscului, dar numai într-un mediu în care elementele majore ale vieții lui se aflau pe raftul potrivit.

Pe de altă parte, dormitorul lui Alice nu avea nimic minimalist, în afară poate de dimensiuni. Era înțesat cu toate obiectele imaginabile și decorat în cele mai stridente culori. Pe una din laturi se întindea o bibliotecă mare, plină de romane ieftine și uzate, cărți clasice alături de altele nu-atât-de-clasice colorate

țipător; lângă rafturi se afla un televizor mic, alb-negru, cu antenă de cameră, iar deasupra lui atârna un panou din lemn de plută cu un colaj de fotografii multicolore. Se puteau vedea acolo instantanee ale unei Alice copil cu familia la mare, ale vechii ei case, ale câinelui ei Gatsby, ale prietenilor și foștilor iubiți, ale mătușilor și bunicilor. Alături de panou era o comodă, decorată cu farduri, perii de păr, spray-uri, chei, un castron galben de ceramică cumpărat la Bordeaux și o oglindă victoriană cumpărată la târgul din Whitechapel. Urma biroul, pe care odihnea o mașină de scris veche, ale cărei litere „r" și „y" nu funcționau, dar la care uneori își scria corespondența. În sertare erau îndesate scrisori primite de-a lungul anilor și 15 volume de jurnal în care-și scrisese gândurile o jumătate de deceniu. Pe peretele opus se afla un șifonier impozant, plin de testamente ale schimbătoarei istorii a modei. Lângă pat zăceau două teancuri de reviste, pe care se sprijineau un aparat de radio și un talmeș-balmeș de casete.

Prima oară când Eric petrecuse noaptea în camera lui Alice, o poreclise groapa de gunoi, o etichetă care i se păruse atât de potrivită, încât devenise termenul cu care se referea la ea în mod obișnuit. Obiecta în mod special la pernele și animalele pufoase din patul lui Alice. Mai precis, ura o pernă de pluș roz, în formă de inimă, pe care scria *I love Rome*. De fiecare dată când dormea în camera lui Alice, arunca perna în coșul de gunoi din celălalt capăt al dormitorului, sau o punea sus pe bibliotecă, unde Alice nu putea ajunge.

— Afurisitule, de ce nu-mi lași perna în pace? îl întrebase Alice, după ce făcuse acest lucru a nu știu câta oară.

— Pentru că este cel mai jignitor, urât, dezgustător, oribil lucru, și refuz să împart patul cu el.

— Ei bine, trebuie să alegi. Ori eu *și* perna cu Roma, ori nimic.

Alice n-ar fi pretins nici o clipă că perna era un obiect atrăgător sau cu vreo valoare estetică, dar ținea la ea, și îi oferise un cămin în ultimii zece ani. Pentru că avea o viziune *afectivă*,

nu *funcțională*, despre designul interior, valoarea unui obiect nu era determinată în primul rând de cât de bine își îndeplinea acesta sarcina, ci de asocierile subsidiare pe care ajunsese să i le confere.

Perna în formă de inimă era un cadou de la tatăl ei, dăruit în ultima călătorie pe care o făcuse cu părinții înainte de divorțul lor, o călătorie într-o zonă a Italiei din care avea amintiri dragi. Categoric, existau perne mult mai elegante, perne dintr-un material mai fin sau de dimensiuni mai puțin vulgare, dar nici una nu ar fi putut purta în ea istoria sau încărcătura afectivă a acesteia, o întrupare a unei fericiri ieșite din comun dintr-o ultimă vacanță de familie, cu mulți ani în urmă.

[ii] Sentimentalismul

Alice și Eric luaseră de curând cina într-un mic restaurant spaniol în apropierea casei ei, și avuseseră o discuție despre iepurele pe care Eric intenționa să-l mănânce.

— O, Eric, te rog! Nu poți să comanzi altceva? îl rugă Alice.

— Ești ridicolă, iepurele arată delicios, gătit în vin alb, cu legume proaspete… ummm.

— Detest ideea de a mânca iepuri, spuse Alice, care în copilărie fusese foarte atașată de versiunea negătită, de culoarea alunei, pe nume Patch.

— Ești o vegetariană mistică.

— Pot să iau comanda? întrebă chelnerul.

— Da, cred că ne-am hotărât, răspunse Eric, ferm.

Un sfert de oră mai târziu, sosi iepurele, pe o farfurie mare, aburindă, iar destinatarul înfometat puse mâna pe furculiță și cuțit și începu să mănânce cu poftă.

— Ooo, bietul iepuraș mâncat de lupul cel mare și rău, o tachină Eric, uită-te la lupul cel mare și rău, cum mestecă minunata, suculenta carne de iepure.

— Încetează, nemernicule, nu înțeleg de ce a trebuit să comanzi tocmai iepure, când în meniu erau o sută de milioane de alte lucruri.

— Ascultă, Alice, nu înțeleg de ce te agiți atât de tare pentru un nenorocit de iepure. Mănânci și tu carne, ca toată lumea, și singurul motiv pe care îl pot găsi este că iepurele se întâmplă să aibă o mutră ceva mai atrăgătoare decât o vacă sau o oaie, și nu te-am văzut să ai vreo remușcare când le mănânci. Ai un cod moral minunat! Darwin ar fi trebuit să se gândească la asta: supraviețuirea celor mai drăgălași.

Eric continuă s-o tachineze pe această temă și o întrebă în glumă a doua zi:

— Deci, vegetariano, mai construim ceva cuști pentru iepuri azi?

Alice era poate ipocrită (de ce să-ți faci griji pentru un iepure, dar nu și pentru o oaie urâtă?), dar iritarea lui Eric față de sentimentalismul ei era prea persistentă ca să nu dea naștere la anumite suspiciuni. Era lipsit de sentimentalism nu numai din motive logice (dacă oi da, de ce nu și iepuri?), ci și pentru că situațiile în care era implicat sentimentalismul răscoleau ceva în el. Rareori rezista tentației de a fi sarcastic față de cei care aveau o viziune lacrimogenă despre cei bolnavi, neajutorați, infirmi, despre rațele șchioape, despre îndrăgostiții nefericiți, copiii amărâți sau bătrânele artritice, iar sarcasmul său lăsa să se întrevadă jena față de înspăimântătoarea fragilitate pe care o reprezentau toate acestea.

Dacă o tachina pe Alice pentru că plângea de fiecare dată când vedea *Love Story* (și văzuse filmul de vreo zece ori), era pentru că încerca să evite tristețea de care lacrimile ei îi aminteau în mod simbolic. Nu e de mirare că era deseori dur când ea încerca să-i spună că e deprimată sau că se simte „grasă ca un elefant“. Remarcile lui cum că evident că e frumoasă și absolut în regulă, și ce-ar fi să schimbe subiectul, aveau ca mesaj „Sigur că ești bine. Trebuie să te simți bine – n-aș putea suporta dacă nu te-ai simți astfel…“

Copiii erau o întruchipare a slăbiciunii, astfel că atitudinile contrastante ale lui Alice și Eric față de ei erau semnificative: Alice îi adora, Eric spunea: „Dacă aș avea copii, de-abia aș aștepta să crească – nu pot să-i sufăr în stadiul gugu-gaga". Când se duseră să-l vadă pe Tim, fiul lui Jane, Eric îi puse copilului de patru ani întrebări simple, dar pentru că Tom sesiză tonul dezaprobator, își pierdu încrederea, bălmăji ceva și luă o față bleagă – și ar fi izbucnit în lacrimi dacă mama lui nu l-ar fi luat în brațe.

În vreme ce pe Eric îl deranja să încerce să decodeze mormăielile ezitante ale unui copil, Alice nu avea nici o problemă să compenseze defectele acestuia prin propria înțelegere, umplând spațiile goale pe care copilul nu le putea încă acoperi. Deși pe de-a-ntregul adult în toate privințele, reacția lui Eric era ciudat de copilărească atunci când aștepta de la alții ceea ce copiii așteaptă de la părinții lor – infailibilitate. Era incapabil să-și folosească propria forță pentru a compensa slăbiciunile celorlalți, și incapabil să adopte rolul părintelui iertător față de defectele celor din jur.

Într-un weekend, Alice și Eric fură invitați la prânz de un cuplu de prieteni care locuiau în apropiere de Oxford, și pentru că Eric trebuia să se întoarcă la Londra mai devreme decât Alice, se duseră cu două mașini. Alice nu era sigură care e drumul, și-l întrebă pe Eric dacă poate să meargă în urma lui. Eric era obișnuit să-și conducă BMW-ul pe banda rapidă a autostrăzii, și prin urmare fu iritat să constate cât de încet trebuie să meargă pentru ca VW-ul broscuță al lui Alice să se poată ține după el. La intersecții, o vedea în oglinda retrovizoare cum se asigură din ambele direcții înainte de a merge mai departe. „Ce stil de babă", mormăi pentru sine. La un giratoriu dinainte de Reading, broscuței i se opri motorul, și Alice pierdu din vedere mașina lui Eric și ieșirea pe care trebuia s-o apuce. Când Eric observă că Alice nu mai era în urma lui, o bombăni din nou, dar nu se întoarse la giratoriu. Știa că Alice are adresa, indicațiile despre cum să ajungă și o hartă, și că prin urmare avea să

nimerească locul. Preferă să accelereze decât să joace rolul părintelui față de slăbiciunea automobilistică a lui Alice.

Era logic ca Eric să simtă exact opusul *sentimentalismului* (adică să îi pară rău pentru cei slabi) și să-i respecte în schimb pe cei care depășeau obstacolele cu demnitate și tărie de caracter. Persoană nesentimentală, Eric oscila între denigrarea celor slabi și admirația față de cei puternici.

[iii] Nuditatea

În prima noapte petrecută împreună, și la doar câteva ore după ce-i adresase primul cuvânt, Eric o urcă pe Alice pe masa din sufragerie și-i scoase lenjeria de pe ea. Pentru Alice, drumul de la privirea seducătoare până la penetrare dura în mod normal de la un weekend până la câteva luni, astfel încât fu surprinsă de puterea dorinței pe care o simțea și de rapiditatea cu care decurgeau lucrurile. Oricât de tare și-ar fi dorit o parte din ea să se opună, se trezise incapabilă să se plece în fața relicvelor de moralitate moștenite, care dictau ce ar fi trebuit să facă o fată în asemenea situații. Ce dracu'! își spuse, și se abandonă momentului. Îl lăsă pe Eric să-i scoată rochia și să-i desfacă sutienul. Se lăsă purtată, goală, mai întâi către sofa, apoi către dormitor, în timp ce Eric își dezbrăca voios propriile haine, pe care le răspândea prin apartament.

După ce făcuseră dragoste, Eric se ridică din pat ca să aducă apă de la bucătărie, și se întoarse cu o sticlă mare și cu două pahare. Era o apariție absurdă, cum stătea gol lângă comodă, turnând apa cu grijă, ca un chelner într-un restaurant elegant.

— Nu vrei un halat? întrebă Alice.

— Nu, distruge erotismul postcoit, rânji Eric.

— Credeam că „postcoit" înseamnă că nu mai există erotism.

— Aah, ăsta e punctul de vedere tradițional, dar… răspunse Eric, sugestiv.

Din prima noapte devenise evident cât de confortabil se simțea Eric în propriul corp. Într-un mod cât se poate de nepremeditat și direct, îi făcea plăcere forma sa fizică, și prin urmare presupunea cu voioșie că și ceilalți simțeau la fel, făcând folosirea unui halat de baie complet inutilă. Rareori simțea nevoia să tragă perdelele pentru a-și lipsi vecinii de imaginea unui sărut, și era întotdeauna gata să se dezbrace la piele ca să înoate dacă dădea de un râu, de o cadă de baie sau de o piscină.

Alice admira franchețea fizică a lui Eric, franchețe pe care – cu excepția momentelor de pasiune – nu se simțea în stare să o împărtășească. Primul ei impuls era să pună mâna pe un halat sau pe un tricou, să stingă luminile sau să evite verdictul oglinzilor de mari dimensiuni. Un trup nu era ceva care să fie etalat inutil prin apartament, în afara cazului în care făceau dragoste, ocazie care purta cu sine asigurări că masculul era suficient de excitat încât facultățile lui critice să fie distrase în mod clement.

Eric o tachina pe Alice în privința aceasta.

— Nu înțeleg de ce-mi spui să închid ochii, dacă tot o să fii goală lângă mine într-o jumătate de secundă, îi spunea el, când Alice insista să-și întoarcă privirea în timp ce se dezbrăca înainte de culcare. Nu înțeleg de ce nu mă lași să te văd umblând prin cameră, când oricum știu exact cum arăți.

Pentru Alice, a se arăta goală însemna să dezvăluie o zonă potențial rușinoasă („Asta numești tu sâni?“ „Ești sigură că picioarele alea nu sunt de rață?“ se întreba pe sine în momentele de autodetestare). Când machiajul era șters și hainele stăteau grămadă pe podea, se simțea lipsită de apărare, și în această stare de vulnerabilitate căuta asigurări din partea iubitului că nu va râde și nu va folosi probele fizice împotriva ei. Își resimțea trupul ca pe un dezavantaj, o slăbiciune, și se baza pe ceilalți pentru a fi generoși față de el. Oricât de irațional ar fi fost, nu se putea împiedica să simtă o anumită rezervă atunci când era goală, o nevoie de a se convinge că poate avea încredere în bărbatul cu care era – amestecată cu un impuls persistent și aproape irezistibil de a fugi în baie.

— Tembelule, dă-mi lucrurile înapoi, îl rugă pe Eric în dimineața când acesta hotărî să-i facă o glumă și să-i ascundă hainele într-un dulap secret din perete. Ai un minut, după care chem poliția.

— Perfect, poftim telefonul, o să fie de acord cu mine, arăți mult mai bine dezbrăcată decât îmbrăcată, răspunse el.

— Nu fi nesuferit Eric, o să mă enervez *foarte tare* dacă nu faci ce-ți spun, îl avertiză Alice, stând în picioare în mijlocul livingului, Evă nerăbdătoare în căutarea frunzei de viță.

— Calmează-te.

— Să mă calmez. E foarte amuzant pentru tine, nu? Ei bine, pentru mine e foarte enervant, OK? Așa că, te rog, dă-mi hainele înapoi.

— Bine, iubito, sunt în dulapul de lângă bucătărie – numai nu te mai agita atâta.

[iv] Nuditatea emoțională

Oricât de mult se mândrea Eric cu degajarea lui fizică, avea o sfială paralizantă față de o altă formă de nuditate – dar într-un domeniu atât de diferit, încât pentru multă vreme Alice nu făcuse legătura cu propria ei căutare a frunzei de viță. Eric era fericit să zburde gol-pușcă prin păduri și râuri, dar ceea ce-l făcea să fugă după un simbolic halat de baie cu infinit mai multă grabă era simpla amenințare a nudității emoționale.

Ceea ce face nuditatea emoțională mult mai dificil de detectat este lipsa unei definiții clare. A fi gol fizic este un fapt vizual – și de aceea pudicii în materie pot fi cu ușurință hărțuiți, și hainele le pot fi ascunse în dulapuri de către moraliștii contemporani ai plăcerii, care pun accentul pe lipsa de stinghereală fizică. Dar pentru că sinele este închis în trup, sfiala emoțională este mai greu de identificat și de despuiat, deși în acest domeniu există tot atâția pudici, dacă nu chiar mai mulți.

Nuditatea emoțională este legată de revelarea propriei slăbiciuni și insuficiențe în fața unei alte ființe umane, o dependență

de aceasta din urmă care ne lipsește de capacitatea de a impresiona altfel decât prin simplul fapt că existăm. Nu mai putem să mințim sau să ne lăudăm, nu ne mai putem ascunde în spatele unor vorbe frumoase – după cum spunea Montaigne despre momentul morții, când suntem nuzi emoțional, trebuie să vorbim franceza (sau orice altă limbă care se întâmplă să fie a noastră).

Mă dezgolesc emoțional când îmi mărturisesc o *nevoie* – că aș fi pierdut fără tine, că nu sunt neapărat persoana independentă care vreau să par, ci o mult mai puțin demnă de admirație ființă debilă, care nu are habar de cursul sau sensul vieții. Când plâng și-ți spun lucruri pe care sper că le vei păstra pentru tine, care m-ar distruge dacă le-ar afla alții, când îți povestesc despre jocul privirilor seducătoare la petreceri și admit că numai la tine țin, mă dezgolesc de o atent construită iluzie de invulnerabilitate. Devin la fel de lipsit de apărare și de încrezător ca persoana din numărul de circ, legată de o scândură, în care altcineva aruncă cuțite, cuțite pe care eu i le-am oferit de bunăvoie. Îți permit să mă vezi umilit, nesigur pe mine, șovăitor, fără aplomb, detestându-mă, și ca atare incapabil să te conving (dacă aș fi nevoit) să procedezi altfel. Sunt slab dacă te las să-mi vezi fața îngrozită la ora trei dimineața, plin de anxietate existențială, lipsit de filozofia optimistă și lăudăroasă pe care am proclamat-o la cină. Învăț să accept riscul enorm că, deși în viața de zi cu zi nu sunt o întrupare a încrederii, deși ai la îndemână catalogul complet al temerilor și fobiilor mele, există totuși șansa să mă iubești.

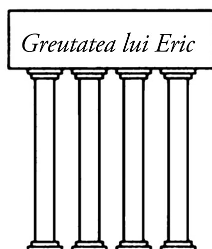
Atunci, ce este îmbrăcămintea emoțională? Constă într-o întreagă garderobă menită să ferească de privirile altora interiorul sensibil, simbolica vulnerabilitate genitală, marele și secretul „Am nevoie de tine". A fi îmbrăcat înseamnă a refuza să te lași pe mâna altcuiva, pe care nu-l poți controla, cineva care prin definiție te poate răni sau scoate din minți nerăspunzându-ți la telefon sau flirtând cu cel de lângă tine.

Eric rareori începea o relație fără să se asigure că are o întreagă garderobă de costume cu căptușeală dublă, în încercarea

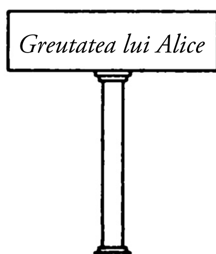
de a-și construi o viață în care dragostea să nu fie pilonul principal, în care să nu fie obligat să renunțe la fundația autonomă a fericirii sale.

În această privință, arhitecții se pot împărți în romantici și cu scaun la cap. Arhitecții cu scaun la cap au învățat regula de bază că greutatea unei clădiri trebuie distribuită pe mai multe puncte de sprijin (cu cât mai multe, cu atât mai bine), ca, în cazul unui accident, sarcina să se poată muta de pe segmentul deteriorat pe o succesiune de legături intacte.

Eric își distribuia greutatea cât mai mult posibil; pilonii lui includeau păstrarea a mai multe prietene (reducând consecințele colapsului structural datorat unei respingeri), socializarea cu un cerc suficient de larg pentru a supraviețui despărțirii de un anume grup și câștigarea a suficienți bani pentru a micșora riscul ca o anumită afacere să eșueze.

Alice era era un arhitect diferit și cu mult mai puțin înțelept, pentru că tindea să-și așeze toate nevoile pe un singur pilon și spera prin absurd că acesta va suporta sarcina.

Deși pentru moment el constituia un asemenea pilon, Eric era remarcabil de lipsit de dorința de a se recunoaște în acest rol de sprijin. Avea o anumită lipsă de autoreferențialitate, o ezitare în a-și accepta poziția în relația lor, în a se întreba „Ce simt *eu*?“, „Ce facem *noi* în această relație?“, „Ce o să *facem* în weekendul următor?“.

Reținerea lui nu se baza pe neglijarea calităților lui Alice; pur și simplu atitudinea față de aceste calități îl desemna ca pudibond emoțional – șovăiala de a recunoaște că i-ar fi greu să trăiască fără ele.

Inițial, Alice acceptase aceasta ca parte a regulilor – în primele săptămâni, nu era de așteptat ca un cuplu să discute despre ce înseamnă partenerii unul pentru celălalt, de teamă că sentimentul nu ar putea fi reciproc. Referirile la viitor erau îngrădite, în caz că celălalt poate nu avea intenții de viitor.

După ce doi iubiți au împărțit patul pentru prima oară, menționarea unei alte întâlniri în zilele sau săptămânile următoare este în mod normal interpretată ca având o semnificație profundă. Nu e nimic întâmplător în felul în care unul din parteneri spune „Poate mergem să vedem piesa aia de ziua mea“, când respectiva zi de naștere este peste două săptămâni. Propunerea reprezintă un semnal subtil, dar precis, că acel cuplu va supraviețui cel puțin până atunci. Pe măsură ce relația progresează, e de așteptat ca intervalul de proiecție să se lărgească, până la punctul în care să se poată spune cu oarecare siguranță „Ce-ar fi să începem să strângem bani ca să mergem la schi la sfârșitul anului?“, sau „Ce-ai zice de o croazieră când ieșim la pensie?“.

Dar intervalul pe care-l evidenția Eric era extrem de redus: rareori se extindea mai mult de o săptămână. Deși Alice spera ca în curând viitorul să apară mult mai stabil, el pur și simplu descoperea căi din ce în ce mai ingenioase de a evita primejdiile autoreferențialității cronologice.

Chiar și declarațiile erau codificate. Cuplul văzuse de curând un film american prost, povestea unei perechi texane pe care

soarta o desparte, dar pentru care dragostea triumfă. Actorul principal (numit Billy în film) semăna izbitor cu Eric, lucru pe care și el, și Alice îl menționaseră la ieșirea din cinema. Eric se simți foarte apropiat de Alice în seara aceea, și pe drumul către mașină o îmbrățișă. Ar fi vrut să-i spună cât e de frumoasă și cât de mult ținea la ea, dar în loc s-o facă cu accentul clasei sociale și al națiunii căreia îi aparținea, o făcuse cu vocea actorului din film.

— Plăcințico, ești cel mai dulce lucru pe care l-am văzut în toată afurisita mea de viață, spuse Eric în dialectul texan al lui Billy.

— Ce frumos din partea ta să spui asta, replică Alice cu accentul ei obișnuit, luându-i mâna și mângâind-o blând.

— Știi, ești cel mai bun lucru de pe malul ăsta al Mississippi-ului, adăugă Billy/Eric, poetic.

— Serios? Atunci cine e femeia de pe celălalt mal pe care ar trebui să fiu geloasă?

Eric era de asemenea obișnuit să-și deghizeze nevoile emoționale sub aspectul, mult mai acceptabil, al celor fizice. Dacă dorea să obțină atenția lui Alice, se simțea mult mai în largul său declarând că e răcit, că are o gripă rebelă sau o cumplită durere de spate decât recunoscând durerea reală care s-ar fi putut ascunde sub această somatizare.

Boala însemna că-și putea pune un fes de lână pe cap, se putea înfășura în haine groase și se putea lungi în pat, anunțându-și iminenta moarte.

— Soră Alice, ajută pacientul, fii un înger și dă-mi niște vitamina C! striga el de pe patul de moarte.

Evita riscurile implicate de scenariul cel-care-iubește/cel-care-e-iubit distribuindu-se pe sine și pe Alice în rolurile pacient/infirmieră; nevoia primitivă de a fi alintat și adorat putea fi satisfăcută strigând după picături pentru nas și sirop de tuse.

În iunie, Eric zbură la Frankfurt ca să încheie o afacere importantă pentru bancă, dar se întoarse la Londra complet

dezamăgit, pentru că afacerea fusese făcută cu o firmă germană. În seara aceea, la cină, fu tăcut și ciuguli bosumflat din mâncarea pe care o gătise Alice. Se duse să se așeze pe sofa, și, pentru că părea atât de nefericit și de deprimat, Alice se întinse lângă el și-i luă capul în mâini.

— Să știi că tot eroul meu ești, fie că vii acasă cu prada de mărci germane, fie că nu, îi spuse ea, mângâindu-i părul și privindu-l tandru.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Alice, nu mă mai lua de sus, replică el – o reacție naturală din partea unui bărbat care trăia cu credința istovitoare și izolantă că nu poate fi iubit decât pentru succesele sale.

[v] Generozitatea

Eric fusese întotdeauna o persoană remarcabil de generoasă. Chiar și în vremurile când avea puțini bani, fusese primul care se oferea să plătească băutura sau nota la restaurant. La zilele de naștere ale prietenilor, avea grijă să le trimită flori și cadouri, sprijinea un mare număr de organizații de caritate, iar la serviciu îi suplimenta secretarei salariul cu bani din buzunarul propriu. Când se ducea cu Alice la cumpărături, era deseori dispus să plătească, conștient de faptul că el câștiga cu mult mai mult.

După un weekend cu prietenii în Dorset, Alice se întoarse cu un cadou pentru Eric, o bucată de brânză din partea locului, învelită în folie de aluminiu.

— O produc la o fermă micuță cu doar câteva vaci, nici măcar nu-i știu numele, dar o să-ți placă, îi spuse ea.

— Ce drăguț. Nimeni nu mi-a mai făcut cadou brânză până acum, replică Eric, mișcat atât de produsul lactat în sine, cât și de grija cu care fusese împachetat și adus înapoi la Londra.

Deși într-adevăr delicios, acest simbol al afecțiunii lui Alice fu totuși perceput ca o povară mult mai grea decât bucata de brânză în sine – povara de a-i fi îndatorat pentru dragostea și

grija pe care cadoul le întruchipa. Prezența sa în frigiderul lui Eric simboliza tot efortul pe care Alice îl făcuse pentru *el*; se dusese la o fermă, dăduse bani, împachetase brânza și o pusese în bagaje, și tot timpul numai și numai cu gândul la el. Ce încântare! Ce povară!

Nu e deci surprinzător că a doua zi Eric transferă povara recunoștinței și o surprinse pe Alice cumpărându-i un inel superb pe care-l văzuseră și admiraseră amândoi într-un magazin de lângă Oxford Street.

— Nu-mi vine să cred, exclamă Alice când deschise cutia, și sări să-l sărute pe Eric. Ce generozitate!

Eric fusese generos din punct de vedere financiar – inelul nu era ieftin, dar acțiunea fusese probabil mult mai puțin generoasă din punct de vedere emoțional; o încercare meschină de a ușura datoria creată de cele două kilograme de brânză de la Alice. Își dorise să fie cel care dăruia mai mult, pe de o parte pentru că îi făcea plăcere să dăruiască, dar pe de alta pentru că detesta lipsa de autonomie implicată de postura celui recunoscător.

Cu toate că în lumea financiară datoriile sunt prost văzute, lumea prieteniei și a dragostei depind, în mod pervers, de datoriile bine gestionate. Ceea ce reprezintă o bună politică fiscală poate fi o proastă politică amoroasă – căci inerent dragostei e să fii dator, și totuși să tolerezi nesiguranța care derivă din a datora ceva cuiva, să acorzi acelui cineva puterea care se naște din aceasta, și să-l lași să aleagă momentul și felul în care-ți cere să-ți plătești datoriile.

Deși Eric își plătea datoriile la timp, era trist pentru Alice că nu putea da dovadă de o maturitate emoțională asemănătoare, uitând să se achite de ea atât de prompt.

Cunoașterea celuilalt

În prima săptămână din august, când Alice și Eric se întâlneau de peste cinci luni, Alice primi un telefon de la o prietenă care locuia acum în Olanda și pe care o cunoscuse într-o tabără de vară în Massachusetts, cu mulți ani în urmă.

— Spune-mi bârfele. Cine e? întrebă Monica.

— Îl cheamă Eric, și e bancher.

— De cât timp?

— O, Doamne, de câteva luni, vreo șase, cred.

— Sexy?

— Da, cred că da.

— Cum e?

— Cum e?!

— Da, știi tu.

— De fapt, nu prea știu.

— Cum adică nu știi? Tu ești aia care iese cu el.

— Păi e… Nu prea știu cum să explic, e… e doar puțin ciudat, spuse Alice, râzând, pentru că „ciudat" îi scăpase fără să fi intenționat.

— Ciudat? întrebă Monica. Întotdeauna ai ieșit cu tipi normali, ce te-a apucat?

Reflectând la cuvânt pe drumul spre casă în ziua aceea, Alice realiză că, exact ca orice lapsus, cuvântul reflecta adevărul sentimentelor ei mai bine decât alte cuvinte, mai politicoase.

Eric nu era ciudat pe față: nu se credea Napoleon, nu purta cască de baie în pat; dar suma comportamentului lui dădea impresia de ciudățenie, pentru că Alice nu o putea încadra în nici o categorie previzibilă.

Modelul comportamentului nostru față de ceilalți este ghidat în mare măsură de o idee inconștientă pe care o avem despre probabilele lor reacții față de noi. Proiectăm o hartă mentală a trăsăturilor celorlalți și o folosim ca să ne orientăm în alegerea a ceea ce avem de spus sau de făcut în privința lor. Este un model care operează pe baza: *Dacă fac sau spun x, atunci el/ea va face y…* Îmbogățit dincolo de a anumită complexitate, acest model ne permite să facem afirmația mai mult sau mai puțin experimentală că am *cunoaște* pe cineva. Alice își amintea de un aforism al artistei americane Jenny Holzer, pe care-l citise cândva:

DACĂ VREI
SĂ CUNOȘTI RAPID
PERSONALITATEA CUIVA,
ÎMPROAȘCĂ-L
CU O GURĂ DE LAPTE.

Fără a merge atât de departe încât să împroaște pe cineva cu lapte, Alice se amuza deseori făcând oamenilor un imaginar „test cu lapte“: cum ar reacționa bărbatul de pe bancheta din fața ei care citește secțiunea de sport a ziarului? Cum ar reacționa unul sau altul dintre miniștrii din guvern? Ce ar face șoferul de taxi, sau vânzătoarea de la florărie? Era un test imaginar absurd, care însă ar fi revelat rapid particularitățile caracterului cuiva, potențialul de iritabilitate, umor sau vulnerabilitate. Și, gândindu-se la acest test, Alice își dădea seama că existau întotdeauna oameni ale căror reacții le putea prevedea în mod confortabil, și alții care o lăsau complet în ceață.

De exemplu, nu exista nici o îndoială că Alice putea pretinde că *știe* (în sensul de *a prezice*) comportarea și caracterul colegei ei de birou Xandra. Xandra era o contabilă de vreo 35 de ani care ocupa biroul de vizavi de ea, se îmbrăca în jachete galbene cu grena, și avea o hartă comportamentală ale cărei contururi ar fi putut fi trasate cu o perfecțiune comică.

La origine, Xandra poate să fi fost o persoană complexă din punct de vedere psihologic, dar consecințele practice ale poveștii ei aveau o regularitate de ceasornic. Tema ei monistică era că toți ceilalți erau meniți să ducă o viață mai bună decât ea, și că avea datoria să-i avertizeze pe alții (la nesfârșite cești de cafea) despre monstruoasele ei dezamăgiri. Dacă Alice îi povestea despre un weekend plăcut pe care-l petrecuse, prima reacție a Xandrei nu avea să fie „Mă bucur pentru tine", ci „Eu de ce n-am niciodată parte de un weekend plăcut?". Dacă cineva era promovat, remarca întotdeauna: „Au făcut-o doar ca să mă umple pe mine de ciudă". Dacă prin birou trecea un bărbat frumos, în maximum trei minute (Alice se amuzase cronometrând) Xandra începea un discurs în care se plângea de inferioritatea propriului ei iubit, un electrician supraponderal a cărui dramatică lipsă de calități făcea pe orice om sănătos la cap să se întrebe de ce rămânea Xandra cu el. Chiar și cumpărarea unui sendviș cu o umplutură interesantă de la magazinul de la parter stârnea comentarii de genul „Eu de ce nu pot să aleg niciodată așa o umplutură palpitantă?"

Nimeni n-ar fi putut fi mai puțin susceptibil să-i câștige afecțiunea decât această colegă, însă Alice trebuia să recunoască faptul că interacțiunea cu ea conținea un element pe care viața cu Eric din păcate nu-l avea. Pur și simplu nu-l *cunoștea* pe Eric în felul în care o *cunoștea* pe Xandra, purtarea ei față de el nu se putea baza pe nici una din reacțiile standard pe care le producea Xandra. Eric era încă mai mult sau mai puțin un mister pentru ea, cineva ale cărui bruște izbucniri de mânie, explozii de generozitate, unghiuri emoționale moarte și intuiții nu ur-

mau nici unul din contururile modelelor psihologice pe care le cunoștea Alice.

Uneori se întâlnea cu Eric și constata că au o conversație pompoasă și stângace.

— Astă-seară parcă am fi străini, îi spunea.

— Serios?

— Da, aseară ne simțeam cât se poate de confortabil, și astă-seară parcă de-abia ne-am fi cunoscut.

— Păi se mai întâmplă, nu? Au mai rămas paste în frigider?

Eric avea abilitatea remarcabilă de a face ca propriile defecte să apară ca fiind din vina altora: Alice se simțea ca o toantă pentru că deschisese subiectul, Eric se așeza fericit să mănânce resturile de lasagna.

Alice nu putea prevedea nici când Eric avea să-și piardă cumpătul. Când era neliniștită, avea obiceiul să-și îngroape fața în mâneca puloverului. Tocmai se lăsase pradă acestui tic în vreme ce se aflau în mașină, pe drum spre Hampstead, când Eric frână brusc și lătră la ea:

— Nu mai face chestia asta, fir-ar a dracului!

— Care chestie? întrebă Alice, alarmată.

— Cu mâna, chestia aia, cu puloverul, trânti el, abia reușind să-și formuleze enervarea.

— Îmi pare rău, OK, Doamne, ce-i așa rău în asta?

— Mă scoate din minți, asta-i tot.

Dar, înainte de a-l eticheta în mod definitiv drept un nemernic arțăgos căruia-i sare țandăra la cea mai mică provocare, o surprindea reacționând calm în situații în care alții în mod normal și-ar fi pierdut cumpătul. Când plecă în delegație să-și viziteze clienții la Peterborough, Eric îi împrumută cartea lui de credit, pe care o pierdu sau care i se fură în timp ce dădea un telefon din gara King's Cross. Traumatizată la gândul a ceea ce avea să urmeze când o să-i spună că îi dispăruse cartea de credit în mijlocul unei gări aglomerate, Alice atinse un punct în care fu atât de îngrozită de reacția lui, încât decise să rezolve problema anunțându-l grav:

— Trebuie să încetăm să ne mai vedem.

— Ce? De ce?

— Pentru că am făcut ceva atât de îngrozitor, că pur și simplu nu pot fi iertată, și e mai bine dacă punem punct acum. Așa că o să-mi strâng lucrurile din dormitorul tău și o să chem un taxi, și o să ne ținem departe unul de altul o vreme, și poate după aia…

— Despre ce tot vorbești? Ce tot spui? Ce s-a întâmplat?

— Of, fir-ar să fie, spuse Alice, mușcându-și buza.

— Ce?

— Nu pot să-ți spun.

— Trebuie să-mi spui.

— Nu pot.

— Nu fi caraghioasă, ce e?

— Ți-am pierdut cartea de credit.

— Asta-i tot? Dumnezeule, m-ai speriat cumplit.

— Vrei să spui că nu te superi?

— Nu, nu e nici o problemă, trebuie doar să sunăm la compania de credit, și o s-o anuleze și-mi trimit alta luni. Nici că se poate mai simplu. Alice, nu mai fi atât de îngrijorată, e-n regulă, serios, nu-mi pasă de o prostie de carte de credit, bine că nu ai pierdut ceva mai valoros. Haide, să uităm toată povestea asta, nici n-are rost să vorbim despre ea.

Comportamentul imprevizibil al lui Eric frustra nevoia de certitudine a lui Alice; desena continuu hărți pe care apoi trebuia să le revizuiască în urma modificărilor geologice ale caracterului lui. O dovadă de dragoste era strădania sau energia ei de a oferi cea mai bună interpretare acestei confuzii. Dacă Eric era iritabil, era doar pentru că muncea prea mult; dacă era necomunicativ, asta se întâmpla numai fiindcă îi era foame sau somn. La un moment dat, îl defini pe Eric ca „cineva care se surprinde pe sine cu propria amabilitate, apoi simte primejdia asociată cu capitularea și trebuie s-o contracareze prin răutate“. Iar după ce el se dovedea din nou exagerat de iritabil, își spunea ei înseși: „N-o lua atât de personal, în esență, e un om bun,

dar afectat de această traumă psihologică încă neclară, care-l face să se înfurie pe alții când e frustrat din cauza lui însuși".

Multă vreme, plasă lipsa lui de comunicare emoțională în compartimentul mental etichetat „timiditate". Aceasta era interpretarea dominantă a comportării lui cam aspre de după ce făceau dragoste, sau a felului brusc de a încheia conversațiile telefonice. La aceasta se adăuga gândul „E foarte britanic" – un ghem vag de idei extrase din depozitul de înțelepciune națională care ne învață că englezii fierb în exces legumele și nu suportă să vorbească despre propriile emoții. Peste toate acestea, își mai formase încă o teorie după o masă cu părinții lui, la care modul tăcut și auster în care se purtaseră aceștia o făcuse să-și spună: „Nu e vina lui, ci a mediului în care a crescut".

Prin urmare, Alice înțelegea lipsa lui de dialog, secțiune a comportamentului lui Eric care o nemulțumea, plasând-o sub trei titluri implicite:

1) Timiditate
2) Britanicitate
3) Influență părintească

Dar nici nu apucase bine să se obișnuiască cu acceptarea acestor trăsături, că petrecură un weekend în afara Londrei, în casa unui prieten, și apăru o față a lui Eric cu totul nouă: comunicativ cu prietenii, amabil, binevoitor, aparent foarte nebritanic prin comparație cu ceilalți. Așa că lipsa de comunicare se explica altfel, ca rezultat al:

1) Muncii în exces
2) Vieții urbane
3) *(mai alarmant)* Propriei ei neputințe de a-i scoate la iveală căldura latentă.

Eric părea să nu se lase pe de-a-ntregul iubit sau urât. Avea antene pentru momentele când Alice punea la îndoială relația,

dar nu și pentru sentimentele ei de până la acel moment. Dacă acesta era un fenomen conștient, atunci era un element de „politică pe marginea prăpastiei" în modul în care o ignora zile în șir, pentru ca apoi să dea înapoi sau să-și ceară scuze exact atunci când ea intenționa să-l înfrunte.

Alice era obligată să-și dea seama cât de puține știa despre bărbatul pe care-l iubea, ce mister continua să fie purtarea lui. Eric nu păruse niciodată mai puțin complex decât în seara în care se cunoscuseră. La acea primă întâlnire, păruse să-l „cunoască" într-un fel în care nu mai putea pretinde că-l cunoaște. Era ca un obiect care de la distanță părea întreg, dar la o privire mai atentă se fragmenta într-un milion de bucăți. Alice se întreba cum pot coexista atâtea elemente aparent ireconciliabile, și o obosea efortul pe care îl presupunea imprevizibilitatea lui, lipsa de stabilitate care nu ducea decât la perpetue întrebări și interpretări.

Previzibilitatea

Înainte de a simți nevoia să știm dacă cineva e bun sau rău, ne trebuie asigurarea că, oricare ar fi răspunsul, acel cineva o să rămână ori una, ori alta. Desigur, ar fi preferabil să fie oameni buni, oameni care să ne pună întrebări și să-și aducă aminte de ziua noastră de naștere, dar dacă sunt răi, absolut nefaști, poate chiar puțin perverși, atunci putem cu ușurință învăța să stăm departe de ei, să-i înlăturăm spunând că e nevoie de tot felul de oameni pe lumea asta, și să fim fericiți că nu trebuie să împărțim casa cu ei.

Nu e ușor de acceptat că un om poate fi drăguț cu secretara, dar feroce cu soția, inteligent la matematică, dar stupid în privința emoțiilor, senzațional la sufleuri, dar dezamăgitor când gătește miel. Dacă ne calmăm sentimentul de vinovăție socială prin afilierea la un grup care protejează animalele sălbatice, nu ne face plăcere să aflăm că Hitler iubea animalele și copiii. Dacă ne considerăm sensibili pentru că plângem la *Albă ca Zăpada*, nu vrem să aflăm că Idi Amin îl considera filmul său preferat. Dacă ne place literatura germană, e tulburător să constatăm că armatele care au eliberat Auschwitz-ul au găsit operele lui Goethe la popota ofițerilor SS. Nu-i așa că e mai plăcut să te consideri scăpat de bănuiala că ești un potențial criminal în masă doar pentru că te emoționează *Poezie și adevăr*?

Frunzărind o altă biografie a bietului Flaubert, găsim o descriere a faimosului autor ca fiind un „animal ciudat“, care „abunda în contradicții“:

Disprețul lui pentru burghezie era cu atât mai puternic cu cât se considera pe sine însuși burghez până în măduva oaselor, cu dragostea sa pentru ordine, confort și ierarhie. Condamna toate guvernele, dar nu suporta excesele prostimii când aceasta îndrăznea să le înfrunte. (…) Inamic declarat al preoților, era atras de problemele religioase. Obsedat de farmecul feminin, refuza să se atașeze de vreo femeie. Revoluționar în artă, era conservator în viața cotidiană. Însetat de prietenie, își petrecea cea mai mare parte a timpului departe de semenii săi…[1]

Faptul că domnul Troyat numea toate acestea *contradicții* are ceva din falsa inocență a unor călugărițe care nimeresc la o orgie și se prefac a fi șocate de faptul că natura umană nu e ceea ce se așteptaseră ele. Implică atașament față de posibilitatea unui caracter *non*contradictoriu, a unei lumi în care cei obsedați de farmecul feminin se trezesc automat implicați în relații cu obiectul obsesiei lor, în care toți cei atrași de problemele religioase doresc în mod firesc să ia ceaiul cu preoți, în care toți cei însetați de prietenie se înscriu pe loc în cluburi de bridge.

În loc de asta, Flaubert părea să aibă o minte (cu cuvintele filozofului Amelie Rorty) ca un „sistem de dublă contabilitate“, în care elemente incompatibile mergeau pe șine paralele, unul lângă altul.

Șinele de tren ale lui Flaubert

Ura burghezia	*Își păstra biroul în ordine*
Ocăra guvernul	*Considera stupidă gloata*
Îi găsea pe preoți neciopliți	*Scria despre religie*
Era atras de femei	*Rareori rămânea la micul dejun*
Revoluționar în artă	*Își plătea la timp facturile*
Îi plăceau prietenii	*Deseori cina singur*

1 Henri Troyat, *Flaubert*, traducere de Jean Pinkham, Viking, 1993. (N. a.)

Biografii pot fi acuzați de o anumită intoleranță temperamentală în privința șinelor de tren, pentru că încearcă în mod ingenios să explice contradicțiile subiecților lor. Revoluționarul care adora mesele bune o făcea doar în numele luptei de clasă: „Preferința lui Troțki pentru carnea de căprioară și mușchi de vacă în sânge era doar o tentativă subtilă de a enerva lobby-ul vegetarian, grăbind astfel moartea statului capitalist..." Filozoful idealist ale cărui opere proslăveau copiii, în vreme ce el nu-și întreținea propriile odrasle, făcea acest lucru din motive întemeiate: „Aparenta cruzime a lui Rousseau față de propriii copii era de fapt o încercare plină de bunăvoință de a-i pregăti pentru rigorile societății..."

Atunci când contradicțiile amenință să submineze grav biografiile, acestea pot fi salvate prin folosirea cuvântului „geniu". Flaubert era contradictoriu, dar acesta este prețul pentru a fi putut scrie *L'Éducation sentimentale*. Picasso a fost brutal cu soțiile sale, dar a pictat tablouri importante – complexe poate, dar putem oare aștepta altceva de la cel mai mare artist al secolului XX? Geniul este pentru cei inteligenți ceea ce „nebunia" este pentru cei slabi de minte, o stare extremă în care totul devine posibil, și regulile normale sunt în mod miraculos suspendate.

Dar în afara lumii biografiilor, contradicțiile par mai puțin anormale. Departe de a-i atrage lui Flaubert titlul de „animal ciudat" pentru că își dorea două lucruri diferite, pentru că spunea una și făcea alta, învălmășeala lui de dorințe confuze ne oferă dovada că, pe lângă faptul că a scris mai multe capodopere ale literaturii occidentale, Flaubert era un animal absolut tipic, abundând de nimic altceva decât normalitate.

Eric nu scria romane, nu avea nici un biograf care să caute prin rămășițele complexităților sale (ci doar iubite), dar avea suficiente contradicții pentru a rivaliza cu Flaubert.

Contradicțiile erau cu atât mai incontestabile cu cât Eric se arăta foarte dispus să le recunoască. Îi putea spune lui Alice

Șinele de tren ale lui Eric

Admira calmul filozofiei zen	*Își pierdea în mod regulat calmul*
Entuziasmat de buna organizare	*Adeseori întârzia să sune*
Dona bani spitalelor de boli mintale	*Nu putea să sufere nebunii*
Drăgăstos azi	*Indiferent mâine*
Capabil de empatie	*Apoi indiferent la maximum*
Plin de intuiție în privința relațiilor	*Adeseori cina singur*

cu toată veselia: „Știu că sunt nebun de legat, n-am pretins niciodată altceva".

Există un comportament frustrant de deschis, pe care l-am putea numi cretan, după paradoxul „«Toți cretanii sunt mincinoși», spuse cretanul". Personalitatea cretană este plasată în mod ambiguu în propria declarație, și nu-i permite interlocutorului nici o certitudine în privința a ceea ce e adevărat și ce e fals. Ceea ce Eric spunea într-un moment era contrazis de ceea ce spunea sau făcea în altul: avertismentul lui cum că toți cretanii sunt mincinoși era anulat de știrea că și el e cretan. Departe de a-și ignora contradicțiile, Eric era mai conștient de ele decât mulți alții. În măsura în care era irascibil, era tipul cretan de coleric, care admite că e coleric („Știu că sunt coleric", spune colericul) – și, prin urmare, face ca greșeala lui să fie mai puțin supusă criticii. O determina pe Alice să se întrebe: „Dacă ar fi într-adevăr un nemernic irascibil, ar mai vorbi așa?" Avea convingerea că a fi conștient de un defect era aproape echivalent cu a nu-l avea: „Să fii cu adevărat nemernic înseamnă să nu pricepi că ești nemernic. Atâta timp cât Eric își dă seama de pericol, cum poate fi într-adevăr nemernic?"

Există persoane care sunt atât de simplu și de firesc rele, încât nu prezintă nici un fel de dificultate de înțelegere din punctul de vedere conceptual (prin opoziție cu cel moral). Apoi mai există cele care nu pot fi atât de ușor date la o parte, pentru că sunt ele însele parțial conștiente de lucrurile pe care alții le

găsesc detestabile la ele, sunt autocritice și, ca atare, se sustrag atacurilor externe în forță.

Eric se putea comporta ciudat zile în șir, pentru ca apoi să-i spună brusc lui Alice: „Știu că pentru moment sunt imposibil. Crede-mă, știu prin ce treci. Să nu crezi că nu sunt interesat de tine, sau așa ceva. E doar o fază pe care o traversez".

Contradicțiile lui amenințau să submineze înțelegerea pe care Alice o avea pentru logică. Cum putea un bărbat s-o iubească și în același timp să fie rece față de ea? Deseori încerca să neutralizeze contradicția, scoțând unul din factori din ecuație – poate că n-o iubea, sau poate că nu era rece față de ea, ci doar obosit sau timid.

Dar el nu-i permitea stabilitatea acestor concluzii, pentru că, imediat ce Alice începea să se acomodeze cu una sau cu cealaltă, Eric dezmințea prin mărturisire trăsătura de care ea îl credea vinovat. Eric îi nega legitimitatea ambivalenței față de el: părea să înțeleagă ambivalența mai bine sau mai repede decât ea, lăsând-o pe Alice cu o plângere, dar fără motivele acesteia.

„Nu te condamn că ești iritată", îi spunea el cu sinceritate. „Crede-mă, dacă aș avea de ales, eu unul n-aș trăi cu un tip ca mine."

Într-unul din experimentele sale mai puțin cunoscute, marele psiholog rus Pavlov a descoperit că un câine poate fi adus la o stare de nevroză, tremurat, urinat și defecat dacă semnalele la care a fost învățat să răspundă sunt amestecate suficient de tare. Dacă un clopoțel pe care-l asocia cu mâncarea devine brusc vestitorul unei farfurii goale, după mai multe încercări, câinele poate fi condiționat să accepte starea de lipsă a hranei. Dar dacă același clopoțel uneori produce hrană, iar alteori nu, dacă procedurile sunt complet neregulate, creatura nu mai știe ce să creadă: derutat de misterioasa legătură dintre hrană și neapariția acesteia, dintre clopoței care uneori înseamnă un lucru și alteori altul (dar întotdeauna opusul a ceea ce se așteaptă), câinele se va cufunda încet într-o formă de nebunie canină.

Permanența iubirii

Psihanalistul Donald Winnicott a făcut faimoasa sugestie că între momentul când un copil este părăsit de mama sa și cel în care acesta renunță complet la ideea existenței și a posibilei întoarceri a acesteia se scurge un interval finit de timp:

> Sentimentul existenței mamei durează x minute. Dacă mama este plecată mai mult de x minute, imaginea pălește, și odată cu ea încetează și capacitatea copilului de a folosi simbolul uniunii dintre ei. Copilul suferă, dar suferința este curând curmată, pentru că mama se întoarce în $x + y$ minute. În $x + y$ minute, copilul nu este afectat. Dar în $x + y + z$ minute, copilul este traumatizat. În $x + y + z$ minute, întoarcerea mamei nu mai vindecă starea modificată a copilului. Trauma implică faptul că acel copil a suferit o întrerupere în continuitatea vieții...[1]

Teoria lui Winnicott este că imaginea mamei în mintea copilului este extrem de precară și poate suferi daune ireparabile odată cu trecerea timpului – o călătorie de zece luni a mamei în străinătate îi pare fiului sau fiicei ei ca moartea, oricâte cadouri ar sosi din ținutul acela îndepărtat. Prin contrast, adulții reușesc să aibă o credință mai puternică în supraviețuirea celorlalți dincolo de împrejurările imediate. Mama cuiva poate pleca în Australia pentru un an, dar imaginea ei va putea supra-

1 D.W. Winnicott, *Playing and Reality*, Routledge, 1991. (N. a.)

viețui timpului și distanței, chiar dacă neglijează să trimită cărțile poștale promise. Nu va fi ucisă în imaginație doar pentru că e absentă – nevăzut nu mai înseamnă uitat.

Winnicott subliniază că această *constanță a imaginii*, factorul care asigură sentimentul de continuitate a obiectelor dincolo de câmpul vizual, este o trăsătură evolutivă, și nu un dat. Este ceva învățat, nu moștenit, ceva fundamentat treptat pe credință – credința că, dacă până acum mama s-a întors de fiecare dată, ea sau substitutele ei în viața adultă (iubiți și prieteni) vor continua s-o facă.

Completând această teză, psihologul Jean Piaget a descoperit că, până la o anumită vârstă, copiii nu au idee că obiectele care ies din câmpul lor vizual continuă să existe în altă parte. Poți flutura în fața ochilor unui copil de 8-10 luni un ursuleț de pluș, pentru a-l ascunde apoi sub o pernă, și copilul nu va fi interesat să-l caute, acceptând pur și simplu că a dispărut pentru totdeauna. Copilul va jeli moartea simbolică a ursulețului, mai degrabă decât să-și șteargă lacrimile și să-l caute. Dar dincolo de această perioadă, Piaget sugerează că un copil dezvoltă suficient sentimentul a ceea ce el numește permanența obiectului pentru a pleca în căutarea ursului și a-l găsi sub pernă, datorită dobânditei credințe în existența sa continuată.

Ar putea fi exagerat să extindem teoria lui Winnicott și Piaget până la analogia cu Alice și Eric, dar în chestiune este ideea comună a permanenței, nu a *permanenței obiectului*, ci a *permanenței dragostei*. Ce implică această permanență a dragostei? O anumită încredere în iubirea celuilalt, care dăinuie dincolo de dovada imediată a interesului celuilalt, încredere că, deși se află la Milano sau Viena peste weekend, partenerul nu este pe cale să împartă un cappuccino sau Sachertorte cu rivala/rivalul, încredere că o tăcere e doar o tăcere și nu o indicație că dragostea e pe sfârșite.

Convingerea lui Alice că Eric o iubește necesita deseori un element de încredere similar cu credința copilului în mama

absentă, ceva de care să se agațe în ciuda lipsei de dovezi vizuale sau tactile imediate. Întregi mese luate împreună, în cursul cărora avusese impresia că Eric nu era pe de-a-ntregul acolo, că cea mai importantă parte a lui era la birou sau chiar mai rău, priponită de o criză a bursei de valori sau de fluturarea pleoapelor altcuiva. Îl lua de mână și întreba „E totul în regulă?", iar el răspundea „Evident", de parcă ar fi fost tabu să întrebe. Discursul lui se golea de afect, îi simțea dezinteresul pentru locul în care se afla, vorbea fără să focalizeze asupra stării personale a interlocutorului. Eric spunea „Chiar aș vrea să te văd în weekend", dar transmitea mesajul în așa fel încât îl făcea să sune ca „Poate ar fi mai bine să stai acasă" – diferența fiind semnalată de o minusculă inflexiune a lui *chiar*, și de tonul care cobora ușor când îl rostea pe *te*.

Apoi urmau momente mai tandre, în taxi înapoi spre casă, când punea un braț pe după umerii lui Alice și o săruta pe creștet. În sens simbolic, se întorcea acasă. Însă intervalul dintre momentul *x*, când părăsise conversația, când discursul i se golise, și momentul *y*, când o sărutase pe creștet, fusese plin de anxietate. Alice știa cum să stăpânească lucrurile, nu-l uita (cum ar fi putut face bebelușul lui Winnicott), dar cu toate acestea simțea o urmă a durerii primitive a copilului abandonat și se întreba nefericită: „Am făcut eu ceva?"

Dragostea are capacitatea de a transforma indivizi altfel sobri în paranoici, obsedați de gânduri catastrofale, milenariste – „Ea/el nu mă mai iubește, s-a plictisit, o să rupă relația imediat ce se poate…" Paranoia poate fi cea mai naturală reacție la sentimentul de iubire, când prețuim pe deplin pe cineva și, prin urmare, devenim din ce în ce mai conștienți de omniprezenta posibilitate de a pierde acea persoană. Dar, pentru cei deja predispuși la scenarii ale dezastrului, dragostea nu poate decât să agraveze o rană deschisă.

Alice își făcea griji pentru orice: că în clădirea ei exista o scurgere de gaze, că zgomotul ciudat de după decolare însemna

că a luat foc un motor, că alunița de pe spatele ei era canceroasă, că-și pierde memoria și prietenii.

Originile acestor îngrijorări erau greu de detectat. Evident, nu aveau nimic de-a face cu obiectul lor în sine: îngrijorarea era, în sens freudian, numai un *simptom*. Poate, pentru a ne întoarce la Winnicott, avea ceva de-a face cu experiențele ei din copilărie. Poate că mama ei se întorsese după ce se scursese intervalul $x + y + z$. Într-adevăr, mama ei era o persoană pe care nu te puteai bizui. O suna pe Alice din Miami, unde locuia cu cel de-al treilea soț, și-i spunea cât de mult o iubește și cu câtă nerăbdare aștepta s-o vadă la următoarea călătorie în Europa. Apoi zbura la Londra, se caza într-un apartament dintr-un hotel luxos, îi dădea lui Alice o întâlnire la care întârzia o oră și sosea cu scuza că se hotărâse totuși să-și facă o pedichiură, și draga de pedichiuristă fusese mai lentă decât se așteptase.

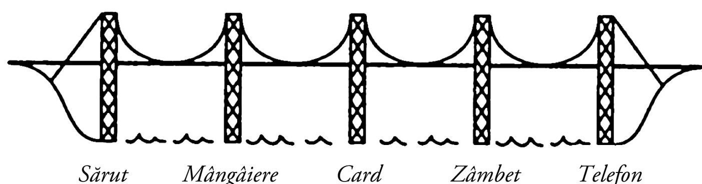
La universitate, Alice petrecuse mai multe luni într-o relație pasionată cu un bărbos specialist în biologie marină, care într-o dimineață însorită de mai se întorsese către ea și-i explicase: „Uite ce e, pur și simplu nu mai cred că am pentru tine sentimentul ăla de iubit–iubită". Lăsând la o parte structura gramaticală oribilă a frazei, mesajul nici că putea fi un șoc mai mare. Doar cu o zi înainte se plimbaseră cu barca pe râu, glumise cu ea despre cât de compatibile sunt tipurile lor de epidermă, se jucase cu degetele ei de la picioare și o mângâiase pe genunchi. În cazul ăsta, cum putuse să hotărască, în doar puțin peste 24 de ore, că așa-zisul sentiment iubit–iubită îl părăsise? Trebuie să fi existat o cumplită discrepanță între sentimentele ei atunci când îi dăduse mâna și ale lui când o luase.

Experiența reușise să sfărâme câteva din iluziile lui Alice la vârsta de 20 de ani. Devenise conștientă de posibila lipsă de sinceritate a unor acțiuni: felul în care un bărbat o sărută și o ține de mână, în vreme ce gândurile lui pot fi în cu totul altă parte, prăpastia aproape imorală dintre expresia de suprafață și intențiile dinăuntru.

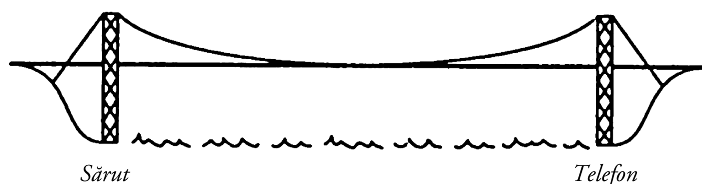
Apăruse o problemă de încredere, devenise mai dificil pentru ea să creadă în sinceritatea celorlalți, fiecare trădare pe care o suferise contribuind la teza că ființele umane sunt în mod fundamental trădătoare și trebuie ținute la o distanță sigură. Dacă acum dădea semne de paranoia, dacă simțea nevoia să fie luată în brațe mai des decât era normal, aceasta era în parte pentru a repara stricăciunile pe care le făcuseră experiențele din trecut.

Am putea asemăna scenariul permanenței dragostei cu un pod suspendat, în care asigurările de iubire sunt simbolizate de stâlpii de susținere, iar perioadele reci de metrii de cablu întins între ei. Un sărut pe creștet, o privire afectuoasă puteau conta drept pilon; o masă în tăcere, un telefon fără răspuns ar însemna cablul dintre ei.

E straniu să te gândești la diferitele grade de asigurare de care au nevoie oamenii, la lungimile diferite ale cablurilor implicate în relații. Uneori, în relațiile în care ambii parteneri sunt calzi, deschiși sau pur și simplu au nevoie unul de altul, pilonii sunt foarte aproape unul de altul, există multe semne de afecțiune și cablul nu face burtă între ele.

În altele, pot exista distanțe imense fără sprijin.

Lungimea pe care se poate întinde un cablu depinde de temperamentul și trecutul celui îndrăgostit. O persoană care

se consideră în mod inerent demnă de a fi iubită are nevoie de puţine asigurări, şi prin urmare poate duce un cablu de sute de metri fără ajutorul unui pilon. *Te iubesc* este necesar mult mai puţin frecvent, pentru că *Mă iubesc* compensează orice lipsă. *De ce nu m-ai iubi?* este atitudinea obişnuită a celui care se iubeşte pe sine atunci când este îndrăgostit; *De ce n-ai simţi şi tu pentru mine ceea ce simt eu însumi?*

Dar, în cazul lui Alice, pilonii trebuiau să fie foarte apropiaţi unul de altul, pentru că dispoziţia ei obişnuită era: *Cum ai putea să mă iubeşti?* Ideea nu era că Alice nu avea încredere în Eric, ci că nu se vedea pe *sine* ca pe cineva care să poată dispune de afecţiunea devotată a cuiva pentru o perioadă lungă. Neîncrederea în sine în ceea ce priveşte capacitatea de a atrage era mult mai mare decât neîncrederea că Eric va rămâne atras de ea.

Încrederea poate fi definită ca posibilitatea de a interpreta în mod rezonabil absenţa. Dar pentru Alice, o clipire din ochi sau un râs mai ciudat deschidea un întreg catalog de temeri – „Ce a vrut să spună cu asta? Râdea de mine?" Desigur, în această atitudine exista ceva egoist, sau măcar egocentric; paranoicii cred într-o lume în care ceilalţi transmit permanent semnale secrete *în beneficiul lor* (până şi bărbatul de la oficiul poştal le face *lor* cu ochiul).

Însă Eric lăsa deseori relaţia într-o situaţie autentic ambiguă. Profund ataşat de propria libertate, în public avea obiceiul de a o prezenta pe Alice ca fiind cineva doar accidental asociat cu el. Se comporta ca şi când de-abia s-ar fi cunoscut în tren în acea zi. „Sunt chiar aşa o povară pentru tine, încât nici nu poţi să recunoşti că suntem împreună?", îl întreba ea. Iar Eric răspundea invariabil că nu sunt căsătoriţi, şi prin urmare aveau tot dreptul să fie independenţi.

De curând, cinaseră la un restaurant din West End, cu prieteni de-ai lui Eric de la serviciu. Alice stătea la capătul opus al mesei, dar îl auzea conversând despre sutiene cu o brunetă care dădea pe dinafară din al ei:

— Deci îți plac modelele cu susținere metalică? întrebă Eric.

— Păi mi se par așa de „anii ’50“, și de-asta îmi plac, dar știi, de la o anumită măsură în sus nu cred că mai e nevoie de ele. Vreau să zic, dacă ai sâni mici, sunt grozave, pentru că împing decolteul în sus și te fac să pari că ai ditamai baloanele. Dar în cazul meu, e cam prea copleșitor.

— Dacă spui tu, flirtă Eric.

— Nu fi nesuferit, e adevărat, vreau să zic, am sâni mari, și trebuie să recunosc, nu mă deranjează, e ceva genetic.

— Corect, nu e nici un păcat.

— Absolut, e un fapt natural.

Deja restul celor de la masă fie încetaseră să mai vorbească, fie ascultau cu o ureche – iar Alice rămase plimbând o frunză de salată prin farfurie și întrebându-se de ce se mai obosește.

Pentru a-l scuza întru câtva pe Eric, dezvoltarea și extinderea paranoiei erau alimentate de reținerea lui Alice în a-și comunica temerile, a căror legitimitate de expresie o punea sub semnul întrebării.

Banca la care lucra Eric plănuia pentru septembrie o conferință importantă, la sfârșitul căreia trebuia să aibă loc un dineu de mari proporții. Alice era singură la el în apartament când se întâmplă ca secretara să sune și să lase pe robotul telefonic un mesaj cu detalii despre eveniment, adăugând că trebuie să vină însoțit de o parteneră.

Alice era prea discretă pentru a menționa mesajul față de Eric, dar într-un fel spera și se aștepta ca el s-o invite – invitație care nu se materializă.

— De ce mi-ar păsa? Nu sunt sclava lui, și în seara aia e *MASH* la televizor, așa că totul e în regulă, își spuse. Pot să petrec o seară plăcută acasă. Oricum, nu-mi doresc să mă duc la o conferință plicticoasă.

Dar în săptămâna dinaintea evenimentului în chestiune, nu putu împiedica gestația anumitor gânduri. Crede că o să-l

pun într-o situație jenantă în fața colegilor și a șefilor? Se duce cu altcineva?

Însă aceste temeri nu-și puteau găsi expresia din cauza altor rezerve: Ce drept am să-mi fac griji că n-am fost invitată? De ce sunt atât de egoistă? De ce aș merita să merg la dineul ăsta?

Se năștea un conflict între puternica dezamăgire, pe de o parte, și sentimentul pregnant că nu are motive să se plângă, pe de alta.

În seara cu pricina, Eric o sună înainte de a pleca la petrecere, și-i spuse voios că s-a chinuit zece minute să-și lege papionul, moment în care Alice reuși un râs chinuit și-i ură petrecere frumoasă.

Apoi, pentru că Suzy nu era acasă, se duse la bucătărie, luă din cămară o pungă mare cu biscuiți și se așeză în fața televizorului, unde *MASH* tocmai începea. Urmărind genericul, își spuse din nou: „Nu mă deranjează să petrec seara singură, îmi place din când în când propria companie."

După zece minute, privi în jurul ei și brusc își dădu seama că e singură, că Eric o trădase și că ar vrea să urle.

„Nemernic împuțit", bombăni ea, „nemernic nenorocit și împuțit, cu papionul lui împuțit cu tot".

Dar, pentru că nu era genul de persoană care să considere că furia ei ar trebui să fie problema altcuiva, acuzațiile se întoarseră imediat împotriva ei înseși: „Plod narcisist și plin de autocompătimire, poate că are lucruri mai bune de făcut decât să ia cu el o hoașcă plicticoasă ca tine."

Câteva minute reuși să se adune, își îndreptă spatele, mai mâncă niște biscuiți și privi ecranul cu neabătută hotărâre. Apoi, pentru că era de neîndurat, închise televizorul, aruncă dezgustată biscuiții la gunoi și fugi în dormitor, unde se prăbuși peste un maldăr de perne și adormi sughițând de plâns ca un copil.

Traiectoria paranoiei fusese ca o patetică dramă tragicomică în cinci acte:

1) Alice îl iubește pe Eric.
2) El o face să se îndoiască de iubirea lui, neinvitând-o.
3) Cu toate acestea, în lumea reală nu există suficiente dovezi pentru ca ea să articuleze o plângere rezonabilă. Incapabilă să-și exprime ura și dezamăgirea…
4) Începe să-l urască pe Eric în tăcere.
5) Incapabilă să tolereze propria agresiune față de el, începe să se urască pe sine și se duce la culcare.

Ingredientele magice pentru paranoia iubirii fuseseră interacțiunea dintre teama ei înăbușită că *Tu nu mă iubești suficient* amestecată exploziv cu imperativul psihologic moștenit cum că *Nu pot să te sâcâi cu grijile mele ridicole – care, în ciuda eforturilor mele de a fi matură și rațională, mă duc încet-încet la nebunie…*

Puterea și 007

În mod poate surprinzător, Alice spusese întotdeauna că visează la o relație în care puterea să fie distribuită în mod egal. În vreme ce peste tot în jurul ei existau cupluri în care unul din parteneri îl manipula sau îl domina pe celălalt, ea intenționa să asigure o situație în care talerele balanței să fie echilibrate.

Relația ei cu biologul marin cel bărbos fusese extrem de inegală. Mai în vârstă și în principiu mai înțelept decât ea, el acționase ca surogat de tată, dojenind-o și încurajând-o alternativ, dar întotdeauna dintr-o poziție de semnificativă superioritate. Când l-a cunoscut pe Eric, Alice era hotărâtă ca munca să fie împărțită în mod egal. Nu mai avea de gând să fie insultată și nu mai voia ca nevoile ei să rămână neîmplinite în numele satisfacerii unui partener egoist. Când Eric își uită la ea o cămașă și glumi că ar putea să i-o spele, să i-o calce și să i-o aducă data următoare când se vedeau, sugestia o făcu pe Alice să petreacă cinci minute foarte agitate acuzându-l de o întreagă listă de prejudecăți neanderthaliene. Un Eric foarte spășit încercă să-și repare greșeala și o invită la cină, pe care o pregătise el însuși, purtând un șorț cu floarea-soarelui ca să-și protejeze cămașa de uleiul în care se prăjeau niște fileuri suculente de păstrăv.

Dar, oricât de gustos ar fi păstrăvul, problema puterii într-o relație este cu mult mai complexă decât cine poartă șorțul sau cine spală cămășile. Acestea sunt simbolurile evidente, dar

demodate, ale dezechilibrului de putere. Toată lumea e de acord că munca gospodărească trebuie distribuită mai uniform și că e inacceptabil ca unul din parteneri să-l bată pe celălalt. Dar a ne concentra numai pe cazurile spectaculoase de abuz de putere este ca și cum am reduce orizontul medicinei la acordarea primului ajutor, în loc să studiem varietățile mai răspândite, dar mai puțin dramatice, ale bolilor.

Cuvântul putere semnifică în mod caracteristic o capacitate de acțiune. *Dicționarul Oxford* ne spune că puterea rezidă în „abilitatea de a face sau provoca ceva, sau de a acționa asupra unei persoane sau lucru“. Persoana care are putere poate influența mediul material sau social, în general bazându-se pe arme de înaltă tehnicitate, bani, petrol, inteligență superioară sau mușchi. Într-un război, sunt puternic pentru că pot să-ți arunc în aer zidurile orașelor sau să-ți bombardez aeroporturile. În lumea financiară, sunt puternic pentru că pot să-ți cumpăr acțiunile și să-ți acaparez piețele. În box, sunt puternic pentru că loviturile mele sunt mai inteligente și mai epuizante decât ale tale. Dar în dragoste, problema pare să depindă de o definiție mult mai pasivă și negativă; în loc să privim puterea ca pe capacitatea de a face ceva, ne putem gândi la ea ca la capacitatea de a nu face nimic.

În weekendul de după conferința lui Eric, Alice veni să se întindă lângă el pe sofa și, jucându-se cu mâna lui, îi spuse:

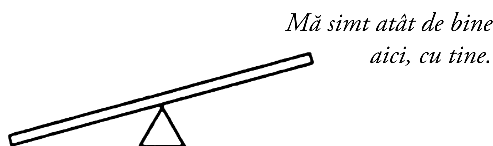
— Mă simt atât de bine aici, cu tine.

Deși ar fi fost de așteptat ca el să-i răspundă la fel, în loc să-i întoarcă afirmația, Eric o întrebă:

— La ce oră e filmul cu James Bond astă-seară?

Nimeni nu fusese bătut, nu existau vânătăi sau țipete, însă balanța puterii se înclinase brusc și decisiv în favoarea lui Eric. Puse pe cântar, într-un taler se afla mesajul mai ușor și mai puțin puternic al lui Alice, iar în celălalt întrebarea mai grea și mai puternică a lui Eric.

Ca să rezolve dezechilibrul, Eric ar fi putut să spună „Și eu mă simt bine cu tine“, însă, indiferent din ce motiv (și poate

La ce oră e filmul cu James Bond astă-seară?

că ora filmului cu Bond era într-adevăr o preocupare presantă), Alice rămase fără nici o carte în mână.

Puterea în dragoste derivă din capacitatea de a nu-ți păsa. Sunt puternic în dragoste atunci când tu spui ce bine te simți cu mine, iar eu îmi permit să nu iau în seamă faptul că schimb subiectul. Spre deosebire de alte domenii, în dragoste mai puternic e cel care nu are proiecte legate de celălalt, nu vrea și nu are nevoie de nimic. Pentru că dragostea țintește către comunicare și înțelegere, cel care blochează procesul schimbând subiectul sau răspunzând unui apel cu două ore întârziere nu face decât să exercite fără nici un efort o putere uriașă asupra celuilalt, care e mai slab, mai de nădejde, mai lipsit de mijloace.

Stendhal sugera în mod pesimist că întotdeauna există o persoană care iubește mai mult decât cealaltă și, prin urmare, în mod implicit, într-o relație partenerii vor fi întotdeauna conștienți de putere. Numai când ambele părți așază mize egale pe talerele balanței, numai atunci când unul din parteneri spune „Te iubesc“, iar celălalt răspunde absolut firesc „Și eu te iubesc“, existența puterii poate fi uitată. Altfel, cea mai mică divergență poate semnala reapariția ei. Cine poate ignora monstruosul dezechilibru implicat de aparent inofensiva situație în care o persoană șoptește dulce „Julieta, știi cât de mult te iubesc“, iar cealaltă răspunde „Sigur că știu Romeo, iepurașule. Și tu știi ce mult te plac…“?

Când Alice avea șase ani, avea drept vecină o fetiță de vârsta ei, foarte isteață și pusă pe șotii. Pe baza unei logici pe care

adulții o uită în cele din urmă, fetele puseseră la cale un proiect cu care să-și umple o după-amiază de sâmbătă, și anume să dea fuga în grădina unui cuplu foarte burghez de peste drum, să-și dea jos pantalonii, să scoată limba și apoi să fugă. Planul fusese bine gândit și pus la punct, iar când sosise ora, fetele săriseră gardul și alergaseră pe gazonul bine îngrijit.

Alice își dăduse deja jos pantalonii când observă că prietena ei nu mai era lângă ea, ci fugise în celălalt capăt al grădinii, unde, cu pantalonii pe ea, râdea în hohote de biata Alice, care stătea singură, cu pantalonii în vine, în mijlocul grădinii unor necunoscuți, spre totala stupoare a cuplului burghez care-și savura martiniul pe terasă.

Care este relevanța acestei povești? Doar aceea că Alice, rămasă pe canapea alături de Eric (care-l urmărea pe celebrul spion într-o nouă aventură), se simțea ca fetița de demult. Ieșise în teren deschis, în grădina vecinilor/pe tărâmul vulnerabil al dorinței, și-și dăduse jos pantalonii/declarase că se simțea bine cu iubitul ei, doar ca să constate că prietena ei de joacă/iubitul ei nu-și asumase un risc similar.

Pentru ca o relație să se dezvolte dincolo de politețea dintre niște străini, e nevoie ca cineva să facă pasul în grădina vecinilor și să accepte pericolul aflat acolo. Cineva trebuie să-și adune curajul de a întreba: „Nu vrei să urci să bem o cafea?“, sau „Ai văzut deja filmul ăsta?“; cineva trebuie să-și dreagă vocea și să spună: „Îmi place să fiu cu tine“, sau „Ce-ar fi să ne căsătorim?“. Cineva trebuie să-și pună afirmația pe cântarul puterii și, îngrozit, să spere că celălalt răspunde cu un material la fel de greu ca al său.

Însă responsabilitatea e greu de atribuit. Când un bărbat încalcă legea furând mașini sau vânzând droguri, vinovăția este limpede. Dar dacă răspunde politicos „Nu, mulțumesc, nu am timp de cafea“, sau „Drăguț din partea ta să întrebi, dar nu sunt genul care se căsătorește“, nu poate fi acuzat de nimic mai mult decât de o scuzabilă lipsă de interes.

Eric nu era un criminal pentru că nu se întinsese s-o sărute pe Alice și nu-i spusese că și el se simte bine. Nu făcea decât să trădeze o preocupare foarte banală, foarte de înțeles și foarte de iertat față de mișcările agentului 007 pe ecranul televizorului – un spion cu care rivaliza fără să aibă nevoie de proiectile ghidate cu laser sau de module spațiale autopropulsate.

Relațiile religioase

Oricât de perversă ar părea sugestia, reținerea lui Eric de a răspunde remarcii iubitei sale că se simte bine cu el ar putea să fi servit în ultimă instanță unui anumit scop (deși destul de nesănătos). Deși Alice susținea că detestă experiența puterii, își dorea totuși un bărbat pe care să-l poată respecta, și, cu toate că era contrar oricărei credințe pe care o afișa, bărbatul pe care se simțea în stare să-l admire cel mai mult era cel care nu trăda o admirație excesivă față de ea.

Cei doi luau micul dejun împreună în sâmbăta de după conferința lui Eric, când conversația îl făcu pe Eric să întrebe care fusese cel mai traumatizant eveniment din copilăria ei. Înainte ca ea să-și poată înghiți îmbucătura ca să răspundă, Eric se uită la costumul care zăcea grămadă lângă ușă și exclamă șocat:

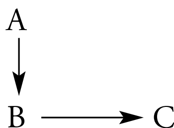
— Doamne, trebuie să duc costumul la curățat înainte de ora 12. Dacă nu, n-o să-l iau la timp pentru întâlnirea de luni.

Altcineva s-ar fi înfuriat din cauza lipsei de interes pentru posibilul răspuns la o astfel de întrebare dificilă, dar lui Alice îi lipsea convingerea că cel mai traumatizant eveniment din copilăria ei ar fi prezentat vreun interes pentru altcineva (chiar dacă acel altcineva era iubitul ei), și de aceea răspunse:

— Nu, nu-ți face griji, mai e o curățătorie pe Old Brompton Road, și e deschisă până la cinci.

Când lui Eric îi fugeau ochii, rareori se întâmpla ca Alice să întrebe cu indignare de ce încetase să mai asculte, pentru că accepta cu toată buna-credință că îi trecuse prin minte ceva mai interesant. Mai mult, această aparentă grosolănie (nu e frumos ca cineva să-ți pună o întrebare personală, apoi să i se pară că un maldăr de rufe murdare e mai interesant decât răspunsul) făcea surprinzător de puțin pentru a-l coborî pe Eric în ochii ei. În definitiv, încercase să se arate interesat, pusese unele din întrebările potrivite, dar chiar se putea ea aștepta ca el să stea să asculte răspunsurile ei bălmăjite, când exista nevoia presantă de a da la curățat un costum pentru ședința de luni?

Privirea distrată a lui Eric îi aminti de privilegiul de a fi alături de cineva care are pe cap lucruri mai importante. Era distras, distras de alte lucruri, de lucruri mai importante, de lucruri mai bune decât ea. Iar dacă acest bărbat era în contact cu lucruri mai bune și mai importante, atunci evident că merita iubit (chiar dacă asta însemna că povestea ei rămâne nespusă). Era un caz tipic de unghi drept în dragoste:

Unghiul drept în dragoste exprimă devotament față de cineva care se concentrează asupra altui lucru sau asupra altei persoane. A îl iubește pe B, dar B este mai preocupat de C. Interesant este că, departe de a-i fi defavorabilă lui B, atracția lui B față de C sporește dezirabilitatea lui B; într-o anume măsură, A îl iubește pe B *pentru că* B este distras de obiectul C, pentru că B are bunul-gust de a considera că A nu merită ascultat, pentru că C este perceput ca având calități pe care A, care nu are nici un fel de admirație față de sine, nu crede că le posedă – dar ar putea să se simtă conectat la ele prin intermediul lui B.

Cine sau ce era acest C care o înlocuia pe Alice? Să fi fost Eric implicat într-un proiect incomensurabil mai important decât iubita lui? Nu exista nici un fel de adulter de raportat, Eric avea doar o sumă de îngrijorări care îi împrumutau un aer preocupat – la un dineu putea fi roșcata din colț, la un restaurant putea fi mâncarea din farfurie, în timpul sexului putea fi un fax care tocmai sosea.

Trăsătura distinctivă era felul în care acest absenteism psihologic acționa în favoarea lui Eric. Părea să sugereze că are acces la lucruri la care Alice, care era gata să asculte, care era mult mai receptivă decât el, nu avea acces.

Era un caz serios de unghi drept în dragoste, și avea toate semnele unei Relații Religioase.

În majoritatea limbilor și religiilor, se folosește același cuvânt pentru a exprima atât actul de adorare a lui Dumnezeu, cât și atașamentul față de o ființă umană. Desigur, natura acestei iubiri este departe de a fi echivalentă, și între varianta religioasă și cea romantică există diferențe bine documentate. Există însă anumite povești care au o atât de mare asemănare cu varietatea de dragoste observată în adorația religioasă, încât putem fi scuzați dacă, în loc de a folosi eticheta romantică, ne referim la respectiva uniune ca la o Relație Religioasă.

Când, pe la sfârșitul Evului Mediu, devotamentul față de Dumnezeu a început să scadă, istoricii ne spun că dragostea unei persoane față de alta a devenit o temă dominantă în artă și literatură. Umanismul renascentist care a cuprins Europa în secolele al XIV-lea și al XV-lea a subliniat viața interioară a individului, reorientând valorile într-un mod care, indirect dar logic, a dus la romantismul secolului al XIX-lea. În sentimentele oamenilor, Dumnezeu a fost înlocuit de un ideal terestru, iar conceptul de iubire sexuală a luat nuanța unora din așteptările

exaltate și autotranscendente rezervate anterior iubirii de Dumnezeu. În cursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, găsirea partenerului potrivit a încetat să mai fie (cel puțin pentru o minoritate educată și cultă) o chestiune prozaică, o simplă încercare de a găsi pe cineva care să poată găti o plăcintă acceptabilă, să poată așterne masa, să cultive un teren sau să câștige destul pentru o viață decentă. Acum era vorba de a iubi o ființă perfectă, cineva cu care să te poți cufunda în lungi rugăciuni tăcute, să faci plimbări lirice la țară sau pe care să-l adori ca pe un înger.

Este semnificativ că eroina cu cele mai mari aleanuri din istoria romanului a avut (în stadii diferite) trei dorințe centrale: Dumnezeu, cumpărăturile și dragostea. Prin preocupările ei, doamna Bovary este un arhetip modern; a căutat o formă de transcendență prin toate trei. La începutul romanului, Flaubert are grijă să ne spună că Emma și-a făcut școala la mânăstire și că devotamentul ei pentru Dumnezeu era atât de pasionat, încât cuprindea (ne este sugerat foarte elegant) elemente ale eroticului. Deși multe din tinerele femei ale vremii erau educate de călugărițe, sublinierea de către Flaubert a acestui aspect nu e o coincidență. Ilustrează ceva vital din atitudinea doamnei Bovary față de dragoste, pentru că cineva a cărui experiență descinde indirect din dragostea pentru Dumnezeu va avea despre sărut și viața conjugală concepții foarte diferite de ale cuiva cu acces la o sursă mai terestră. (Merită notat faptul că mama Emmei a murit la naștere, înclinând balanța afecțiunii fiicei către părintele de sex masculin – iar între tată și Tată există o bine documentată legătură.)

Dragostea pe care Emma o obținuse din religie născuse o previzibilă intoleranță față de masculul terestru (diferit de cel ceresc). Soțul ei, Charles, aparținea cu nerușinare acestei lumi, nu celeilalte, nu numai prin aceea că-și câștiga existența ca doctor de țară, obișnuit să taie mâinile și picioarele țăranilor din partea locului, dar și prin faptul că apărea la timp, privind-o

pe Emma în ochi și evitând mistificarea unui partener religios care ar fi provocat o gamă de întrebări agonizante, de la „Oare a primit scrisoarea mea?“ până la „Oare măcar știe că exist?“. Cu un bărbat ca Charles, știai întotdeauna exact unde te afli.

Ce minunat. Sau poate – ce banal, ce plictisitor.

Charles își dorise s-o facă pe Emma fericită, oferindu-i tot ce avea nevoie, ascultându-i poveștile și ștergându-i lacrimile, dar, dacă țelul lui era fericirea ei, nici că putea alege o cale mai prostească, pentru că ceea ce-i trebuia ei ca să iubească nu era prezența, ci absența lui. Dragostea ei religioasă se hrănea din plăcerea dulce-amară ce-și are originea în distanța dintre cel iubit și cel care iubește. Avea un soț care o iubea calm și stabil, dar el nu îi putea provoca nici una din senzațiile înfiorate transmise de tovarășii ei adulterini pe care nu se putea bizui. Dragostea ei religioasă era reversul maximei lui Lysander din *Visul unei nopți de vară*, „drumul adevăratei iubiri nu e niciodată neted“: în cazul Emmei, dragostea (și ghinionul lui Charles e că în mod repetat n-a înțeles acest lucru) se hrănea tocmai din această lipsă de netezime a drumului.

Specific dragostei religioase este accentul pe adorare. Dar cum ajung muritorii să fie adorați? Începând să se comporte ca zeii. Și cum se comportă zeii? Sunt notoriu de irascibili și nu te poți baza pe ei. Deși nu era el însuși o zeitate, ne putem uita la comportarea lui Isus, de exemplu. După ce a întârziat sute de ani, în cele din urmă a ajuns pe Pământul Făgăduinței, dar a năruit așteptările gazdelor sale îmbrăcându-se foarte umil, aducând prea puține daruri în afara unei game de trucuri magice și punând la cale o serie de certuri melodramatice cu autoritățile. Apoi, după o foarte scurtă ședere, s-a evaporat din nou, promițând să revină curând și lăsând în urmă multe milioane de discipoli care așteaptă în van un semn că s-ar întoarce.

Nimic n-ar putea depăși abordarea lui Isus („Ne vedem la fiecare câteva mii de ani“), dar nici Eric nu era din cale-afară de punctual în privința lui Alice.

— Uite ce e, te sun când termin ședința, și mergem să cinăm, îi spuse el când Alice sună la cinci și jumătate joi după-amiaza. Ziua ta cum a fost?

— Hm, în regulă, dar a ta? întrebă Alice.

— Destul de ocupată, mare harababură cu marca germană, dar cred că am ieșit bine. Oricum, ascultă, trebuie să fug, dar vorbim mai târziu, pe la șapte, șapte și un sfert. Trec să te iau și ieșim undeva, poate în Soho sau așa ceva.

În cazul ăsta, de ce la ora nouă Alice încă mai aștepta lângă telefon? Întârzierea stârni diversele grupuri teologice dinăuntrul ei, fiecare propunând crezuri rapid alternante și contradictorii:

- ✞ Creștinismul clasic: „O să sune, dar o să dureze mult“.
- ✞ Agnosticismul: „O să-l cred când o să-l văd“.
- ✞ Creștinismul renăscut: „A încercat să sune mai devreme, apoi a hotărât să vină direct, dar a rămas blocat în trafic. Dacă o să privesc în continuare la vopseaua de deasupra vizorului, o să intre pe ușă în orice clipă. Poate că s-a oprit să cumpere un buchet de flori ca să se scuze pentru întârziere“.
- ✞ Ateismul: „Iluzii, draga mea“.

Pentru că la zece fără un sfert încă nu sunase, îl sună Alice pe el. Așteptându-se la o oarecare complexitate a explicației, fu întru câtva surprinsă de reacție:

— A, bună, tu ești. Poți să aștepți o clipă? Tocmai a sunat cineva la ușă, am comandat o pizza. (Urmă o pauză, sunetul unei căști de motocicletă scoase de pe cap, bani care-și schimbau proprietarul.) Grozav, șunca arată superb…

— Ce s-a întâmplat cu tine? Credeam că mă suni și treci pe aici.

— Ascultă, îmi pare rău, am fost prins. Bill și Geoffrey aveau nevoie de ajutor cu o prezentare pe care o fac mâine unor americani, și după asta ne-am dus să bem ceva, și tocmai m-am întors acasă.

— Dar credeam că ieșim să mâncăm ceva.

— Da, așa trebuia, da' știi cum e, trebuia să-i ajut. Și ei ar face la fel pentru mine… Îmi pare rău, OK? Mă ierți?

În fața devoțiunii aparent iraționale și isterice, raționaliștii au încercat deseori să explice religia ca fiind un mod primitiv de a justifica răul de pe lume, înscriind răul într-o mai largă teorie a binelui. Răul e pur și simplu un test, un obstacol de depășit, ca un copil care trebuie să mănânce broccoli scârbos pentru a merita tortul de ciocolată delicios care așteaptă în bucătărie. Este o structură psihologică construită pe amânarea satisfacției, pe credința că binele trebuie întotdeauna meritat, iar torturile de ciocolată metaforice au un preț masochistic de ridicat.

Fusese întotdeauna în firea lui Alice să mănânce broccoli în loc să se plângă în mod dramatic dacă tortul de ciocolată promis întârzia cam mult. Nu era sigură că Ierusalimul i se cuvenea pe loc, și ascundea un sentiment de vinovăție care o făcea să-și imagineze că merita unele din pedepsele pe care i le aplica viața. Dacă cineva dintr-un magazin îi dădea rest mai puțin decât credea că i se cuvine, rareori lua măsuri ca să corecteze greșeala. Dacă se întâmplă să cumpere un aparat care se defecta, nu era genul care să sune furioasă la producător și să-și ceară banii înapoi – în loc de asta, își închipuia că poate nu-l folosise corect.

— Am o problemă când e vorba să mă enervez, recunoștea Alice când se vedea incapabilă să corecteze vreo contravenție sau răutate de-a prietenilor sau colegilor.

Accepta frecvent oferte nedorite, dădea bani cu împrumut pentru că îi era greu să spună nu și era politicoasă pentru că detesta să supere cu iritarea ei.

Mama lui Alice nu avea asemenea probleme. „Îi arăt eu lui!" era strigătul ei de luptă favorit, când jura răzbunare față de vreun nefericit de vânzător, soț sau coafeză. Dacă, la restaurant, sosul era peste carne când ea ceruse să i se aducă separat, chema chelnerul și întreba imperios:

— Știi despre ce vreau să mă plâng?
— E totul în regulă, doamnă?
— Dacă e totul în regulă? Dragul meu, cum ar putea să fie totul în regulă când ai făcut exact pe dos decât ți-am cerut eu acum zece minute?
Urma o mare agitație, chelnerii o luau la goană, doamna era calmată cum se putea – iar Alice roșea și făcea tot posibilul să se ascundă după vreun ghiveci sau coloană corintică.

Nefericitului antierou biblic Iov, care fără îndoială avea un caracter mult mai blând decât Alice, i se trimisese pe cap cea mai incredibilă serie de nenorociri. Biblia ne spune că era „fără prihană și curat la suflet; se temea de Dumnezeu și se abătea de la rău". Și cu toate acestea, ce de chinuri s-au abătut asupra lui! Și-a pierdut boii, oile, servitorii, cămilele, casa, fiii și fiicele, s-a acoperit de bube dureroase și a suferit cele mai neînchipuite chinuri – însă morala poveștii este că omul (cu excepția câtorva momente de disperare) a rămas nestrămutat în iubirea lui pentru Dumnezeu. Nu s-a înfuriat, n-a dat cu pumnul și n-a spus „Am cerut escalopul cu nenorocitul de sos separat!", și nici n-a exclamat cu răutate: „N-am scos bani din buzunar pentru mărirea sinagogii ca să mă răsplătești așa!"
Ce l-a făcut pe Iov să supraviețuiască necazurilor fără să se plângă a fost neclintita credință că Dumnezeu are dreptate, iar el nu – sau mai degrabă că orice necazuri i-ar fi dat Dumnezeu, El știa mai bine, și prin urmare un biet bătrân ca el nu avea nici o scuză să ridice pumnul și să-i ceară socoteală (comparați-l pe Iov cu omologul său din literatura modernă, Josef K., care considera suferința la fel de indiscutabilă, dar absurdă).
În viața de zi cu zi, rareori avem răbdarea lui Iov, pentru că ne lipsește respectul lui față de cei care ne greșesc: persoana care ne fură locul de parcare, sau colegul care ne bârfește cu răutate nu merită să fie iertați, ci merită toată furia noastră, fiindcă nu au acces la o moralitate sau înțelepciune superioare.

Dar Alice nu riposta pentru că, la fel ca Iov cu Dumnezeu, îi respecta și se încredea în ceilalți mai mult decât în ea însăși. Când mai târziu Eric i-a spus: „Uite ce e, nu vreau să fii supărată că nu te-am sunat. N-am spus decât că *poate* mergem la cină dacă am timp, și, ei bine, până la urmă n-am avut timp, așa că n-am mers", a uitat ea însăși de propria plângere. Și-a interpretat suferința în mod teologic, ca pe un fel de test ciudat și nu ca pe o insultă oribilă și absolut criticabilă.

Deși deloc religioasă, purtarea ei revela structura impulsului religios, despuiat de cărți sfinte, orgi și îngeri; mai precis, o predispoziție de a gândi că Celălalt (iubitul ei, Dumnezeu) conducea lucrurile de sus, din cer, și știa mai bine decât ea ce face, și ca atare n-ar trebui supus jignirii întrebărilor ei.

O trăsătură a zeilor este faptul că sunt deseori absenți, sau dacă nu absenți, măcar inabordabili, ființe cu care comunicăm prin rugăciuni sau vise, mai degrabă decât printr-o conversație cinstită și relaxată, în bucătărie, la o cană de cafea.

Distanța religioasă a lui Eric se realiza prin tăcere. Nu fusese niciodată o persoană locvace, și de multe ori ținea gura închisă pe întreaga durată a unei întâlniri sau a unei mese. Prietenii apropiați îl tachinau pe seama tăcerilor, îl întrebau dacă-și depășise cota zilnică de cuvinte, dar pentru cei care nu-l cunoșteau sau erau mai impresionabili, purtarea lui putea fi intimidantă. Pe unii îi făcea să se învinovățească pentru lipsa de conversație, și favoriza paranoia interlocutorului: „De ce sunt atât de plictisitor?", „Oare ce crede despre mine?" O persoană tăcută este o oglindă a nesiguranței – pus în fața unei tăceri, vinovatul crede că i se cunoaște crima, prostul suspectează că idioțenia lui a devenit evidentă, complexatul are impresia că urâțenia lui este insuportabil de vizibilă.

Dacă pui o persoană tăcută în mijlocul unei conversații la o cină, tăcerea sa (dacă este exprimată cu talent și severitate) ajunge încet și imperceptibil să-i sperie pe toți cei care vorbesc. Femeia care se lansează într-un discurs despre politica externă

americană, subiect pe care l-a cules dintr-un editorial din ziarul de dimineață, observă brusc privirea impasibilă a persoanei tăcute și se simte judecată și despuiată cu brutalitate. „Oare tăcerea lui înseamnă că-și dă seama că n-am habar despre ce vorbesc?“ Iar ceilalți, care privesc, pot gândi: „Poate că ne e superior tuturor pentru că vorbește atât de puțin“, dovadă a nefericitei maxime că cea mai bună cale pentru a fi considerat inteligent este să deschizi cât mai rar gura.

Tăcerile lui Eric îi provocau lui Alice eforturi dureroase de a găsi subiecte de conversație, în speranța de a nimeri ceva care să-i atragă atenția.

Dacă se duceau la bar seara, era de obicei forțată să caute adânc în desaga cu experiențe din ziua respectivă.

— Și apoi am sunat-o pe Suzy după-amiază.

— Îhâm.

— Știi, s-ar putea să se ducă la Nottingham cu prietenii de Crăciun – vreau să zic, dacă poate să-și ia concediu.

— Îhâm.

— Probabil că ar trebui să-l sun și pe John la un moment dat, să văd dacă a primit slujba aia la Bruxelles.

— Da.

— Mă întreb dacă o să mă sune tipul care mi-a făcut oferta pentru televizor. I-am spus că trebuie să știu sigur până marți, da' încă nu m-a sunat. Crezi că ar trebui să-l sun eu?

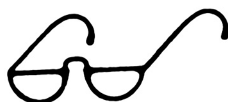
— Poate.

— Ești obosit?

— Puțin.

Și scenariul continua toată seara, dar în loc să-i arunce un pahar de vin în fața acestui palavragiu reprimat, să-i tragă un pumn în stomac și să-i spună să-și caute limba, Alice se ducea acasă cu sentimentul că nu exista persoană mai plictisitoare ca ea.

Deși claritatea și comunicarea sunt în mod normal apreciate, nu trebuie să uităm de năucitoarea atracție față de oamenii sau lucrurile care sfidează înțelegerea.

În anumite sfere academice, există o adânc înrădăcinată prejudecată împotriva lucidității, și un corespunzător respect pentru textele dificile. Savanții care trudesc asupra prozei opace a lui Kant sau Hegel, Husserl sau Heidegger sunt poate atrași nu numai de ideile sclipitoare care ni se spune că s-ar afla înăuntru, ci și de simpla dificultate de a recupera aceste idei din contorsionarea unui limbaj inaccesibil cititorului profan.

Hegel ne oferă următorul pasaj în a sa *Fenomenologie a spiritului:*

> Obiectul este deci, pe de o parte, ființă *nemijlocită*, adică un lucru în genere – ceea ce corespunde conștiinței nemijlocite; pe de altă parte, el este o descriere a lui ca altceva, raportul său, adică *ființa-pentru-altul* și *ființă-pentru-sine*, determinația – ceea ce corespunde *percepției*; pe de altă parte, el este *esența* sau, ca universal – ceea ce corespunde intelectului. Obiectul, ca întreg, este silogismul, adică mișcarea universalității prin determinare către singularitate, ca și mișcarea inversă de la singularitate, prin singularitatea ca depășită, către universal.[1]

Alegerea la întâmplare a unui pasaj dintr-o operă filozofică intens disputată poate părea nedreaptă, dar nu există îndoială că, și cu cea mai mare bunăvoință de pe lume, cu un intelect ascuțit și flexibil, argumentația lui Hegel se ridică rareori deasupra enigmaticului.

Însă un text care te face să suferi poate fi considerat cumva mai valid, mai profund și mai adevărat decât unul care se citește cu claritate și fluență. Cititorul sensibil care se afundă în Heidegger sau Husserl poate gândi: „Ce profund e textul acesta;

---

1 G.W.F. Hegel, *Phenomenology of Spirit*, trad. în engl. de A.V. Miller, OUP, 1977. (N. a.) [Varianta în limba română: *Fenomenologia spiritului*, trad. de Virgil Bogdan, Editura I.R.I., București, 2000, p. 452. (N. tr.)]

dacă nu-l pot înțelege, evident că e mai deștept decât mine. Dacă e greu de înțeles, fără îndoială că e cu atât mai demn de a fi înțeles" – asta în loc să arunce cartea și să declare că e de un intolerabil nonsens.

Masochismul academic reflectă o prejudecată metafizică, și anume că adevărul trebuie să fie o comoară greu obținută, că ceea ce este citit sau învățat cu ușurință este flușturatic și lipsit de importanță. Adevărul trebuie să fie ca un munte ce trebuie escaladat, periculos, obscur și exigent. Sub lumina rece din sala de lectură a bibliotecii, mottoul academic spune: „Cu cât un text mă face să sufăr mai mult, cu atât trebuie să fie mai adevărat."

Corolarul interpersonal al acestui lucru se regăsește în ideea că un iubit dificil este cumva mai valoros decât unul deschis, limpede, previzibil și care sună la ora promisă. În mentalitatea religios-romantică, cel de-al doilea tip merită numai să fie condamnat sau evitat – ca și savanții care iau în râs ideile unui prozator talentat numai pentru că ele pot fi înțelese de un copil inteligent de 12 ani.

În mod similar, departe de a interpreta tăcerile lui Eric drept un semn că este un bărbat plictisitor, Alice le vedea ca pe o dovadă a unei profunzimi deosebite. Era ca un savant care-și dedică viața lucrărilor lui Hegel, convins de geniul acestuia – în vreme ce un critic mai puțin amabil ar putea sugera că greoiul filozof german este, în ultimă instanță, doar un gânditor cât se poate de mediocru, posedat de două sau trei idei bune, și de o atroce incapacitate de a se exprima.

Povara lui Eric

Înainte de a-l condamna pe Eric (implicit sau altfel) pentru tăcerile pline de cruzime și pentru trădările de la cină, el merită o clipă de compătimire pentru poziția în care se afla. E adevărat, se bucura de beneficiul de a fi iubit de o femeie, dar pe umerii lui apăsa și povara de a fi subiectul unei idealizări pline de zel. I se cerea (blând și delicat, desigur) să confere sens existenței altcuiva. Nu-i de mirare că uneori își bâlbâia replicile.

— Ce ai gândit prima oară când m-ai văzut? îl întrebă Alice, pe când stăteau întinși în pat, într-o noapte de vară.

— Mi s-a părut că ești grozavă, de asta am și venit să vorbesc cu tine.

Alice, ca un pisoi mângâiat, scoase un sunet ca un tors.

— E ciudat, continuă ea, mi-ai plăcut, dar n-am crezut că și tu mă placi. Ții minte cum vorbeai cu femeia cealaltă? Credeam că o preferi de departe.

Alice alterna între momente de maiestuoasă rezervă și sinceritatea naivă a unui copil de 12 ani:

— A fost nemaipomenit când ai venit la mine!

E nevoie de un stomac puternic și nesentimental care să digere bucuros o mâncare atât de dulceagă. E nevoie de experiență ca să faci față unui compliment alarmant de spontan de genul „Sunt sigură că o mulțime de femei aleargă după tine. E normal pentru cineva atât de arătos ca tine“.

Eric era vanitos, ca toată lumea: te-ai fi așteptat ca și el să înceapă să toarcă pisicește la auzul unor astfel de lucruri, dar complimentele îl făceau să se simtă prost. Era paradoxal că un bărbat care se bucura de ocheadele pe care i le aruncau femeile pe străzile aglomerate din City se trezea pus în încurcătură de declarațiile mai directe făcute în propriul pat.

Dacă i se întâmpla deseori să fie indiferent sau neatent, dacă uneori nu-i dădea telefon lui Alice, era (în afara proasteicreșteri) din cauză că simțea în el însuși o inadecvare ca obiect al dragostei, copleșit de sentimente cărora nu era capabil să le răspundă și pe care din această cauză le percepea ca fiind inacceptabil (și acuzator) de exagerate.

Pentru a ne întoarce la costumul care trebuia dat la curățat, șovăiala lui în a asculta răspunsul lui Alice amintește de una din două forme de neatenție:

– neatenția cuiva care este pur și simplu plictisit, când subiectul nu-i captează atenția;
– neatenția simulată pentru a nu insista asupra unui lucru pe care l-a observat deja, o evadare viabilă dintr-o situație de un risc copleșitor, o reacție socialmente acceptabilă, echivalent psihologic al ieșirii pe ușă în fugă.

Când Alice păruse să înceapă a vorbi despre copilăria ei, Eric întoarse privirea din cel de-al doilea motiv. Deși el însuși abordase subiectul, întrebarea despre cea mai dureroasă experiență din copilăria ei amenința să-l amestece într-o poveste neplăcut de sensibilă, pentru care ar fi avut nevoie de una sau mai multe batiste.

Eric își dorea ca Alice să fie mai dură cu el, ca să poată evita responsabilitățile create de capacitatea ei pentru autocritică și autonegare. După ce tăcuse bosumflat pe toată durata drumului spre Whitechapel într-o dimineață de weekend, Alice se întoarse către el și-l întrebă:

— Scuză-mă că deschid subiectul, dar ești supărat pe mine?

Nu exista nici un motiv ca el să fie supărat pe ea: se întâlniseră la el acasă cu zece minute mai devreme, și nu schimbaseră

decât câteva cuvinte pe drum. De fapt, tăcerea lui avea la bază un articol îngrijorător pe care-l citise în ziar la micul dejun, care sugera că o afacere în care el investise serios ar fi putut să iasă prost.

— Nu, nu sunt supărat pe tine, răspunse el posac.

— S-a întâmplat ceva rău?

— Sunt doar obosit.

— E-n regulă, atâta vreme cât nu e vorba de mine.

— Nu, sigur că nu e, o să-mi treacă.

Dar, într-un fel, era din cauza lui Alice. Sau, mai degrabă, purtarea ei agravase o predispoziție morocănoasă. Eric nu era obișnuit cu generozitatea (sau, în funcție de punctul de vedere, cu docilitatea) implicată de întrebarea „Ești supărat pe mine?“ – întrebare venită de la o femeie fără vină, blândă și dulce. Era nedrept de nesuferit, și, deși insuficient de matur pentru a-și autoaplica mesajul, recunoștea necesitatea ca altcineva să-l certe pentru asta.

Era obișnuit cu femei a căror generozitate emoțională era mult sub cea a lui Alice. Avusese relații calde, dar întotdeauna se menținuse un element de distanță. În aceste relații, dacă s-ar fi întâmplat să fie prost dispus pe drum spre Whitechapel din cauza unui articol din ziarul de dimineață, ar fi trebuit fie să-și explice purtarea, fie să se prefacă suficient de vesel ca să evite o ceartă. Întotdeauna căutase iubite sceptice, din cele deloc dispuse să accepte vinovăția în loc să o caute cu tot dinadinsul – în vreme ce Alice suferea de o autonimicitoare grabă de a-i încuraja caracterul capricios.

Eric se temea de iubirea ei total dezarmată. Reținut în felul în care accepta afecțiunea, obișnuia să aștepte să ajungă la birou pentru a se gândi cât de mult ținea la ea, lucru pe care în prezența ei era incapabil să-l înțeleagă, și cu atât mai puțin să-l exprime. Avea nevoie de timp ca să răspundă la tandrețea ei, ca o persoană care își simte limba legată la telefon și are nevoie de intimitate și de o foaie de hârtie pentru a așterne un răspuns.

Când se cunoscuseră, Alice se plânsese că și-ar dori să fie mai creativă și că i-ar plăcea să se apuce din nou de desen, lucru pe care-l făcuse cu succes în școală, dar nu-l continuase după aceea. Într-o dispoziție entuziastă și flatantă, Eric se uitase cu răbdare prin desenele ei în cărbune, păstrate într-o cutie din camera ei, o urmărise desenând o vază cu flori de pe pervaz, după care o declarase un talent natural care-i amintea puțin de niște schițe de Degas pe care le văzuse la Paris cu un an în urmă.

— Nu, râzi de mine. Spune-mi, ce crezi de fapt? întrebă Alice.

— Îți spun, mi se par foarte bune. Ai talent, n-aș spune asta dacă n-aș crede.

— Serios? întrebă ea, mușcându-și buza de jos.

— Bineînțeles. Dacă ți-ai pune mintea, ai face mari progrese. Ai un har natural.

Confuzia lui Eric între un set de schițe obscure și neinspirate și farmecul delicat cu care mânuia creionul pe hârtie îl costă scump – pentru că în ochii lui Alice deveni un fel de critic de artă. Îi arăta desenele pe care le făcea și-l întreba dacă detectează progrese sau poate sugera îmbunătățiri. Acest lucru îi dădea lui Eric sentimentul că e chemat să joace rolul deținut în mod tradițional de un tată, autoritate pe care nici nu o dorea, nici nu credea că o are.

După ce petrecuse un întreg weekend pictând peretele băii unei prietene, Alice îl aduse să vadă pictura și, în picioare lângă ușă, îmbrăcată într-o pereche de pantaloni mânjiți de vopsea, îl întrebă cu un zâmbet plin de speranță:

— Deci? Ce părere ai? Ești mulțumit de mine?

Alegerea cuvintelor părea plină de semnificație: nu „Îți place?“, nici măcar „Ești mulțumit de pictură?“, ci „Ești mulțumit de *mine*?“, o notă personală care făcea aluzie la căutarea legitimității, un strigăt copilăresc „Am făcut bine?“.

Nevoia ei îl punea pe Eric într-o postură de epuizantă responsabilitate: sensibilitatea ei îl făcea să vrea s-o rănească, să-i

spună că puțin îi pasă de pictura ei ridicolă, în speranța că ea o să înceteze să mai trateze cu atâta respect tot ce spunea sau făcea el.

La prânz, el și colegii lui mâncau într-un mic local de lângă bancă, unde conversația se concentra deseori asupra sexului opus. Într-o anume zi de luni, la un sendviș cu pastramă, subiectul discuției erau glandele mamare feminine.

— Cei mari sunt drăguți, dar să știi, sunt mai puțin sensibili decât cei mici, observă Roger, gânditor.

— Rahat, poți să găsești unii enormi, care sunt cât se poate de sensibili. O ții minte pe Carmen, spanioloaica aia cu care eram eu? E, să știi că a demonstrat că teoria ta e complet greșită, replică Bill.

— Nu știu ce să zic, sânii lui Jodie sunt mari, dar nu scot nici o reacție de la ei. Tu ce zici, Eric? întrebă Roger.

— Păi e evident ce părere am, Alice are sâni mici, eu sunt cu Alice, așa că e clar că mi se par OK. Vreau să spun, ce sens are să fii cu o femeie dacă nu-ți plac sânii ei?

Infantili și arhaici sub costumele lor elegante, Eric și colegii lui oficiau ritualul vechi de secole prin care pretindeau că nevoile lor emoționale sunt de fapt de factură sexuală, pentru a ușura povara codependenței.

Pentru ce să fii iubit?

Eric se referea frecvent la aspectul fizic al femeilor; asta are un nas frumos, cealaltă are picioare senzaționale, următoarea are glezne delicate. Observa de asemenea și ceea ce i se părea urât: una are sânii căzuți, alta coapse ca niște trunchiuri de copac, a treia are un mers împiedicat.

El și Alice ieșeau dintr-un supermarket, când Eric comentă despre o femeie pe lângă care treceau:

— Dumnezeule, nu-i uluitor? Toate femeile astea cu fețe frumoase, și când te uiți mai jos de gât au corpuri dezgustătoare. Ai văzut ce grasă era? Incredibil. Și la față nu arăta ca o persoană grasă, dar în rest era.

Deși întotdeauna flatante pentru ea, pe Alice asemenea observații o făceau să se simtă prost.

— De ce vorbești așa tot timpul? îl întrebă.

— Așa – cum?

— Nu știu, comentezi despre toți că sunt grași, sau slabi, una sau alta.

— Nu fac decât să prezint faptele. N-ai văzut, femeia aia…

— Da, bine, aș prefera să te abții. E îngrozitor că gândești așa despre corpurile oamenilor.

— Dar când mă gândesc la corpul tău îți place, nu? întrebă Eric, cu un exagerat accent californian. Haide, nu mă lua cu chestii din astea serioase, spuse el, îmbrățișând-o.

— Nu vreau să devin serioasă. Numai că… nu știu, hai s-o lăsăm baltă. Mergem să luăm niște vin? întrebă ea, dregându-și vocea.

Dar pe drum spre casă, Alice continuă să se gândească la problemă. Eric fusese întotdeauna cât se poate de generos în privința trupului ei. Când erau goi în dormitor, uneori îi cerea în joacă să pozeze ca o sculptură sau ca o pictură, și o declara Venus sau Afrodita lui, Eva sau Elena din Troia. După câteva pahare de vin, își lua o voce teatrală și spunea că sânii ei sunt cei mai frumoși din țară, ochii ei sunt nestemate din Orient, triunghiul ei pubian o sursă de inspirație pentru omenire.

— Nu mai exagera, poet refulat, îi răspundea ea, trăgând de așternuturi ca să se acopere.

— O, Venus e timidă în seara asta, nu e în dispoziție pentru împreunare cu Cupidon.

— Dacă dulcele Cupidon n-ar fi așa un țintaș prost cu săgețile lui, poate ar fi în dispoziție…

Stinghereala lui Alice provenea de la întrebarea pe care și-o punea, și anume cât de important era rolul pe care trupul ei îl juca în sentimentele lui Eric. Își dorea ca el s-o găsească atrăgătoare, dar, paradoxal, nu voia ca atracția fizică să fie în ultimă instanță responsabilă pentru prezența lui alături de ea.

Resimțea o implicită ierarhie a lucrurilor pentru care să fie iubită: deși în oricare din cazuri ar fi fost iubită, erau anumite criterii pe baza cărora putea accepta că cineva care spune că o iubește chiar o iubește *pe ea*.

[i] A fi iubit pentru trup

Trupul este scena unei uimitoare pierderi a controlului asupra percepției de sine a unei persoane. Este ceea ce alții identifică în mod natural și imediat ca acea parte a „eului“, fără să existe nici o șansă ca el să reflecte un sens interior al sinelui. Deși trupul e doar o colecție de celule aranjate conform toanelor

structurii ADN, cei care ne cunosc nu pot să nu remarce sensul și personalitatea din el. Pradă acestei patetice erori, ei spun că trăsăturile noastre sunt frumoase, cinice, cinstite sau fermecătoare, cam la fel cum poeții etichetează aspectele inanimate ale peisajului pe baza unor criterii emoționale, spunând despre un munte că e „îndrăzneț“, sau un pârâu „vesel“.

Dar, deși în interiorul nostru suntem conștienți că trupul nostru nu ne reprezintă, ne vine greu să aplicăm această lecție interpretării pe care o dăm altora, pe care îi asociem inevitabil cu forma lor fizică. Ne lipsește empatia față de crizele lor de identitate, fiindcă această identitate este cumva mult mai vizibilă pentru noi în exterior decât pentru ei înșiși în interior, bazată fiind pe o fundație materială și, prin urmare, evidentă.

Numai pe baza introspecției putem eventual simți că nu avem nici un fel de control asupra formei noastre fizice, cum nu avem nici asupra formei unei planete dintr-o galaxie îndepărtată. Nu e de mirare că Descartes a studiat problema minte/trup, ca să declare dezgustat în *Discurs asupra metodei*: „Acest *eu*, vreau să spun mintea [...], este cu totul distinct de trup“ (deși biografii lui povestesc despre o aplecare către batistele de mătase și pantalonii flamanzi, care contrazice – poate – interpretarea ortodoxă a operei sale).

Există, desigur, și din aceia care acceptă fără discuție că trupul lor îi reprezintă, că există o fericită congruență între concepția despre sine și poza din pașaport. Aceștia trec pe lângă o oglindă, își fac lor înșile cu ochiul și gândesc vesel: „Dragul de mine“. Dezinvoltura fizică a lui Eric venea poate din acest fericit sentiment de congruență, mai mult decât dintr-o vanitate specială. Simțea că fața sa era o imagine corectă a lui însuși, era fericit dacă oamenii îi asociau și-l plăceau pentru ochii lui atenți, pentru părul tuns scurt, pentru bărbia puternică și pentru zâmbetul de puștan.

Mai există apoi oameni care se situează de-a lungul spectrului de insatisfacții care începe cu „Nu-mi plac ochii mei“ și merge

până la „Ce dracu' fac eu aici?" Ba nu. Poate că „Nu-mi plac ochii mei" nu e un exemplu bun, pentru că incongruența dintre trup și imaginea de sine merge mai adânc decât simplul „nu-mi *place*". Este mai degrabă o chestiune de sentiment psihologic, existențial că „Acești ochi nu mă *reprezintă*". De exemplu, lui Alice nu-i plăcea degetul ei mare, dar accepta că acesta reflectă destul de bine cine este ea. Avea o personalitate conformă cu percepția ei despre sine, un amestec de idealism în jurul unghiei, stângăcie la încheietură, ironie pe lateral; era ținut deseori îndoit și mușcat cu nervozitate. Cu toate acestea, nu putea admite aceeași norocoasă congruență în privința feței sale. Aceasta o lua întotdeauna razna în propria ei direcție, arăta veselă când ar fi trebuit să fie tristă, vulnerabilă atunci când era necesară duritatea. Își vedea reflexia feței în metrou și era șocată de expresia ei de copil de 12 ani, pentru ca apoi să se vadă într-o fereastră la birou și să fie surprinsă de o față care ar fi trebuit să aparțină unei persoane de 60 de ani.

În adolescență, vechea problemă filozofică dintre interior și exterior se declanșase în mod dureros în fața adevărului analitic al oglinzii. Fugind de oglindă, se refugiase în cărți, într-o perioadă a vieții sale pe care acum o putea numi în glumă în fața lui Eric „incredibil de reprimată":

— Eram așa de varză în privința sexului, și tot. Mă uram pe mine, și pe băieți și mai tare. Mi-era așa de frică de ei, încât, dacă venea unul să vorbească cu mine, mă făceam roșie din cap până-n picioare și mă apucau tot felul de ticuri nervoase. Stăteam toată ziua în camera mea cu draperiile trase, cu oglinzile acoperite, citeam romane proaste în pat și urlam dacă cineva încerca să intre.

Mama lui Alice suferea de vechea prejudecată că fetele de o anumită vârstă trebuie să-și dedice energia impresionării băieților, în vederea unui eventual mariaj. Oripilată de insistența cu care Alice purta numai jeanși și un pulover vechi, cu energia ei caracteristică își târa fiica printr-o serie de magazine de haine,

intrând în forță într-un butic și întrebând melodramatic: „Credeți că puteți face *ceva* pentru această domnișoară?“

Iar pentru că magazinele respective erau de obicei cam cu jumătate de secol în urma modei, Alice ieșea de acolo arătând ca un tort de nuntă, plină de panglici, funde și volane, lucruri care mai degrabă ar fi provocat repulsie unui mascul decât să-l determine s-o scape pe mamă de stângacea ei Lolită.

Ceea ce îi displăcea lui Alice cel mai tare la trupul ei nepotrivit era faptul că ceilalți bănuiau congruența acolo unde ea nu simțea nici una. În vreme ce Alice își interpreta forma fizică drept un fenomen întâmplător, bărbații nu puteau să n-o ia drept o extensie a ei. Când Eric îi cânta glumeț osanale pentru sâni, Alice nu putea să se identifice cu laudele, ci le accepta ca pe un trofeu acordat cuiva care nu reușise să participe la ceremonia de decernare.

— Nasul tău te reprezintă atât de bine, îi spuse Eric lui Alice, trasând conturul respectivului nas în dormitor.

— Ce vrei să spui?

— Așa mic cum e, și se ridică un pic de tot, și se subțiază către vârf…

— Ai făcut un curs de frenologie nazală?

— Sigur că da. Ce dracu' e aia?

Oricât de tare ar fi încercat, celorlalți le-ar fi venit greu să înțeleagă dacă Alice le-ar fi spus „De fapt nu sunt deloc așa cum arăt“. Scuzabil deconcertați, ar fi spus toate lucrurile cuvenite, „sigur că așa e“, privind-o superficial, și „oricum nu contează cum arăți“, dar în definitiv ce altceva ar fi putut face decât să o asimileze, pe ea și plângerile ei, formei fizice în care se manifestau?

Alice citise de curând într-o revistă un interviu cu un celebru fotomodel pentru a cărei față unele femei și-ar fi vândut și mama, dar care pretindea că, în privința relațiilor, trupul ei era doar o pacoste. Se măritase cu un bărbat cât se poate de urât, pe care nu l-ar fi putut iubi decât pentru orice altceva în afară

de trupul lui, proiectând astfel în alegerea unui partener mentalitatea pe care și-ar fi dorit ca bărbații s-o aibă în privința ei.

Alice ajunsese la concluzia că nu contează dacă ești frumos sau urât – trupul era oricum un blestem, pentru că deschidea o prăpastie între felul în care te simți și felul în care ești văzut. Omul-Elefant și fotomodelul, deși aflați la capetele opuse ale spectrului modei, împărtășeau o soartă psihologică structural identică.

Exista însă o anumită prefăcătorie în abordarea lui Alice, mai ales dacă luăm în calcul dimensiunile investițiilor ei anuale în lenjerie sau cosmetice.

Prefăcătoria poate fi definită aici ca o formă de ambivalență, în care cineva condamnă ceva din teamă, pentru că acel ceva este puternic, dorit și nu poate fi controlat, dar este fericit să culeagă beneficiile acelui lucru. Artistul de succes dă dovadă de ea atunci când se ridică să condamne sistemul capitalist, dar încasează bucuros cecurile obținute din vânzarea operelor sale. „Nu trebuie să fii frumoasă ca să fii fericită“, spusese ipocrit fotomodelul multimilionar, la scurtă vreme după ce povestise despre toate lucrurile care o făceau fericită (o ședință foto în Kenya, propria ei marcă de parfumuri), care aveau toate de-a face cu felul în care arăta. Iar Alice era prefăcută când investea în lenjerie seducătoare, dar spunea „N-aș judeca niciodată pe cineva după felul în care arată, și sper ca cei din jurul meu să facă la fel“.

Cunoștea nefericitele reguli ale jocului – cunoaștere care o împingea în magazine de haine și în saloane de frumusețe –, dar, atunci când un bărbat o observa în fine, își dorea să poată elimina această cunoaștere din ecuația dorinței. Dacă trupul ei atrăgea privirile, nu-și dorea ca ochii iubitului să se oprească acolo. În fanteziile ei, care nu aveau nimic de-a face cu pudibonderia, trupul era nesemnificativ în sens cartezian – nu ignorat, pentru că sexul era minunat, ci pur și simplu nesemnificativ.

Își dorea să fie iubită pentru partea misterioasă care rămânea după ce trupul era dat la o parte, pentru complicatul amestec de experiențe, impresii, obiceiuri și temperament pe care-l numea sine.

[ii] A fi iubit pentru bani

Înainte de a pierde totul într-o investiție nefericită, tatăl lui Alice își avertizase deseori fiica în privința bărbaților care aveau să fie atrași de ea din cauza banilor. „O să cunoști tot felul de tipi care o să vrea să te folosească pentru bani, și, crede-mă, e mai rău decât să fii folosită pentru sex", îi spunea el, îmbogățit de experiența unei soții a cărei dragoste se dovedise la fel de nestatornică precum venitul lui.

Înțelegerea legăturii dintre dragoste și bani îl impulsionase pe tatăl ei să se îmbogățească, dar paradoxul, ca și în cazul unui trup frumos, fusese că nu putea să mai aibă încredere în femeile pe care le atrăgea din cauza acestei calități exterioare. Proiectând asupra fiicei sale viziunea cinică despre relațiile umane, tatăl mersese până la a-l acuza pe prietenul ei, la vârsta de 17 ani, că este vânător de zestre, doar pentru că se întâmpla uneori ca ea să plătească biletele la un film sau concert. Acum problema nu mai era atât de acută, pentru că un crah financiar îl făcuse pe tatăl ei să-și piardă banii și soția, obligând-o pe Alice să se bazeze pe un salariu lunar, mult mai puțin de invidiat, dar mai puțin problematic de îndrăgit.

Eric se bucura de un stil de viață mult mai confortabil, care o făcuse pe Alice să remarce în diverse ocazii: „Ce-mi place atunci când ies cu tine e că văd părți din Londra pe care nu le cunoșteam – restaurante, teatre și alte chestii".

Eric zâmbea benign la asemenea comentarii, deși, dacă ar fi avut o altă fire, s-ar fi putut foarte bine întreba câtă vreme i-ar fi plăcut lui Alice viața cu el dacă părțile din Londra care cereau un venit superior ar fi devenit brusc intangibile din cauza unei neașteptate insolvabilități.

În loc de asta, lipsindu-i scrupulele delicate în privința originilor iubirii, se întreba sportiv: „Atâta vreme cât cineva mă iubește, de ce să mă întreb de ce?“

[iii] A fi iubit pentru realizări

În perioada în care-l cunoscuse pe Eric și începuse să se vadă cu el, Alice fu promovată într-un post în care se ocupa de o gamă de contracte mai importante, și acum superviza afaceri în valoare de aproximativ jumătate de milion de lire sterline. Era trimisă în călătorii la Dublin și Paris, vorbea cu clienți din Boston și Madrid și i se dăduse propriul birou și o secretară.

Conștientă de invidia celorlalți, avea tendința de a-și minimaliza realizările. Dacă un prieten spunea „Mi-ar plăcea o slujbă ca a ta“, răspundea „Nu, nu ți-ar plăcea. Ești mult mai bine acolo unde ești“.

Eric era mândru, nu invidios (într-un mod cam paternalist: subtextul era „Bun venit în lumea adevăratelor afaceri, din care eu am făcut întotdeauna parte“). În ziua în care ea obținu agenției un nou contract, o invită la cină și o copleși cu laude, iar mai târziu cu sărutări. Era fericit să se laude prietenilor că ieșea cu o persoană destinată să devină una din cele mai proeminente femei de afaceri ale Angliei, și prin intermediari ajunseră la ea vești despre cât de frumos vorbea despre ea când nu era de față.

Oricât de mult i-ar fi plăcut atenția lui, Alice simțea un ghimpe de regret că Eric era întotdeauna mult mai drăguț cu ea atunci când se simțea puternică și se descurca bine decât când era slabă și-i lipsea încrederea în sine. Nu avea nevoie să fie scoasă la cină atunci când își putea și ea permite, sau să i se spună că e frumoasă atunci când aproape că o putea crede.

Părinții ei avuseseră o atitudine similară cu a lui Eric în privința realizărilor, și anume le producea o semnificativă sporire a afecțiunii. Până la vârsta de 13 ani, Alice fusese înceată la

învățătură, și părea destinată uitării academice. Performanțele slabe îi atrăseseră lipsa de popularitate acasă, unde devenise oaia neagră prin comparație cu mai dotata ei soră mai mică. Dar în adolescență decisese să le dea peste cap așteptările și începuse să producă rezultate excelente, trecându-și toate examenele cu note maxime. Peste noapte, devenise noua eroină a familiei, copleșită cu atenții și cadouri. „Ești sigură că nu vrei o altă călătorie, o altă rochie, o bicicletă și mai grozavă?“ o întrebau tot timpul părinții. Dar adolescenta posacă refuza totul, se îmbrăca în cele mai jerpelite haine și trata ofertele părinților ca pe niște insulte. Ceea ce și erau, pentru că erau reversul (fața bună, dar reversul) abordării care o condamnase la rolul de oaie neagră numai pe baza carnetului de note.

Părinții ei explicau uneori eșecul atitudinii lor spunând „Nu ne pricepeam la copii, ne doream pe cineva cu care să discutăm în mod inteligent, cum putem să facem acum cu tine. Într-un fel, de-abia așteptam să crești“.

Acum, că putea discuta cu elocvență despre un mare număr de lucruri, erau mândri să-și arate fiica frumoasă și inteligentă prietenilor, și erau întru câtva surprinși de pronunțata ei șovăială în a accepta astfel de invitații. Față de propriile realizări, avea atitudinea unora din starurile de la Hollywood, care se văd numai cu prieteni dinainte de a fi celebre – „Dacă m-ai iubit când nu eram nimic, o să mă iubești întotdeauna“ este atitudinea lor implicită: „Dacă ai început să mă iubești numai după ce am devenit respectabilă, de unde să știu că mă iubești *pe mine*, și nu respectabilitatea mea?“

[iv] A fi iubit pentru slăbiciuni

Dă-i cuiva destul succes, birouri, case și iahturi, suficientă elocvență, frumusețe sau inteligență, și mai devreme sau mai târziu cineva se va îndrăgosti de el/ea. Dar prototipul idealizat al dragostei este ceea ce ar trebui să fie iubirea necondiționată

a părintelui pentru copil. Cea mai timpurie amintire a noastră despre dragoste este cum cineva avea grijă de noi când eram neajutorați și slabi. Unii copii sunt deosebit de drăgălași și lipicioși, dar sunt prin definiție incapabili să se lupte cu lumea pe baza caracteristicilor extrinseci. În măsura în care sunt iubiți și îngrijiți, sunt iubiți pur și simplu pentru cine sunt – ceea ce tinde să fie o chestie destul de murdară. Sunt iubiți pentru (sau în pofida faptului) că le curg balele, fac caca și pipi, vomită, urlă și sunt egoiști.

Numai după ce copilul crește, afecțiunea începe să fie condiționată de o serie de eforturi – să spună mulțumesc la masă, să-i aducă lui mami ochelarii, să spele vasele și, mai târziu, să cumpere posturi de televiziune, case la Mustique și cabane la St. Moritz. Dar, deși toate acestea garantează interesul celorlalți, adevărata dorință e nu atât să obțină complimente de la starlete și moderatori de talk-show-uri, ci să recreeze contractul făcut de părinte cu copilul în frageda pruncie: un contract care-l obligă pe părinte la loialitate și fidelitate, indiferent ce s-ar întâmpla.

Alice înțelegea tensiunea din relația ei cu Eric, și anume că o parte din ea își dorea să fie copilul bălos, complex, irațional, exigent – în timp ce cealaltă parte știa că, pentru a-i păstra afecțiunea, trebuia să joace rolul femeii responsabile, mature, atrăgătoare, spirituale și fără pretenții.

Uneori avea cu Eric discuții despre politică, în care sfârșea prin a se situa la stânga, iar el la dreapta. După colapsul unei gigantice companii producătoare de automobile, cuplul se trezi prins într-o ceartă aprinsă.

— Ascultă, singura justificare pentru ca o afacere să existe este să meargă bine, declară Eric. Când produceau mașinile pe care lumea le dorea, era o afacere care merita păstrată. Dar fapt este că nu mai sunt în stare. Nu mai au justificare. Modelele lor sunt demodate, au prea mulți angajați, ineficienți, risipitori, prost conduși, și n-au investit suficient în inginerie și echipamente noi – așa că, firesc, se duc la vale, așa cum și merită.

— Cum poți să spui așa ceva? Douăzeci de mii de oameni o să-și piardă locurile de muncă, un întreg oraș o să fie decimat – și ție ți se pare corect?

— Are o logică economică perfectă: dacă țările asiatice pot să producă mașini mai bune și mai ieftine, nu există nici un motiv să nu fie recompensate pentru asta. Un întreg oraș în Coreea sau Malaysia o să prospere pe seama celui de aici – dar așa merg lucrurile. Companiile coreene cheltuiesc sume imense pe mașini-unelte cu mult mai avansate decât orice ai putea găsi în țara asta. Guvernele pur și simplu nu-și pot permite să cheltuiască banii contribuabililor ca să sprijine companii în colaps – e vorba de supraviețuirea celui mai puternic. O economie se ține pe baza cererii reale, și când sprijini afaceri pe care piața le consideră muribunde nu faci decât să stimulezi artificial lucrurile.

— Dar e ridicol, inuman, crud. Contribuabilul n-ar suferi în nici un fel dacă guvernul ar acorda companiei un împrumut ca să se descurce câțiva ani, până se pune la loc pe picioare, și apoi o să fie iar profitabilă.

În spatele discuției despre soarta unei companii producătoare de autoturisme se putea detecta un conflict care nu avea nimic de-a face cu împrumuturile sau investițiile coreene în mașini-unelte. Apărarea companiei de către Alice era de fapt apărarea dreptului de a fi iubit pentru slăbiciuni: atacul lui Eric era o formă de darwinism capitalist, și Alice se temea că el îl aplica în dragoste la fel de mult ca în afaceri.

Alice se temea de cruzimea pe care o detecta în logica lui economică, se temea că într-o zi, din cauza șoldurilor în colaps sau a sânilor căzuți, și ea avea să fie declarată „ineficientă“, „risipitoare“ și „fără justificare“. Oricare ar fi fost adevăratele merite ale producătorului de automobile, faptul că ea îi ținea partea era o urmă a nevoii copilărești de a fi iubită necondiționat (chiar dacă era falită), statul fiind aici distribuit în rolul atât de doritului părinte care le iartă pe toate. E posibil ca fabrica să fi avut un

management delăsător, dar oare compania nu aparținea națiunii, muncitorii din ea nu erau cetățeni și, prin urmare, guvernul nu avea datoria de a o ajuta să-și recapete sănătatea economică?

Când, de curând, un coleg de la muncă încercase să dea vina pe Alice pentru un contract ratat, Eric îi fusese de mare ajutor, sugerând moduri în care putea raporta incidentul superiorilor, fără a-și aliena prin aceasta colegii. Odată ce hotărâse că lui Alice i se făcuse o nedreptate, își luase vocea protectoare și se ridicase la înălțimea situației: dar era mult mai puțin dispus să înțeleagă sentimentele de confuzie care nu aveau de-a face cu locul de muncă, cele legate de bolile prietenilor sau familiei. Nu putea accepta tristețea fără motiv, fără vreo altă explicație decât că se simțea cuprinsă de melancolie și-și dorea alinare la cel mai primitiv și mai lipsit de rațiune nivel. Nici Alice nu dorea cu adevărat să-l împovăreze cu această formă de slăbiciune, știa cât poate fi de mândru de ea când era puternică – deși dorința ei reală era să poată exprima ceea ce încă nu putea, și anume: „Iubește-mă pentru temerile mele, pentru poticnelile mele, pentru nevrozele mele, iubește-mă pentru cine sunt când pur și simplu nu pot face față…“

[v] A fi iubit pentru detalii

Într-o vacanță la Florența, cu câțiva ani în urmă, Alice fusese acostată de un bărbat în Palazzo Medici, care, în timp ce ea contempla un tablou de Gozzoli, îi șoptise că are o piele de înger. Pentru că pielea lui nu era deloc neangelică, și o pereche de ochelari cu rame groase sugerau că seducția nu era singurul motiv pentru care bărbatul se plimba prin galeriile de artă, Alice acceptase invitația lui la o cafea, care se transformă în prânz, o plimbare prin Uffizi, și se încheie cu o noapte împreună.

De dimineață, Giovanni îi adusese cafeaua și un halat de bumbac, și stătuseră pe veranda lui dintr-o suburbie a Florenței. Acolo, într-o engleză stricată și plină de savoare, bărbatul se

lansase într-o ambițioasă declarație de dragoste. Urmând obiceiul nord-american de a repeta numele interlocutorului la sfârșitul fiecărei fraze, Giovanni își asezonase declarația aparent sinceră cu acest artificiu, numai că noaptea petrecută cu doamna din Anglia (sau poate era doar vina cafelei) îi zăpăcise memoria literară, așa că sfârșise referindu-se la ea nu ca la Alice a lui Lewis Carroll, ci ca la Beatrice a lui Dante.

Pentru că oricum declarația fusese nepotrivită, iar convenția întâlnirilor de o noapte era clară, Alice nu se grăbise să-l corecteze, și nici nu fusese rănită de implicațiile de o natură cu totul impersonală a ceea ce trăiseră împreună. Cu toate acestea, în tren înapoi spre Anglia, chicotise la gândul contrastului dintre intensitatea unei declarații care suna foarte sincer și substituirea numelui ei cu al celei mai mari eroine a Florenței.

Pentru Alice, o iubire era cu atât mai adevărată cu cât cei doi aflau mai mult unul despre altul, cu cât existau mai multe dovezi că iubirea era ancorată în cunoașterea detaliilor. Acestea nefiind neapărat elementele majore ale existenței celuilalt (vârstă, naționalitate, serviciu etc.), ci lucrurile mărunte care deosebesc o persoană de alta – să știi ce fel de gem îi place, să-ți amintești de anecdotele din copilăria celuilalt, de florile și de marca de pastă de dinți preferate.

Avea încredere în cei care făcuseră efortul de a afla despre ea și, prin extensie, îi dăruiau un sentiment al identității. Conversațiile lor erau pline de observații de tipul „Ții minte săptămâna trecută, când îți spuneam despre…“, mai degrabă decât de ezitantul „Tu erai, sau colegul meu de apartament, care-mi spunea de…“. Aceștia își aminteau de detalii din viața ei („Spuneai că ai fost la Strasbourg cu mama ta în copilărie…“, sau chiar un banal „Pui două cuburi de zahăr în ceai, nu-i așa?“), și deci făceau aluzie la dimensiunea pe care ea o căpătase în conștiința lor.

Dacă un bărbat își amintea de felul în care ea pronunța un anumit cuvânt, sau de o ciudățenie în felul în care folosea

furculița, de gustul ei în materie de cărți sau restaurante, aceasta părea să indice – mai bine decât trandafirii scumpi sau declarațiile înflăcărate – că era cineva în care putea avea încredere că o să aibă grijă de ea. Nu numai din modestie prefera ca un bărbat să-i spună „Cerceii ăștia îți vin foarte bine. I-ai purtat și marțea trecută, nu?“, decât „Știi, ești cea mai frumoasă femeie pe care am cunoscut-o vreodată“.

De aceea, când s-a întâmplat ca Eric să-i spună „Ești tare dulce când decojești o portocală“, Alice zâmbise și se simțise ciudat de gâdilată de remarcă. În ierarhia lucrurilor legate de „eu“, faptul că el observase cum decojea ea portocala părea mult mai intim, mult mai conectat cu cine era ea de fapt decât un compliment poate mai spectaculos, dar mai puțin detaliat.

[vi] A fi iubit pentru anxietăți

Dacă doi străini se întâlnesc la o petrecere și-și mărturisesc cât de ciudat li se pare să vorbească cu un străin la o petrecere, destăinuirea unei dificultăți sociale comune poate șterge în mod misterios orice impedimente în derularea conversației – revelarea riscului unui dialog dificil evitând ca acesta să se materializeze.

Anxietățile reflectă temerile individuale în fața presiunilor și așteptărilor sociale. O să pot fi atât de interesant pe cât se așteaptă tovarășul meu? O să spun ceea ce dorește să audă? O să împlinesc așteptările celor pe care-i iubesc?

Pentru că aceste așteptări se adună pe membrana sensibilă dintre individ și societate, e de imaginat singurătatea când acestea nu pot fi mărturisite, când nimeni din grup nu este capabil să înțeleagă temerile provocate de ceilalți. Există singurătatea de a-i spune cuiva „Am un atac de anxietate“, doar pentru ca acela să răspundă cu o figură uluită: „Ce vrei să spui? Ce motiv ai putea avea?“ Și, pentru că râdem de ceea ce ne provoacă anxietate, faptul că cineva nu simpatizează cu anxietățile noastre ne

răpește șansa de a împărtăși simțul umorului, cu toată starea de spirit și antropologia pe care le determină.

Alice își amintea cum atracția ei față de Eric se solidificase în urma unei conversații despre adolescență, cluburi de noapte și echipe de fotbal.

— Doamne, îmi amintesc că eram una din acele persoane care detestă să danseze, spuse Alice. Îmi plăcea ideea, dar eram atât de timidă, că gândul de a ieși pe ringul de dans mă îngrozea. Îmi amintesc de un băiat dintr-o tabără în care m-am dus odată, m-a invitat la dans – eram așa de agitată, că am spus nu. Habar n-am ce am ratat: ar fi putut să fie bărbatul vieții mele…

— Mă bucur că l-ai ratat, răspunse Eric. Dar înțeleg ce vrei să spui cu dansul; te simți așa de idiot dacă nu știi cum să dansezi ca lumea! Există tot felul de lucruri pe care trebuie să le faci la vârsta aia, și te simți ca un extraterestru dacă nu le faci. La fel era cu echipele de fotbal. La școala mea, toată lumea susținea o echipă, și, cum mie nu-mi păsa de fotbal, nu eram suporterul nici unei echipe – dar o vreme am fost considerat un fel de ciudățenie. Mi-aduc aminte că am și întrebat-o pe mama dacă e în regulă să nu vreau să susțin nici un club, dacă nu cumva e ceva defect la mine.

Discuția lor despre cluburi de noapte și echipe de fotbal căpătase semnificație pentru că în jurul acestor două activități se concentra o presiune de grup, de clan chiar. A fi în stare să-ți mărturisești dezinteresul sau anxietatea însemna să te poți distanța de convenție, să-ți recunoști disconfortul față de lucruri cu care societatea decreta că trebuie să te simți confortabil, și astfel se cimenta o alianță fondată pe o identitate comună.

[vii] A fi iubit pentru mintea ta

Codul cavaleresc modern sugerează că cea mai nobilă formă de iubire este iubirea pentru mintea cuiva. Femeia care i-l prezintă unei prietene pe iubitul ei cu deficiențe estetice poate mai

târziu obține o reacție discretă și admirativă spunând: „Știi, Maximilian este un tip *strălucit*. Inteligența lui este ceea ce mi se pare cel mai fabulos lucru". Aceia obișnuiți să saliveze în fața unui trup bine construit, a unei case frumos mobilate sau pur și simplu în fața unui partener amabil și binevoitor își vor conștientiza insuficiența atunci când sunt confruntați cu acest exemplu de iubire virtuoasă – dragostea pentru mintea cuiva.

Cum Alice nu dorea să fie iubită pentru trupul ei, ar fi fost de așteptat să dorească să fie iubită pentru mintea ei. Într-un fel, așa și era, dar problema nu era atât de bine definită. Multă lume îi spunea că e inteligentă, pentru că avusese rezultate bune la școală, făcuse o facultate, iar acum avea o slujbă cu multă responsabilitate. Ea însăși recunoștea că intelectul ei avea calități: era bună la matematică, era capabilă să realizeze tabele și grafice pentru întâlnirile săptămânale ale departamentului de vânzări, și putea calcula profituri și coeficiente. Avea și o memorie bună, și se exprima cu ușurință. Dar nici pentru acestea nu dorea să fie iubită: știa că o durere de cap sau o proastă dispoziție îi puteau distruge rapid capacitatea mentală, și că ceea ce alții luau drept mintea ei era doar o formă de acrobație mentală prea puțin conectată la adevărata ei identitate.

Așa că poate mintea ar fi trebuit divizată și mai departe de atât: intelectul, și apoi restul, substanța mai insesizabilă, spongioasă, cu care cineva rămâne după ce intelectul este scos din ecuație.

[viii] A fi iubit pentru că exiști

În esență, Alice nu dorea decât să fie iubită pentru lucrurile pe care nu le putea pierde fără a înceta astfel să mai fie ea însăși. Voia să fie iubită pentru elementele ei ireductibile.

Cu suficient timp și ghinion, avea să piardă:

a) aspectul
b) slujba

c) banii
d) rațiunea

și cu toate acestea avea să rămână ea însăși.

De aceea, dorea să excludă aceste criterii dintre motivele pentru care putea fi iubită, fiindcă ele erau extrinseci existenței sale. Erau periculos de scăpate de sub controlul ei, poate fermecătoare pentru moment, dar foarte probabil aveau să dispară într-o zi – și, odată cu ele, și iubitul care o susținea.

Se poate crea o analogie forțată între această disperată căutare a lucrurilor pentru care să fii iubit și înflăcărata căutare a adevărului a lui Descartes. Legendarul lui răspuns la *cogito* era un instrument care să transcende scepticismul introdus în filozofie de către Montaigne, Galileo și Gassendi, întrebarea sâcâitoare „Cum știm că ceva există cu adevărat, că e într-adevăr așa cum se prezintă simțurilor noastre?“ (corolarul deprimantei întrebări de la ora 3 dimineața „Cum știu că dragostea asta e adevărată? Că mi se adresează *mie* cu adevărat?“).

Descartes a împins scepticismul la extrem și a ajuns la concluzia că, deși se putea îndoi de multe lucruri din jurul lui, singurul de care nu se putea îndoi era că gândește. Ființele cugetătoare se pot îndoi de orice, de la culoarea copacilor până la forma Pământului, dar pot fi sigure de existența lor pentru că-și percep propriile idei. Așa cum Descartes a spus în *Discurs asupra metodei*: „Chiar dacă aș presupune că visez, și că orice văd sau îmi imaginez este fals, nu pot să neg că ideile există cu adevărat în mintea mea“.

„Gândesc, deci exist“ nu trebuie încurcat cu interpretarea mai târzie denotând raționalitate (așa-numitul spirit „cartezian“). Descartes nu sugera nici pe departe că oamenii pot susține că există numai dacă gândesc riguros și urmează cursuri avansate de filozofie. *Cogito* nu era o judecată de valoare, cum se sugerează atunci când e folosit cu referire la diverse activități: de exemplu, „Simt, deci exist“, „Joc squash, deci exist“ etc. Nu făcea decât să exprime minimumul de care cineva putea fi

sigur atunci când tot restul era îndoielnic. Era un mod de a elimina incertitudinile până când rămânea un singur adevăr inatacabil, premisă de la care toate celelalte adevăruri puteau fi reînviate.

Căutarea adevăratelor criterii pentru dragoste urmează o traiectorie întru câtva similară. Scepticismul ar fi însemnat să consideri superficiale și false motivele de a iubi universal acceptate, și anume că cineva e frumos și bogat, inteligent și puternic. Acestea nu oferă elementul ireductibil pe care îl căutăm în dorința celuilalt, pentru că se referă la lucruri care pot fi distruse de timp sau nenoroc.

Problema – și este una de care Descartes s-a lovit, dar de care nu a făcut mare caz – e că, odată ce cineva se apucă de despicat firul în patru, fie că vrea să găsească certitudinea sau adevăratul criteriu pentru iubire, răspunsul pe care-l găsește este atât de specific, încât se dovedește încă o dată vag. Descartes se îndoia de tot, dar își dădea seama că nu se poate îndoi de faptul că gândește – această unică certitudine era cu adevărat minunată, dar ce îi spunea ea despre natura adevărului? Ce putea face cu ea? Cum o putea aplica? Era indubitabil corectă, dar în același timp oarecum irelevantă în procesul cunoașterii.

Și cu ce rămânea Alice după ce excludea toate criteriile efemere ale iubirii? Ce mai rămânea de iubit după ce elimina trupul, inteligența și bunurile?

Ca și la Descartes, nu mare lucru.

Rămânea cu conștiința pură, un sâmbure pur al ființei, o dorință de a fi iubită pentru simplul fapt că exista.

Nici nu e de mirare că nu se putea opri din cumpărat farduri.

Călătoriile

Pe la sfârșitul lui octombrie, Alice și Eric au decis să-și ia câteva săptămâni de concediu în decembrie. Ploaia neîntreruptă de toamnă, zilele din ce în ce mai scurte și vânturile aspre sugerau în mod firesc o călătorie către un climat mai blând, așa că începură să studieze broșuri despre Extremul Orient, coastele Thailandei și Indiei, insulele polineziene, Mauritius și Seychelles, dar în cele din urmă optară pentru Marea Caraibilor și un hotel de pe insula Barbados, al cărui stil era descris ca „relaxat", dar cu „tot confortul modern" și cu un preț care dovedea acest lucru.

Perspectiva vacanței căpătă dimensiuni mitice: deveni un moment din viitor la care se puteau gândi ori de câte ori prezentul se arăta problematic – dacă se confruntau cu plictiseala, iritarea sau anxietatea, dar nu aveau timp să se ocupe de adevăratele probleme, vacanța era invocată drept leac. De câte ori Alice se gândea cât de puțin reușise să citească în ultima vreme, cumpăra o carte și o adăuga „teancului pentru vacanță", care în scurt timp deveni atât de mare, că i-ar fi trebuit un an de vacanță ca să-l consume. Când Eric se gândea cât de puțină mișcare făcea, ideea de a se scufunda în ceea ce broșura descria ca „ape de un turcoaz idilic" îi calma sentimentul de vinovăție. Și pentru că munca nu le permitea să petreacă prea mult timp împreună, așteptau cu nerăbdare călătoria ca pe o șansă de a face ceea ce broșura descria în mod elocvent ca „posibilitatea de a-l redescoperi

pe celălalt“ (adăugând o fotografie a unui cuplu nu prea tânăr, cu paharele de șampanie în mână, pe veranda unui hotel, pentru confirmare).

Își planificară meticulos călătoria: cumpărau loțiuni de bronzat și tricouri, ochelari de soare și sandale, sacoșe de plajă și romane. Se comportau ca și când ar fi plecat pentru mai multe luni, dimensiunile bagajelor simbolizând dorința de grațiere eternă.

Timpul – a cărui trecere se măsura după cât de multă plăcere le oferea – trecea dureros de încet, deși în cele din urmă sosi și mult așteptata dată a plecării din decembrie. Se treziră într-o dispoziție de vacanță, schimbând glume și găsindu-le amuzante fără alt motiv decât că aveau nevoie să râdă, și la aeroport mai făcură niște cumpărături inutile înainte de îmbarcare. Se simțeau apropiați, dispăruseră îndoielile și întrebările în privința relației lor. Din nou nutreau dorința de a se plăcea unul pe altul, de a face efortul să micșoreze fricțiunile. Eric se oferi să-i ducă bagajele, Alice îl întrebă dacă voia să citească una din cărțile sau revistele ei. În timp ce avionul rula pe pistă, se treziră cu degetele înlănțuite, atingându-și unul altuia pielea cu toată bucuria cu care Columb descoperea un nou tărâm.

— Nu e uluitor să te gândești că peste câteva ore o să fim pe cealaltă parte a globului? întrebă Eric.

— Aproape că nu-mi pot imagina, atât e de ireal.

— Nu-i așa că avioanele sunt ceva fantastic?

— Îmhhm.

— Gândește-te numai, avionul ăsta e mare cât zece case, și totuși o să zboare prin aer cu opt sute de kilometri pe oră…

Vocea căpitanului se auzi în difuzoare, explicându-le traseul. Urmau să zboare pe coridorul M4 către Bristol, apoi să traverseze Atlanticul, ajungând în Barbados peste nouă ore și mii de mile. Alice era așezată la fereastră și privea suburbiile anoste ale Londrei defilând pe sub ei.

— Doamne, sunt atât de fericită că lăsăm toate astea în urmă – străzile astea oribile, norii și ploaia.

— Ești așa de frumoasă, că-mi vine să te mănânc, spuse Eric.

— Nu poți să aștepți prânzul?

— Nu. Ești minunată, zău că ești. Nu-ți spun asta destul de des, știu, dar ești. Ești un minunat, delicios, delicat, extraordinar… pepene.

— Ai luat-o razna – ești nebun… râse Alice, în timp ce el o trăgea mai aproape ca să-i dea un sărut a cărui intensitate se dovedi suficientă pentru a-i trezi interesul până și blazatei însoțitoare de zbor.

Dormiră cea mai mare parte a zborului, și se treziră când avionul cobora deasupra insulei, oferindu-le vederea verdelui intens alături de apele albastru deschis. Epoca vitezei făcu sosirea abruptă și copleșitoare. Când ușile cabinei se deschiseră, simțiră o creștere dramatică a temperaturii, aerul umed și mirosul mării. Fuseseră transportați ca prin magie pe un tărâm străin, iar modulul lor spațial, uriașul 747 care făcea ca toate clădirile aeroportului să pară pitice, cu lamele turbinei rotindu-se lent, nu dădea nici un semn că ar fi făcut imensa călătorie. O briză apleca blând palmierii, și câțiva nori pluteau pe cerul de azur.

— E incredibil ce cald e, exclamă Alice neîncrezătoare pe când traversau pista, dezbrăcându-se rapid de cât mai multe straturi de haine.

Aeroportul era un amestec dramatic a două culturi; pe de o parte, occidentalii agitați, a căror rasă era suficient de turbată ca să construiască tuburi gigantice cu care să se catapulteze prin cer, și pe de alta, locuitorii Indiilor de Vest, mult mai puțin interesați de cronologie, mișcându-se cu ușurință și moleșeală. După ce călătoriseră cu opt sute de kilometri pe oră, pasagerii se grăbeau să-și ia bagajele și să se bucure de vacanța pentru care plătiseră atât și pe care o așteptaseră atât – dar personalul aeroportului avea o concepție cu totul diferită despre timp, convingerea că, dacă nu se întâmplă astăzi, se va întâmpla cu siguranță a doua zi.

— Când dracu' au de gând să dea drumul benzii ăsteia? oftă Eric.

— Calmează-te, răspunse Alice, imitând accentul local și făcându-și vânt cu revista liniilor aeriene.

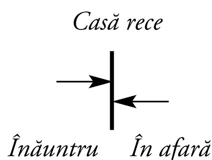
Îi aștepta un microbuz, al cărui șofer se prezentă drept David și care-i conduse la hotel prin nord-vestul insulei. La radio, un DJ prezenta versiuni rap ale unor colinde de Crăciun și le făcea ascultătorilor urări de sezon. Trecură prin capitală, Bridgetown, a cărei arhitectură purta urmele influenței coloniale britanice.

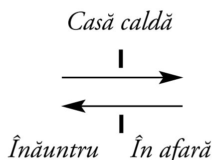
— Nu e uimitor când te gândești că acum nouă ore eram la Londra? reflectă Alice, privind străzile și piețele și mirându-se de dislocarea pe care o suferise. Toate semnele familiare lipseau: panourile publicitare făceau reclamă la bunuri cu care nu era familiarizată, vegetația era bogată și de un verde profund, mașini vechi huruiau pe străzile desfundate. Era o zarvă de culori aprinse: grădinile erau pline de tufe de bougainvillaea, hibiscus și poinsettia portocalii, roz și mov.

Opriră în fața hotelului și intrară în hol.

— Bun venit la hotel Crusoe, îi salută recepționerul și, după formalitățile obișnuite, îi conduse la bungaloul lor aflat chiar în spatele clădirii principale, cu vedere la mare și din care se auzeau valurile ce se rostogoleau pe plaja lată.

Climatul se impusese asupra arhitecturii, și blândețea perenă a vremii făcea ca bungaloul să nu aibă ferestre: pur și simplu două panouri mari lipseau din perete, și prin ele intra aerul proaspăt. Nu exista o diviziune nordică și rigidă între înăuntru și afară, nu era nevoie de obloane, cremaliere și ferestre duble. Era o arhitectură încrezătoare, lipsită de suspiciune, care se adresa instinctiv urii lui Alice pentru casele nordice, atât de asemănătoare unor morminte.

Eric, mai atras de delimitările solide, începu să caute aparatul de aer condiționat, apoi sună la recepție, doar pentru a afla că asemenea obiecte fuseseră interzise pe proprietate.

Alice se dezbrăcă, se înfășură în halatul pe care-l găsi în baie și ieși pe verandă. Simțea aerul pe piele, devenind conștientă de trupul atâta vreme încotoșmănat în haine pentru a se proteja de sălbatica iarnă englezească.

— Vrei să mergem să înotăm? întrebă ea.

— Nu, uite ce e, am niște lucruri de lămurit, replică Eric din dormitor.

— Bine, eu mă duc, vin repede.

Fără să despacheteze, smulse un costum de baie și un prosop și se îndreptă către plajă pe poteca de nisip. Intră în apă în fugă, lipăind cu picioarele pe nisip și scufundându-se când apa ajunse suficient de adâncă. Își mișcă membrele, înaintând cu forță prin apă. După ce înotă de la un capăt la altul al golfului, se întoarse la prosop și-l întinse pe nisip ca să prindă ultimele raze de soare. Obosită (era de acum mult după ora de culcare la Londra), ațipi câteva momente înainte de a porni înapoi spre bungalou.

Unde îl găsi pe Eric înfuriat.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea, ca reacție la vizibila lui dezolare.

— Nenorocitul ăsta de hotel, nu sunt în stare să-mi găsească modemul potrivit pentru computer.

— Ce modem? Pentru ce-ți trebuie un modem?

— De-asta mi-am adus computerul.

— Credeam că vrei să scrii pe el.

— Și asta, dar de fapt l-am adus ca să mă conectez și să obțin prețuri prin telefon – și acuma-mi spun că nu merge.

— Ei, nu-i nimic, nu-ți face griji. Nu poate să fie chiar așa o problemă, sigur se găsește o soluție.

— Mă îndoiesc. E un dezastru. Și nici dușul nu funcționează ca lumea.

Alice oftă și se așeză pe marginea patului. Eric nu fusese făcut pentru călătorii și pentru răsturnarea rutinei pe care acestea o aduceau cu ele. Dacă agentul de voiaj care le vânduse biletele la Londra îi promisese că priza telefonică avea să fie compatibilă cu modemul computerului, atunci era esențial ca acest lucru să se întâmple, iar dacă nu se întâmpla, urma o proastă dispoziție de proporții.

Eric era obișnuit cu hoteluri pentru oamenii de afaceri, unde putea conta pe o cameră cu un televizor mare într-un colț, vreo două telefoane, un sistem eficient de curățare a hainelor, o echipă de recepționeri amabili și o baie fără fire de păr și apă cu rugină. Lanțul lui preferat era Transcontinental, care avea hoteluri în fiecare oraș. Exista un Transcontinental la New York și unul în Hong Kong, unul la Bombay și unul în Cape Town – și parașutat în holul unuia din aceste așezăminte, un oaspete n-ar fi știut probabil (cu excepția limbii vorbite) în ce țară se află. Totul în ele era gândit pentru a micșora diferențele și a asigura oaspeții că, în ciuda ricșelor și a templelor de afară, puteau oricând să formeze 9 și să li se trimită un pateu și un espresso la micul dejun. Era o filozofie reflectată de sloganul publicitar: „Transcontinental, gândit să vă facă să vă simțiți peste tot acasă".

Cei care călătoresc în străinătate pot fi împărțiți în două grupuri.

✈ *Turiștii* au o mentalitate care urăște surprizele – le poate plăcea noutatea, o piramidă frumoasă sau o plajă odihnitoare, dar numai dacă se conformează așteptărilor. Detestă îndoiala, incertitudinea, echivocul, vor ca meniul zilei să fie limpede și ușor de înțeles, nu pot suferi incertitudinile evocate de un curry, de o emoție sau de un fruct exotic, ci se agață de ideile preconcepute despre un loc pe care și le-au format în fotoliu, înainte de a ajunge la aeroport. Naratorul lui Proust este poate cel mai celebru

turist din literatura modernă: petrece pagini întregi din *À la Recherche* visând la Veneția, un oraș pe care și l-a construit pe de-a-ntregul în minte din artă și literatură. Este atât de familiarizat cu acest oraș de vis, încât amână la nesfârșit călătoria acolo, din teama de a confrunta visul cu realitatea, ca un turist care vizitează o țară fără a se abate de la paginile ghidului *Fodor* sau *Michelin*.

✈ *Călătorii*, pe de altă parte, călătoresc cu mai puține idei preconcepute, și sunt mai puțin enervați dacă ideile le sunt contrazise de condițiile concrete. Diferența constă în atitudinea față de necunoscut. În vreme ce Eric ura elementul de surpriză reprezentat de dificultatea de a găsi o priză telefonică potrivită, Alice nu avea nimic împotrivă dacă hotelul din broșură se dovedea a fi foarte diferit de cel în care stătea de fapt – era mai bucuroasă să-și abandoneze obiceiurile, putea renunța la fulgii de porumb ca să mănânce pește uscat la micul dejun, dacă acesta era obiceiul locului.

Și, cu toate acestea, dacă ar fi să facem analogia cu iubirea, atunci în acea zi Alice experimentase în privința lui Eric un strop din aceeași nemulțumire pe care o simțise el în privința hotelului – își dăduse seama că pe teritoriul dragostei era poate ea însăși turist. Și ea suferea de aceeași lipsă de curiozitate în a pune visul la încercare, în a se aventura afară din complex pentru a explora ce se petrece în țara-iubitul ei, pentru că nu îndrăznea să-și închipuie că bărbatului despre care credea că are totul i-ar fi putut lipsi elemente banale de confort, cum ar fi un modem prin care să comunice.

Materialul de lectură

Alice stătea pe plajă întrebându-se: „Oare mi-am dat pe umeri cu șase sau cu patru?“ Era prima zi de plajă în paradis (deși paradisul era pierdut), și o întâmpină cu un suspin obosit și ușor melancolic. Nu era o viață ușoară; permanenta oscilație între loțiunile cu diverși factori de protecție, rotirea șezlongurilor ca să fie în direcția soarelui, necesitatea de a alterna statul pe spate cu statul pe burtă, tensiunea care însoțea inevitabilele speranțe – „Chiar mi se deschide culoarea părului?“ – și nevoia imperioasă de a-și verifica buclele de câte ori soarele se ascundea în nori. Dinspre mare adia o briză ușoară, și la poarta hotelului un negru înalt tundea un tufiș. Dar era muncă de făcut. Alice se întinse după walkman și puse o casetă înăuntru. O voce începu să cânte:

> Nu-i întotdeauna bine să te iubesc,
> Dar, *baby*, iubirea e singura lumină.

Ea și Eric se treziseră devreme, după ritmurile unui alt continent, neobișnuiți să doarmă într-o încăpere din care se puteau auzi atât de bine păsările și pe al cărei acoperiș acoperit cu frunze de palmier ploaia tropicală nocturnă bătea zgomotos.

Eric își regăsise buna dispoziție, și luară un mic dejun agreabil pe terasa principală a hotelului. Până să se ridice soarele pe

cer, înotaseră deja în apa golfului, și acum se întoarseră la soare să se usuce.

— Vrei, te rog, să-mi dai cartea? întrebă Eric, ungându-se cu loțiune de bronzat pe picioare.

— Da, unde e?

— E în geanta mea. Aia de Denis O'Donoghue. Sub prosop.

Eric citea multe cărți de autori cu nume ca Denis O'Donoghue, tomuri voluminoase de sute de pagini, pline cu eroi care luptau în războaie mercenare, operau submarine nucleare, făceau dragoste în hoteluri străine și pilotau elicoptere prin canioane de granit.

Alice îl tachina deseori în privința lecturilor sale. „De ce-ți pierzi vremea citind cărți care-l fac pe Superman să pară un intelectual?"

Eric nu era deloc celebru pentru răspunsurile pline de umor, și avea tendința de a răspunde în stilul „Le citesc pentru că sunt amuzante și ușoare, și de ce și-ar petrece cineva timpul citind rahaturi autosatisfăcătoare și introspective?"

Rahatul se referea la genul literar pe care Alice începuse să-l citească în ultima vreme, și care-i adusese valizele aproape de limita bagajului excedentar la zborul spre Barbados. Erau cărți viu colorate, cu titluri ca *Învață intimitatea*, *Sunt fericit când tu ești fericită*, și *Sex mai bun, viață mai bună*. Pentru cititorii care-și amintesc de obiecțiile lui Alice față de limbajul dragostei, aceste cărți pot părea oarecum nepotrivite, dar credința ei în înțelegerea intuitivă se diminuase suficient de mult în ultima vreme pentru a justifica prezența lor – ca un bucătar intuitiv care decide totuși să se uite printr-o carte de rețete ca să verifice cantitățile corecte de făină și zahăr.

Privindu-i unul lângă altul pe șezlonguri, ea citind *Înțelege-te pe tine și pe partenerul tău*, el absorbit de *Operațiune de comando*, în minte îți răsărea firesc distincția dintre cele două abordări literare.

În afara cazului când petrecuseră mai multe decenii în divizia balcanică a Serviciilor Secrete, călătoriseră la Moscova ca spioni în timpul regimului Hrușciov, aveau cunoștințe detaliate despre interiorul unei uzine nucleare, știau cum să dezamorseze exploziбil plastic și erau fascinați de modul de operare al traficanților de arme africani, în *Operațiune de comando* se găseau prea puține lucruri care să le amintească cititorilor de textura sau sensul propriilor vieți. În ciuda povestirilor bine documentate despre aceste activități, cartea făcea cele mai sumare descrieri ale genului de lucruri omenești pe care cititorii le-ar fi putut trăi. Cititorului i se spunea cum să utilizeze o pușcă Uzi semiautomată și să coboare trenul de aterizare al unui F-16, dar, când venea vorba de descrieri ale celuilalt tip de „tren de aterizare“, autorul se dispensa de posibilele complexități emoționale sau fizice, informându-ne brusc că eroul (cu tot cu „barba care demonstra că nu se mai bărbierise de la întâlnirea cu Mac la bordul distrugătorului…“) „se lipi de buzele tremurătoare ale lui Bernice și o apucă de fesele mătăsoase“.

În lumea *Operațiunii de comando*, nimeni nu-și făcea vreodată griji că ar putea să moară, să fie plictisit sau vag și ilogic deprimat. Nu era timp să-ți rozi unghiile și să te întrebi dacă o să sune telefonul, când exista mereu o misiune de îndeplinit împotriva traficanților columbieni de droguri, când era încă o deturnare de dejucat, și nu mai rămâneau decât douăzeci de minute până la detonarea bombei de sub parlament. În mod ciudat, nimeni nu părea vreodată copleșit de vaga insatisfacție pe care o ghiceai dintr-o privire aruncată în vagonul trenului de navetă („viețile de tăcută disperare“ ale lui T.S. Eliot), nimeni nu se întreba vreodată „Mie de ce nu mi se întâmplă ceva interesant?“, sau „Așa o să fie până-n ziua în care mor?“, sau, și mai simplu, „Ce dracu' se întâmplă?“.

Prin urmare, cititorii potențial preocupați de aceste lucruri, așa cum trebuie să fie ființele umane (cu toții trebuie să murim

și, așa cum a subliniat Montaigne, moartea forțează pe oricine să devină filozof), acești cititori erau scutiți atât de bucuriile, cât și de chinurile introspecției.

Deși Eric citea multe cărți, nu e o nedreptate să spunem că această activitate era liberă de orice fel de curiozitate, căci nu citea ca să descopere lucruri, ci mai ales ca să evite să dea nas în nas cu ele. Nu căuta congruența; dacă îi era teamă, ultimul lucru despre care ar fi vrut să citească era propria teamă. Ar fi fost poate ușurat citind despre teama unui traficant african de arme fugărit de o unitate de infanteriști marini – teamă, poate, dar nu teama *lui*.

Exista tensiune în cărțile ca *Operațiune de comando*, dar era o tensiune lipsită de pericole, fiindcă nu avea nici un fel de valoare psihologică și, prin urmare, personală. Eric se putea elibera de anxietate urmărind o poveste despre un război de gherilă în Asia de Sud-Est, fiind în același timp scutit de nevoia de a soluționa conflicte la fel de încurcate, dar mai puțin îndepărtate. Susținea dintotdeauna că procesul de autochestionare și automonitorizare nu servea nici unui scop, și supraviețuise în alcătuirea genetică a speciilor numai printr-o eroare a evoluției, comparabilă ca redundanță cu splina sau apendicele.

Ar fi fost de așteptat ca Alice să-l urmeze în lecturi. Însă, oricât ar fi fost de visătoare, Alice era o căutătoare. Problemele nu-i uciseseră curiozitatea.

Era destul de zăpăcită ca să aibă probleme la care să se gândească, dar nu atât de zăpăcită încât să nu fie în stare să se gândească la ele.

🕮 *Cititul pentru a te găsi pe tine însuți*

Rareori cărțile se adresează cititorului cu franchețea cu care o face un interlocutor în carne și oase, dar cunoaștem totuși lucrări care par să ne „vorbească“. În loc să ne includă în călătorii cu racheta prin găuri negre, ele se abțin de la plăcerile

voiajelor intergalactice pentru a schița stări de spirit și situații de dimensiuni mai umane și mai personale. Un prim sărut, foamea, lumina unei zile reci de toamnă, izolarea socială, gelozia, senzația de plictiseală – acestea ne pot oferi, în mâinile unui autor talentat și cinstit, un sentiment înrudit cu șocul recunoașterii de sine. Autorul găsește cuvinte care să descrie o situație în care credeam că ne găsim numai noi și, ca doi îndrăgostiți încântați să descopere potriviri, cititorul se trezește exclamând: „Doamne, mai e cineva care simte la fel! Și eu care credeam că sunt singurul care a avut impresia asta…“

Și, pentru un scurt moment, așezat într-un vagon de tren care troncănește prin întuneric, sau într-un avion la un zbor de noapte, cititorul își poate simți singurătatea alinată, își poate da seama că aparține unui grup mai larg, omenirii, poate simți o bruscă simpatie și înțelegere pentru ceilalți pasageri și pentru toți cei pe care vreodată i-a ținut la distanță fiindcă erau străini – pentru un moment, se simte înălțat la gândul asemănărilor dintre el și ceilalți, asemănări care cântăresc mai greu decât diferențele.

Alice nu era pe cale să consume literatură măreață, așezată pe șezlongul ei din Caraibe. *Înțelege-te pe tine și pe partener* nu întrunea nici unul din criteriile pe care am fost învățați să le asociem cu clasicii. Frazele erau directe, necizelate și stângaci construite. Abandona pretențiile la obiectivitate auctorială și tindea către o iritantă familiaritate cu cititorul, întrebând amical „Îți amintești cum stăteai în brațele mamei și te gândeai că…?“, și „Te-ai gândit vreodată că oamenii care te interesează nu sunt interesați de tine?“. Dar, și mai enervant, *Înțelege-te pe tine și pe partener* avea o misiune morală, aceea de a-i spune cititorului ceva care să-i schimbe viața, și să o facă fără incomprehensibilitatea respectabilă a marilor opere morale ale filozofiei clasice. La apogeul vulgarității, cu franchețea unui manual auto, autorul își sfătuia cititorii: „Încearcă să-ți amintești să-ți întrebi partenerul ce-i trece prin minte data viitoare când…“

O prejudecată ușor de iertat însoțește genul de literatură care ne „spune“ ceva în mod prea direct. Stendhal a comparat cândva inserarea ideilor într-un roman cu descărcarea unui pistol într-o sală de concert, și, chiar și în afara lumii manierate a sălii de concert/romanului, încă mai este considerat potrivit să prezinți sfaturile ca fiind altceva – să le faci suficient de abstracte pentru a părea filozofie sartriană, poezie simbolistă sau film scandinav.

În limbajul lui Stendhal, autorul cărții lui Alice trăgea cu mitraliera într-o sală de concert (deși nu era un roman), pentru că în prezent Alice citea un capitol intitulat „Atingerea propriului potențial“. „Cei mai mulți dintre noi trăiesc o viață care nu le permite să se exprime plenar. Suntem plini de lucruri pe care vrem să le spunem și să le facem, dar într-un fel sau altul nu ajungem niciodată la ele…“

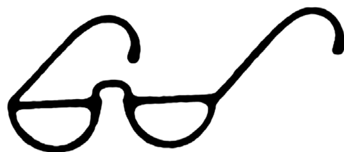
Alice nu considera că o carte merită citită decât dacă o putea ajuta într-un fel să trăiască. De aceea, comitea cel mai mare păcat pe care un cititor îl poate comite în ochii criticului literar educat – voia să obțină ceva din ea. În definitiv, cititorul nu trebuie să vrea nimic, cărțile nu au *scop* – aspiratoarele și pompele de ulei au scop, dar nu se decisese oare că arta nu avea drept scop decât pe ea însăși? Ni-l amintim pe Nabokov ridiculizându-i pe cei care citesc romane sperând să învețe ceva din ele – să învețe din ele! Nu e la fel de ridicol ca și încercarea de a-ți potoli foamea cu caviar?

Cu toate acestea, Alice nu avea pentru citit mai mult de câteva ore pe săptămână, și dorea cărți relevante pentru preocupările ei, cărți ale căror situații și descrieri să le poată aplica fără efort inutil stării ei materiale și sociale. Le căuta pe cele care să „apese pe buton“, buton care să fie acționat de rândurile scrise de altul, rânduri care se potriveau cu ceea ce simțise ea, fără a fi capabilă să formuleze. Căuta o articulare mai meșteșugită a propriilor experiențe în experiențele altcuiva. Nu avea neapărat nevoie de congruență fizică (nu ar fi dat deoparte o

carte doar pentru că acțiunea se petrecea la Barcelona, iar ea locuia în Londra, sau pentru că era despre un bărbat, iar ea era femeie), ci mai degrabă de congruență psihologică. O putea captiva povestea altcuiva, dar propria ei poveste era cea care (oricât de indirect) merita spusă.

Într-un fel, era mai egocentrică decât Eric. Tocmai pentru că sinele lui (cel din îndemnul „Cunoaște-te pe tine însuți“) nu prezenta interes susținut, Eric nu simțea nici un fel de pierdere sau dispersare cufundându-se în safariuri prin Kenya, în călătorii cu barca pe Amazon sau zboruri cu balonul peste Cercul Polar. Dar Alice nu se putea proiecta în situații atât de îndepărtate de ceea ce cunoștea. Nu o interesa să citească despre încă o poveste „îndrăzneață“ sau „plină de forță“ a copilăriei și adolescenței cuiva din Sunderland, nu o interesa portretul „uimitor“ și „elegant“ a zece generații aparținând unei familii bogate din sud, sau istoria „adevărată“ a unui tânăr reprimat care-și descoperă homosexualitatea într-un bar din New York.

Ea dorea să se „găsească pe sine“. Fraza îi aparținea și, în ciuda sintaxei confuze și poate greșite, capta ceva din ambițiile ei în privința lecturilor. Dorea să înțeleagă mai bine de ce simțea anumite lucruri, de ce iubea și de ce ura, de ce era deprimată și de ce era fericită, ce însemna să fii femeie și ce însemna să fii bărbat, cum pot doi oameni să comunice și de ce deseori nu o fac. Voia povești ai căror eroi să arunce lumină asupra propriilor experiențe, care să caute iubirea și sensul prin harababura zilnică, și a căror soartă, dacă se poate, să fie moderat de fericită.

— Până ajungi să te găsești pe tine, și poate chiar și pe mine, ce-ai zice de o piña colada? întrebă Eric, aplecându-se peste scaun, cu ochelarii și sprâncenele ridicate.

— O, ar fi tare drăguț, mi-ar plăcea, răspunse Alice, punând jos volumul *Înțelege-te pe tine și pe partener*.

— Grozav, bine, mă duc să le iau de la barul din clădirea principală. Mă întorc într-un minut.

Îl urmări pe Eric traversând plaja și îndreptându-se către hotel, cu trupul lui musculos dând primele semne de bronz.

E absolut adorabil, își spuse ea, în mod ironic, pentru că numai cu un minut înainte se gândea cât de departe era relația ei cu Eric de cea ideală descrisă în cartea pe care o citea.

Jollyismul[1]

Eric se întoarse cu două pahare în formă de pară, pline cu un lichid alb-cremos, și decorate cu umbreluțe portocaliu aprins.

— Barmanul era așa de prietenos, e un tip mișto, îl cheamă RJ. Se pare că pescuiește mult, îmi povestea de o baracudă pe care a prins-o ieri.

— Serios?

— Și se pare că organizează o petrecere de Crăciun pe plajă, cu dans, și oamenii se costumează, și tot restul.

— Aha…

— Nu-i grozav?

— Ba da, sigur.

— Mmmm, băutura asta e fantastică, e cea mai bună piña colada pe care am băut-o vreodată. A ta îți place?

— Da, e bună. Poate un pic prea dulce.

— Prea dulce? Serios? Nu, nu e.

— Este, pentru mine.

— Mie nu mi se pare dulce deloc, e exact cum trebuie.

— Mă rog…

Fruntea lui Alice făcea riduri de concentrare care-i atraseră atenția lui Eric.

---

1 Termen format de la *jolly*, „plin de umor, binedispus, vesel". (N. tr.)

— Ce s-a întâmplat?

— Nimic. Mă gândeam.

— Nu-i așa că totul e grozav? Plaja și totul.

— Da.

— Trebuie să fii nebun să nu te simți fericit aici, nu crezi?

— Depinde…

— Concediul ăsta cred că o să fie o încântare de la început până la sfârșit.

— Încă nu s-a terminat.

— Știu, dar pot să-mi dau seama că o să fie așa.

De la criza modemului, din prima seară, Eric fusese cuprins de un entuziasm nebun. Totul era „minunat“ și „grozav“, „fantastic“ și „excelent“. Alice era frumoasă, vremea nici că putea fi mai bună, mâncarea era delicioasă, hotelul era de primă clasă, locul era paradiziac.

Alice se temea de situațiile în care fericirea era o condiție necesară – zile de naștere, sărbători, reuniuni și nunți. Îi era greu să se bucure de ceva atunci când se simțea presată să o facă, avea nevoie de șansa de a declara că ceva e îngrozitor înainte de a începe să considere că e minunat. Nimic n-o întrista mai tare decât cineva care-i reamintea tot timpul cât de fericită trebuie să fie.

Eric era însă de părere că e un om fericit într-un concediu fericit și, prin urmare, nu existau motive să se simtă altfel decât mulțumit în permanență. În ciuda neplăcerilor de la început, nu avea intenția să insiste asupra acelor detalii, dacă ele nu se înscriau în satisfăcuta lui imagine de sine.

Problema lui Alice era foarte confuză, pentru că se centra tocmai pe incapacitatea de a-i spune lui Eric că, oricât de bine intenționată se simțea față de el, avea nevoie să i se permită măcar să se gândească la posibilitatea ca lucrurile să nu fie tocmai perfecte. Potențialul de a percepe insula ca pe un paradis depindea de oportunitatea de a o vedea tocmai pe dos pentru început.

Dar nu avea de ales.

— Ce nu e bine? întrebă Eric, detectând o lipsă de entuziasm în fața unui bazin cu țipari, în cursul unei vizite la acvariu din după-amiaza aceleiași zile.

— Nimic, sunt doar puțin obosită.

— Dar am dormit douăsprezece ore.

— Ai dreptate, o să mă simt mai bine imediat.

Alice admirase adeseori felul în care prietena ei Suzy și iubitul ei Matt rezolvau dificultățile dintre ei. Relația lor era furtunoasă, plină de despărțiri violente și de reconcilieri pasionale. La cea mai mică provocare, se acuzau unul pe altul de crime violente: „Nenorocitule", spunea ea, „te-am văzut flirtând cu ea toată seara". „Mai degrabă tu flirtai cu el, cățea trădătoare cu două fețe", răspundea el, și ieșea trântind ușa.

Prima oară când fusese martora unei asemenea scene, Alice rămase, pe bună dreptate, îngrijorată, gândindu-se că doi oameni care țipau unul la altul în acest fel aveau să sfârșească prost. Dar după numai câteva momente se împăcau și Suzy îi spunea „Știi, e cel mai dulce înger de pe pământ" – și asta de la o femeie care cu doar zece minute înainte îl acuzase de cele mai de neiertat fapte. Cuplul nu avea nici un fel de probleme să se înfurie, doar pentru ca o clipă mai târziu să se iubească – dar acceptau fără discuție că ambele lucruri se întâmplaseră.

— Noi îi facem pe Romeo și Julieta să pară potoliți, remarcă Suzy, țipăm tot timpul unul la altul, și după aia ne giugiulim. Dar suntem o echipă, chiar suntem.

Acest scenariu cu despărțiri și împăcări pasionale era poate o modalitate de a face față unei temeri ascunse de a-și pierde dragostea, jucând teatru pentru a scăpa de pericolul adevăratei drame. Era ca menționarea unui cuvânt tabu, atenuându-i astfel vraja. Despărțindu-se de atâtea ori, Suzy făcea ca experiența să fie familiară, și astfel mai puțin amenințătoare: integra sfârșitul iubirii în relație – tot așa cum scapi de frica morții mimând și râzând de contorsiunile victimelor atacului de cord.

Lui Alice îi lipsea o confirmare similară de la Eric. Se certaseră în prima seară la hotel, dar era greu ca acest eveniment să-și găsească o expresie confortabilă în contextul unor momente mai vesele și al unor piña colada absolut delicioase. Eric avea o viziune nostalgică asupra lui însuși și a relațiilor sale, care-l împiedica să-și amintească onest de inevitabilele dificultăți.

Eric evoca un anume fenomen psihologic pe care l-am putea numi *jollyism* – și nu era nici pe departe singura lui victimă în stațiunea de vacanță.

Personalul nord-american care se ocupa de restaurantul hotelului era un alt exemplu notabil.

— Bună, ce mai faceți azi? îi întrebă chelnerița pe Alice și Eric, când aceștia se așezară la masă pentru cină, pe veranda hotelului. Eu sunt Jackie, și astă-seară o să vă servesc cu tot ce doriți.

— Mulțumim, replică Alice, nedumerită dacă nu cumva acesta era un semnal că trebuie să se prezinte, la rândul ei.

— Sigur, răspunse chelnerița. Specialitățile zilei includ calamari, biban de mare și niște homari grozavi.

Fața lui Jackie înțepenise într-un zâmbet care făcea să pară vital ca orice fel de mâncare să fie declarat un triumf culinar, numai pentru a nu lăsa ca miracolul controlului mușchilor faciali să se prăbușească și să scoată la iveală ceea ce ar fi putut fi o suferință cumplită.

Deși sentimentul de fericire este desigur întotdeauna de dorit, jollyismul nu putea fi cu ușurință pus sub semnul egalității cu fericirea. În vreme ce o persoană fericită zâmbește pentru că el sau ea are posibilitatea de a *alege*, pentru că apusul de soare e frumos, sau pentru că iubitul/iubita tocmai a sunat, jollyiștii sunt fericiți numai pentru că *pur și simplu nu pot să fie nefericiți*, pentru că suferă de o incapacitate rigidă de a integra binele și răul.

Așa ceva se simțea în determinarea înverșunată cu care Jackie își menținea energia aerobică a zâmbetului, și în declarațiile

repetate ale lui Eric de-a lungul cinei – „Homarul ăsta e absolut fantastic!“, „Nu e ăsta cel mai bun concediu din viață?“ – deși, dacă ar fi fost tentat să o studieze, expresia iubitei lui ar fi sugerat altceva.

În cursul sejurului lor, Alice și Eric se împrietenirā cu un cuplu din Miami. Eric îl cunoscuse pe soț, Bob, în camera cu faxul, de unde amândoi își luau materialele trimise de la birou, și se împrietenise cu el și cu soția lui, Daisy. Daisy și Bob erau avocați, și-și sărbătoreau pe insulă cea de-a treia aniversare a căsătoriei (un eveniment care merita sărbătorit în anumite cercuri). Vizitaseră Anglia cu un an înainte, și se declarau anglofili convinși, încântați de orice ar fi spus Alice și Eric.

Bob avea o energie inepuizabilă: organiza meciuri de baschet pe plajă, meciuri de tenis de masă și turnee de șah seara, excursii pe insulele învecinate și expediții de scufundări în recifele din apropiere. Nici el, nici soția lui nu avuseseră vreodată o zi liberă, și Eric îi declară cei mai antrenanți oaspeți ai hotelului, oameni cu care avea să se străduiască să păstreze legătura în viitoarele lui vizite în Statele Unite.

Când Alice încercă să facă o glumă despre zâmbetul lui Bob, care părea la fel de permanent ca al chelneriței Jackie, lui Eric îi sări muștarul.

— De ce trebuie să fii mereu atât de cinică în privința oamenilor? De ce nu poți să-i placi și să-i tratezi la fel cum te tratează ei pe tine?

— Nu le-am făcut nimic, doar remarcam că, mă rog, știi, par așa de veseli tot timpul. Am întrebat-o pe Daisy cum se simte azi, și mi-a spus: „Ca să-ți spun drept, mă simt *atât* de bine, că…“

— Nu pot să te înțeleg, nu știu de ce ești atât de acră.

Bârfa e un exercițiu de încredere: cineva se simte liber să bârfească atunci când simte că interlocutorul îi înțelege obiecțiile. Este o complicitate; două persoane părăsesc grupul principal și-și deschid pachetele de material pentru bârfă: „Nu-i

așa că e ciudată?“, „Nu ți s-a părut foarte rece?“, „I-ai văzut genele false?“, „Nu-i așa că poartă perucă?“, „Chiar a moștenit toți banii ăia?“. Refuzul lui Eric de a intra în complicitate cu observațiile lui Alice reprezenta o simbolică deplasare a loialității; implicația era „Am mai multă încredere în noii mei prieteni Daisy și Bob decât în tine. N-o să mă prind în jocul bârfei cu tine, pentru că loialitatea mea este acum altundeva“.

În ajunul Crăciunului, pe plajă se organiza un barbecue uriaș, și o orchestră reggae era adusă să distreze oaspeții hotelului. Conducerea hotărâse să facă un bal mascat, și oaspeții circulau în jurul focului îmbrăcați în costume pline de culoare. Bob și Daisy se îmbrăcaseră într-o variantă de costum indian care amesteca genurile și religiile, amândoi cu turbane sikh, tikki și sariuri, iar Eric purta o fustă de frunze și o cămașă hawaiană. Alice îi privea dansând în jurul focului, cu brațele înlănțuite, balansându-și picioarele înainte și înapoi în stilul cancan franțuzesc.

Alice nu se alăturase celor care cântau în jurul focului de tabără de pe plajă pentru că deseori cădea pradă unei versiuni a complexului Nürnberg în astfel de ocazii. Privindu-i pe toți cum cântă veseli, își imagina cu câtă ușurință ar fi putut trece de la *Jingle Bells* la *Deutschland über alles*.

Bob îi făcu semn.

— Hai, scumpo, vino să dansăm, spuse el, amețit de punch.

— Ești drăguț, Bob, dar nu încă.

— Hai, iubito, de ce nu?

— Păi ar fi o violare a contractului meu cu Baletul din Londra. Nu pot să dansez în public fără permisiunea lor.

— Dansezi la Baletul din Londra?

— Da, sigur, nu știai?

— Pe naiba!

— Sigur.

— Ah! Cred că faci mișto de mine.

— Cred că ai dreptate, Bob.

— Ha, voi englezii! Sunteți așa de amuzanți.

Jollyiștii nu trebuie considerați plicticoși: pe temelia entuziasmului și energiei lor s-au organizat numeroase petreceri de Crăciun și alte ocazii, și viața comunității a fost îmbogățită. Dar umorul jollyist are o particularitate, o anumită fervoare asociată mentalității grupului, care duce cu gândul la amuzamentul mișcării cercetașilor sau al echipei de hockey din școală.

Oricât de puțin amuzantă ar fi fost gluma lui Alice despre baletul londonez, era semnificativ faptul că lui Bob îi luase mai mult decât normal să-și dea seama de ironia ei. Deși jollyiștilor li se par amuzante multe lucruri, singurul lucru pe care nu-l găsesc amuzant sunt ei înșiși. Anexată succesului și seriozității activităților în care sunt angajați, sfera ironiei este ca atare redusă. Pot să râdă de oameni care alunecă pe coji de banane, dar refuză autocritica, refuză să se declare pe ei înșiși sau proiectul în care sunt implicați ca fiind un exercițiu viciat și uneori profund absurd.

Ideea că Eric și Bob, deși jollyiști, ar putea fi profund lipsiți de umor o izbise pe Alice brusc în după-amiaza aceea, în cursul unei discuții despre computere. După prânz, Eric menționase față de Bob că-și adusese cu el laptopul, și Bob spusese că și el călătorește cu al său. Amândoi se întorseseră la bungalouri ca să se laude cu respectivele echipamente. Computerul lui Bob se dovedi mai mic, dar al lui Eric avea cel mai subțire ecran color fabricat vreodată, și o alarmă antifurt.

— Mi-a revoluționat viața, remarcă Bob, vorbind despre cutiuța lui cenușie. Știi, acum zece ani, când m-am implicat prima oară în computere, aveai nevoie de un desktop uriaș ca să faci ce pot să facă acum mașinăriile astea mititele. E incredibil ce putere pot să concentreze în cipurile astea. Și, curând, chiar și astea o să pară niște dinozauri. Suntem în pragul unei revoluții complete în computere.

— Cred că ai dreptate, replică Eric, ăsta e numai începutul. Toate domeniile vieții se vor schimba din cauza tehnologiei.

În câțiva ani, toată lumea o să poată vorbi prin intermediul computerelor, trimițând informații prin fibră optică. Totul o să fie în format electronic, nici n-o să mai existe hârtie și cerneală, și câștigul în productivitate o să fie enorm.

În lumina unor astfel de predicții despre viitorul tehnologiei era de așteptat o tăcere serioasă și respectuoasă. Actualele modele de viață, defectuoase, aveau să dispară sub influența laserelor, cipurilor și fibrei optice. Lumea avea să intre într-o fază care avea să facă tot ce fusese înainte să pară o palidă imitație a posibilităților omenești. Aceia care își imaginau că viața lor nu avea să se schimbe nici dacă ar avea un computer de dimensiunile unei firimituri de pâine se presupunea că ar trebui să fie cuprinși de tăcere la auzul veștilor despre acest fericit Ierusalim tehnologic.

Dar scepticismul lui Alice era mai persistent, și poate de aceea îi întrebă pe Bob și pe Eric dacă oamenii aveau să continue să-și scrie scrisori de dragoste după această măreață revoluție tehnologică.

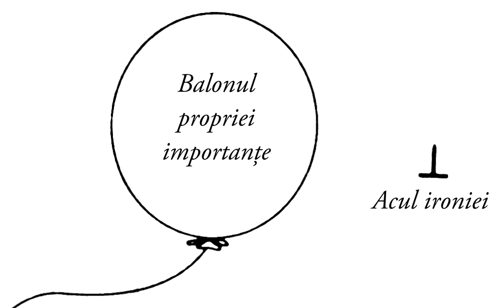
— Nu fi caraghioasă, răspunse Eric, sesizând, dar neacceptând ironia ei (de acord, neinspirată).

— Sigur că da, Alice, replică Bob, ignorând complet sensul, dar o s-o facă pe computer. Dacă o să vrei să-i scrii lui Eric, vei tasta pur și simplu numărul lui și, poate chiar fără să scrii, doar gândind o scrisoare de dragoste, îi vei putea trimite un mesaj – asta când o să reușească să ne conecteze neuronii la procesoare externe de date.

În drum spre Barbados, Eric fusese foarte impresionat de tehnologia Boeingului 747 în care zburaseră. Vorbise despre viteza de croazieră, rezistența la înaintare, eleroane și radare, motoare Rolls-Royce și propulsie inversă, apoi arătase către aripa avionului și remarcase: „Este un miracol de inginerie de precizie.“ Alice fusese nevoită să admită că era remarcabil să poți zbura de la Londra în Barbados într-o mașinărie gigantică într-o jumătate de zi, dar entuziasmul ei cunoștea totuși limite. Ingineria de precizie nu avea cum să schimbe lucrurile fundamentale. Nu putea uita că acea aripă de Boeing fusese asamblată

la Seattle, Washington, de un grup de persoane care erau, în adâncul sufletului, doar o specie de maimuțe extrem de evoluate, care-și înșelau soții sau soțiile, aveau izbucniri de furie, gelozii, rivalități și insecurități, defecau zilnic și în cele din urmă aveau să moară.

Ironia era reacția ei instinctivă prin care încerca să contracareze pericolul sentimentului de infatuare tehnologică, sau de orice altă natură la fel de lipsită de umor (și, prin urmare, plină de cruzime). Era acul chemat să înțepe omniprezenta tendință către baloane de seriozitate.

Cu o zi înainte, avusese loc în hotel un turneu de dublu la tenis de masă, în care Eric și Alice se înscriseseră ca echipă. Ocazionalele ei lovituri izbutite nu reușiseră să ascundă cât de slab îi era jocul și, după un start bun, devenise evident că nu aveau să ajungă prea departe în turneu. Pentru că sperase să facă impresie și poate chiar să ajungă în sferturile de finală (ceea ce ar fi fost premiat cu o băutură gratis la bar), Eric devenise din ce în ce mai iritat de chiflele lui Alice – până într-atât încât la un moment dat ea trebuise să-i amintească:

— Nu te teme, majoritatea celor care mai târziu au câștigat la Wimbledon au pierdut aici, așa că nu cred că ți s-a încheiat cariera încă.

— Concentrează-te, ratezi toate loviturile.

— E doar un joc.

— Numai ratații vorbesc așa, replică Eric dur, deloc dispus să spargă balonul.

Privindu-i pe Bob, Eric, Daisy și ceilalți cum dansează în jurul focului de tabără în seara de Ajun, Alice își aminti că, tocmai pentru că le lipsește simțul umorului, oamenii care se iau prea în serios râd totuși. De fapt, râd chiar mai tare și mai violent decât ceilalți, dar un râs care ratează cea mai bogată sursă de umor – și anume, acceptarea propriei absurdități.

Ce păcat că exista un lucru pentru care Alice nu avea nici un pic de umor, pentru care nu avea nici o resursă de ironie autoreferențială – și acest lucru se întâmpla să fie dragostea.

Scufundările, Rousseau și excesul de gândire

Înapoi la bungalou în aceeași seară, după ce făcuseră dragoste, Alice își lăsă capul pe umărul lui Eric și întrebă:

— La ce te gândești?

— Hmm?

— La ce te gândești?

— La nimic.

— La absolut nimic?

— Chiar la nimic.

Se auzea vântul prin frunze, aerul era umed înaintea furtunii de noapte. Ochii lui Alice fugiră dincolo de verandă, la luna care-și arunca lumina peste golf.

— Încotro crezi că se îndreaptă relația asta?

— Alice, e unu și jumătate noaptea.

— Și?

— Și n-o să începi genul ăsta de discuție acum. De ce faci întotdeauna lucrurile atât de complicate? Ce vrei să știi? De ce nu te-am cerut în căsătorie?

Eric se întoarse cu spatele și-și așeză mai bine capul pe pernă.

— Nu te uiți niciodată la mine când facem dragoste.

— Alice, te rog, putem să lăsăm asta pe mâine? Sunt epuizat.

A doua zi de dimineață, Alice îi spuse lui Eric că nu are chef de micul dejun, și să se ducă fără ea. Când se întoarse de la

restaurant, o găsi tot în pat, absorbită de paginile finale din *Înțelege-te pe tine și pe partener*.

— Alice, îmbracă-te că întârziem. Bob și Daisy ne așteaptă la ponton în zece minute.

— Nu știu dacă am chef de scufundări azi.

— Ieri ai spus că vrei să mergi.

— Asta e o minciună: tu ai tras concluzia că vreau, pentru că n-am spus nu.

— Și ce-ai vrea să fac? Să-ți ghicesc gândurile?

— Nu, dar ce-ar fi să mă întrebi ce gândesc?

— De ce ești așa de agresivă în dimineața asta? Relaxează-te.

(Eric îi spunea adeseori lui Alice să se relaxeze, mai ales când el era cauza pentru care nu putea s-o facă. Cuvântul nu era întâmplător ales. Eric ar fi putut spune „Calmează-te…“, dar calmarea implica un element de responsabilitate ocolit de sugestia de a se relaxa. Persoana care *se calmează* are un motiv legitim de a fi agitată, persoana căreia i se spune să se *relaxeze* este văzută ca reacționând exagerat la o situație obiectiv inofensivă – mai ales atunci când îndemnul este pronunțat cu accent pe a treia silabă și cu un *a* alungit în mod condescendent.

Se poate trasa o linie directă de la îndemnul elin de a te „cunoaște pe tine însuți“ până la comanda de a te „relaxa“. Așa cum o persoană rațională, conștientă de sine era invidiată și considerată un model de către vechii greci, relaxarea este noul ideal psihologic occidental. Diferența este că stăpânirea perfectă a rațiunii implica efort, o biruință asupra a ceva [pasiunea] în numele vieții raționale, în vreme ce ordinul de a te relaxa implică necesitatea de a-ți destinde mușchii de dragul unei seri mai confortabile în fața televizorului. Te poți relaxa așa cum dormi, este o stare pasivă, nu atât un interval, cât o suspendare.)

— Nu, n-o să mă relaxez.

— De ce nu? Ce dracu' vrei, Alice?

— Să știu de ce trebuie să creez o criză ca să-mi poți pune genul ăsta de întrebare.

— Ce gen de întrebare?

— Ce vreau. Ce facem aici. Încotro ne îndreptăm.

Eric privi pe geam la valuri. Era o zi strălucitoare, aproape fără vânt, dar destul de răcoroasă pentru a fi plăcută. Vegetația sclipea după ploaia din noaptea dinainte, și păsări cu ciocuri lungi și ascuțite ciuguleau flori cu tulpini lungi, ale căror nume nu le cunoștea.

Simți un val de resentiment față de împunsătura psihologică a lui Alice. Detesta întrebările și se simțea împovărat de insistența ei. Și își dorea să se ducă să înoate.

— De ce nu vrei niciodată să vorbești? întrebă Alice.

— Pentru că nu e bine să vorbești prea mult despre unele lucruri.

— De ce nu?

— Pentru că nu e. Oricum, o să întârziem dacă nu începi să te îmbraci chiar acum.

— Nu, dă-i drumul, spune-mi de ce.

— Vrei să mergi în excursia asta sau nu?

— Nu știu.

— Trebuie să te hotărăști în clipa asta.

— În cazul ăsta, nu vin. Du-te singur.

— Doamne, ce pacoste poți să fii, izbucni Eric și intră în baie să ia un prosop și crema de protecție solară. Știi care e problema ta, Alice? Complici totul. Gândești prea mult. Foarte bine, fă cum vrei, stai în casă toată ziua, sunt sigur că o să te distrezi grozav. Nu e problema mea dacă vrei să pierzi cele mai frumoase ape din tot afurisitul de arhipelag.

Și, cu această ultimă încercare de a induce invidia acvatică, Eric ieși din bungalou. Traversă veranda de lemn și coborî poteca de nisip care ducea printre copaci până la pontonul de la malul apei, făcând cu mâna grădinarului.

— Ce mai faci? răspunse acesta. Frumoasă zi de plajă.

— Zău că da, replică Eric, pe un ton de bonomie aproape agresivă.

Iritarea lui Eric față de Alice era poate de înțeles. Voia să se ducă să înoate și să facă scufundări, voia o vacanță fără griji, insista să aibă o vacanță fără griji, și totuși (ca și bietul Charles Bovary) tot ce avea era o femeie posacă. Nu e de mirare că-i spusese că gândește prea mult.

S-a spus deseori că durerile și problemele provoacă gândurile. De exemplu, nu-mi simt degetul mic de la picior până când nu-l izbesc de masă, și atunci devin în mod acut conștient de el. Mă gândesc la degetul meu mic, și la alte lucruri mai serioase, numai când ele apar sub formă problematică sau dureroasă. Argumentul psihologic urmează modelul:

Problemă/Durere —*duce la*→ *Gând*

Oricât de incontestabil poate părea acest lucru, există un contraargument serios care privește gândul nu ca pe o *reacție* la durere sau la o problemă, ci ca pe *cauza* și originea acesteia. Conform acestui model, ecuația se inversează:

Gând —*duce la*→ *Problemă/Durere*

Pentru ușurință în utilizare, putem numi primul argument *intelectual*, și pe al doilea *naturalist*.

Oare Hamlet gândea atât de mult pentru că avea probleme, sau avea probleme pentru că gândea prea mult?

Intelectualul ar putea răspunde că gândirea lui Hamlet era indusă de probleme, nu inducea probleme, argument care trădează convingerea implicită că reflecția asupra unei probleme este cea mai bună soluție pe care o poate avea o ființă omenească – convingerea din formula lui Chamfort că *„La pensée console de tout"*.

Pe de altă parte, naturalistul vede gândirea ca pe o boală preexistentă și inițiază problema pe care se pretinde că a fost

chemat să o rezolve. Gândirea este o formă de ipohondrie psihologică – Hamlet nu simțea durerea decât atunci când credea că are o durere. De aceea, naturalistul l-ar fi sfătuit pe prinț să se dedea la exerciții mentale minime, astfel ca lucrurile să se întoarcă la simplitatea spontană și la lejeritatea pe care rațiunea le distrusese.

Naturalismul și-a petrecut lunga și glorioasa istorie argumentând că lucrurile care se petrec fără intervenție umană și rațională sunt superioare celor poluate de atingerea civilizației. O cascadă sălbatică în Alpii elvețieni este superioară clasicismului rigid al Jardin du Luxembourg, bunul-simț al unui țăran rumen ne poate învăța mai multe decât marile opere filozofice, un morcov crescut fără îngrășăminte are gust mai bun decât omologul său comercial, o emoție căreia i se permite să se manifeste fără cătușele gândului este mai profundă și mai bogată decât verișoara ei analizată.

Rousseau a fost poate cel mai timpuriu și mai respectat purtător de cuvânt al acestei poziții naturaliste, atacând produse ale civilizației cum ar fi luxul, arta, știința, guvernarea modernă și gândirea. Paradoxal poate pentru cineva ale cărui opere însumează peste o duzină de volume, Rousseau vedea cărțile ca oferind oamenilor dureri pe care nu știau că le au: „Prin instinct, omul avea tot ce era necesar pentru a supraviețui în natură; iar cu o înțelegere dezvoltată, capătă exact cât îi trebuie ca să susțină viața în societate". „Primul nostru impuls este întotdeauna cel corect", declara el, viața socială și intelectul ne-au răpit virtuțile spontane. Dădea exemplul unei crime comise la fereastra unui filozof care trebuise doar să „dezbată puțin în sinea sa pentru a împiedica natura să se identifice cu nefericitul care suferea". Prin contrast cu acest profesor anormal, Rousseau argumenta în mod sportiv că „Omul cinstit este un atlet căruia îi place să se lupte gol".

Deși nu se lupta gol pușcă (și doar uneori se angaja în meciuri de tenis de masă), când venea vorba să aleagă între cele

două modele, Eric era, prin temperament, înclinat către naturalism. Aceasta nu înseamnă că iubea natura – rareori se ducea la țară, iar când o făcea, ceea ce vedea nu-l emoționa. Departe de a venera viața simplă, avea nevoie de telecomunicații avansate și de instalații de cea mai bună calitate, și nici nu se extazia la gândul legumelor fără fertilizatori sau al grădinilor lăsate în seama naturii. Atașamentul lui se centra mai degrabă pe naturalismul emoțional, pe ideea că sentimentele erau mai bune dacă erau lăsate să curgă descătușate. Dar, din nou, n-ar trebui să-l descriem ca pe un mistic care se bucura de comuniunea spirituală, spre deosebire de oarecum grosolana preocupare a lui Alice pentru filozofia de autoajutorare. Eric nu se întindea pe spate ca să-și asculte pulsațiile interioare cu expresia tăcută și reverențioasă a spectatorilor la concertele Chopin sau Schubert. Atașamentul lui față de naturalismul emoțional se limita la modul în care privea (mai degrabă decât să se ocupe de) genul neplăcut de emoții care sunau ca unghiile zgâriind o tablă școlară.

Când ghicea că Alice simte unghii emoționale zgâriind tabla (așa cum se întâmplase în dimineața cu scufundările), reacția lui înclina nu spre ajutor, ci spre diagnostic, iar diagnosticul spre acuzația de activitate cerebrală excesivă, acuzație de tip naturalist. Sugerase că suferințele lui Alice nu erau *per se* o parte a sorții ei, ci doar rezultatul temporar și extrinsec al excesului de cugetare. Ele nu puteau fi considerate problema ei (și, prin urmare, nici a lui) mai mult decât comportamentul straniu al unei persoane aflate sub influența drogurilor – o manevră explicativă similară cu sugestia lui Rousseau că necazurile omenirii sunt nenaturale, un simplu produs al civilizației și banilor, comerțului și istoriei.

Naturalismul emoțional al lui Eric ar fi putut fi explicat în mod mai puțin generos ca fiind un tip de *bun-simț*, atașamentul față de un grup de idei reducționiste care sugerau că simplitatea

este esența înțelepciunii, că adevărul e „evident", și deci desfide analiza. Sub pretextul de a spune lucrurilor pe nume, promotorii bunului-simț declară că toate uneltele de grădinărit sunt cazmale, pentru că diferențierea implică prea mult efort – și reducționismul trece drept clarificare.

Întrebând un promotor al bunului-simț de ce sunt războaie, de ce oamenii se îndrăgostesc sau încetează să se mai iubească, sau de ce fac tot felul de lucruri cotidiene imens de complexe, am afla probabil că este foarte natural să se întâmple așa. Bun-simțismul marchează unele zone ca fiind „în afara gândirii", nu din cauza *complexității* lor, ci a excesivei *simplități*, a simplei lor *evidențe*. Când Eric nu dorea să vorbească cu Alice, își spunea că nu e din cauză că lucrurile între ei sunt prea complicate, ci că sunt prea simple ca să-și bată gura.

Viziunea lui asupra psihologiei umane era că, dacă oamenii nu mureau de foame, nu erau lipsiți de adăpost și nu li se amputase un picior, problemele lor aveau o calitate ficțională, și deci nedemnă de analiză. Aceasta ajută să ne explicăm de ce, în prima zi în Barbados, spusese despre lecturile lui Alice că sunt „rahaturi autosatisfăcătoare și introspective". Folosind un argument destul de curios, având în vedere că erau în vacanță, Eric îi condamnase cartea nu pentru că era scrisă condescendent și simplist, ci pe baza faptului că-i producea prea multă plăcere, un tip impardonabil de plăcere, varietatea autosatisfăcătoare.

Dar de ce era introspecția autosatisfăcătoare, iar scufundările și piña colada nu? Pentru că sugera o desfătare narcisistă, o formă de masturbare (deja verișoara dubioasă a actului sexual) care purta cu sine conotații antice ale condamnării religioase a sinelui (când Augustin a împărțit lumea, a declarat că cele două tipuri de dragoste au creat două cetăți, „Dragostea de sine, în disprețul lui Dumnezeu, cetatea pământească, dragostea de Dumnezeu, în disprețul sinelui, cea cerească" – o temă preluată de Pascal în al său lipsit de narcisism *„le moi est haïssable"*).

Pentru Eric, a te gândi la tine însuți era mai rău decât a mânca o înghețată, pentru că implica un moment plin de vanitate în fața oglinzii. Condamnarea se baza evident pe o prezumție crucială – că cineva ar trebui neapărat să admire imaginea pe care o vedea în oglindă. Numai dacă te consideri minunat introspecția devine o chestiune extatică, o activitate cu adevărat autosatisfăcătoare, un joc în care cineva își spune: „Uite ce inteligent sunt! Nu-i așa că sunt și bun, și blând? Și ce spui despre cât sunt de spiritual? Doamne, sunt extraordinar!" Eric nu se gândise că, pentru Alice, introspecția putea fi un joc cu totul diferit și mult mai puțin plăcut.

Alice avea și ea propriile entuziasme față de proiectul naturalist. Iubea viața la țară, îi plăcea să facă scufundări, avea întotdeauna grijă să cumpere ingrediente fără aditivi, dona bani asociațiilor care se opuneau vânătorii de balene și se înfuria dacă citea despre proiecte de construcții care aveau să distrugă încă un peisaj. Ne mai putem aminti și atașamentul ei față de înțelegerea intuitivă, și iritarea față de sărăcia limbajului („Mă simt așa de bine aici, cu tine…"). Nici nu era genul de persoană căreia să-i placă să complice inutil lucrurile – dar simplificarea se putea dovedi la fel de reducționistă ca și la clarificare.

Ea și Eric vorbiseră cu o zi înainte la prânz despre prietenul lui Eric, Josh, cu care se certase de curând. Eric explicase:

— Nu că nu sunt enervat pe el. N-aș fi enervat pe el, pentru că n-a făcut nimic conștient ca să mă enerveze. Totuși, purtarea lui a contribuit la enervarea mea, deși nu mi-e clar dacă pot să-l fac răspunzător pentru ceea ce simt, fiindcă ceea ce simt nu e neapărat ceea ce a vrut el să simt, iar el nu știe că sunt enervat.

— Vrei să spui că ești scos din fire, spusese Alice.

— Exact, replică Eric, surprins să constate că altcineva știa mai bine decât el ce simte.

Apoi mai exista un alt fel de simplificare, reducerea pe care Eric o făcuse atunci când Alice îl întrebase de ce nu era bine să gândească prea mult, și el îi răspunsese foarte simplu „De-aia".

Dacă relația ei cu Eric ar fi fost lipsită de probleme, ar fi fost ultima care să întrebe încotro se îndreptau, sau să-l critice pentru că nu vrea să vorbească, sau să piardă șansa rară a unei excursii de scufundări. Dar fiindcă aceste întrebări apăruseră, singura ei soluție fusese să-l enerveze pe Eric și să anuleze excursia zilei, ca să poată urmări unii din peștii multicolori și ciudat de amenințători pe care-i simțea bălăcindu-se prin conștiința ei.

Adolescența

Daisy și Bob îl așteptau pe Eric la ponton, de care era legată o bărcuță de cauciuc, proprietatea barmanului RJ. El urma să-i ducă până la reciful din apropiere, unde aveau să facă scufundări și să admire coralii și peștii. Aveau cu ei prosoape, aparate de fotografiat, mâncare pentru un picnic și o ladă cu bere și răcoritoare.

— Bună, Eric. Alice nu vine? îl salută Bob vesel.

— Ăă, nu, știi cum sunt femeile… răspunse Eric.

— Sigur că știu, îi făcu Bob cu ochiul, un apel la mitul vechi de când lumea al caracterului inerent dificil al femeilor, mit care absolvea în mod confortabil toți bărbații de orice rol cauzal în această privință.

În vreme ce barca lua viteză și se îndrepta spre vest, cei trei pasageri se așezară pe bancheta din spate, privind siajul.

— E o fată drăguță, remarcă Daisy, ținându-se de pălăria de pai ca să nu i-o sufle vântul.

— Da, e grozavă, reluă și Bob.

Urmă o tăcere, ezitarea dinaintea bârfei pe care aveau s-o împărtășească. Rămânând la mal, Alice furnizase respingerea pentru care era de așteptat să fie pedepsită într-un fel sau altul.

— De când ziceați că vă cunoașteți? întrebă Daisy.

— O, de vreun an, aș zice.

— Grozav, reflectă Bob, fără vreun motiv evident.

— Bănuiesc că toate relațiile pot fi dificile, filozofă Daisy, intenționat abstract. E nevoie de timp și de efort.

— Și trebuie să fii și foarte matur.

— Cîți ani spuneai că are Alice?

— Douăzeci și patru.

— Și tu?

— Eu am treizeci și unu. Mă rog, aproape treizeci și doi, în februarie.

— Mda, nici Bob și cu mine nu întinerim, spuse Daisy, dacă aduni vârstele noastre ajungi la puțin peste șaptezeci, nu-i așa, Bob?

— Sigur că da.

— Oricum, e o fată dulce, concluzionă Daisy, semnalând în mod inconștient, prin „oricum", că ar fi dorit să adauge ceva mai puțin plăcut.

Faptul că Alice era cu vreo opt ani mai tânără decât el nu-l deranjase niciodată pe Eric; de fapt, întotdeauna îi plăcuse ideea unei femei mai tinere, ceea ce îi crease o anume reputație în rândul colegilor. Dincolo de ceea ce numea el „trupurile lor mlădioase", era probabil atras de femeile mai tinere pentru că ele îi dădeau posibilitatea de a prezenta anumite fapte drept realizări, și nu drept lucruri pe care timpul le aduce cu sine în mod natural. Maturitatea pe care un bărbat de treizeci și unu de ani o capătă doar prin simplul fapt că a petrecut o anumită vreme pe fața pământului poate fi impresionantă pentru o fată de douăzeci și patru de ani, obișnuită cu stângăcia bărbaților mai tineri.

Eric avea o autoritate remarcabilă în fața celor din jurul său. Numeroasele călătorii și contactul constant cu ceilalți îi ofereau naturalețe și control în sălile de consiliu și în restaurante, în hoteluri și birouri. Creau o impresie de maturitate care era pur și simplu rezultatul unui accident cronologic.

Diferențele de vârstă sau de rasă pot crea poziții de falsă superioritate: muncitorul necalificat din Germania zboară în Thailanda și, datorită avantajului economic și al schimbului valutar, se simte și se poartă ca un milionar. Englezul truditor ajunge

într-un mic orășel nord-american și, doar pe baza accentului lui neobișnuit, este perceput ca fermecător de exotic și sofisticat.

— Are o fațetă foarte adolescentină, reluă Eric, după ce conversația se oprise. Știi, are câte o toană, devine foarte introspectivă, și nu pot să fac nimic.

— Categoric e o chestie de vârstă, confirmă Daisy. E într-o perioadă dificilă din viață: la începutul carierei, trebuie să facă alegeri, încearcă să ia în calcul toate opțiunile, și asta e greu pentru oricine. Îmi aduc aminte de mine la vârsta ei, Doamne, ce coșmar eram! Mă răzgândeam tot timpul, nu știam ce vreau, îmi scoteam iubiții din minți. Mamă, Bob, ce noroc că nu m-ai cunoscut pe vremea aia, altfel ai fi trecut și tu prin ce trece bietul Eric acum.

Eric nu protestă auzind că problemele lui Alice erau puse pe seama unui anumit stadiu cronologic. Era fericit să vadă că accentul se punea pe stadiu, și nu pe problemă, aceasta făcea ca certurile și bosumflările să pară parte a cursului firesc al lucrurilor, și nu rezultat al unui delict comis de el. El nici n-ar fi putut greși în vreun fel, oricum s-ar fi purtat, pentru că stadiul în care se afla ea însemna că avea să fie oricum dificilă. Plângerile ei erau pur și simplu un produs secundar al dezvoltării. „Nu ne înțelegem unul pe altul“, spunea Alice; dar acest mesaj de suprafață era irelevant, ceea ce voia ea de fapt să spună era „Mă aflu în acel stadiu al vieții când sunt în mod natural înclinată să-mi întreb iubitul dacă ne înțelegem sau nu unul pe altul…“.

Oricare ar fi meritele acuzației de adolescentinism, aceasta nivela instantaneu complexitățile agoniei umane. Dacă ar fi fost extrapolată la marile opere literare, ar fi trimis în șomaj toți criticii literari de pe lume. Ce-i motiva pe Hamlet, pe Raskolnikov sau pe junele Werther? Anxietatea adolescentină, desigur. Dar pe Don Quijote sau pe Humbert Humbert? Criza vârstei mijlocii, evident. Atunci, cum se poate explica Anna Karenina? Foarte simplu, de fapt: sindromul premenstrual și hormonii năbădăioși.

Misoginismul

Dacă cineva l-ar fi acuzat pe Eric de misoginism, Eric ar fi considerat acuzația șocant de nepotrivită. În afara faptului că recunoștea o asemenea poziție ca fiind inacceptabilă social, făcea și eforturi pentru a afirma aptitudinile femeilor. La birou susținea viguros egalitatea în drepturi și insistase ca mai multe femei să ajungă în consiliul director. Lăuda din plin eficiența lor superioară, și glumea cu secretara despre cum ar fi putut ea să facă treaba a cinci bărbați la un loc. Avea multe prietene femei, față de care juca rolul de mascotă și confident. Dar, oricât le-ar fi admirat, era esențial pentru Eric să știe că poate face acest lucru de pe o poziție de superioritate. Își putea permite să fie generos cu femeile pe fundalul unei convingeri fundamentale și liniștitoare că ele sunt inferioare (în mod ironic, nimic n-ar fi dovedit mai bine credința lui că bărbații și femeile nu sunt egali decât zelul lui de a le promova în muncă).

Această credință a lui în superioritatea masculină poate părea contradictorie dacă ne amintim că Eric o prefera pe Alice puternică, nu slabă. De ce simțea nevoia să fie superior când era cel mai fericit cu Alice în fazele ei independente și de succes? Probabil că e nevoie de o definire mai atentă a puterii și slăbiciunii, pentru că existau pesemne două moduri în care Alice putea fi puternică, iar Eric se simțea confortabil numai în prezența unuia din ele.

Primul mod l-am putea numi *puterea autonomă*, comportarea încrezătoare și nepretențioasă pe care o afișa Alice atunci când era binedispusă și avea sub control aspectele esențiale ale vieții ei. În aceste situații, în loc să stea acasă bosumflată și să citească, ar fi luat parte la expedițiile de scufundări (atât cele metaforice, cât și cele reale), fermecându-i pe toți cei cu care intra în contact. Aceasta era Alice despre care Eric spunea cu mândrie că avea să devină una din cele mai de succes femei de afaceri ale Angliei. Aceasta era femeia care-i amintea de profunda lui iubire pentru ea atunci când îi făcea cu ochiul în mijlocul unei petreceri sau, în timpul unui dineu pretențios, scotea obraznic limba la el.

Apoi exista cealaltă formă de putere, pe care am putea-o numi *puterea olimpiană*, după legendarul portret al lui Édouard Manet, expus prima oară la Salonul de la Paris în 1865. Atunci când a fost prima oară arătat publicului, tabloul *Olympia* a provocat furori în lumea artistică și a fost pe loc condamnat de către critici ca obscen și imoral. Manet a fost acuzat că parodiază și caricaturizează genurile tradiționale prin poza vulgar de nepotrivită a modelului. Dar ceea ce i-a îngrijorat cu adevărat pe critici nu au fost atât încălcările formei, cât chestiunea de nemărturisit a expresiei de pe fața modelului, Victorine Meurent. Până atunci, istoria (masculină) a artei nudului feminin plasa modelul într-o postură seducătoare și docilă. În budoar sau într-o grădină clasică, femeia era reprezentată goală, așteptând ca masculul să inițieze actul sexual, purtând pe chip o expresie asemănătoare cu a unei fete de cincisprezece ani, fără mofturi, dar ademenitor de sfioasă. Privitorul putea saliva în fața frumoasei nimfe, în vreme ce aparent nu făcea decât să contemple Marea Artă, animat de toate intențiile pure ale epocii prefreudiene. Aceasta era tradiția picturală a lui *Venus din Urbino* a lui Tițian, după care Manet făcuse o schiță în tinerețe, tablou care reprezenta o femeie blândă și inocentă, dar în mod evident gata pentru împreunare oricând ar fi dorit privitorul.

Acesta putea s-o dezbrace cu privirea, s-o corupă după plac, fără griji pentru dorințele ei.

Olympia era un caz cu totul diferit: era clar că nu e o mimoză timidă, ci o femeie plină de încredere și conștientă de propriile dorințe. Dacă cineva urma să inițieze ceva, acest cineva avea să fie mai degrabă ea, nu privitorul mascul, iar expresia ochilor și gurii ei sugerau că ar putea adăuga și o glumă, două (amuzante pentru ea, devastatoare pentru el) despre dimensiuni sau performanță.

Puterea pe care Alice o căpăta uneori în ochii lui Eric era asemănătoare cu amenințarea conținută în expresia lui Victorine Meurent – dar, în cazul lui, nu era o amenințare atât sexuală, cât emoțională. Fațeta lui Alice de care Eric se temea era dorința ei de a-l despuia de subterfugii, întrebările ei de genul „Ce vrei de la relația asta?", sau „De ce nu te uiți niciodată la mine când facem dragoste?".

Eric se simțea amenințat de o caracteristică a femeilor care ar putea fi numită (prin raportare la experiența lui, nu la relațiile dintre femei și bărbați în general) o maturitate emoțională superioară. Detesta înțepăturile întrebărilor lui Alice, dorința ei de a „discuta lucrurile", întrebările ei despre ce simte sau de ce se poartă într-un anume mod. Alice dorea de la el ceva ce Eric ar fi preferat să ofere la momentul ales de el, era ca Olympia care iniția actul sexual cu privitori bărbați obișnuiți să controleze ei procesul seducției. În aceste momente o resimțea ca scormonitoare, pretențioasă și (deși îi era imposibil să admită) puțin înspăimântătoare. Atunci se retrăgea în carapacea lui, nu dorea să răspundă la nimic, și ar fi fugit din cameră dacă ar fi putut. În loc de asta, schimba subiectul, dădea muzica mai tare sau se prefăcea că are de dat un telefon. Undeva, în străfundul minții lui, zăcea ideea că Alice era în mod primejdios mai matură și mai înțeleaptă decât el, că, în momentele ei de luciditate, îl vedea drept ceea ce el însuși se temea că este: un împărat gol.

Orice bărbat a avut o mamă înainte de a avea o iubită – în acest sens, orice bărbat a trăit sentimentul omnipotenței mamei vizavi de copilul neajutorat, înainte ca o relație egală (sau abuzivă) să se stabilească. Mama lui Eric fusese o femeie puternică, de care el se simțise ușor intimidat în copilărie. Își crescuse cei patru fii cu o imensă energie, fusese eminamente practică, obișnuită să scurteze pantaloni, să vindece boli ușoare și să facă gemuri și prăjituri. Mai fusese de asemenea și întru câtva sufocantă, mereu îngrijorată, întrebându-se mereu dacă fiii ei au destule fulare sau pulovere, dacă și-au luat medicamentele sau și-au făcut temele.

Aceasta îi provocase lui Eric o dorință fierbinte de independență și, deși acum purta costume și butoni, dădea bacșiș șoferilor de taxi și împărțea cărți de vizită, atitudinea lui față de femei mai păstra ceva din cea a băiețelului care în fața școlii o dă la o parte pe mama care încearcă să-l sărute sau să-i încheie paltonul.

Când Eric avea șapte ani, în februarie, dorise să se ducă la joacă în zăpadă lângă un afluent al Tamisei, împreună cu frații mai mari. Mama, temându-se pentru sănătatea lui, îi spusese „Micuțului" (cum era cunoscut în familie) că, de-abia refăcut după gripă, trebuia să stea acasă. Dar, pentru că mama era plecată de acasă toată ziua, Eric se dusese totuși cu frații lui. Jocul decursese bine. Se ținea după ei, arunca bulgări la fel de iscusit ca ei, se simțea bărbat, nu micuțul din porecla mamei, ci campion ca frații lui. Se jucau pe râu – aruncând bulgări de zăpadă de pe un mal pe altul – când gheața de sub Eric crăpase. Căzuse în apa înghețată, doar până la mijloc, dar fusese îngrozitor, și plânsese tot drumul până acasă. Frații lui îl băgaseră în pat, și se trezise sub privirea mamei, cu umerii ei largi și cu fața în formă de lună. Avea obișnuitul ei zâmbet sever, îi ștergea fruntea și îl întreba cu voce plângătoare: „De ce n-o asculți pe mama, Micuțule?"

Astfel de imagini se aflau la baza misoginismului lui Eric: teama de infirmieră, teama de atotputernica mamă. Dar, parcă pentru a-l elibera de această imagine, mai avea o imagine cu care

să se identifice, cea a tatălui care țipa la mama până când aceasta se supunea, și față de care era ciudat de docilă. Întotdeauna îl uimise cu câtă ușurință se pleca ea în fața tatălui lui, cât de grosolan putea acesta să fie pe tema mâncării de la cină, cum putea să-i spună că e mizerie în casă sau s-o acuze de lucruri evident neadevărate, și femeia aceea puternică accepta acuzațiile fără să se plângă.

Eric știa cât de simplu putea fi uneori să reduci femei altfel independente și puternice la docilitate și fragilitate, doar apelând la aceste modele arhaic patriarhale. Oricare i-ar fi fost intențiile, oricâte prietene ar fi avut, Eric evolua între doi poli care-i defineau abordarea față de sexul opus: pe de o parte, mama cu fața de lună plină, pe de alta, aceeași femeie transformată în lut moale în mâinile unui tată tiran.

Întorcându-se din excursia de scufundări, Eric sesiză că inițiativa morală îi aparținea acum lui Alice și că, în loc ca ea să joace rolul de adolescentă bosumflată, acum el părea defensiv, un mascul imatur care fugise din fața unei situații dificile pentru a se deda la jocuri copilărești.

— Ai pierdut niște pești superbi, remarcă Eric pe un ton conciliant, storcându-și apa din costumul de baie în chiuvetă.

— Sunt sigură că așa e, replică Alice, fără să regrete nimic.

— Ce ai făcut toată ziua?

— Am făcut schi nautic cu doi canadieni din hotel.

— A fost plăcut?

— Da, fantastic.

— Nu te-a ars prea tare soarele? A fost foarte cald azi.

— Nu, sunt bine. Brad mi-a împrumutat tricoul lui.

— O, mă bucur. E bine că ai avut ocazia să faci schi nautic, nu spuneai tu ce mult îți dorești?

— Mă duc din nou cu Brad și Danny mâine, vor să meargă pe coastă spre Bridgetown.

— Pare o idee excelentă.

— Da, cred că o să mă distrez de minune.

Vacanță din tine însuți

— Alice! Doamne! Bună! Intră, ce mai faci?

— Bine, mă bucur să te văd.

— Doamne, ce bronz superb ai căpătat – afurisito.

— Știu, toată ziua s-a uitat lumea urât la mine.

Alice se oprise s-o vadă pe Suzy (care avea grijă de casa prietenului ei) pe drum spre casă după prima zi de lucru, și se aflau în hol, îmbrățișându-se ca două prietene despărțite de multă vreme, deși nu trecuseră decât zece zile de când avionul lui Alice decolase de pe Heathrow.

— Doamne, sunt geloasă, arăți atât de bine.

— Și tu, Suzy.

— Nu, nu arăt: sunt atât de albă, că strălucesc pe întuneric, de fapt sunt mai mult verde decât albă, și n-am mai făcut mișcare de o mie de ani. Dar spune-mi despre vacanță. Cum era insula, hotelul, tot?

— O, a fost drăguț, Barbados e minunat, am stat într-un bungalou fără geamuri, deschis în toate direcțiile, cu vedere la mare, și hotelul oferea tot felul de lucruri pe care le puteai face, schi nautic și altele.

— Mi se face pielea de găină numai când aud – sună așa de sexy.

— Mda, cred că așa a fost.

— Și ai mâncat o mulțime de fructe tropicale și ai stat noaptea să dansezi reggae?

— Mda, chestii de genul ăsta.

— Și Romeo s-a purtat bine?

— Mai mult sau mai puțin.

— Și vremea?

— O, a fost foarte cald tot timpul, uneori ploua noaptea și dimineața era puțin înnorat, dar una peste alta a fost perfectă.

— Sunt sigură că a fost. O, Alice, sunt așa de fericită pentru tine! Mai îmbrățișează-mă o dată.

Vizita era prima ocazie a lui Alice de a-și povesti vacanța în detaliu. La birou oferise câteva relatări sumare, dar cu Suzy intenționa să-și exploreze diversitatea sentimentelor și adâncimea ambivalențelor.

Observase de multe ori cât de importantă poate fi prima relatare a unui eveniment, ca și cum ceea ce conta nu era atât momentul în sine, ci felul în care era aranjată narațiunea. Până atunci pur și simplu trăise povestea, și amintirile despre ea pluteau fără vreo ordine anume.

— Uite, am pus aici vederea de la tine, spuse Suzy, arătând cartea poștală pe care Alice o aruncase în cutia de scrisori a hotelului cu o săptămână în urmă.

Arăta plaja principală, o întindere de nisip auriu înconjurată de vegetație luxuriantă și palmieri înalți. Marea era de un verde-turcoaz, cerul de un albastru perfect.

— Ce mi-ar mai plăcea să merg și eu cu Matt într-un loc ca ăsta; numai că e așa de greu să facem rost de bani acum. Uită-te numai la culoarea apei, și la cer – e imposibil să nu fii fericit când te gândești la așa un loc.

Printr-o formă de identificare cu percepțiile prietenei ei, Alice își aminti cât de mult așteptase ea însăși vacanța, ceea ce făcea ambivalența actuală cu atât mai inexplicabilă. Copleșită de dorința lui Suzy de a vedea călătoria ca pe o experiență de vis, planul unei povestiri complexe cedă locul (sub presiunea așteptărilor ascultătoarei) unei relatări simplificate despre Sejurul Caraibian Utopic.

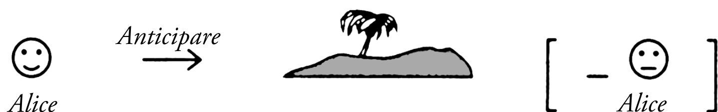
Călătoria poate fi mai interesant interpretată ca un efort psihologic decât ca unul geografic – voiajul exterior ca metaforă a celui interior. Cățărările în Nepal, scufundările în Caraibe, schiul în Munții Stâncoși, surfingul în Australia – toate acestea pot fi exotice și instructive, dar sunt numai pretexte jalnice pentru niște motivații mult mai profunde, și anume dorința ca persoana care se bucură de aceste activități să devină alta decât cea care a plătit în avans vacanța respectivă.

Deși agenții de voiaj pretind că se ocupă de banalități materiale cum ar fi orarele de zbor, camerele de hotel și asigurările de călătorie, ocupația lor de bază este fondată pe mult mai subtila iluzie că o vacanță îi va permite în mod miraculos celui care o întreprinde să se lase pe sine însuși în urmă. Ideea nu este ca „eu“ să-mi iau o vacanță, ci ca vacanța să-mi schimbe „eul“.

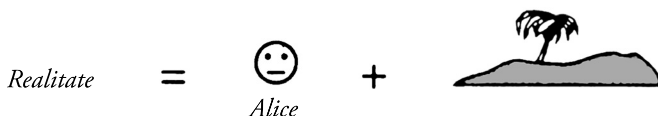
Eului de vacanță pe care Alice și-l imaginase la Londra îi lipseau toate acele lucruri care îngreunau traiul cu sine însăși – își imaginase pe cineva lipsit de îndoieli, de oboseală, de anxietate, de plictiseală și de dorințe neîmplinite. Pentru că temperatura avea să crească la 25°C, pentru că vegetația și rutina vacanței ei nu aveau să semene cu viața ei londoneză, visase că avea să se strecoare fără efort în rolul cerut de decor, rolul bunului sălbatic al lui Rousseau, netulburat de civilizația occidentală, neîmpovărat de antecedentele ei psihologice, de greutatea nevrozelor. În loc de asta, deși bungaloul fusese idilic, fructele suculente și nisipul moale și cald, nimic semnificativ nu putuse fi ocolit. Oricât de minunate, toate acestea nu erau decât detalii pe lângă decorul ei interior, pe lângă haosul geografiei ei interne.

Dacă Alice se întreba de ce experiența vacanței sale fusese atât de diferită de ceea ce anticipase, de ce, în ciuda calităților insulei și ale hotelului, se simțise la fel de confuză ca de obicei, este poate pentru că uitase să lase acasă un lucru vital atunci când își împachetase loțiunile de plajă, cărțile, bikinii și ochelarii de soare – și anume, pe sine însăși.

În starea ei de anticipare, stătuse la Londra și așteptase cu nerăbdare să ajungă pe insulă, fără a se gândi că și ea însăși era inclusă în ecuația viitorului, concentrându-se numai asupra plajei, palmierilor și brizei…

Apoi venise revelația că trecuse de vama din Barbados fără a fi scăpat de singurul lucru pe care voia să-l evite venind acolo, revelația că sosise în Indiile de Vest într-o zi perfect senină aducând cu ea singurul lucru pe care dorise să-l lase în urmă (în definitiv, cui îi pasă de un cer plumburiu?) – și anume, pe ea însăși.

În eseul său *Despre singurătate*, Montaigne povestește cum „i se spunea lui Socrate că un ins nu se făcuse nici o fărâmă mai bun în călătorie. «Te cred – spuse el – se luase cu sine»“[1]. Sau, după cum se întreba Horațiu în același eseu:

De ce să pornim în căutarea
Pământurilor luminate de un alt soare?
Oare e de ajuns să te alungi din țara ta
Ca să fugi de tine însuți?[2]

Faptul că oamenii vorbesc despre a „evada din ei înșiși“ are o semnificație care lipsește în discuțiile despre scăparea de o

1 Michel de Montaigne, *Eseuri*, trad. de Mariella Seulescu, Minerva, București, 1984, p. 293. (N. tr.)

2. *Idem*, citat din Horațiu, *Ode*, 16, 18. (N. tr.)

problemă sau alta. Sinele este aici înțeles ca scena unei multitudini de dificultăți inerente și irezolvabile. Acestea nu se concentrează asupra unui lucru anume – altfel, am vorbi despre a scăpa de „serviciu“, „climă“ sau „soț“. Folosirea cuvântului „sine“ captează o vagă oboseală existențială, o frustrare față de greutatea de a locui mereu același trup și de a întâlni familiara închisoare a gândurilor ori de câte ori mintea este activată.

Alice uitase că, deși scena se poate schimba, ochiul care o privește nu se schimbă. Urmărise viitorul în mod impersonal, ca și când ar fi beneficiat de el fără agonia de a participa. Retrospectiv, era șocată de cât de săracă îi fusese imaginația – n-ar fi trebuit decât să scadă din anxietățile prezente acele probleme direct legate de traiul în Londra pentru a-și da seama că și pe o insulă paradiziacă ar fi avut destule motive care să-i provoace nopți de insomnie. În loc de asta, își concentrase speranțele asupra efectelor transfigurante ale climei și ale decorului, ca un actor prost care-și imaginează că monologurile i s-ar putea îmbunătăți dacă scena și costumele ar fi mai bune.

Ar fi putut recunoaște procesul deziluziei. Chiar înainte de a pleca de la Londra, răsfoise o revistă care avea o secțiune numită „Frumuseți pe plajă“. Cinci pagini lucioase prezentau un fotomodel înalt și blond plimbându-se pe o plajă, purtând o rochie lungă și albă de in peste un costum de baie galben. Deloc înclinată să poarte rochii albe sau costume de baie galbene, și simțindu-se prea săracă pentru a-și permite prea mult răsfăț, ceva din fotografii o captivase totuși, și-și notase pe spatele unui plic numele magazinului și al designerului.

Cu toate acestea, când ajunse în Barbados, pe o plajă care arăta foarte asemănător cu cea surprinsă de fotograf, își dădu seama de șocanta redundanță a costumului. Pur și simplu nu era suficient de înaltă pentru rochie, materialul se murdărea pe nisip, părea cea mai nepotrivită ținută, prea pretențioasă pentru zi și prea „de plajă“ pentru seară. „De ce dracu' am cumpărat porcăria asta?“, se întrebă, și o exilă mental în (tragic de cuprinzătoarea) secțiune a șifonierului ei dedicată hainelor imposibil

de purtat, obiecte de îmbrăcăminte pe care le cumpărase în perioade de revenire după respingeri sau ură față de sine, și care se dovedeau cu totul nepotrivite când erau privite într-o lumină mai lucidă și mai practică (adică atunci când nevoia de a cheltui bani pe ceva, *pe orice*, se mai potolea).

Cumpărând o rochie de in sau o vacanță în Caraibe, Alice căzuse în capcana clasică a consumismului. Atunci când lucrurile sunt cumpărate dintr-un motiv, altul decât simpla necesitate, țelul inconștient nu este pur și simplu de a obține un obiect, ci de a fi transformat prin această achiziție. Ceea ce aștepta ea de la o rochie și un costum de baie pe care aruncase 80 de lire câștigate prin muncă grea nu era să dețină oribil de scumpele haine croite de un designer cinic și lipsit de talent și lăudate de o revistă de modă, ci mai degrabă *să fie* persoana pe care o văzuse purtându-le – suna ridicol, dar ceea ce-și dorea nu erau hainele fotomodelului, ci *sinele* acestuia.

Și ce se întâmplase în schimb? Despachetase rochia și-și dăduse seama că ceea ce se strecura în ea nu era minunat bronzata sculptură mișcătoare din fotografii, ci foarte familiara ei siluetă rotundă, cu picioarele ei imperfecte, prea scurte, cu șoldurile ei lipsite de farmec, cu stomacul ei neaerobic și cu sânii prea mici. Ce decepție! Putea să cheltuiască toți banii pe care-i avea, dar singurul lucru pe care-l dorea era cel pe care nimeni nu i-l putea vinde – *o persoană care să fie alta decât ea*. Era o dilemă crudă: cum poți admite o asemenea nevoie într-un magazin de haine, cum poți cere nu o măsură sau alta, ci un sine diferit – sau, și mai greu, cum poți să ceri unui agent de turism o destinație de vacanță „oriunde, atâta vreme cât e departe de mine însămi“?

Înțelesul grecesc al cuvântului Utopia este „asemenea loc nu există“. Dar motivele pentru această nonexistență erau foarte specifice în cazul lui Alice. Ea credea că Utopiile există *per se* (hotelul Robinson Crusoe *fusese* cu adevărat idilic), dar trăsese pur și simplu concluzia că ea nu putea profita de ele. Nu din motive sociale sau financiare, ci doar prin paradoxul că, pentru

ca ea să se poată bucura de ceva, ar fi trebuit să se includă pe sine în ecuație, distrugând astfel lucrul de care ar fi trebuit să se bucure.

„Singurele paradisuri posibile sunt cele pe care le-am pierdut“, spunea nostalgicul Proust; scriitori mai puțin posaci le-au preferat pe cele anticipate, dar ideea este că trecutul sau viitorul (a saliva deasupra unei broșuri despre o vacanță care va să vină sau deasupra unei vederi dintr-o vacanță trecută) sunt amândouă scenarii pe care ni le putem imagina, fără a fi în mod activ prezenți în ele pentru a le distruge.

Pe când își urmărea bronzul ștergându-se, de-a lungul săptămânilor următoare, Alice începu să admită vechiul adevăr care spune că bărbatul care-și lasă nevasta pentru a se însura cu amanta trebuie apoi să-și găsească o amantă – și că persoana care se duce pe o insulă în Caraibe continuă să aibă nevoie de un paradis mental care să-i aline dezamăgirile inevitabile, indiferent de mare și soare.

Provincialismul

Trecutul lui Alice nu era legat de vreun loc anume de pe pământ. Deși locuia la Londra de mulți ani, mama ei se născuse în Anglia din părinți de origine franceză și italiană, iar tatăl ei era un american din Chicago, ai cărui bunici veniseră din Rusia. Nu cunoștea o casă strămoșească unde să se întoarcă, nici un cimitir în care cinci generații să fi fost îngropate și care să-i ofere un simț al genealogiei.

Pentru că tatăl ei lucrase într-o companie multinațională, Alice își petrecuse copilăria plimbându-se pe glob, mergând la o altă școală în fiecare an, învățând să vorbească engleza, franceza și spaniola, și trăind într-o casă vizitată de tot felul de invitați: diplomați și profesori universitari, oameni de afaceri și pictori, arhitecți și contabili. Crescuse fără să se atașeze de vreun loc anume, amintirile îi erau împrăștiate într-o cronologie geografică confuză. Fusese martora primăverii într-o casă din Barcelona, își amintea mirosul toamnei într-o grădină din Neuilly, cunoștea dunele nisipoase ale plajelor din Long Island și nemișcarea înghețată a fiordurilor norvegiene. Citise poveștile cu zâne, monștri și vrăjitoare din cărțile pentru copii ale multor limbi – Babar și Grimm, Potter și Zipi y Zape.

Atașamentele ei erau confuze: era deseori întrebată „Ce te simți?“, ca și când naționalitatea ar fi fost ceva ce poți să simți în sânge. Dar nu-și putea limita sentimentele la un singur pașa-

port: cunoscuse prea multe cămine, prea multe școli, prea multe dulciuri în diverse țări ca să se simtă de o singură naționalitate. Prieteniile ei fuseseră brutal dezrădăcinate: trebuise să se despartă de cea mai bună prietenă a ei, Sophie, la cinci ani, de prietena ei Maria la șapte, de prima ei iubire, Thomas, la opt.

„Care sunt rădăcinile tale?", o întrebau ceilalți. Ce înseamnă să ai rădăcini? Să simți că te tragi dintr-un pământ anume, să te identifici cu un anume climat, cu anumite produse culturale, cu mentalitatea idealizată pe care o rasă o numește „caracter național". Alice nu recunoștea decât diversitatea: când era la Londra, înțelegea relativitatea clădirilor londoneze, străzile și modul de viață londonez – le putea integra în conștiința altor orașe și locuri. Putea compara experiența unui bar mitzvah în San Francisco cu o comuniune în Sevilla, gustul pâinii din Paris cu cel al pâinii din Chicago, culoarea cerului din New York cu a celui din Londra; avea în minte prejudecățile bigoților din multe țări.

În schimb, Eric crescuse în cel mai liniștit mod care mai este posibil în secolul XX. Familia lui locuia la Londra de cinci generații, când venise dintr-un sat din Hampshire în care bunicii lui încă mai aveau o fermă. Părinții lui nu se mutaseră niciodată din casa în care crescuse el, într-o zonă dintre Notting Hill și Holland Park, unde vânzătorii îl recunoșteau când intra în magazinele lor, unde mama lui îi știa pe lăptar și pe măcelar pe nume, unde exista o legătură aproape feudală între cel servit și cel care servește. Eric era înconjurat de prieteni pe care-i cunoștea din copilărie: lucra în același birou cu cineva cu care fusese coleg la grădiniță, se mișca în aproximativ același cerc de prieteni încă din adolescență – o continuitate a mediului înconjurător care nega anumite dubii asupra identității.

— Nu știu ce mă simt, răspunse Alice într-o seară când Eric o întrebase despre problema naționalității, tu ce te simți?

— Bănuiesc că englez. Adică, ce altceva m-aș putea simți?

— Da, dar ce înseamnă asta pentru tine, să fii englez?

— Doamne, nu știu, e pur și simplu normal. E un set de impresii și sentimente. De exemplu, weekendul trecut, când ne întorceam de la Heathrow, am simțit un fel de legătură cu peisajul, am simțit că asta e țara mea. Are legătură cu zona rurală și cu clădirile. Plus, când ești în străinătate și vezi englezi sau lucruri englezești, simți o legătură. Am avut sentimentul ăsta în Barbados când am găsit un exemplar din *Financial Times*, sau când ascultam BBC.

O persoană nu intră niciodată într-o relație de una singură – aduce cu sine întregul bagaj cultural acumulat din copilărie și adolescență, o rețea de relații și tradiții, ceva ce s-ar putea eventual numi *provincia* sa. O provincie nu e formată numai din caracteristici naționale, ci se fragmentează mai departe într-o bogăție de trăsături de clasă, regionale și de familie. Este un set de elemente în mare măsură inconștiente, pe care o persoană le consideră normale: aspectul normal al unei străzi sau al unui oficiu poștal, buletinul de știri normal și modul de a completa o declarație de impozit, felul normal de a saluta un prieten, de a face patul, de a unge pâinea cu unt, de a ține casa curată, de a alege mobila, de a comanda o masă, de a aranja casetele în mașină, de a spăla rufele, de a găsi o destinație de vacanță, de a încheia o conversație la telefon, de a organiza o zi de sâmbătă.

— De ce vrei mereu să vezi filme după-amiaza? o întrebă Eric pe Alice într-un weekend din ianuarie, când ea voia să meargă la proiecția de la ora două, iar el la cea de la nouă seara.

— Ce e rău în a vedea un film după-amiaza? replică Alice, a cărei șubredă relație cu tatăl ei se bazase mai ales pe mersul la cinema sâmbăta după-amiaza, moment care rămânea inconștient legat de amintirea tatălui ei și de filmele lui.

— Nu știu, e bizar să faci asta, răspunse Eric, a cărui familie avusese întotdeauna suspiciuni în privința a ceea ce mama lui numea „imaginile mișcătoare", și pentru care după-amiezele de weekend fuseseră în mod tradițional ocupate de vizionarea sau participarea la meciuri de rugby, fotbal sau cricket.

— De ce bizar? E doar mult mai convenabil, fiindcă e mai puțin aglomerat și mai ieftin, replică Alice, pentru care gusturile tatălui se contraziceau cu cele ale iubitului.

— Dar e așa ciudat să ieși de la film și să vezi că încă mai e lumină, spuse Eric. Când vezi un film, vrei să se termine pe întuneric, nu pe lumină, vrei să fii gata de somn, nu să trebuiască să iei cina și tot restul.

O relație implică în mod necesar întâlnirea a două provincii. Chiar și trecutul confuz al lui Alice îi oferise o provincie, deși nu putea fi identificată cu o singură țară; nimeni nu putea spune despre ea că e „atât de englezoaică“, sau „atât de americană“, sau „atât de burgheză“.

Ceea ce era distinctiv în această relație era înțelegerea despre Eric pe care Alice o dobândise treptat: că acesta trata diferențele ca și când povara diferenței cădea pe umerii ei. Implicația era că etalonul normalității se găsea în provincia lui, și că gustul ei în materie de mers la cinema, sau de mâncare, sau de culori, sau de etichetă era cel care merita să fie numit straniu, în cazul în care apărea vreo divergență.

Pe scurt, în cazul inevitabil în care două provincii intră în coliziune, Alice observase tendința lui Eric de a deveni *provincial* – adică de a se agăța de propriile tradiții, care excludeau egala legitimitate a celeilalte provincii. Nedorind să admită relativitatea poziției sale, Eric își identifica valorile drept centrul unui univers monoteist.

— În weekendul ăsta e un târg de antichități la un centru de conferințe din Islington, îi spuse Alice lui Eric răsfoind ziarul într-o dimineață de marți. Sună excelent. O să fie acolo dealeri de antichități din toată țara, și se pare că obții o reducere de zece la sută dacă aduci cu tine cuponul ăsta. Am putea să ne ducem după prânzul cu prietenii tăi, nu?

— Nu sună chiar așa grozav.

— Eu cred că sună excelent.

— O să am de lucru o grămadă în weekendul ăsta.

— Atunci pot să mă duc singură.

Chestiunea părea decisă, și deasupra mesei se așternu liniștea.

— În definitiv, de ce vrei să te duci la un târg de antichități? întrebă Eric o clipă mai târziu.

— Ce e rău în a te duce la un târg de antichități?

— Nu știu, e așa de… de…

— Așa de cum?

— Așa de băbesc. Numai bunicile sunt interesate de mobile vechi.

— Poate bunica ta o fi fost – a mea era interesată de De Stijl.

— Serios? A mea n-ar fi putut să spună Stijl pe litere nici dacă o plăteai. Dar târgurile astea de antichități sunt toate pline de mobile mucegăite, de culori închise, numai gunoaie de mâna a doua vândute de escroci din provincie care bat câmpii despre o masă făcută de vreun asistent al lui Chippendale. O să te sece de bani; dacă ai nevoie de mobilă, de ce nu te duci la un magazin modern, să cumperi ceva de un designer contemporan bun? S-ar putea să plătești ceva mai mult, dar iei un lucru de calitate.

— Nu e pe gustul meu.

— Atunci de ce nu-ți formezi gusturi mai bune?

— Pentru că-mi plac gusturile mele.

— Chiar dacă sunt de rahat?

— Pentru numele lui Dumnezeu, de ce nu poți să te bucuri că o să fac ceva ce-mi face plăcere în weekendul ăsta?

Răspunsul, deși Eric n-ar fi recunoscut, era că lui Alice avea să-i facă plăcere ceva nelegat de el, ceea ce provoca o reacție de gelozie față sursa independentă a plăcerii ei.

Alice observase de curând înclinația lui Eric către gelozia provincială, felul în care el discredita aspecte legate de provincia ei, dintr-un fel de xenofobie. Înțelegerea ei făcea parte dintr-o mai largă sensibilitate față de gusturile și așteptările celorlalți – așteptări la care era extrem de predispusă să se conformeze.

„Mă schimb pentru cel cu care sunt“, recunoștea ea, și într-adevăr se puteau remarca diferențele subtile în felul în care se comporta în societate, răspunsul ei la ceea ce voiau ceilalți să audă, mai degrabă decât ce voia ea să spună. Mamei ei îi plăcea s-o vadă sofisticată și versată în societate, așa că ea confirma această imagine povestind despre invitațiile pe care le primise; știa că Eric prefera povestiri despre cum schimbase un cauciuc cu pană sau despre cum abordase o prezentare la serviciu; simțea că prietenei ei Lucy nu-i plăcea să audă despre succesele ei, așa că încerca să pară puțin deprimată ca să nu o ofenseze. Când vorbea cu bogata ei prietenă Lavinia, accentul ei devenea vest-londonez, când era cu prietenul ei Gordon cobora către Lewisham.

Discursul lui Alice se modela după particularitățile celorlalți: le înregistra aversiunile și entuziasmele, și se străduia să le împlinească. Era un discurs plin de nervozitate, mai degrabă ținea pasul decât să-și urmeze propriul curs, trebuia să impresioneze, nu să se mențină constant.

În trecut, ezitase să dezvăluie acele aspecte ale provinciei ei care nu se potriveau cu ale lui Eric. Își înăbușea obiecțiile față de gustul lui minimalist în materie de mobilă și față de simpatiile lui politice, evita să-i spună că ar trebui să-și cumpere alt fel de cravate sau să conducă mai încet în oraș. Șovăia să-și impună propriul entuziasm față de plimbările prin parcurile din Londra sau excursiile la țară ca să viziteze clădiri istorice, față de pâinea de casă sau față de mișcările de susținere a triburilor amazoniene. Ezita să-i gătească lui Eric musacaua ei vegetariană, să asculte albumele lui James Taylor sau să-i spună să încerce alte feluri de preludiu.

La întoarcerea din vacanță, această ezitare de a-și impune propria provincie o făcuse pe Alice să pună sub semnul întrebării măsura în care își articulase corect propriul personaj în această relație.

Ce înseamnă să fii un personaj? Mergeți la o cină, și persoana pe care toți o numesc „un personaj“ este cea care spune glume deocheate, râde tare, face numere de magie cu șervetul și sfârșește

beată încercând s-o seducă pe gazdă. Nimeni nu va numi „un personaj“ pe cel care s-a mulțumit să converseze cu vecinul din dreapta, apoi cu cel din stînga, apoi și-a luat politicos rămas-bun și a plecat. Statutul lor de ființe umane nu va fi pus în chestiune, ci doar cel de „personaje“.

Personajul iese la iveală pe baza diferenței și a divergenței. Cu fiecare diferență față de persoana de alături, cineva devine și mai mult „un personaj“: anunțați că vă place să mâncați viermi cruzi sau că puteți cânta pe urechi, și veți deveni imediat remarcabili, cineva care nu e *oricine*. Literatura e plină de bărbați și femei, dar sunt cu mult mai puține „personaje“. Don Quijote e un „personaj“, Josef K. nu este: primul poate fi imediat remarcat la un cocktail, cel de-al doilea ciugulește alune lângă ușă, neobservat, cu palmele ușor asudate, cu o expresie ușor anxioasă, disperat să nu pară altceva decât un funcționar.

Mama lui Alice era un „adevărat personaj“, descrisă ca atare de prietenii care-i apreciau tendința de a bârfi fără întrerupere, de a spune glume școlărești care păreau șocante în mediile elegante și de a sforăi amuzant când râdea. Putea fi recunoscută oriunde din cauza hainelor lungi de culoare roz și a parfumului pătrunzător – acestea erau semnale ale faptului că era un personaj.

Fiica ei era mai puțin spectaculoasă în privința elementelor care-i defineau personajul. Pentru că nu se bazau pe o dorință oarbă de a fi diferită, nu avea repere evidente; calambururile ei cereau timp pentru a fi cunoscute.

Un asemenea reper era că îi plăcea mobilierul vechi – interes care părea să fie motiv de profundă nemulțumire pentru iubitul ei. Deși în mod obiectiv preocupat de bunăstarea ei, Eric ar fi preferat să uite de acest entuziasm, atât de puțin se potrivea cu ideea lui despre cine ar fi trebuit să fie Alice.

— Cui îi pasă că nu vrea să vină cu tine? întrebă Suzy când Alice îi spuse că ar fi vrut să meargă la târgul de antichități, dar Eric obiectase. Du-te singură, o să te simți minunat.

— Nu știu dacă mai vreau să merg, spuse Alice.
— Ba da, vrei. Sigur că vrei, doar ai spus tu singură.
— Am spus?
— Da, altfel de ce te-ai fi plâns că nu vrea să vină?
— Probabil că ai dreptate.
— Sigur că am dreptate. Și știi ce? Matt are un prieten bun, unul Philip. Lucrează ca inginer de sunet la înregistrări de muzică clasică. E foarte drăguț, și-mi amintesc că-i plac antichitățile, așa că poate ar trebui să te duci cu el. Așa o să ai cu cine merge. O să încerc să aranjez.

Cine-mi dai voie să fiu?

Philip o sună pe Alice în cursul aceleiași săptămâni și aranjă să se întâlnească sâmbătă la ieșirea din Victoria Station.

— Cum o să ne recunoaștem? întrebă Alice. Cum arăți?

— O, când sunt binedispus, cred că semăn puțin cu Robert De Niro. Nu știu. Ce întrebare. Dar eu pe tine cum te recunosc?

— O să fiu într-un plic cafeniu, fără marcaje.

— Sună minunat.

În ziua cu pricina, după niște descrieri ceva mai detaliate, se găsiră unul pe altul fără probleme și se îndreptară către nordul Londrei în micul Mini verde al lui Philip. Târgul de antichități se ținea într-un centru de conferințe din Islington, și părea plin cu exact genul de mobilă mucegăită pe care o prezisese Eric.

— Ce caut eu e o masă de bucătărie, îi spuse Philip lui Alice, în timp ce priveau sala dintr-una din galeriile de la etaj.

— Și crezi că o s-o găsești?

— Nu arată prea promițător, nu? Poate totuși... E uimitor ce găsești câteodată, din întâmplare. Odată, într-un târg ca ăsta, am găsit un pat cu coloane, și l-am luat cu un preț ridicol de mic.

— Dormi într-un pat cu coloane?

— Știu, e jenant, dar așa e.

— Nu mi se pare jenant, de fapt e chiar romantic. O, uită-te la masa asta, ar arăta superb lângă patul meu, remarcă Alice, pe când treceau pe lângă un stand care expunea o măsuță în formă de violoncel.

— Numai douăzeci de lire, anunță vânzătorul-prădător.

— Nu-i rău.

— Atunci ia-o.

— S-o iau?

— Sigur. Dacă-ți place, de ce nu?

O oră și jumătate mai târziu, cu o măsuță în formă de violoncel sub brațul lui Philip (dar fără o masă de bucătărie potrivită), ieșiră din aglomerația centrului de conferințe, pe o High Street însorită. Pentru că era puțin trecut de amiază, Philip propuse să lase măsuța în Mini și să ia prânzul într-un restaurant pescăresc din apropiere.

— Nu-i așa că marea e uluitoare când te uiți la ea – e atât de vastă, pune totul în perspectivă, spuse Alice, privind peisajul care ocupa întregul perete de lângă masa lor.

— Ce pune în perspectivă? întrebă Philip.

— Nu știu, toate lucrurile, toate micile noastre probleme și griji. Tot ce ne face să nu dormim noaptea și să ne frământăm ziua.

— Ți se întâmplă des să nu dormi noaptea?

— Nu, nu foarte des, dar îmi fac griji, tu nu? Uneori am impresia că trăiesc cu frâna de mână trasă. Știi cum e, când șofezi și ai impresia că mașina merge greu, și după aia îți dai seama că ai uitat să lași frâna de mână, tot timpul fac chestia asta. Mă rog, bat câmpii.

— Deloc, replică Philip, și Alice zâmbi palid.

Luă solnița, turnă puțină sare în palmă și apoi o lăsă să curgă pe farfurioara pentru pâine. Urmă o tăcere, și amândoi își întoarseră privirea către mare.

— Am citit despre un pește, spuse Alice, care trăiește la mare adâncime, pe fundul oceanului, și aproape niciodată nu se întâlnește cu un alt pește din aceeași specie. Dar când se întâmplă, cei doi fac imediat dragoste, apoi femela îl devorează pe mascul.

— Ce mod brutal de a încheia o aventură amoroasă. Nu-i de mirare că e o specie atât de rară.

— Nu-i așa că e ciudat? întrebă Alice. Mă tot gândesc la chestia asta, doi pești singuratici într-un ocean uriaș, care se întâlnesc și unul îl mănâncă pe celălalt.

— Calcanul de Dover? întrebă chelnerița.

— E pentru mine, răspunse Alice.

Curând, Philip și Alice vorbeau despre lucruri dincolo de statutul lor civil, sărind etapele convenționale traversate de obicei înainte de se a ajunge la miezul de sinceritate.

Încă și mai interesant, Alice își dădu seama că ea era cea care vorbea cel mai mult, lucru remarcabil pentru că de obicei ea punea întrebările, fără a primi vreuna – ceea ce-i adusese porecla de „reporter de interviu“ în anumite cercuri. Dacă slăbiciunea este legată de revelarea de sine, iar puterea de ascunderea de sine, atunci cel care intervievează are întotdeauna rolul celui puternic. Dar puterea sugerează că Alice ar fi pus întrebările din motive machiavelice, pe când ea se afla de fapt în această postură doar dintr-o anumită teamă de a se dezvălui pe sine. Avea nevoie să-și împărtășească viața interioară, numai că ezita să împovăreze pe cineva cu detaliile acesteia. Iar pentru că ceilalți sesizau dorința de a asculta, tindeau s-o folosească drept o formă ieftină de terapie, și nu ca pe un adevărat tovarăș.

Dar la Philip detecta o curiozitate care o făcea să dorească să vorbească, și o onestitate care îi dădea libertatea de a o face. De-a lungul a două feluri, acoperiseră deja mari porțiuni din copilăria ei, pe care rareori le discutase cu atâta franchețe (și categoric niciodată atât de repede) cu cineva.

— Era uimitor de inteligent, își aminti Alice de tatăl ei, toată lumea îl admira, dar îl credeau și nebun. Alerga permanent în jurul lumii, a lucrat pentru un lanț de magazine universale, apoi a cumpărat o companie care fabrica decoruri pentru vitrine. În copilărie îl vedeam rar, și când îl vedeam, intram întotdeauna în panică, așa eram de disperată să fac impresie bună. Îmi amintesc de o zi de naștere de-a lui, când aveam vreo opt ani. Toată lumea îi cumpăra cadouri somptuoase, și voiam și eu să-i iau ceva special. Evident, nu aveam bani, așa că am găsit pur și simplu niște cutii enorme și le-am împachetat, cutii complet goale pe care să i le dăruiesc. Eram așa de disperată, că am adunat vreo cincizeci de cutii. Dar n-am ajuns niciodată să i le dau, pentru că a fost reținut în Canada, și n-a ajuns acasă pentru ziua lui de naștere. Mama a spus că ocupă prea mult loc, și le-a aruncat pe toate.

— Sună a gelozie.

— Într-un fel poate că da, întotdeauna mama crea obstacole între tata și mine. Dar nu-și folosea gelozia în mod productiv. Vreau să spun, mă împiedica să-l văd, dar nu încerca să mă cunoască pe mine mai bine. În sensul ăsta era distructivă. Întotdeauna dorea să despartă oamenii, dar nu era capabilă să le înțeleagă valoarea atunci când erau singuri.

— Îi plăceau copiii?

— La început, tata nu agrease ideea de a avea copii, și nu ne-a avut decât pentru că mama l-a păcălit. Era disperată să aibă copii, dar pe de altă parte voia și aprobarea lui, pe care a cam pierdut-o făcând copii, așa încât cred că și-a îndreptat asupra noastră o parte din agresiune. Simțea că noi fuseserăm ideea ei, și lua foarte personal tot ce era în neregulă cu noi. Eu am fost un copil cam încet, până pe la vreo 12 ani abia dacă vorbeam, eram foarte timidă, și mama era iritată de asta, pentru că pe tata îl considera strălucit, și dacă copiii lui nu erau la fel, atunci ea ar fi fost cea care adusese în familie „genele defectuoase".

— A fost fericită în căsnicie?

— Cu tata?
— De ce, au fost și alții?
— E la al treilea.
— Atunci da, cu tatăl tău.
— Nu, nu cred. N-am suferit când a plecat cu Avner, pentru că n-am pus prea mult preț pe noi ca familie. N-am fost niciodată genul care să se adune în jurul mesei din bucătărie și să joace „Familia Fericită“. E o femeie foarte rece, aproape macho, într-un fel. Vezi tu, tatăl ei a murit când ea era foarte tânără, iar ea era cea mai mare dintre copii, și cred că a trebuit cumva să preia frâiele familiei. Avea numai 12 ani când s-a întâmplat, și a trebuit să se maturizeze foarte repede. Și de-asta o latură a ei este foarte dură și cu picioarele pe pământ, iar cealaltă este un copil de 12 ani, speriat, care nu recunoaște că e speriat.
— De ce s-a căsătorit tatăl tău cu ea?
— Cred că pentru el reprezenta o formă de siguranță. S-au cunoscut când el tocmai își începea afacerea. Amândoi locuiau în New York, și mama era destul de strălucitoare, pe vremea aia lucra pentru o rețea de televiziune, se descurca foarte bine, și amândoi doreau să se căsătorească. S-au cunoscut la o petrecere, și în trei săptămâni erau căsătoriți, ceea ce e o nebunie, dar demonstrează cât erau de disperați să atingă o formă de stabilitate. Și după asta le-au trebuit ani de zile să-și dea seama că poate nu era chiar ce-și doreau.
— Pot să fiu nepoliticos? Chiar ești atât de „deranjată“ pe cât ar fi normal să fii după toate astea?
— Ești amuzant. Sigur că sunt, bineînțeles, dar știi, devin suspicioasă față de oricine îmi spune că are o familie fericită. Pur și simplu nu e posibil, și cel puțin familia noastră era dată peste cap într-un mod foarte vizibil. Nimeni n-ar fi putut să petreacă cinci minute la noi în casă fără să-și dea seama că ceva este foarte în neregulă. Nu era unul din locurile alea politicoase, în care toată lumea spune „Ce drăguț“, dar scrâșnind din dinți și nutrind gânduri criminale. Genul ăla de loc îmi amintește

de o glumă, aia cu bărbatul care-i spune psihanalistului: „Doctore Speigeleier, am avut o scăpare interesantă zilele trecute. Luam ceaiul cu mama, și am vrut să-i spun «Mamă dragă, dă-mi te rog zahărul». Dar, spre totala mea surpriză, ce i-am spus de fapt a fost «Mamă, cățea nenorocită, mi-ai distrus viața»".

După masă, au făcut o plimbare pe High Street, uitându-se prin câteva librării. Apoi, pentru că începuse să plouă, s-au îndreptat spre mașină și au pornit înapoi către centrul Londrei.

— Să-ți dau o mână de ajutor să instalezi măsuța? întrebă Philip când ajunseră la apartamentul ei din Earl's Court.

— Nu, mulțumesc. Mă descurc singură.

— Cum dorești.

— E tare drăguț din partea ta să mă aduci până aici și tot restul – trebuie să mă revanșez într-o zi.

— Sigur. Poți să mă ajuți cu masa de bucătărie.

— Grozav, atunci păstrăm legătura.

Alice coborî din mașină, scoase violoncelul din portbagaj și-i făcu semn cu mâna înainte de a disparea pe ușa de la intrare. Duse noptiera în camera ei, puse pe ea o veioză și ceasul deșteptător, și zâmbi văzând cât de bine se potrivea lângă pat – zâmbet pe care-l șterse remarca lui Eric (făcută la cină în aceeași seară) cum că masa părea cel mai kitsch lucru pe care ar fi putut cineva să arunce douăzeci de lire.

Incidentul servi pentru a-i aminti lui Alice că nu era o femeie unică. Asta neînsemnând că n-ar fi existat sute de clone ale ei la Londra, Paris sau New York, cu aproximativ aceeași poveste și același stil de viață, ci mai degrabă că ea conținea mai mult de o singură versiune a sa, în funcție de persoana cu care se găsea. Și, mai mult, admitea că unele din aceste versiuni ale sale erau mai bune, *mai ea însăși*, decât altele.

Fotografiile pe care ea și Eric le făcuseră în vacanță ieșiseră în fine de la developat și, după cină, se așezară în living ca să

se uite la ele. Printre pozele din Barbados era și una cu ei doi stând pe veranda bungaloului lor, poză făcută la începutul vacanței, judecând după culoarea pielii.

— Uită-te la asta. E o poză grozavă, remarcă Eric. Arăți minunat.

— Arăt monstruos. Nici nu seamănă cu mine. E așa de ciudată.

Eric n-o identificase greșit în fotografie, expresia feței era categoric a ei (nu fusese modificată de vreun laborator foto rău intenționat). Nici nu era o fotografie nereușită, ci pur și simplu scotea la iveală laturi ale feței ei pe care Alice nu era obișnuită să le vadă și asupra cărora nu se simțea proprietar.

Reacția ei revela un anumit simț de proprietate asupra unui „eu“ corect. Nu orice fotografie, și categoric nu acest anume instantaneu al ei din Barbados, putea fi considerată adevărata sa înfățișare. Timerul aparatului alesese o parte a trăsăturilor ei (și, prin extensie, a naturii ei) cu care nu se putea identifica. Niciodată nu revendicase acel tip de zâmbet, nu se împăcase cu obrajii ei îmbujorați în acel fel anume, părul nu și-l amintea în stilul acela înfoiat de vânt – și nu voia ca aceste aspecte să-i fie atribuite în mod arogant de către literalitatea prefăcută a aparatului de fotografiat.

Dar aceste sentimente nu se limitau la fotografii, pentru că nu numai corpul ei, ci și caracterul putea fi citit din diferite unghiuri – în diferite lumini, prin diferite lentile, prin intermediul a diferiți iubiți. Existau oameni alături de care se simțea mai „ea însăși“ decât alături de alții. De exemplu, alături de Suzy se simțise întotdeauna înțeleasă ca persoana care își dorea să fie. Suzy avea o profundă percepție psihologică și îi spunea lucruri ca „Alice, te cunosc, îl vrei numai pentru că nu e disponibil“, sau „Nu vrei decât să determini pe altcineva să facă ce ți-ai dori să faci tu…“. Apoi mai era prietenul ei Gordon, capabil să înțeleagă acea latură a ei care își dorea să meargă la cumpărături și să se cufunde în paginile unei reviste, o trăsătură

pe care el o trata cu blândă ironie, întrebând în glumă: „Care mai e viața ta azi, Emma B.?“ Iar când ea ofta, el ofta și mai adânc, imitând-o.

— Nu mai face mișto de mine, protesta ea.

— Nu fac, sunt distrus că M&S a epuizat stocul de lucruri pe care ți le doreai, răspundea el.

— Ești sarcastic.

— Și asta e rău, onorată instanță? întreba Gordon grav, provocând râsul amândurora.

Poate pentru că prietenii ei reacționau la defectele lui Alice făcând glume pe seama lor, o transformau dintr-o nevrotică obișnuită într-un fel de comic. Era de notorietate printre ei că lui Alice îi era greu să fie organizată, dar, în loc să se supere pe ea, îi trimiteau invitații la petreceri în care ora obișnuită era înlocuită de „ora-Alice“, adică o oră sau două mai devreme, ca să compenseze pentru lipsa ei de organizare. Își confecționau un accent caraghios ca să exagereze dorința ei de a se găsi pe sine, de a deveni starletă la Hollywood sau de a salva pădurea amazoniană. O făceau să se simtă înțeleasă, iertată și iubită pentru defectele ei.

Se întreba de ce nu funcționează un proces similar și în relația cu Eric: acolo, tensiunile păreau de nemenționat sau predispuse la a degenera în disensiuni lipsite de umor.

Pentru că petrecuse o zi atât de plăcută cu Philip, pentru că se simțise ea însăși în preajma lui, în seara aceea încercase să-și păstreze dispoziția în interacțiunea cu Eric. Philip avea un fel tandru de a glumi. Sesizase rapid caracteristicile ei și le trata cu o ironie inteligentă. Tachinând-o blând în privința notoriei ei indecizii în restaurante, o întrebase pe chelneriță pe la mijlocul mesei dacă pot începe să studieze meniul pentru desert, astfel încât să poată ajunge la timp la o decizie.

Se despărțise de el într-o dispoziție veselă și, intrând în apartamentul lui Eric, se purtase încrezător și în largul ei.

— Ce mai faci, tocilarule? Ți-ai terminat lucrarea? îl întrebă.

— Da. Ce-i cu tine?

— Nimic. De ce? răspunse Alice.

— Nu știu, pari într-o dispoziție ciudată.

— Nu, chiar sunt într-o dispoziție excelentă.

— Aha…

— Vrei să auzi o glumă pe care mi-a spus-o Philip?

— Dă-i drumul.

— OK, doi evrei stăteau în fața unei băi publice, și unul îl întreabă pe celălalt: „Ai tras un duș?“, la care al doilea răspunde speriat: „Nu, de ce? Lipsește vreunul?“

— Aha…

— Te-ai prins, „Lipsește vreunul?“…

— Da, da, mersi, pricep – vezi că a mai rămas tort în frigider, dacă vrei.

— Grozav…

Pentru a-l parafraza pe Wittgenstein, limitele înțelegerii celorlalți marchează limitele lumii noastre. Nu putem să existăm decât în parametrii percepției celorlalți – ei sunt cei care ne dau voie să fim amuzanți, pentru că ne înțeleg umorul; ei ne dau voie să fim inteligenți, prin propria lor inteligență; generozitatea lor ne permite să fim generoși, ironia lor să fim ironici. Caracterul operează ca un limbaj care are nevoie și de cititor, și de scriitor. Pentru niște copii de șapte ani, Shakespeare este un amalgam de nonsensuri, și atâta timp cât este citit numai de copii de șapte ani, nu poate fi apreciat pentru nimic dincolo de înțelegerea unui copil de șapte ani – la fel cum posibilitățile lui Alice nu se puteau întinde dincolo de empatia iubitului ei.

Alice avea o latură jucăușă și poznașă, la care Philip reacționase și pe care o încurajase, dar cum ar fi putut ea să continue în același stil, când glumele ei ajungeau la urechi surde? Nu putea decât să se întoarcă la tiparul pe care i-l rezerva percepția lui Eric.

Relațiile se bazează nu atât pe calitățile celorlalți, cât pe efectul pe care aceste calități îl au asupra imaginii noastre de

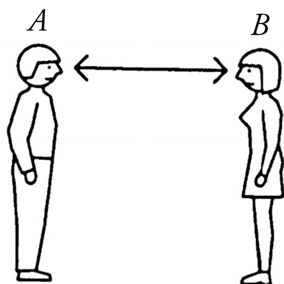
sine – pe abilitatea lor de a ne oferi o imagine de sine potrivită. Cum o făcea Eric pe Alice să se simtă? Cum îi sugera el asta? Alice nu era sigură cum funcționa procesul, dacă totul se petrecea în capul ei sau avea și o validitate exterioară, dar de multă vreme în preajma lui avea impresia că este nevrednică. Alice pe care o percepea era un material deteriorat, nu foarte inteligentă, fixată pe probleme emoționale și suferind de o iritantă dependență de ceilalți.

Eric nu-i spusese niciodată așa ceva: acestea erau pur și simplu lucruri pe care le simțea despre *ea însăși* când era cu el. Când oamenii de știință vor să afle cauza din spatele unui efect, fac experimente controlate, în care numai un singur lucru se schimbă de fiecare dată, și cauza poate fi izolată. Printr-un experiment controlat, Alice ar fi putut vedea foarte rapid cum îi afecta Eric concepția despre sine – cum altfel și-ar fi putut explica senzația pregnantă de inadecvare în prezența lui? Dar nu făcea deloc legătura. Sentimentele față de el rămâneau calde (sau fierbând de căldura pasiunii religioase) chiar și atunci când sentimentele față de sine se răceau sau ajungeau călduțe. Eric îi afectase concepția despre sine cu mult înainte de a-i afecta concepția despre Eric.

Când A se uită la B, B nu poate să nu fie afectat de prezumțiile pe care le conține privirea lui A. Dacă A crede că B este un înger adorabil cu piele delicată, B va începe probabil să simtă unele din efectele faptului că este considerat un înger adorabil cu piele delicată. Dacă A crede că B este un idiot patentat care nu e în stare să adune doi cu doi, după toate probabilitățile B va descoperi că aptitudinile sale s-au diminuat în concordanță cu așteptările și, prin urmare, ar putea trage concluzia că doi plus doi fac aproximativ șase.

Ceea ce o uluia pe Alice era subtilitatea cu care opera acest proces. În definitiv, A care crede că B e un idiot patentat rareori are nevoie să spună „Ești un idiot patentat" ca să comunice această prezumție – o face într-un mod atât de imaterial, încât

un B autointerogativ rămâne întrebându-se: „Oare e doar în mintea mea sau…?“

Rareori comunicarea se compune din declarații îndrăznețe – rareori e nevoie ca cineva să-și explice lingvistic sentimentele față de altcineva. Deci cum se poate sugera un mesaj fără a fi exprimat?

Când Alice speculă față de Eric că prietenii lor Claire și Miles se comportau ca și când el era copilul și ea mama, Eric (care-l cunoștea pe Miles din școala primară) respinse cu desăvârșire ideea și spuse:

— Aiurea. Ca de obicei, interpretezi greșit.

— Dar trebuie să recunoști, *e* ceva ciudat între ei. El pare că se tânguiește tot timpul, ea vine și-l ajută – parcă ar juca amândoi niște roluri.

— Prostii. Amândoi sunt niște oameni minunați.

— Nu asta voiam să spun.

— Atunci ce voiai să spui?

— Numai că se comportă în așa fel încât…

— Tare-ți mai place să complici lucrurile, nu?

— Nu, voiam doar să spun. Of, ce rost are? Las-o baltă.

Repetată destul de des, morala reacției lui Eric (deși nu făcuse nici o afirmație în acest sens) era că preocuparea lui Alice față de viața emoțională a prietenilor ei era excentrică, și i se năzăreau forme și umbre acolo unde oamenii sănătoși nu vedeau nimic în neregulă. Eric nu fusese niciodată nevoit să

exprime clar acest mesaj. Nu trebuia decât să-i respingă ideile cu brutalitate și de suficient de multe ori pentru ca verdictul să fie transmis în mod tăcut, dar zdrobitor.

Când Alice îi spusese că intenționa ca peste weekend să-și mute în dormitor un teanc de cărți, Eric se referi mai târziu la intențiile ei spunând: „Te duci să-ți muți toate edițiile princeps?“ Aceasta nu era o declarație stângace a faptului că ar fi fost excesiv de educată sau că ar fi citit prea mult. Cu toate acestea, referirea la cărțile ei ca „ediții princeps“ când ele erau doar exemplare obișnuite și ieftine era o acuzație de prefăcătorie, prefăcătoria celui care cumpără volume vechi ca să se dea mare, nu ca să le absoarbă conținutul.

Desigur, Alice nu avea timp să descifreze acest atac (sau pe celelalte). Pentru că nu voia să creadă că iubitul ei ar fi putut-o ataca, nu putu să dea un răspuns pe măsură: „Nu am nici un fel de ediții princeps, știi foarte bine, așa că scutește-mă de sarcasme geloase. Îmi plac cărțile și, dacă ai vreo problemă cu asta, poate ar trebui să discutăm despre ea“. În loc de asta, se întoarse acasă întristată, fără să știe de ce sau de cine.

Chiar și fără asemenea remarci răutăcioase, persoana care simțea Alice că ar putea fi când era cu Eric era limitată de felul lui de a conversa. Dacă el era mulțumit să discute despre starea yenului sau despre performanțele noului motor din cea mai recentă generație de BMW, ea înțelegea rapid că lucrurile despre care ar fi preferat ea să discute erau interzise. Eric nu îi interzicea să-și spună poveștile, ci indica pur și simplu, prin poveștile pe care le spunea el, că ale ei ar fi întâmpinat niște urechi astupate.

De aceea, Alice uită cât de interesantă ar fi putut fi în prezența altora, și trase concluzia că devenise absolut insipidă. În loc să se așeze la cină cu Eric încrezătoare că existau lucruri despre care i-ar fi plăcut să vorbească dacă ar fi găsit un partener mai potrivit, *uită pur și simplu că avea ceva de spus* – dovadă că ceilalți modelează nu atât ce *putem* spune, ci ceea ce *am vrea* să spunem, *ce suntem capabili să dorim să spunem*.

EA: Cred că mulți oameni se căsătoresc doar pentru că le e frică să fie singuri.

EL: Prietena mea Jill a recunoscut față de mine într-o zi: a spus că nu suporta să fie singură, așa că a preferat să se mărite, chiar dacă el nu era perfect. Dar tu? Poți să stai singură fără nici o problemă?

EA: Nu mă deranjează deloc. De fapt, nu pot să suport oamenii decât dacă am petrecut câteva ore de una singură înainte. Cele mai productive momente ale mele sunt în singurătate.

EL: E o diferență între a fi singur și a te simți singur.

EA: Așa e: uneori pot să fiu singură, dar să simt că sunt cu o grămadă de lume, pentru că sunt toți în mintea mea și vorbesc. Mă gândesc la ce mi-au spus oamenii, la lucrurile pe care le-am făcut împreună, tot felul de chestii – așa că n-am deloc impresia că sunt izolată.

EL: Dacă te simți bine singură, înseamnă că ai posibilitatea de a alege. Ai sentimentul că sunt o mulțime de oameni pe care poți să-i suni, dacă ai chef să stai de vorbă.

EA: E ciudat că spui asta, pentru că la facultate eram întotdeauna disperată să mă văd cu lumea, eram foarte sociabilă, dar în adâncul sufletului eram puțin speriată că nu mă integrez. Tot timpul trebuia să mă duc la barul facultății, pentru că mi-era frică să nu fiu exclusă.

EL: Și ce s-a schimbat?

EA: Foarte multe, ca să-ți spun drept. În primul rând, am început să muncesc. Așa că timpul pentru socializare s-a împuținat, și după asta m-am împrietenit foarte tare cu câteva persoane, dar n-am mai făcut parte dintr-o gașcă mare. Pur și simplu nu m-a mai preocupat ce crede clanul despre mine. Mi-am dat seama că lumea e un loc foarte mare, și că n-are nici o importanță unde-ți petreci seara de sâmbătă.

13:31, într-un restaurant de pe Dean Street, Londra W1

EL: Oamenii au început din nou să se căsătorească de tineri.
Am citit azi în ziar.

EA: Crezi că oamenii sunt din ce în ce mai speriați
de singurătate?

EL: Nu, e o chestie economică. De câte ori e recesiune,
oamenii se căsătoresc mai tineri: economisesc bani.

EA: Ce ciudat cum economia poate să afecteze relațiile
dintre oameni.

EL: În țările din Asia, acum oamenii se căsătoresc mai târziu,
pentru că PIB-ul e în creștere. Ți-am spus? M-au sunat azi de la garaj.
Până la urmă, tot transmisia era problema.

EA: Serios? Grozav.

20:07, Onslow Square, Londra SW7

Săptămâna următoare, Alice se întâlni cu Philip pentru masa de prânz și, pentru că Xandra, colega ei de birou, își anunțase nunta pentru luna iunie, conversația se centră pe tema căsătoriei.

— Cred că mulți oameni se căsătoresc doar pentru că le e frică să fie singuri, speculă Alice, iar Philip prelua ideea, o îmbogăți și i-o pasă înapoi.

Potențialul conversațional poate fi asemănat cu un copac, în care dialogul poate porni de-a lungul oricăreia dintre ramuri, în funcție de persoana cu care te afli; în aceeași seară, Alice luă cina cu Eric, și pentru că în dimineața aceea colega ei își anunțase nunta, pentru a doua oară în acea zi Alice iniție o conversație pe această temă.

Comparând cei doi arbori conversaționali, ar trebui să aliniem traseul lui Alice cu Philip pe partea stângă, iar pe al lui Alice cu Eric pe dreapta.

Deși este un exemplu banal, cei doi arbori au produs două Alice distincte. Receptivitatea lui Philip la subiectul căsătorie, companie și singurătate îi permisese lui Alice să articuleze anumite idei pe care răspunsurile lui Eric nu îi lăsau posibilitatea să le emită – și, prin urmare, ajunsese să se simtă o persoană cumva diferită și, în acest caz, ceva mai profundă. Eric nu-i interzisese să vorbească despre ce înseamnă să fii singur cu toți cei din mintea ta, dar încheiase pur și simplu poarta conversațională care ar fi dus pe acest drum, nesesizând potențialul latent al afirmației ei inițiale.

Deci ce prefera, prânzul sau cina?

Sufletul

Philip, care nu fusese invitat la cină în Onslow Square (o luase în obositoarea companie a unui grup de directori din industria muzicală germană, într-un restaurant de lângă Baker Street), știa exact ce masă prefera. Se tot gândise la Alice toată ziua, și o bună parte din a doua zi. Era un gând cât se poate de inocent, o simplă atingere a conștiinței de imaginea ei, așezată vizavi de el la restaurant, frecventele ei zâmbete alternând cu o expresie neobișnuit de serioasă, aproape melancolică.

Philip avea un prieten pe nume Peter, cu care-și petrecea deseori serile la bar, discutând despre ingredientele principale ale fericirii – munca și dragostea – și, când se întâlniră săptămâna următoare, se trezi vorbind despre Alice.

— Am cunoscut-o prin prietena lui Matt, Suzy. Se știu de o viață, lucrează în marketing, sau așa ceva. Ne-am dus împreună la un târg de antichități din Islington zilele trecute. E minunată.

— În ce fel?

— E greu de spus, nu prea știu.

— E frumoasă?

— Nu, nu în mod special. Adică, vreau să spun, e atrăgătoare în felul ei, dar frumoasă-frumoasă nu e.

— Te face să râzi?

— Da, oarecum, dar nu e vreun clovn.

— Atunci e dinamică, fermecătoare sau așa ceva?

— E ciudat, nu știu, are ceva. Dacă stau să mă gândesc, are pur și simplu o profunzime, e greu de definit. Ca și cum ar avea *suflet*, înțelegi ce vreau să spun?

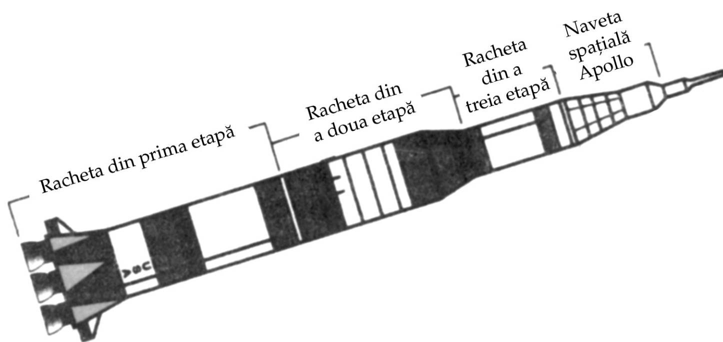
— Suflet? repetă Peter, care era clar că nu înțelegea.

Când filozoful iluminist La Mettrie (1709-1751) și-a publicat cartea *Omul-mașină* în 1748, a șocat opinia publică educată afirmând cu brutalitate (în acea epocă încă destul de spirituală) că ființele omenești nu erau, în adâncul lor, decât niște mașinării complicate, doar puțin mai mult decât un aranjament de supape, vane, rotițe, conducte și atomi – ca acelea care se găsesc în reptile, amibe sau cronometrele marine.

„Omul este o mașină, și în întreg universul nu există decât o singură substanță care se modifică mereu", a declarat La Mettrie, această substanță fiind, desigur, umila *materie*. Declarația ataca dualismul care domnise mai mult sau mai puțin nedisputat încă de când Platon argumentase că toate ființele umane erau alcătuite atât din materie, cât și din suflet. Era clar care parte era mai importantă; sufletul era cel care dădea oamenilor viață și demnitate, fără el ar fi fost simple mașini, sortite morții eterne dacă ar fi suferit un atac coronarian la întrunirea acționarilor.

Dar ce era sufletul ăsta? Era ca naveta spațială din vârful rachetei care a transportat primul grup de oameni pe lună, în 1969. Naveta era una din cele trei părți ale giganticului *Apollo 11*: cu toate secțiunile sale, nava măsura 111 metri, dar când astronauții s-au întors pe Pământ după misiunea lor de opt zile, au luat cu ei numai vârful navei, un con minuscul care măsura puțin peste trei metri înălțime. Restul lui Apollo servise la a-i lansa pe astronauți pe orbită, dar elementul principal era modulul care-i conținea pe astronauții care făcuseră un-pas-mic-pentru-om.

În mod similar, teoreticienii sufletului vedeau ființa umană divizată în trup – mare, dar inutil din punct de vedere spiritual – și suflet – mai mic, dar infinit mai prețios. Trupul era echivalen-

tul rachetei, preocupat de transportul sufletului de ici-colo, alimentat de consumul de pâine și de cheeseburgeri dubli. Cu toate că trupul era deseori impresionant (deși niciodată de 111 metri înălțime), în ultimă instanță era inutil pentru misiunea omului pe Pământ. După decenii de călătorie prin viață, singurul lucru care supraviețuia era micul modul al sufletului, invizibil chiar și la cel mai puternic microscop.

Cei mai mulți filozofi erau de acord că oamenii sunt împărțiți în suflet etern și trup-rachetă, dar nu erau la fel de unanimi în ceea ce privește cine sau ce se află în valoroasa navetă spațială. Lucrul din navetă ar fi fost, firește, cea mai importantă parte a ființei umane, dar ce anume era ea?

Platon ieșise pe scena filozofiei argumentând că rațiunea avea o importanță critică și, prin urmare, sufletul ar fi fost o navetă spațială rațională. Augustin, pentru care Dumnezeu era mult mai vital, vedea sufletul ca aparținând lui Dumnezeu și aspirând la rai – punct de vedere care a rămas popular printre astronomi și profani timp de secole. Însă, pe măsură ce influența lui Dumnezeu a scăzut odată cu Epoca Luminilor, s-a schimbat și rolul sufletului în sensul lui teologic. Dacă cea mai importantă parte a unei persoane era sufletul său, dar Dumnezeu nu mai era atât de important, atunci cui se devota acum sufletul?

Evident, nu toată lumea era la fel de convinsă că sufletul mai trebuie să constituie o chestiune de interes separat, iar

oamenii de știință și filozofii încăpățânați ca La Mettrie au căzut rapid de acord să abandoneze subiectul în favoarea unor credințe materialiste. A rămas în sarcina unor gânditori mai mistici și a poeților visători să continue ideea de a umple naveta spațială a sufletului, pe care au început curând să o îndese cu *sentimente*.

De la ceva ce aveai automat, prin faptul că erai o ființă umană, sufletul a devenit ceva ce aveai în mai mare sau mai mică măsură – în relație cu cât de mult simțeai. O persoană grosolană, care se scobea în nas, râgâia în timpul unui spectacol de operă și disprețuia poezia se numea „fără suflet“, soartă de care în trecut fusese scutit până și cel mai mare nerod. „A nu avea suflet“ a ajuns să însemne că cineva era lipsit de sensibilitate față de lucruri ca arta, literatura sau muzica. Aceasta explică de ce dramaturgul John Dryden (1631-1700) a putut scrie despre Shakespeare că „a fost omul care, dintre toți poeții moderni, și poate și dintre cei antici, a avut cel mai mare și mai profund suflet“. După părerea lui Keats, sufletul avea propria lui hrană (fără cheeseburgeri dubli în acest caz) și, în mod foarte convenabil pentru el și editorul lui, era sub formă de strofe de poezie: „Poezia trebuie să fie măreață și discretă, un lucru care intră în suflet…“

Privit din punct de vedere sexual, a iubi pe cineva pentru sufletul său a ajuns să fie infinit mai valoros decât a-l iubi pentru trupul-rachetă – deși ambele puteau la fel de bine să ajungă în dormitor. Când Marilyn Monroe (1926-1962) a vrut să demonstreze falimentul moral al industriei cinematografice, a articulat o înțelegere postiluministă a sufletului, susținând că Hollywood era „un loc în care te plătesc cu o mie de dolari pentru un sărut și cu cincizeci de cenți pentru suflet“.

De aceea, când Philip i-a spus lui Peter că Alice avea mult suflet, făcea aluzie la impresia că Alice simțea mult și profund. Dar cum putea susține un asemenea lucru după numai câteva

întâlniri, dintre care nici una nu inclusese un concert de Ravel sau lecturi din *Preludiul* lui Wordsworth?

Deși sentimentul este o experiență subiectivă, unii au susținut că sufletul poate fi vizibil, înscriindu-se în trăsăturile unei fețe, lăsând astfel un sediment pe receptaculul material. În *Clarissa* lui Richardson (1747) ni se spune că ochii Clarissei erau plini de suflet, și de-a lungul veacurilor poeții au numit aceste organe ferestrele sufletului. Dar ce, pentru numele lui Richardson, este un *ochi* însuflețit?

Reprezentarea figurilor însuflețite a cam dispărut din arta occidentală – fețele sunt acum de obicei prezentate ca zâmbitoare, pasionale sau bosumflate —, dar în unele portrete ale Fecioarei Maria pictate în Europa la începutul epocii moderne putem găsi exemple excelente ale unor expresii însuflețite. O plimbare prin Galeria Națională de la Londra dezvăluie o *Magdalenă citind* a lui Van der Weyden (pictată pe la 1430) în care ochii Mariei Magdalena vorbesc despre o tristețe aproape tangibilă; pare ciudat de detașată de cartea pe care o citește, pierdută în iadul unei persoane cu suflet. Ar mai fi și *Fecioara cu pruncul* a lui Botticelli (pictată între 1475-1510), tablou în care Fecioarei i se insuflă starea unei arii de Bach sau a începutului din *Stabat Mater* a lui Pergolesi.

— Ascultă, Philip, ce se întâmplă aici? Încerci să te culci cu afurisita de Fecioară Maria? îl întrerupse Peter.

— Nu fi caraghios, replică Philip, n-am spus că *este* Fecioara Maria, am spus doar că are genul de expresie care mă face să mă gândesc la Fecioarele pe care le vezi câteodată.

— Pur și simplu nu pricep.

— Ți se întâmplă des?

— Probabil că nu. Dar de când ai renunțat la cea mai frumoasă femeie din lumea occidentală, trebuie să recunosc, totul a devenit un mister.

Peter făcea aluzie la fosta iubită a lui Philip, Catherine, cu care se văzuse luni de zile înainte de a rupe relația. Catherine

era înaltă, blondă și înzestrată cu o față și un corp perfecte. Ca să facă bani, lucrase ca model și apăruse în diverse publicații, și în general era considerată un specimen aproape ideal de frumusețe umană. Și nici nu era doar o fată frumoasă. La 27 de ani, era un medic care-și trecuse cu brio toate examenele, și începuse să prezinte lucrări de cercetare la seminarii academice. Caracterul ei părea la fel de lipsit de defecte: nu era niciodată răutăcioasă, păstra legătura cu vechii prieteni și scria fermecătoare scrisori de mulțumire celor care o invitau la masă – deci, în acest caz, de ce îi lăsase lui Philip sentimentul clar că nu avea suflet?

Poate că decurgea din *literalitatea* ei lamettrieană, lipsită de sentimentalism, o excrescență a educației ei medicale, care o făcea să spună lucrurilor pe nume și să nu se îndepărteze niciodată prea mult de componentele esențiale ale vieții și morții. În comparație cu limbajul lui Catherine, vorbirea lui Alice părea *poetică* – nu că ar fi vorbit în rime, dar avea rezonanțe așa cum poezia are, și proza de obicei nu.

Alice era capabilă să relateze o excursie la pescuit din copilărie, un eveniment cum nu se poate mai prozaic, și cu toate acestea să o facă să pară poetică – de parcă excursia ar fi însemnat mai mult decât bărci și o cabană pe plajă în Norvegia. Nu-i istovea lui Philip interesul cu literalitatea ei, solitudinea ei sugera o durere cumva inaccesibilă, întreținea un mister esențial pentru ațâțarea dorinței.

La prânz, cu câteva zile înainte, ea și Philip băuseră mai întâi ceva cu un potențial client de-al ei: omul îi povestea despre afacerea lui („Importăm țevi de eșapament din Olanda, montăm noile convertoare, apoi le exportăm în toată Uniunea Europeană…“), iar Alice dăduse din cap și spusese din când în când câte un „Înțeleg“ sau „Ce interesant“, dar tot timpul păruse pe o cu totul altă planetă – o planetă către care Philip își dorea din suflet să se poată lansa, cu condiția să poată găsi o navetă *Apollo* potrivită.

Dar, deși toate acestea sunau foarte inocent, era posibil să existe o latură mai întunecată a entuziasmului lui Philip pentru Alice.

Atunci când conceptul de suflet a ajuns să fie legat de cel de *sentiment*, în cursul perioadei romantice, este semnificativ faptul că foarte curând a fost asociat cu sentimentul *durerii*, și nu cu cel al plăcerii. Intensitatea sentimentului înseamnă rareori fericire, cântatul în grădină sau fluieratul la duș – a avea suflet este o indicație a predispoziției la suferință.

Nu este o coincidență că muzica soul, care-și are originile la Ray Charles și culminează cu Aretha Franklin („Prima Doamnă a muzicii soul"), a fost o mișcare predominant neagră. Încă de la apariția blues-ului, s-a spus că muzicienii negri au mai mult suflet decât cei albi: ca și când secolele de oprimare, navele care transportau sclavi și câmpurile de bumbac i-ar fi făcut capabili să înțeleagă și, prin urmare, să exprime suferința și emoția mai bine decât răsfățații albi.

Legătura dintre oprimarea negrilor și muzica soul face parte din mai cuprinzătoarea viziune romantică despre artist (cel care simte) ca un creator chinuit, cineva a cărui operă nu poate răsări decât din lungi încercări și suferințe. Filozoful american George Santayana (1863-1952) a sugerat că dezvoltarea sufletului nu poate apărea decât dintr-un început dureros: „Sufletul are propria sa virginitate, și trebuie să sângereze înainte de a rodi". Cyril Connolly a făcut observația că i-ar fi plăcut să fie Baudelaire sau Rimbaud, fără să trebuiască să suporte suferința pe care el o considera o premisă necesară (și nu un obstacol depășit cu eroism) a producției lor artistice. Era o prezumție că artiștii nu au creat în ciuda suferințelor lor, ci tocmai *datorită* acestora.

Așadar, oare afecțiunea lui Philip pentru suflet nu ascundea cumva o anumită dragoste pentru durere, cel mai liric și mai clasic afrodiziac?

Dar cum poate tristețea să fie atrăgătoare? Pentru că o femeie pe care o vezi râzând în compania altora e clar că nu are nevoie

de atenție, dar una nefericită care privește în ceașca de cafea, singură într-o cafenea, permite unui seducător să spere că ar putea cunoaște – și, prin urmare, avea compasiune pentru – propriile lui dureri. Suferința ei o va face să-mi înțeleagă durerea, își poate el spune din celălalt capăt al cafenelei pustii.

Fericirea este exclusivă, nefericirea potențial inclusivă. Îndrăgostitul care are nevoie ca cineva să aibă nevoie de el poate deci să aleagă o expresie nefericită în detrimentul uneia fericite, sperând astfel să evite independența și insensibilitatea la durere pe care le presupune voioșia. A căuta nefericirea înseamnă a căuta o scăpare din competiția pe care o sugerează expresiile autosuficiente.

— Înțeleg, îl întrerupse Peter, e o fantezie despre o acțiune de salvare. Avem o femeie care suferă din cauza iubitului, și tu vrei să intri călare pe calul tău alb și s-o salvezi. Ești unul din bolnavii ăia care au orgasme când îi văd pe alții nefericiți. Am văzut eu perechi din astea, în care femeia e nefericită, și bărbatului asta i se pare fermecător. Și știi ce se întâmplă? E groaznic, femeia sfârșește și mai nefericită, pentru că bărbatul o împinge într-acolo – pentru că el e atât de fericit s-o vadă nefericită.

— Peter, cunosc genul, și crede-mă, nu e cazul aici. Nu vreau s-o salvez pe Alice, e ultimul lucru la care m-aș gândi, și sunt sigur că ar fi complet șocată de ideea că ar avea nevoie să fie salvată. E incredibil de independentă, dacă cineva ar încerca s-o salveze cred că i-ar lua gâtul și i-ar spune: „Știi ceva, mă descurc singură, mulțumesc foarte mult“. Trebuie să-ți spun, e bizar, dar singura mea scuză pentru că o plac e ideea, probabil ridicolă, că din cauză că arată așa cum arată, adică pare să aibă suflet, e mai profundă și mai interesantă decât o grămadă de femei pe care le cunosc.

— Cred că ar fi bine să fii mai atent atunci când încerci să seduci pe cineva care arată ca o pictură de Van der Weyden.

— Hei, stai așa! Am spus că e minunată, dar ultimul lucru pe care l-aș face e să încerc s-o *seduc*…

— Ce vrei să spui? Ai bătut câmpii o jumătate de oră ce tipă extraordinară e, și acum spui că ai intenții pur amicale? Nu pot să cred.

— Ascultă, are un iubit, și știi ce părere am eu despre genul ăsta de situație. Refuz să mă bag într-o relație cu o femeie care e implicată într-o altă relație, e prea complicat, viața e prea scurtă pentru așa ceva. E mai mult sau mai puțin fericită cu tipul ăla, eu sunt fericit să fiu prieten cu ea, să stau de vorbă cu ea, chestii din astea. E o prietenă inteligentă, interesantă și sufletistă, și exact așa intenționez să las lucrurile.

Nivelurile de adevăr

Cea mai mare parte a vieții ne-o putem petrece fără un sistem de valori coerent, absența dilemelor morale absolvindu-ne de responsabilitatea alegerilor. Care ne sunt adevăratele credințe, dincolo de vinovăția culturală indusă de secțiunea literară a ziarelor de bună calitate? Până în momentul când trebuie să ne facem bagajele pentru a pleca pentru tot restul vieții pe o insulă pustie, suntem oare în măsură să judecăm? Ce prețuim mai mult, puterea sau onestitatea? În afara cazului în care suntem forțați să alegem între cele două, putem oare – sau vrem oare – cu adevărat să știm (nu-i de mirare că Faust ne face să ne foim pe scaune)?

Ne ferim de alegerile dificile, pentru că ele ne împiedică să facem ceea ce ne vine să facem în mod natural, adică să credem într-o duzină de lucruri complet incongruente și agreabil de flatante. Ce-ar fi dacă cineva s-ar considera adept al literaturii clasice, și pe insula pustie ar descoperi că de fapt cartea sa preferată este un roman de citit în tren? Ce-ar fi dacă cineva s-ar crede o persoană integră, pentru a vedea apoi cu câtă ușurință pot duce zece milioane de dolari la înspăimântătoare economii în privința adevărului?

Ce simțea Alice pentru Philip? *O, e tare drăguț, mulțumesc de întrebare. Prietenos, lucrează ca inginer de sunet pentru înregistrări de muzică clasică. De curând a fost la Berlin cu Midori,*

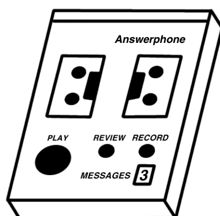
parcă pentru Bach. Sigur nu vrei niște ceai? M-am dus la un târg de antichități cu el zilele trecute, am avut o conversație foarte plăcută. Întrebi dintr-un motiv anume, sau…?

Cu toate acestea, în interpretarea freudiană, în ciuda unor imense zone de necunoaștere de sine și de conflicte nerezolvate, există o anume dinamică ce tinde către cunoașterea de sine și rezolvare. Visele și scăpările verbale sunt, în acest context, explicate drept încercări confuze, dar finalmente perfect logice, ale dorințelor de a-și găsi expresie. Generalul care se consideră inflexibil ca un băț visează noaptea că-l sodomizează pe locotenentul cu ochi albaștri cu care a jucat biliard mai devreme în seara aceea – și, prin urmare, este inițiat în propria homosexualitate. Bărbatul care în secret nu se poate opri să se gândească la soția celui mai bun prieten intenționează să-l întrebe pe acesta ce mai face, dar procedând astfel își recunoaște propria preocupare față de soție și spune: „Cum îți mai e soața, Bill? Adică, vreau să spun, *vi*ața?"

De când îl cunoscuse pe Philip, visele lui Alice nu dădeau dovadă de vreo anomalie vizibilă. Avusese un vis în care se afla într-un avion care se zdrobea de un munte. Visase că avea cinci ani și se bucura de o plecare în vacanță la mare, lângă La Rochelle. Visase că urcă pe scenă într-o montare școlară a *Elenei din Troia*, și din gură nu-i ieșeau decât baloane de săpun când încerca să vorbească. Era obișnuitul amestec de anxietate și fantezie, dar nimic pe care să i-l fi ascuns lui Eric dacă s-ar fi trezit alături de el. Nu avusese nici lapsusuri sau scăpări verbale evidente; uitase numele unui contabil dezagreabil de la o firmă rivală, pe care ar fi trebuit să-l sune, dar pe de altă parte Shrivangajuri e un nume ușor de uitat. Din greșeală, se referise la colega ei Lucy ca la prietena ei Suzy, dar aici ecuația lingvistică era suficient de marcată pentru a înlătura orice interpretare psihologică. Și totuși, în lipsa actelor ratate clasice, dorința lui Alice se arătă în cursul unui fenomen cunoscut ca *scăpare telefonică.*

Când Freud a murit la Londra în 1939, telefonul era încă un instrument primitiv și exclusivist. Multe apeluri nu se

formau direct, ci prin intermediul unui operator, liniile trebuiau rezervate cu ore înainte, iar serviciile internaționale erau prohibitiv de scumpe. Mai mult, dacă cineva suna când erai plecat de acasă, nu exista nici o modalitate de a primi un mesaj, decât dacă aveai un valet care să preia apelul. Pentru că metoda predominantă de a înregistra sunetul era prin imprimări în ceară, era imposibil să conectezi telefonul la un aparat de înregistrat. Până să devină casetele audio larg răspândite, prin 1970, nu exista deci nici o modalitate de a lăsa un mesaj dacă interlocutorul dorit era plecat, să zicem la masă. Însă crearea casetei le-a permis unor firme pionieratul în producerea a ceea ce se numește *robot telefonic*, o cutie care se poate conecta la telefon și se activează ca răspuns la un apel primit, acționând ca un fel de cutie poștală audio. Înainte de a fi încorporate în telefonul însuși (mișcare produsă pe la mijlocul anilor 1980), aceste mașinării erau mici cutii rectangulare ce conțineau două casete, una pentru a înregistra mesajul de întâmpinare, iar cealaltă mesajul apelantului, un număr de butoane (*play, review* și *record*), și un mic LED care să arate numărul de apeluri înregistrate în absența celui apelat.

Numai un accident cronologic l-a împiedicat pe Freud să investigheze enorma semnificație psihologică a acestui aparat, căci robotul telefonic oferă (în la fel de mare măsură ca și visele) o cale minunată către inconștientul subiectului. Din cauza construcției mașinăriei, ordinea în care proprietarul se confruntă cu veștile implică mai întâi aflarea faptului că a fost căutat (pentru că LED-ul indică un anumit număr), și abia apoi de către cine. Inerentă în proiectare este deci o întârziere crucială

între emoția că ai fost căutat și revelarea identității celui care a sunat – întârziere care facilitează și încurajează gestația fanteziei, revelând nu cine a sunat, ci cine *ar fi fost de dorit* să sune. Proprietarul robotului poate de multe ori să nu fie conștient de speranțele pe care și le-a pus într-o anumită persoană, din cauza primejdiei de a admite o nevoie, numai pentru a vedea cum nu este împlinită. Cu toate acestea, când se întoarce acasă după o seară cu prietenii și vede un ❹ luminos și promițător sclipind pe robot, *scăparea telefonică* revelează inevitabil identitatea apelantului dorit: proprietarul nu poate împiedica gândul care-i trece prin minte (în vreme ce se chinuie cu butonul de redare), că în sfârșit cel sau cea dorit/ă a sunat.

În acest context abordăm veștile despre interpretarea pe care o dă Alice LED-ului de pe robotul ei, de semn că în absența sa a primit un apel de la Philip, o îndeplinire neortodoxă a dorinței, de tipul definit de Laplanche și Pontalis drept „o formulare psihologică în care imaginației i se pare că dorința s-a realizat“[1].

Această dorință nu era complet fără temei: în definitiv, Philip îi luase numărul de telefon și, la sfârșitul prânzului de pe Dean Street, promisese s-o sune săptămâna următoare, ca să aranjeze să meargă la un film sau la noua expoziție de la Royal Academy. Nu e deci de mirare că, întorcându-se acasă și văzând un ❸ pe robot, își imagină instinctiv că unul din mesaje era de la Philip, deși se dovedi că erau de la mama ei, de la instalator și de la directorul băncii ei. Și nu e de mirare că a doua zi, când nu mai puțin de ❺ persoane o sunară, îi trecu din nou prin minte același gând, deși apelanții se dovediră la fel de dezamăgitori (și cu toate acestea, cât de activ dezamăgită putea fi, când era de fapt profund îndrăgostită de Eric, când avea mai mult decât suficienți prieteni, un program încărcat la serviciu și, oricum, îl văzuse pe Philip doar cu câteva zile în urmă?).

1 J. Laplanche, J. Pontalis, *The Language of Psychoanalysis*, Karnac Books, 1988. (N. a.)

Săptămâna următoare, Eric organiză o petrecere la el în apartament, și-i ceru lui Alice să adauge câteva nume la lista de invitați. Alice își cumpără o rochie neagră, elegantă, pentru seara respectivă, și părea neobișnuit de veselă; fluiera tema muzicală a unui documentar despre natură, în timp ce se farda în oglinda din baia lui Eric.

Pe la jumătatea petrecerii, telefonul sună în bucătărie și Alice se duse să răspundă. Era Philip, care se scuza pentru întârziere, spunând cât regretă că-i e imposibil să ajungă. O înregistrare la care lucra, la King's College din Cambridge, se prelungise imens, și pur și simplu nu avea cum să se mai întoarcă la Londra la timp. Mai mult, a doua zi pleca pentru trei săptămâni la Köln, și deci cinematograful și Royal Academy mai trebuiau să aștepte, dar avea s-o sune la înapoiere.

Când Alice se întoarse la conversația pe care o părăsise cu câteva minute înainte, subiectul era etica muncii în Regatul Unit. Un ziarist înalt și bărbos spunea:

— Mie mi se pare că ideea că englezii nu sunt de încredere este la fel de demodată ca și cea că toți se duc la Eton și au accent elegant. Marea Britanie are unul dintre cele mai ridicate niveluri de productivitate din Europa. Are foarte puține greve, prin comparație cu alte țări, și un sistem de comunicații extrem de dezvoltat și eficient. Companiile britanice livrează de obicei la timp, la prețul corect și în cantitățile corecte.

Ceilalți oaspeți erau prea plictisiți ca să fie de acord sau să-l contrazică, și conversația părea să stagneze.

— Asta-i o prostie fără seamăn, spuse Alice brusc, peste tot e numai ineficiență. Unde te duci, vezi contracte nerespectate, oameni care nu-și țin promisiunile. Citeam ieri despre o companie care a întârziat 24 de ore cu un contract și a pierdut o afacere de trei sferturi de milion de lire în favoarea unei firme americane.

Atacul pasionat al lui Alice asupra ineficienței britanice îi luă prin surprindere pe oaspeții săi, care consideraseră subiectul

fie incontestabil, fie prea plicticos ca să fie discutat. Mai mulți dintre ei se dovediră suficient de pătrunzători ca să-și dea seama că gazda lor era prea inflamată pentru ca subiectul să poată fi continuat în mod politicos, și trecură la probleme mai neutre, în cele din urmă ajungând la vacanțele nautice în Cornwall.

Alice era furioasă pe Philip – dar nu, cum putea fi furioasă pe Philip, când ei nu-i păsa de el? De fapt, dacă era iritată, era numai pentru că, iată, un ziarist credea în eficiența britanică, în vreme ce zilnic ea dădea de cazuri de uluitoare ineficiență britanică. Și pentru că musafirul ochelarist era într-o dispoziție combativă, ce altă reacție ar fi fost mai firească decât să petreacă o parte a serii dezbătând cu pasiune o cauză de care nu avusese idee că este atât de pasionată?

Era ca și când diversele dorințe din mintea lui Alice ar fi ajuns la un compromis. Pe de o parte, furia care se acumula din cauza respingerii lui Philip se lupta să-și găsească expresia, dar pe de alta, cenzura considera că această expresie era imposibilă, din cauza a ceea ce ar fi dezvăluit despre sentimentele ei pentru el. Așa că se ajunse la un compromis, și o parte a minții ei îi spuse celeilalte: „Îți dau voie să te înfurii, dar numai dacă nu-ți dai seama de ce: numai dacă te înfurii ignorând adevărata cauză a furiei tale“. Era cu mult mai ușor să spună că era enervată de ineficiența britanică, decât de ineficiența unui anume britanic de care era interesată, deși era profund îndrăgostită de altcineva.

În mijlocul discuției, Eric se apropie de ea, o îmbrățișă afectuos și o întrebă dacă-i place petrecerea.

— Sigur că da, e grozavă, și sunt niște oameni foarte interesanți aici.

— Cine era la telefon adineauri?

— Adineauri, la telefon?

— Da, cine era?

— A, nimeni, adică, era Philip, nici o problemă, spunea numai că nu poate să ajungă.

— Păcat, abia așteptam să-l cunosc. Probabil ești iritată.

— Iritată, nu, de ce?

— Nu știu, pentru că tu l-ai invitat.

— Nu-mi pasă. E problema lui, nu a mea. Singurul lucru care mă enervează e când oamenii spun că vin undeva, și apoi nu vin.

Subiectul fu abandonat, suferința fiind prezentată ca o apăsare administrativă, respectabilă, și nu una rușinos de emoțională.

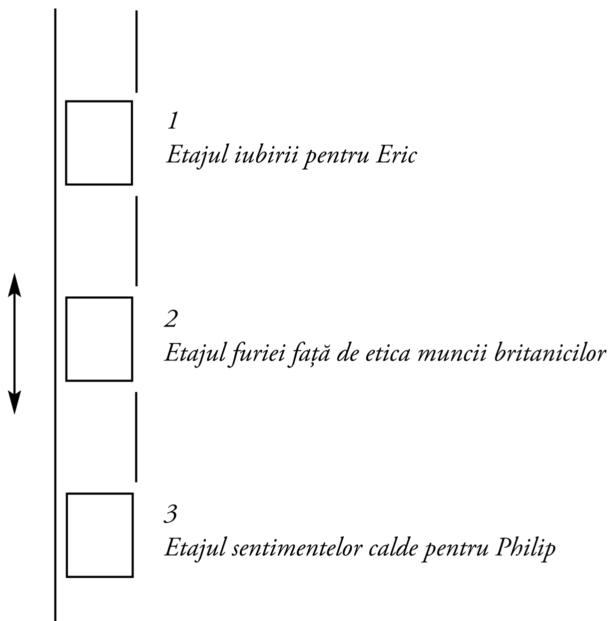
Trăsătura distinctivă a autoamăgirii este imposibilitatea unei persoane de a fi coerentă în privința a două convingeri care s-ar anula una pe alta. Filozofic spus, implică o situație în care o persoană acționează într-o anume manieră (maniera *x*) numai din cauza unei convingeri anterioare, dar ascunse, în opusul lui *x* (*x* este făcut posibil de *non-x*). Exemplul clasic este cel al bărbatului gras căruia îi place să creadă că e suplu, care se minte că e suplu, și pentru asta își suge burta exact înainte de a se uita în oglindă. Oglinda nu-i arată întreaga burtă, dar travestiul se bazează pe cunoașterea existenței și dimensiunilor burții. Bărbatul nu s-ar fi putut considera suplu fără ca mai întâi să știe că e gras (și apoi să-și țină respirația ca să ascundă acest lucru inconfortabil).

Deși nu avea burtă, Alice era implicată într-o manevră similară, pentru că neobișnuita ei lipsă de enervare aparentă la adresa absenței lui Philip se baza pe conștiința unei furii mult mai adânci și mai inacceptabile care provenea din ea. Îi păsa mai puțin decât de obicei dacă Philip venea sau nu, tocmai pentru că la un anumit nivel știa că-i pasă mai mult decât de obicei, și mai mult decât era recomandabil (un caz în care gândul *x* era făcut posibil numai prin gândul că *non-x*).

Dar cum poate una și aceeași persoană să producă și în același timp să înghită un neadevăr? În cazul lui Alice, răspunsul putea rezida numai în palidul, dar legendarul *la un anumit nivel.* Îl iubea Alice pe Eric? Sigur că da – la un anumit nivel. Ce simțea pentru Philip? Destul de multă afecțiune – la un

anumit nivel. Era conștientă de toate acestea? Poate – la un anumit nivel.

Mintea ei ar fi putut fi comparată cu un puț de lift care unește multe etaje, unde conținutul unui etaj nu-l neagă neapărat pe cel al altuia. La fiecare nivel se puteau petrece lucruri cât se poate de incompatibile, dar liftul se mișca între etaje fără continuitate logică.

Seara petrecerii era deci unul din paradoxuri: o seară când lui Alice nu-i păsa, la un anumit nivel, dacă Philip venea sau nu pentru că, la un alt nivel, îi păsa prea mult ca să admită, și o seară când îl iubea pe Eric mai puțin ca de obicei, dar făcuse dragoste cu el mai pasional ca de obicei, ca să evite descoperirea scăderii afecțiunii ei, de care, la un anumit nivel, trebuie să fi fost conștientă, ca să poată face dragoste atât de pasional.

Pur și simplu era păcat că la fiecare etaj era vorba de alte persoane…

Întrebări

Philip nu negase niciodată că o găsea pe Alice atrăgătoare; de la bun început nu făcuse decât să declare un refuz liniștit, dar ferm, de a se implica într-o relație cu o femeie deja implicată într-o relație cu altul.

La întoarcerea din Germania, câteva săptămâni mai târziu, el și Alice începură să se vadă regulat pentru prânz, proximitatea birourilor lor din Soho oferind întâlnirilor o anume rațiune geografică de a fi.

— Cum a fost weekendul? întrebă Philip la unul din prânzuri.

— O, indiferent. Al tău? Te-ai dus în Cornwall, sau ai rămas aici?

— Eu am întrebat primul.

— Ei, un weekend ca oricare altul… Am comandat deja? Azi am chef de avocado, toată ziua mi-a fost poftă.

— Faci chestia asta intenționat?

— Care chestie?

— Schimbi subiectul.

— Nu, nu tocmai. Uite ce e, nu știu ce să spun. Weekendul n-a fost așa grozav. Eric era într-una din toanele lui de gen „nu vorbi cu mine, mă simt necomunicativ" – mare păcat, pentru că-mi ceruse în mod expres să rămân la Londra și să nu-mi petrec weekendul cu Suzy. Are toane de felul ăsta, când

mă ignoră, de parcă aș fi făcut ceva îngrozitor, dar dacă-l întreb care e problema îi sare muștarul și-mi spune să nu-l mai sâcâi. Ieri eram la cofetărie și, pentru că știu cât de mult îi place *cheesecake*-ul, am cumpărat o felie și i-am dus-o. Dar când am pus-o pe birou lângă el, nici n-a ridicat ochii, iar când m-am întors mai târziu, el plecase și prăjitura era tot acolo, neatins. Oricum, nu cred că toată chestia asta jalnică și plicticoasă poate să te intereseze. Mor de foame. Putem să comandăm acum?

Cultura noastră ne învață să privim cu bunăvoință iubirea neîmpărtășită, oricât de jalnică și de dureroasă ar fi. Deși în general intolerantă în privința eșecului în sfera profesională, societatea păstrează un anumit respect pentru suferința din sfera emoțională. Marii amanți dezamăgiți ai literaturii (Bovary, tânărul Werther) beneficiază de admirația publicului pentru generozitatea de care dau dovadă față de îndărătnicul, insuficientul sau crudul obiect al afecțiunii lor. Deci, simțind compasiune față de Alice, Philip se înscria pe traiectoria veche și bine cunoscută a societății. Era cazul trist al unei femei care iubea un bărbat incapabil să răspundă afecțiunii care i se oferea. Eric era monstrul malefic, Alice era cea care îi aducea *cheesecake*, și pentru că ea era cea cu ochi indiscutabil frumoși și cu o față – discutabil – însuflețită, în mod previzibil Philip nu avea nici un fel de dificultate în a simți simpatie pentru nefericita demoazelă.

— Nu-l lăsa să te calce în picioare: e cel mai rău lucru pe care-l poți face. N-o să te respecte dacă te faci preș în fața lui.

— Atunci ce-ar trebui să fac?

— Fii puțin mai dură cu el. Știi tu, dacă e într-o toană proastă, fii și tu într-una și mai proastă, în loc să îl servești și să fii pasivă. Se poartă așa numai pentru că știe că-i merge.

Existaseră multe asemenea sesiuni de consiliere: Alice menționa timid ceva ce făcuse Eric, iar Philip încerca să sugereze remedii.

Oricât de inocente păreau aceste sesiuni, ele implicau totuși întrebări complicate. De ce-și petrecea Alice timpul plângându-se

de actualul ei iubit? Dacă se plângea de el, atunci evident lucrurile nu mergeau prea bine, iar dacă nu mergeau bine, atunci poate căuta pe cineva cu care să meargă mai bine. În acest caz, care era rolul lui Philip? De ce fusese ales ca prietenul/consilierul care să asculte poveștile de jale? Să fie oare pentru că era un ascultător bun, sau pentru că pacienta și-ar fi dorit să împingă lucrurile dincolo de simpla prietenie? Se plângea oare Alice de Eric pentru a sugera că n-ar fi ostilă atențiilor lui Philip, sau aceste conversații de la prânz erau doar simple ocazii inocente pentru Alice de a-și exprima frustrările dintr-o relație altfel esențialmente fericită?

Dat fiind terenul minat, Philip trebuia să pășească atent.

— Eric e întotdeauna atât de negativ în privința gusturilor mele, vreau să spun, aleg un film și-l întreb dacă vrea să meargă, și de fiecare dată am impresia că îl respinge pentru că l-am ales eu.

— Hmm.

— Ce părere ai?

— Poate că pur și simplu nu-i plac filmele lui Bergman.

— Nu, nu, cred că e mai mult de-atât, e ca și cum s-ar folosi de Bergman ca să sublinieze ceva legat de relația noastră.

— Ce să sublinieze?

— Că parcă nu m-ar respecta deloc.

— Nu puteți niciodată să discutați despre lucrurile astea?

— Ce vrei să spui?

— Vreau să spun, toate tensiunile astea sunt complet de nediscutat?

— Nu, de ce?

— Nu știu, așa le-ai prezentat.

— Serios?

— Mda.

Urmă o pauză, chelnerul sosi cu salata de mozzarella și roșii.

— Știi, lucrurile nu sunt întotdeauna strălucite cu Eric, spuse Alice, dar în principiu amândoi știm că ne iubim, avem

o legătură profundă. Mi-a oferit lucruri pe care nu mi le-a oferit nici un bărbat, pentru asta îl respect.

În cazul acesta, de ce-și petrecea Alice atâta timp sugerând contrariul și apărându-și relația numai când Philip o ataca prea direct? De ce listele de jigniri erau urmate de bruște afirmații ale dragostei?

Oricare ar fi fost răspunsul la aceste întrebări întortocheate, prezența lor avea cel puțin un efect secundar notabil: transformau într-o glumă pretenția lui Philip de a nu se încurca niciodată cu o femeie încurcată cu un alt bărbat. Deși încercase să reziste atracției exercitate de Alice din motivul foarte rațional că aceasta nu putea duce decât la complicații, situația plină de incertitudine și de interdicții devenise, din nebăgare de seamă, extrem de încărcată de tensiune.

Transferul vinovăției

Eric plecă în călătorie de afaceri la Atena pentru câteva zile, așa că Alice îl sună pe Philip și-l întrebă dacă l-ar deranja să o însoțească la un film pe care ceilalți prieteni ai ei îl văzuseră deja.

— Nu știu de ce mă tot sună, îi spuse ea lui Suzy, ieșind din casă.

— De ce nu te-ar suna?

— Nu e nici un motiv. Sper numai că nu-și face idei greșite.

— Ce idei greșite?

— Că nu e numai, știi tu, amical.

— Ce e rău în a crede că nu e numai „știi tu, amical“?

— Of, nu fi caraghioasă.

Cinematograful era la numai câțiva metri de casa lui Philip, așa că, după film, Alice făcu observația că ar trebui în fine să folosească ocazia pentru a-i vedea apartamentul.

Se așezară unul lângă altul pe canapeaua mare din living, și conversația căpătă dimensiuni cronologice neobișnuite pentru o seară din mijlocul săptămânii. Vorbiră despre politică, bucătărie, părinți, boli, se întrebară unul pe altul de numele celui mai lung fluviu din lume, căutând cuminți într-un atlas uriaș (cu genunchii atingându-se ușor) ca să verifice.

— Eu cred că e Mississippi, spuse Alice.

— Nici gând, e Amazonul, toată lumea știe asta.

— Amazonul o fi cel mai întortocheat, dar nu e cel mai lung.

— Uită-te pe ultima pagină, sunt toate scrise acolo.

— OK, asta-i pagina, populație, suprafețele lacurilor, înălțimile munților, oceane, mări, și, uite, râuri. Ce ciudat. Nici unul din noi n-a avut dreptate.

— Care e, Yangtze?

— Nu, e Nilul.

— Doamne, Nilul, cum am putut să uit? E așa de evident.

— Aproape prea evident.

— Deci cât e de lung?

— 6690 de kilometri, cu 120 mai mult ca Amazonul.

— Mă rog, aproape am avut dreptate.

— În jocul ăsta nu există „aproape“: ai greșit cu 120 de kilometri, amice.

Odată încheiate cercetările fluviale, Alice își drese vocea, aruncă o privire evidentă la ceasul de la mână și pronunță o propoziție alcătuită din următoarele cuvinte:

— *Sunt obosită*.

Conținutul semantic al unei astfel de propoziții nu pune de obicei mari probleme ascultătorilor ei. În cele mai multe limbi, „Sunt obosită“ indică o dispoziție biologică spre a te înveli într-o pătură moale și a-ți anihila cunoștiința timp de câteva ore.

Dar, date fiind locul și exprimarea, „Sunt obosită“ conținea un potențial de sens suficient de bogat pentru a rivaliza cu cele mai expresive construcții ale limbii.

Ar fi putut fi un mod prin care Alice să sugereze unul din următoarele:

1) Ar fi putut semnala un nerăbdător: „Ascultă, Philip, nu-ți dai seama că-mi dau seama ce se petrece? Chiar crezi că mă amuză să stau aici toată noaptea și să vorbesc despre lungimea fluviilor lumii? Fă ceva. Unii dintre noi trebuie să fie la birou la ora nouă dimineața.“

2) Sau, ar fi putut fi un mod de a-i aminti lui Philip că, deși stătea pe canapea alături de el și tocmai își atinsese genunchiul de al lui, nu avea nici o intenție de a duce lucrurile mai departe de atât.
3) Sau, ar fi putut fi o modalitate de a aduce în discuție problema plecării, nu din dorința de a pleca, ci pur și simplu ca să-l îndemne s-o facă.
4) Sau, în ultimul rând (și, în condițiile date, cel mai de necrezut), ar fi putut să însemne pur și simplu că Alice era obosită.

După eforturi susținute de a despacheta aceste cuvinte complexe, Philip se opri în cele din urmă asupra unei interpretări oscilând optimist între (1) și (3). Aceasta explica bruscul pelerinaj al mâinii sale drepte către palma deschisă a lui Alice, ale cărei linii le mângâie fără proteste. Explica mișcarea părții de sus a trupului lui o clipă mai târziu, o reorientare care-i permise gurii lui să se lipească ușor de a ei, atingând conturul respectivului orificiu cu buzele, și provocând o reacție neîndoielnic înțelegătoare, chiar entuziastă.

— Ascultă, Philip, e imposibil, e o nebunie, protestă Alice câteva momente mai târziu, deși momentele fuseseră destul de lungi ca să sugereze contrariul.

Și, de parcă ar fi fost vreo noutate pentru amândoi, adăugă:

— Nu te poți aștepta să fac așa ceva, am o relație cu altcineva.

Există un joc de societate clasic, numit Transferul Vinovăției – un joc pentru care e nevoie de doi parteneri, un tabu sau risc și posibilitatea vinovăției sau recriminării. Scopul este ca unul din parteneri să construiască în mod subtil o situație care să îl facă pe celălalt să poarte vina pentru împlinirea propriilor dorințe.

Să presupunem că o anume acțiune necesită patru pași, dar nu poate fi identificată ca acțiune decât după ce a fost încheiat cel de-al patrulea. Deși partea adversă poate să fi făcut pașii de

la unu la trei, persoana finalmente răspunzătoare pentru acțiune (adică persoana asupra căreia va cădea vina) este autorul pasului patru. Un jucător priceput va face prin urmare primii trei pași, apoi se va da un pas înapoi și-l va urmări pe celălalt parcurgând stadiul final al jocului, evitând astfel răspunderea pentru realizarea propriilor dorințe.

Să ne imaginăm că Alice nu era chiar atât de obosită, însă un sărut cu Philip însemna o considerabilă povară de vinovăție, dată fiind relația ei cu Eric. Ce idee mai bună există decât să fii părtaș la un sărut, dar apoi să sugerezi că planul își are originea altundeva? În definitiv, nu buzele ei trecuseră pragul decisiv; ce altceva făcuse ea decât să stea pe o canapea și să ofteze că e obosită?

Prin natura sa, Philip nu era de acord să care povara unei vinovății care nu-i aparținea, așa că-i spuse lui Alice:

— O, te rog. Nu strica lucrurile făcând pe inocenta. De săptămâni întregi ne dorim să se întâmple asta. Sunt de acord că e o mare problemă, dar e problema amândurora.

Și, cu acest sfat, o trase blând înapoi către el.

— Philip, pur și simplu nu e așa. Îmi pare rău. Ce s-a întâmplat astă-seară n-ar fi trebuit să se întâmple, și nu știu cum am permis să se întâmple. Am o răspundere față de Eric, nu pot să uit asta.

— Brusc vorbești ca și când el nu te-ar fi dezamăgit niciodată.

— Nu știu dacă a făcut-o.

— De-asta îți petreci atâta timp plângându-te de el?

— Ești nedrept.

— Te-ai gândit cum ești tu?

— Nu înțelegi. Îl iubesc pe Eric.

— Mă rog, mă ierți că mi-am făcut o impresie ușor diferită, evident nu din cauza ta. Dă-mi voie să-ți spun ceva, Alice: pe

viitor, ți-aș fi recunoscător dacă ți-ai păstra confuzia și ipocrizia pentru altul.

— În cazul ăsta, îmi pare rău că te-am deranjat.

Și, cu aceste cuvinte, cei doi parteneri de sărut se despărțiră glacial, Alice îngropându-și ambivalența sub bine-cunoscuta istorie a unei prietenii distruse de miopia uneia din părți, care luase amiciția drept romantism.

Limbajele private

Fiascoul cu Philip o încurajă pe Alice să-și amintească de afecțiunea pentru bărbatul care făcuse acest fiasco atât de necesar.

Când Eric se întoarse de la Atena, îl îmbrățișă cu o fervoare a cărei intensitate i-ar fi putut trezi suspiciuni, dacă n-ar fi avut predispoziția atât de fermecător de naivă (dacă nu cumva ușor vanitoasa) de a se considera o țintă eminamente potrivită pentru îmbrățișări fervente.

Eforturile ei se manifestară printr-un număr de discursuri adresate (la baie, pe drum către serviciu, înainte de a adormi) unei imagini interioare a lui Eric. Aceste discursuri exprimau în mod concis tot ce era în neregulă între ei, rezultând un plan îndrăzneț de a transforma relația lor într-un model de franchețe modernă și de comunicare. Toate începeau cu declarația „Vreau să simt că pot fi cinstită cu tine…“ Apoi, cu maturitate, descria zonele de tensiune dintre ei, echilibrând criticile cu afirmații ale iubirii sale, invocând familiarul „Știi că spun asta numai pentru că…“

Intenționa să țină discursul într-o seară, după serviciu. Eric s-ar fi întors acasă, și-ar fi pus jos servieta și ar fi intrat în bucătărie să-și ia un pahar cu apă. S-ar fi așezat lângă ea pe canapea, iar ea ar fi început, blând, dar încrezător: „Eric, sunt lucruri despre care ar trebui să vorbim…“ Își imagina surpriza lui față

de elocvența ei, față de felul în care sentimentele ei reprimate cereau cu insistență un răspuns. Și-ar fi expus cazul ca un avocat, iar când ar fi terminat, ochii întregii săli de tribunal ar fi fost ațintiți asupra ei.

Wittgenstein neagă posibilitatea existenței unui limbaj privat, argumentând că limbajul este prin definiție un sistem de comunicare împărtășit, prin urmare inimaginabil în afara societății.

Dar, indiferent ce credea Wittgenstein, Alice era treptat forțată să admită că aceste discursuri erau ținute în ceea se putea descrie numai ca limbaj privat. În ce consta acest limbaj? Nu era un sistem incomprehensibil de mormăieli și clicuri, ci mai degrabă un ghem de cuvinte al căror mesaj se dovedea incapabil de expresie, și cu atât mai puțin de înțelegere.

În realitatea obiectivă, Eric se întoarse acasă conform predicției, se duse la bucătărie să-și ia un pahar cu apă, apoi deschise televizorul și, în timp ce se derulau imagini ale confruntărilor din Africa de Sud și ale atentatelor din Irlanda de Nord, Alice își spuse că poate seara următoare ar fi un moment mai potrivit pentru a transmite un mesaj atât de important.

Și când în fine vorbi, vocea ei refuză să găsească fluiditatea pe care mai devreme i-o promisese minții. Suna strangulat, intens, disperat, departe de tonul avocățesc la care aspirase. Nici Eric nu se dovedi interlocutorul înțelegător pe care și-l imaginase. Contase pe faptul că el avea să asculte răbdător, să înțeleagă, apoi să-i dea un răspuns chibzuit, dar își dădu seama în ce măsură reținerea ei inițială provenea dintr-un sentiment inconștient, dar dureros de corect, că n-ar fi rezolvat nimic.

EL: Trebuie să fac ceva cu cauciucurile de la mașină.

EA: Eric, trebuie să vorbesc cu tine.

EL: Care-i problema?

EA: Cred că știi.

EL: Cauciucurile mașinii?

Dialogurile lor aveau calitatea absurdă a celor scrise de Harold Pinter sau Tom Stoppard, în ale căror piese personajele păreau blestemate să vorbească încrucișat – un personaj răspunde la o întrebare diferită de cea pusă, sau fără să-și dea seama continuă o conversație pe care celălalt a abandonat-o cu zece minute înainte (discrepanță care nici măcar nu contează, atât de închis este fiecare personaj într-o lume solipsistă, presupunând în mod benign că celălalt este pe aceeași lungime de undă, fără măcar să-și bată capul să verifice).

În spatele fiecărei plângeri exprimate se află premisa unei convingeri optimiste că celălalt are capacitatea de a remedia problema. Exprimarea nemulțumirii implică credința în dialog, ideea că, deși unul din parteneri a fost rănit, celălalt are o capacitate (retrospectivă) de a înțelege unde a greșit.

Credința lui Alice în arta de a-și exprima nemulțumirea oscila între faza mesianică și cea autistă.

[i] Faza mesianică

În această fază, era convinsă că orice conflict, oricât de grav, putea fi soluționat prin dialog. Neînțelegerile erau simple eșecuri din partea uneia din părți de a înțelege punctul de vedere al celuilalt, dar dacă ambii puteau fi aduși la un loc și li se oferea ocazia de a se explica în mod calm, urma natural o înțelegere.

Când Alice își luase pentru prima oară o colegă de apartament, Suzy avea obiceiul enervant de a folosi același cuțit și pentru a-și unge pâinea cu unt, și pentru a lua mierea, lăsând mici globule albe în tot borcanul. Originea iritării lui Alice era fără îndoială complexă, dar politica exprimării ei era încă și mai complexă. Cum ar fi putut Suzy să înțeleagă profunzimea frustrării colegei ei de apartament la vederea acestor urme albe, furia tăcută pe care ele i-o provocau în fiecare dimineață?

Dar când Alice abordă în fine problema, un ezitant „Știu că o să ți se pară ridicol…“ se transformă cu succes în „Poate ar

fi bine dacă am avea un cuțit pentru gem sau miere, și altul pe care să-l folosim numai pentru întins untul".

„Sigur. Ce idee bună", răspunse Suzy, fără să aibă cea mai mică idee despre sfâșierea interioară extraordinară prin care trecuse Alice pentru a oferi această sugestie.

Relația cu mama ei fusese o lungă rundă de metaforice cuțite de unt în miere, însă una care rareori beneficiase de pe urma eforturilor către conversații mesianice. Dar pentru că acum Alice o vedea pe mama ei suficient de rar pentru ca imaginea să se tulbure nostalgic, primise de curând vestea că aceasta avea să vină la Londra cu decizia de a sparge tiparul obișnuitei ipocrizii politicoase a relației adulte, pentru a vorbi cu sinceritate despre ceea ce se întâmplase între ele în copilărie.

[ii] Fazele autiste

Alice și mama ei luaseră cina într-un restaurant din Wandsworth și, după salată și o bârfă măruntă, Alice îndreptase conversația către trecut.

— Tatăl tău și cu mine eram întotdeauna foarte ocupați. Nu că nu ne-ar fi păsat de tine, pur și simplu nu aveam timp să-ți arătăm cât de mult țineam la tine, explicase mama.

— Dar chiar era o chestiune de timp?

— Ai dreptate. Nu am scuze pentru felul în care ne-am purtat. În retrospectivă, am fost egoiști. Dar eram tineri, eram atât de grăbiți să scoatem tot ce se putea de la viață, să facem copii și carieră și bani. Privind în urmă, totul pare atât de lipsit de valoare. Acum că sunt o babă zbârcită.

— O, mamă, nu ești.

— Ba nu sunt, draga mea, nimic altceva decât o babă zbârcită. Nici un doctor și nici o cremă nu mă mai pot ajuta.

— Dar ești una dintre cele mai frumoase femei pe care le cunosc.

— E drăguț din partea ta să spui asta, însă la vârsta mea lingușeala nu mă mai poate ajuta. Ajunge să mă uit în oglindă

ca să-mi dau seama că s-a terminat. Dar unde eram? A, da, copilăria ta. Ceea ce voiam să spun e că acum îmi dau seama că cel mai important lucru din viața mea sunt copiii mei, și nimic altceva nu contează de fapt. N-am comandat apă fără bule?

— Nu, cu bule nu mă deranjează.

— Îmi afectează teribil stomacul.

— Atunci comandăm alta.

— Nu, nu, draga mea, o s-o beau cu înghițituri mici.

Alice se întoarse acasă cu credința că, în felul său, mama ei începuse să înțeleagă suferințele reprimate care stăteau între ele. Mama ei indicase că exista o transformare în scara ei de valori; copiii ei contau mai mult decât crezuse – o schimbare față de vechea ei atitudine, când până și un joc de golf păruse să aibă mai multă prioritate.

Atunci de ce o cunoștință raportase ulterior că mama ei apreciase că Alice avea „un fel de cădere nervoasă“? „Biata fată este evident încă foarte tulburată, orice persoană de peste douăzeci de ani care izbucnește în lacrimi când vorbește despre lucruri care s-au întâmplat cu zeci de ani în urmă ar trebui să se ducă la doctor. Am făcut tot ce am putut ca s-o liniștesc, dar e încă foarte vulnerabilă, excesiv de sensibilă.“

Experiențele de acest gen o făceau pe Alice să se cufunde din nou, cu violență, în dispoziția ei autistă, unde era convinsă că oamenii nu au cum să se înțeleagă unii pe alții, oricât de elocvent ar fi dialogul lor, oricât de plin de rațiune, de stăruitor și de persuasiv. Ar fi fost în stare să-i vorbească mamei ei zile în șir, femeia i-ar fi putut da semne încurajatoare de viață și de empatie, pentru ca în final să rămână la fel de oarbă ca întotdeauna, la fel de egoistă la bătrânețe ca în tinerețe. Pur și simplu existau lucruri pe care nu le putea pricepe, și era mai bine să accepte și să deplângă acest lucru, decât să mai riște și alte dezamăgiri.

Deci care era abordarea lui Alice față de Eric? De la bun început fusese mai înclinată către mesianism decât către autism,

deși aceasta exprimă poate o sugestie de transformare prea puternică pentru cineva care rareori iniția dialogul, și era stăpânită numai de speranța înăbușită (chiar mistică, ar fi spus unii) că Eric o va înțelege.

De curând fuseseră împreună la un film, o poveste moralizatoare despre un bărbat care-și neglijează partenera și prietenii, și apoi își dă seama că se eschivase de la orice angajament și-și schimbă comportamentul. Deși mesajul era destul de grosolan exprimat, Alice îl privea pe Eric pe întuneric și spera că și el făcuse aceleași paralele între viață și artă ca și ea. Dar la ieșirea de la cinema, îi deveni clar că mult sperata identificare nu se materializase. Nu numai că filmul nu-i produsese lui Eric șocul autorecunoașterii, ci îi dăduse impresia liniștitoare că prezenta defectele unui bărbat aflat la mii de kilometri de situația lui.

Alice era conștientă de defectele lui Eric, dar dacă această înțelegere nu se potrivea cu percepția lui de sine, atunci era dureros de ineficientă. Era vechea dilemă: poți să duci un cal la apă (sau la cinema), dar nu ai puterea să-l faci să și bea.

Alice observase de exemplu cât de des dădea Eric vina pe incompetența oamenilor pentru problemele acestora, în loc să accepte că există și alți factori implicați. De asemenea, Alice avea și o duzină de teorii despre motivul pentru care se întâmpla așa.

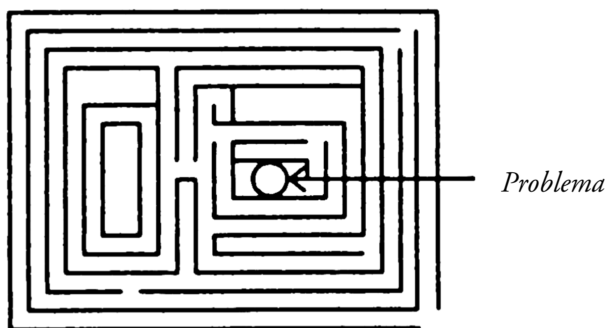
— Pentru că ești atât de dur cu tine însuți, trebuie să fii dur și cu ceilalți, îi spuse ea, după ce Eric concediase încă un angajat.

— N-are nimic de-a face cu duritatea, Alice. Are de-a face cu faptul că nu pot să lucrez cu oameni care tratează principiile de bază ale administrației ca pe un fel de glumă. Știu că ți-ar plăcea să extinzi asta într-o dezbatere mare și importantă despre caracterul meu, caracterul tău și probabil starea națiunii, dar mă tem că problema e mult mai simplă și mult mai puțin interesantă de-atât.

Alice putea foarte bine să fi făcut o evaluare corectă a alcătuirii psihologice a lui Eric, dar avantajul ei epistemic era inutil atâta vreme cât se aștepta ca el să acționeze pe baza revelațiilor

acesteia. Perspicacitatea ei avea aceeași capacitate de a provoca autorecunoașterea ca și actul de a arăta cuiva structura sa ADN. Oameni de știință inteligenți pot spune unei persoane că genele îi aparțin, dar, pentru că acel cineva nu poate *simți* acest lucru în mod subiectiv, este foarte probabil să spună, pe bună dreptate: „Bazaconia asta cu dublă elice n-are nimic de-a face cu mine“.

Prin analizele pe care le făcea caracterului lui Eric, Alice semăna foarte mult cu un observator care se uită din elicopter la un labirint și, prin urmare, poate vedea centrul problematic al hățișului, care este invizibil pentru cineva de pe pământ.

Dar soluția ei pentru labirint (indiferent de validitatea acesteia) era trist de ineficientă. Poate că peste zeci de ani, stând în cadă, Eric ar fi putut să-și dea seama că fosta lui prietenă avusese niște revelații remarcabile despre caracterul lui, dar Alice nu-l putea pur și simplu duce cu elicopterul în centrul propriului său puzzle psihologic, să-i arate miezul problemei și să se aștepte ca el să-i spună câtă dreptate avea. Fără să facă el însuși călătoria, incapabil să vadă pașii care legau această informație de restul alcătuirii sale, ar fi putut declara: „Aș aprecia dacă ai păstra pentru tine psihologia asta populară“.

Interpretări greșite

Când cineva iubește o persoană cu probleme (care nu-i răspunde la iubire, este gelos, insensibil, mai interesat de celălalt sex, căsătorit cu altcineva…), cea mai obișnuită reacție este să declare că problema nu-i aparține. Are acea problemă, evident, dar nu este trăsătura principală a caracterului său, este acolo mai degrabă din întâmplare, ca o unghie încarnată care poate fi scoasă, un mic impediment pe care timpul îl va eroda.

Să presupunem că te-ai îndrăgostit de o persoană distantă din punct de vedere emoțional, care rareori răspunde la telefoane, nu-și dezvăluie niciodată vulnerabilitățile și nu împarte nimic de valoare. Acestea sunt doar mici detalii prin comparație cu ceea ce consideri componentele centrale ale caracterului său – mai precis, sensibilitatea din ochii săi, felul în care te-a luat odată de mână pe o stradă aglomerată, momentul când l-ai văzut plângând la un film, traumele copilăriei, față de care simți atâta empatie…

Alice avusese întotdeauna o interpretare originală, poate întru câtva oblică, a caracterului lui Eric, conform căreia anumite fațete ale naturii lui, deși ocupau considerabil mai puțin loc decât altele, erau considerate drept esența a ceea ce era el. Abordarea ei de tip aisberg însemna că, dacă fusese amuzant fie și numai o dată sau de două ori, Alice considera că Eric avea un fond de umor impresionant, deși destul de bine camuflat.

Dar acum se punea întrebarea dacă obstacolele care-l împiedicau pe Eric să fie amuzant, sensibil sau bun în atâtea ocazii erau într-adevăr obstacole. Nu erau ele oare la fel de îndreptățite la titlul de „adevăratul eu“ al lui Eric ca și delicioasele pepite pe care Alice le identificase până atunci cu acesta?

Privirea este întotdeauna suplimentată, se poate spune chiar depășită, de cunoaștere sau dorință. Rareori ne bazăm pe ceea ce e în fața ochilor noștri, în schimb mergem înainte cu ocheade scurte, umbrite de imagini deja absorbite. Să luăm de exemplu drumul lui Alice către serviciu: îl cunoștea atât de bine, încât rareori observa ce se întâmplă, uneori ajungea la birou fără să-și aducă aminte cum a traversat jumătate de Londră. Tot ce-i trebuia era o privire rapidă, cu ochi cârpiți de somn, la forma peronului, și restul venea de la sine: știa câte stații de metrou avea de mers, în ce direcție să ia scara rulantă, și care erau tunelurile pe care mulțimea le evita. Nu avea dorința de a înregistra culoarea vagoanelor, forma norilor care pluteau deasupra Londrei sau textura hainelor celor din jur. Deși fermecătoare și fără îndoială poetice, acestea erau un lux în schema generală a călătoriei ei până la serviciu.

Dacă Alice era un călător cu metroul leneș, sărăcia percepției ei provenea din încrederea în forța obișnuinței. Vedea ceea ce era obișnuită să vadă, și nu ceea ce s-ar fi desfășurat în fața unei priviri proaspete.

Trucurile vizuale scot la iveală cum, atunci când un cuvânt lipsește sau este repetat într-o frază familiară sau purtătoare de autoritate, cititorul îl poate deseori trece cu vederea, așteptându-se la un text corect. Să luăm de exemplu o frază dintr-un cotidian – un articol despre Orientul Mijlociu:

> Ministrul de externe a declarat că numai când ambele părți vor fi pregătite să discute se va putea ajunge la o înțelegere, adăugând că vărsarea de sânge din provincie nu va fi fi niciodată oprită numai prin presiuni externe.

Cititorul este atât de obișnuit cu fraze care au numai un verb, mai ales când e vorba de fraze dactilografiate într-un cotidian, încât va trece cu vederea repetiția. Știind ce doresc să citească (o frază corectă în engleză), cititorii vor ignora informația vizuală care nu se încadrează în prejudecățile lor.

Observația este făcută pe baza unei divergențe sau mixturi a două tipuri de informație:

1) Cum arată ceva.
2) Ce știm sau *așteptăm* de la obiectele care tind să arate astfel.

În mod ideal, desigur, le-am putea echilibra în mod judicios pe cele două, mixând precedentul cu percepția. Amăgirea (abandonul realității exterioare în favoarea dorinței interioare) ar începe numai când ne concentrăm exclusiv asupra celui de-al doilea aspect. Cititorul care a ratat dublul „fi" ar putea fi atunci acuzat (ca și Alice, într-un alt context) de o mică, dar distantă fantazare.

În mai, Alice și Eric au fost invitați la o cină la care au sosit separat, Eric de la birou, Alice de acasă. Erau așezați la capetele opuse ale mesei, ea alături de soțul gazdei, el între un avocat glacial și o doamnă debordantă. În timpul unei pauze în conversație, privi peste masă și-l auzi pe Eric spunând o poveste:

— Am ajuns la Hong Kong în timpul uneia din inundațiile pe care le au în sezonul ploios, și întreg avionul trepida din toate încheieturile. Ne avertizaseră că o să fie o aterizare zdruncinată, și când roțile au atins solul apa a stropit în toate direcțiile. Nu se vedea nimic pe fereastră. După asta, tocmai când avionul încetinea și credeam că totul o să fie bine, am observat că de fapt nu putea să oprească la timp. A depășit pista și s-a oprit exact în fața apei mării, cu roata din față complet intrată în noroi.

— Trebuie să fi fost foarte speriat.

— Am fost norocoși că am scăpat.

Deși ne uităm tot timpul la oameni, rareori ne formăm noi impresii despre ei, pentru că impresiile implică remarcarea noutății, nu confirmarea prejudecății. În foarte puține stadii schițăm în mod activ o imagine a cuiva – la prima întâlnire, după o lungă absență, în cursul unei certe agitate, după o boală, ceva care să spargă lenea obiceiului fotografic.

Rezultatul a fost uluitor, pentru că, în cursul unei fraze sau două, Eric a impresionat-o pe Alice ca fiind incredibil de *banal*. Manierele lui nu i se mai păreau un simbol al unei mari splendori, și nici conversația lui demnă de respect sau atenție deosebite. În timp ce gazda mai turna vin și Eric se întindea după încă o porție de mazăre, Alice se trezi gândind (de parcă ar fi fost o percepție extraordinară) „E și el tot o ființă umană“ – ecoul închegat al celebrei maxime a lui George Bernard Shaw, care spune că dragostea e numai un ciudat proces de exagerare a diferenței dintre o persoană și alta.

Cine face efortul?

Eric n-ar fi avut cum să nu observe declinul afecțiunii lui Alice. Observase multe prânzuri cu Philip, și chiar când acestea încetară brusc purtarea ei păstră o notă de cochetărie. Rareori în trecut arătase interes față de petreceri, acum se ducea regulat, sosind fără Eric, și apoi primea telefoane de la bărbați pe care înainte nu-i menționase ca prieteni.

Eric ar fi putut foarte bine să simtă sau să exprime gelozie în fața acestei abateri de la comportarea ei devotată, întrebând cu acreală (cum mulți bărbați fac) „De ce erai grămadă pe chitaristul ăla astă-seară?“, sau „Cine e individul ăsta Luke, care te sună tot timpul?“.

Dar Eric considerase întotdeauna gelozia o emoție vulgară, refugiul celor lipsiți de rafinament sau de rușine. Copiii și adolescenții pot fi geloși, nu bărbații maturi, siguri de poziția lor în lume.

O asemenea lipsă de gelozie ar fi putut fi considerată admirabilă, cel puțin o scutea pe Alice de scenele grotești ale anumitor legături paranoice. Dar putea la fel de bine să fie interpretată ca o insultă pe față, un refuz al lui Eric de a-și exprima și apăra dragostea, pentru că a simți gelozie cerea ca el să admită două lucruri:

Primul: că ținea cu disperare la o altă ființă umană,
Al doilea: (iar aici intervenea mândria lui) că această persoană nu mai ținea prea mult la el.

Alice nu era încântată de absența geloziei pentru că o resimțea ca pe o reflectare a unei încăpățânate incapacități de a accepta punctul întâi, ceea ce în mod ironic ajuta să netezească drumul pentru scenariul de la al doilea punct.

Comportamentul lui Eric înregistră cu toate acestea unele schimbări. Alice petrecuse întotdeauna nopțile în apartamentul lui, în mod foarte convenabil pentru el, dar nu și pentru ea. Era răspunderea ei să-și pregătească o geantă cu lucruri și să plece din Earl's Court ca rezultat al misteriosului (și evident tacitului) joc pe marginea prăpastiei în care cei doi parteneri încearcă să vadă cât de departe pot să meargă în a-l obliga pe celălalt să facă efortul, înainte de a-l face ei înșiși. Conversațiile lor telefonice pe această temă sunau cam așa:

EA: Ce faci astă-seară?
EL: Stau acasă. Tu?
EA: Nu știu. Vrei să facem ceva?
EL: OK.
EA: Vrei să vii aici, sau să vin eu la tine?
EL: Sunt cam obosit astă-seară.
EA: Serios?
EL: Mda. O zi grea la serviciu.
EA: Și la mine.
EL: Aha.
EA: Deci?
EL: Ce?
EA: Bine, atunci să vin eu la tine?
EL: Da, e o idee bună.

Undeva, în meandrele conversației, Alice detecta dovada că, dacă ea nu se mobiliza să-și părăsească apartamentul, era puțin probabil ca Eric să-l părăsească pe al lui. Dorința lui de

a petrece seara împreună era un pic, dar decisiv, mai mică decât a ei. El ar fi suportat o seară de unul singur, ei îi era mai greu – și, prin urmare, ea trebuia să facă efortul. Poate că dacă ea n-ar fi cedat, dacă ar fi spus: „De ce dracu' nu vii și tu la mine o dată?", Eric ar fi fost la ușa ei într-o clipă. Dar nu era în măsură să încerce o asemenea politică extremă: îi păsa prea mult ca să riște să se lovească de un refuz.

Dar pe măsură ce afecțiunea ei scădea, se simțea mai liberă să riște cu reacțiile lui Eric. Când problema apăru din nou pe tapet, nu se mai grăbi să ofere o vizită, și astfel Eric învăță și el logica deplasării. Acum, conversația decurgea cam așa:

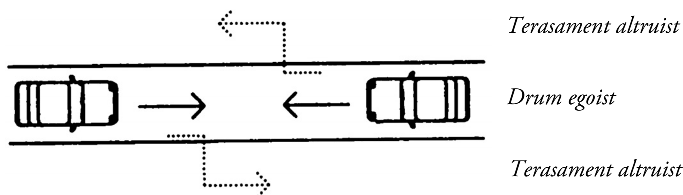
EL: Ce faci astă-seară?
EA: S-ar putea să ies cu Gordon, sau cu Suzy. De ce?
EL: Nu vrei să vii aici?
EA: Îmi pare rău, Eric, sunt prea obosită.
EL: Dar nu te-am mai văzut de joi.
EA: Așa.
EL: Așa că e mult timp de-atunci.
EA: Da?
EL: Sigur că da.
Pauză.
EL: Ce-ar fi dacă aș veni eu mai târziu?
EA: Ce-ar fi?
EL: Mă rog, ar fi OK?
EA: Mda, bănuiesc că da, dar nu veni înainte de 11, o să fiu la bar până atunci.

Politica extremă ar fi putut fi asemănată cu jocul văzut în unele filme americane, în care două mașini se îndreaptă una către alta pe un drum îngust și se întrec în a fi ultima care să vireze pe terasamentul cu iarbă. Fiecare șofer trebuie să evalueze posibilitatea ca celălalt să vireze înaintea sa, dar dacă nici una din mașini nu virează, amândoi șoferii mor.

Deși nici o viață nu era în joc, Alice și Eric erau implicați într-un joc unde decizia legată de cine traversează Londra

depindea de evaluarea a cât de tentat era celălalt partener să împiedice ca amândoi să petreacă o noapte singuri. Virajul pe terasamentul cu iarbă însemna efortul de a evita coliziunea, părăsirea propriului apartament sau a propriei mândrii, pe scurt, abandonarea propriilor dorințe egoiste de dragul cuplului. Persoana care vira cel mai des de pe drumul egoismului era firește Alice, pentru că teama ei era mai mare. Eric era invincibil pentru că părea să nu-i pese dacă masacra dragostea.

Dar acum, când venea vorba de a închide telefonul, de a accepta locul mai puțin bun la cinema, de a face cumpărăturile sau de a răspunde la ușă, Eric observă că Alice devenea și mai indiferentă decât el. Era logic să șofeze imprudent atâta vreme cât avea siguranța că era singurul pregătit pentru decesul iubirii. Dacă Alice i se alătura în acest joc, atunci tehnicile kamikaze deveneau un risc de nesusținut pentru cineva care dorea să scape numai de efort, nu și de iubită.

Relațiile pot fi considerate a avea o dorință inerentă și crudă de autoechilibrare. Privit în termenii unei ecuații, a ține doi oameni împreună poate necesita 40 de unități de efort (notate aici cu *x*) din partea ambilor parteneri.

Alice 20x + *Eric 20x* = *Relație de 40x*

40x ar implica faptul că relația este o preocupare continuă, partea crudă este că suma nu trebuie să fie plătită în mod egal. Numai în cele mai rezonabile relații ambele părți scot fiecare câte 20 de unități de efort; de obicei, una din părți face mai

mult efort decât cealaltă. Dar cum și de ce? Cum a fost aleasă persoana care plătește mai puțin? Din foarte cinica evaluare a cât de mult îi pasă celeilalte persoane. Fiecare din parteneri îl cântărește intuitiv pe celălalt, întrebându-se: „Care e minimumul de efort pe care îl pot face? Cât de mult îl pot forța pe celălalt să plătească mai mult decât mine, înainte ca el/ea să refuze și dragostea să fie pierdută?"

În cea mai mare parte a relației lor, Eric evitase să-și plătească partea, pentru că știa că Alice avea să plătească atunci când el n-o făcea. Dacă el plătea numai 10 unități, ea venea cu celelalte 30. Dacă el n-avea chef să conducă până la ea acasă, atunci venea ea la el. Dacă el nu voia să depășească un impas după o ceartă, putea conta pe ea să joace rolul de mediator.

Dar calculase greșit cât de departe o putea împinge pe Alice. Partea ei din 40x începuse să intre încet în declin, lăsându-l pe el să compenseze lipsa. La început fusese vorba numai de sume mici, dar acestea suferiră o inflație lipsită de remușcări până când întreaga greutate a relației ajunse să coboare pe umerii lui delicați.

Într-un milion de feluri, lui Alice încetase pur și simplu să-i mai pese, și Eric își dădu seama că, dacă nu continuă să contribuie cu 39x la situație, Alice și el aveau inevitabil să intre în coliziune și să se despartă.

Puzzle-uri romantice

Era un sentiment ciudat, de melancolie, ideea de a „lăsa în urmă“ pe cineva, așa cum lași în urmă o pereche de pantaloni sau o haină care ți-au rămas mici. Era un memento al dezvoltării emoționale care risca să depășească un partener mai lent. Răspunsurile pe care dragostea trebuia să le ofere se schimbau pe măsură ce Alice se schimba, timpul scotea la iveală posibilități care solicitau rescrierea contractului inițial al relației. În virtutea simplei schimbări a capacității ei, o figură cândva adorată putea să capete rolul unui dinozaur romantic.

Alice iubea pentru a compensa propriile insuficiențe, căuta în ceilalți calitățile la care aspira ea însăși, pe care le respecta, dar îi lipseau. Nevoile ei emoționale erau ca un puzzle, incomplet în lipsa segmentului pe care-l furniza celălalt, dar dimensiunile golului se modificau ca reacție la evoluția ei, piesa care s-ar fi potrivit la 15 ani nu se mai potrivea la 30. Golul își rescria contururile, și dacă proprietara puzzle-ului nu ținea pasul, nu-i rămânea decât să divorțeze sau să se impună cu stângăcie.

Infinitul număr de soluții ar putea fi organizate astfel:

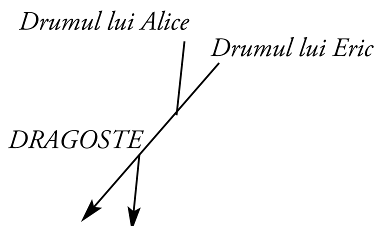
Vârsta	***Golul de umplut***	***Soluția masculină***
8	Dorința de a găsi pe cineva cu care să se cațăre în copaci, să aprindă chibrituri și care s-o prezinte celei mai tari găști din școală.	Un băiat sofisticat de 9 ani, pe nume Thomas, care avea o haină de piele și o bicicletă de curse. Au plănuit să se căsătorească și să aibă 12 copii. A lăsat-o o dată să se uite cum făcea pipi în grădină.

Vârsta	*Golul de umplut*	*Soluția masculină*
13-16	Dorința de a afla despre sex și sărut: teroarea corespunzătoare față de sărut sau sex real	O succesiune de adolescenți plini de coșuri, care o pipăiau pe furiș, apoi îi scriau scrisori de dragoste pline de intensitate și de greșeli de ortografie (pe acestea din urmă le corecta).
16	Vaginul	Primul bărbat care a părut capabil să o dezvirgineze: fiul unor prieteni ai părinților, absolvent de Yale, 24 de ani, care nu a fost din cale-afară de delicat, a terminat în cinci minute și a refuzat să-i răspundă la scrisori după ce ea s-a îndrăgostit, previzibil și fără speranță, de el.
18	Dorința de a lua droguri care să-i lărgească orizontul și să asculte muzică obscură, în subsoluri întunecoase	Un student de 20 de ani, care-l studia pe Hermann Hesse, poreclit de prieteni „doctorul", din cauza colecției de pastile și ierburi. A numit-o pe Alice după zeița hindusă a fertilității, deși el era impotent.
19	Dorința de a-și îmbunătăți viața sexuală și de a-și șoca cu această ocazie și părinții (relicve ale burgheziei damnate de istorie a lui Marx)	Un saxofonist jamaican pe nume Trevor, care pretindea că se culcase cu două sute de femei și avea „afaceri" în Notting Hill, a dus-o până la extaz și înapoi – și le-a îngrozit atât de tare pe relicvele burgheziei damnate a lui Marx, încât l-au amenințat că pun poliția pe urmele lui.
20-23	Căutarea unei figuri paterne superioare din punct de vedere intelectual	Un profesor de biologie bărbos de la universitate: ținea predici despre evoluția darwinistă și când ajungea la orgasm striga nume de fosile.
24	Singură și nelalocul ei la Londra, dorința de a găsi un iubit încrezător în sine, prosper și arătos, care să-i contracareze insecuritățile	Eric

Dezvoltarea puzzle-ului romantic

Ceea ce Alice iubea la Eric reprezenta o soluție istorică relativă pentru piesa lipsă din puzzle-ul ei. Relația lor era sortită să semene cu întretăierea a două drumuri care duc în direcții diferite, dar care, pentru scurtă vreme (și în multe feluri extrem de plăcute) se unesc la o intersecție.

Suferința decurgea din diferența de creștere, din felul în care doi oameni care s-au întâlnit într-o *fază* compatibilă pot, cu timpul, să descopere că de fapt nu se îndreaptă în aceeași *direcție* – compatibilitatea într-o fază fiind numai o congruență întâmplătoare de-a lungul unui drum mai larg, divergent.

Ceea ce avea Eric de oferit nu mai era tentant. Cunoașterea restaurantelor londoneze, un apartament elegant, o poziție stabilă pe scara socială, toate acestea deveniseră nu numai mai ușor de atins, ci și mai puțin necesare. Succesul profesional făcea din cariera partenerului doar o considerație secundară față de capacitatea lui de a o face să râdă sau de a o surprinde cu un gest frumos. Și, deși biologul marin o îndepărtase pe Alice pentru o vreme de mentalitatea cerebrală, lejeritatea psihologică a lui Eric se dovedise la fel de epuizantă, deși într-un mod diferit. Sperase să aibă un partener pentru care mintea să nu fie nici de o irelevanță înspăimântătoare, dar nici un instrument cu care să-i umilească pe cei mai puțin pătrunzători din punct de vedere intelectual. Respectul de sine al lui Alice sporise până la punctul în care nu mai putea tolera umilirea rituală a iubirii religioase.

Vârsta	Golul de umplut	Soluția masculină
25	Nevoia de cineva care să fie bun fără a fi lipsit de șira spinării, amuzant fără a se feri de seriozitate, respectat pentru munca lui fără să caute numai semnele exterioare ale succesului. Cineva inteligent fără a fi condescendent. Un sfânt care să nu urle, indiferent de câte încercări ar fi avut ea nevoie ca să-și parcheze mașina.	

Declarații

Pus în fața iminentei pierderi a iubitei, Eric își făcu curaj și o spuse pentru prima oară.

Stăteau în livingul lui, era ora prânzului, într-o sâmbătă, ea venise să „discute situația“, în aer plutea mirosul cafelei și al morții.

— Nu stau mult, spuse Alice. Mă întâlnesc cu niște prieteni la ora două.

— Vrei să mâncăm?

— Uite ce e, n-are rost să lungim chestia asta. Eric, s-a terminat.

Pentru că nu o mai interesa răspunsul, pentru că nu prezenta un argument, ci o concluzie, vocea ei era plină de o încredere pe care nu și-o imaginase posibilă.

— Întotdeauna eu m-am străduit mai mult decât tine. Nu încerc să te fac să te simți vinovat. Nu pot decât să sper că-ți dai seama că ce se întâmplă acum nu era inevitabil, dar tu ai făcut să devină așa. Toate orele alea pe care le-am petrecut încercând să te înțeleg, să înțeleg ce te face să funcționezi, ce crezi despre mine, ce crezi despre noi. Fierb de furie, dar îmi vine și să plâng. Așa o risipă nenorocită. Dar am terminat cu plânsul. Vreau să las toate astea în urmă. Mi-ar plăcea să spun să rămânem prieteni – dar mi-am amintit că ai spus că nu păstrezi niciodată legătura cu fostele iubite, că ți se pare o pierdere

de timp. Și asta m-a durut, nu știu de ce, dar mi-a rămas în minte ca fiind de o cruzime inutilă. Oricum, am spus destule, ar fi mai bine să plec. Am lăsat cheia pe masă, și pe hol e o cutie cu unele din lucrurile tale.

Și atunci ieși la iveală, ca un balon de săpun care pluti ușor în centrul camerei, iluminat de razele soarelui de amiază pentru un scurt, dar plin de speranță moment, înainte de a exploda în picături căzătoare:

— Dar, Alice, te iubesc.

— Eric, te rog, nu. Nu face lucrurile și mai grele pentru amândoi.

— Nu le fac, vorbesc serios. Chiar vorbesc serios. De ce nu ne mai dai o șansă?

— Dar ce am făcut de la început până acum, Eric? Ți-am dat câte o afurisită de șansă, și știi ce ai făcut tu, de fiecare dată? Mi-ai aruncat-o pe fiecare din ele înapoi în obraz.

— De ce nu stai jos, să vorbim despre asta cu calm? Hai să stăm jos și să mâncăm ceva, să vorbim într-un cadru mai relaxat.

— Îl bag în mă-sa de cadru relaxat. Sunt cât se poate de calmă, și tot ce era de spus s-a spus.

— Nu înțeleg.

— Asta a fost problema ta întotdeauna.

— Dar nu trebuie să fie așa. Dacă ne-am comporta ca doi adulți, am putea să rezolvăm lucrurile, pentru că vreau să meargă – pentru că te iubesc, Alice.

Atât de multe speranțe poartă cu el cuvântul, încât dragostea se poate scoate din pachet în mijlocul aproape oricărei crize, și se poate conta pe efectul ei miraculos, o pierdere completă a facultăților critice, urmată de surâsuri extaziate și salivânde.

„Îmi dai voie să te întreb de ce îmi faci viața insuportabilă, îmi golești cartea de credit, îmi poluezi baia, îmi distrugi bucătăria și joci ping-pong cu mintea mea? A, înțeleg. Pentru că mă iubești. O, bine, acum înțeleg, în cazul ăsta e-n regulă, dă-i

drumul, și nu uita să dai foc la casă și să-mi lovești și celălalt obraz înainte de a încheia."

Mama lui Alice fusese o iubitoare plină de entuziasm. „Dar, draga mea, știi cât de mult te iubesc" fusese refrenul ei preferat după ce făcea câte ceva care părea să indice contrariul. Își iubea fiica, spunea asta lumii întregi, oricine, de la îngrijitoarea de la toaletă până la președinte, știa de această emoție cutremurătoare, altruistă și unică. Dacă-și retrăgea fiica de la școală de dragul unei noi destinații alături de un nou soț, dacă făcea totul ca să rupă puținele ei relații adevărate, dacă-i submina încrederea și respectul de sine, ce altceva ar fi putut fi toate acestea decât foarte complexe, dar profund adevărate acte de iubire?

Iar acum Eric îi spunea că o iubește. Cu numai o lună înainte ar fi sărit de bucurie să audă așa ceva, dar acum Eric nici că ar fi putut găsi un cinic mai mare căruia să-i prezinte o asemenea replică, cinicul fiind definit drept „cineva care a sperat prea mult și a așteptat prea îndelung". Oare această declarație nu era simpla reacție reflexă a unui bărbat care își dădea seama că avea să petreacă noaptea singur și că nu va avea pe nimeni asupra căruia să-și reverse proasta dispoziție?

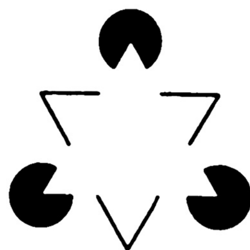
O fi fost decizia lui Alice finală, dar era încă năucitor de dureroasă. Pe când cobora în fugă scările, lacrimile îi șiroiau pe obraji, iar când ajunse la mașina parcată la capătul străzii izbucni în suspine necontrolate. Conduse până acasă (nu avea nici o întâlnire cu prieteni), și acolo se prăbuși epuizată pe pat. Avea un sentiment arzător de pierdere, amintiri ale momentelor cu Eric îi defilau agonizant prin minte – totul producea o asociere și era însoțit de o zvâcnire dureroasă.

Cu toate acestea, nu mai putea crede că Eric era cu adevărat cel care-i lipsea. Simțea pierderea, recunoscând în același timp că obiectul iubirii n-o justifica. Iubirea fusese generată de o idee de Eric la înălțimea căreia el nu se ridicase niciodată. Alice se afla în postura paradoxală de a simți nostalgie pentru o situație

care de fapt nu se petrecuse în afara granițelor unei anticipări pline de speranță. Simțea lipsa cuiva (lacrimile erau îndeajuns pentru a o dovedi), dar când își scotocea memoria, nu-i mai putea atribui cu sinceritate lui Eric această pierdere.

E ciudat să te gândești că persoana răspunzătoare pentru provocarea unei emoții poate fi incapabilă să se ridice la înălțimea acesteia. Oare Eric nu fusese cumva doar un catalizator pentru o dorință de a iubi, care-l precedase și avea să-i urmeze? Iubirea ei avusese loc *cu el*, dar îl vizase oare *pe el*? Oare sentimentele ei pentru el nu fuseseră simple promisiuni care nu se îndepliniseră niciodată? Eric fusese prea sărac pentru a răspunde emoțiilor pe care le provocase, nu fusese pe măsura dorințelor provocate, incapabil să-i ostoiască sau să-i aline doleanțele. Fusese ca un prost care spune ceva foarte inteligent fără să știe ce înseamnă și, prin urmare, nu poate fi făcut răspunzător pentru valoarea pe care cineva o găsește în acel lucru.

Situația ei era similară cu iluzia optică în care un triunghi apare numai ca rezultat al formelor care-l înconjoară, un miraj determinat de obiecte străine lui – așa cum Eric fusese mirajul unui iubit proiectat de speranțele dispuse în jurul lui.

Era un memento al distincției subtile, dar vitale, dintre ceea ce o persoană permite alteia să creadă că-i aparține și ceea ce-i aparține cu adevărat – o distincție între nevoia pe care o poate întruchipa și ceea ce se dovedește a fi cu adevărat.

— Parte din mine este încă foarte legată de el, îi spuse Alice lui Suzy mai târziu în aceeași zi, dar știu că de fapt nu el e cel care-mi lipsește. E o nebunie.

— E iubirea, oftă colega de apartament.

Invitații

Alice își abordă statutul de persoană singură ca un călător care se întoarce acasă din ținuturi sălbatice și se bucură de cele mai simple rutine de zi cu zi. Acum se putea întinde de-a latul patului noaptea, se putea vedea cu prieteni de care se îndepărtase, putea ataca un teanc de cărți necitite, se putea înscrie la cursuri de italiană. Se simțea atât de împăcată, că nu-și putea imagina de ce ar dori cineva să schimbe o astfel viață pe turbulența emoțională a unei relații.

La câteva săptămâni după despărțire, organiză o mică cină pentru un grup de prieteni de la universitate, și se opri la supermarket după orele de program ca să cumpere ceva provizii. Își împingea cărucioul de-a lungul rafturilor cu fructe și legume, când dădu cu ochii de o figură familiară.

— O, Doamne, Philip, ce mai faci?

— Bine, ce mai faci tu?

— Ce faci aici?

— Cumpăr un pepene, cred.

— De ce doar crezi?

— Nu pot să-mi dau seama dacă sunt copți. Culoarea e cam ciudată.

— Nu, nu e, uite, ăștia sunt buni.

— Zici tu? Nu ți se par cam deschiși la culoare?

— Nu, sunt grozavi, miroase-i și o să vezi.

— Te cred, îl iau pe ăsta, zâmbi Philip. Oricum, mă bucur să te văd. A trecut multă vreme. Cum îți mai merge?

— O, bine, bine. Dar ție?

— Grozav, cum știi, una-alta.

Trăncăniră o vreme fără scop (poate nu chiar atât de fără scop, încât Alice să omită să menționeze sfârșitul relației ei cu Eric), apoi se despărțiră la intersecția rafturilor de pâine cu cele de brânză.

Vizibila lipsă de ranchiună a lui Philip în privința jenantei încheieri a ultimei lor seri împreună acționă pentru Alice ca un memento vinovat al propriei purtări. Lucrurile scăpaseră de sub control fără ca ea să fie capabilă să le repare. Dar nici întâlnirea după atâtea luni, într-un supermarket, nu dusese la genul de reconciliere pe care situația l-ar fi cerut. Întorcându-se acasă cu cumpărăturile, contemplă încă o dată trista, dar irevocabila pierdere a unui prieten bun și drag.

Ultimul lucru la care s-ar fi așteptat era să primească o carte poștală de la Philip, câteva zile mai târziu, o poză a unui pepene pe față, o invitație la cină pe dos – și nici măsura în care perspectiva o încântă și îngrozi în același timp.

Martiriu

Philip ajunse la restaurant cu puțin înainte de ora stabilită. Era așezat la o masă poziționată atrăgător în centrul unei mici trattoria în apropiere de Gower Street, care se umplu rapid cu perechi ieșite să cineze în oraș vineri seara.

Chelnerul (plin de prezumții heterosexuale) îl întrebă imediat dacă dorea să bea ceva *înainte ca să sosească doamna* și, deși și-ar fi dorit o gură de apă, refuză și ceru lista de vinuri.

La zece minute după ora stabilită, se uită prima oară la ceas, se gândi că traficul trebuie să fi fost aglomerat și-și aminti că unele din liniile metroului semnalaseră probleme.

Aceleași două gânduri îi trecură prin minte peste încă zece minute când Alice tot nu ajunsese, și chelnerii se învârteau în jurul lui cam vulturește, sugerând acum că ar fi bine să se uite la meniu înainte de sosirea doamnei.

După încă zece minute, explicațiile deveniră mai greu de găsit: chiar și cel mai serios blocaj de circulație sau cel mai defect metrou tot i-ar fi permis să ajungă la restaurant până acum. De aceea, scuzele căpătară o tentă mai creativă: poate fusese vreo neînțelegere în privința datei. Poate Alice crezuse că e vinerea următoare? Restaurantul mai avea un local pe undeva? Fusese clar că e vorba de cină, nu de prânz? De Londra, și nu de Roma?

Dar asemenea întrebări erau de domeniul celor fără răspuns și, după ce le rumegă câteva minute, Philip concluzionă că (în dragoste și în război fiind totul permis) luase pur și simplu plasă.

Chelnerii, care contaseră pe o notă de plată pentru două persoane flămânde, păreau pe bună dreptate zguduiți de evenimentele a căror semnificație începeau și ei s-o înțeleagă. Dar, cu toată respingerea din partea obiectului dorințelor sale, stomacul lui Philip continua în mod stoic să dea semne de poftă de mâncare. Prin urmare, deși era jalnic de singur la o masă mare, având drept companie doar chiflele proaspete, și acum și o bucată asudată de unt, și deși ochii celorlalte perechi se opreau uneori asupra lui, ca să-și aline disperarea cu gândul „Măcar nu suntem ca el", Philip hotărî că, decât să încerce o evadare pe fereastra toaletei, mai bine rămâne și comandă de mâncare pentru o singură persoană.

Vitejia lui trebuie să-i fi câștigat admirația personalului, pentru că șeful de sală veni la masa lui curând după primul fel și începu o conversație care dură, cu intermitențe, până la nota de plată, și se centră pe chinurile inimii – omul trecând și el de curând prin torturi romantice din cauza unei tinere domnișoare care se ocupa de preluarea paltoanelor clienților, și care păruse să nu vrea să preia nimic de la șeful de sală.

Numai când ajunse acasă începu Philip să simtă ceva din furia la care era îndreptățit.

— Ce afurisită, mormăi de unul singur, gândindu-se la soarta sa la restaurant, dar își înfrână mânia atunci când constată că în fața ușii îl aștepta cineva.

— Philip, îmi pare atât de rău, sincer îmi pare. M-ai așteptat?

— Nu, nu, întotdeauna mă îmbrac așa și mă duc de unul singur la restaurant pentru cină.

— Îmi cer scuze, am încercat să ajung, dar…

— A fost deturnat metroul?

— Nu.
— Ai crezut că e vorba de Trattoria Verde din Milano?
— Nu, nu asta am crezut. Am încercat să las un mesaj.
— Da, știu, e greu să lași mesaje, nu-i așa?
— Am fost foarte ocupată.
— Evident.
— Am avut încă o ședință de vânzări azi și…
— Ai de gând să termini cu prostiile?
— Ce prostii? Bine, îmi pare rău, am vrut să vin, dar în același timp…
Philip nu se grăbi să rupă tăcerea.
— Spune ceva, Philip. Ești supărat pe mine. Nu sta acolo așa, țipă la mine, urlă la mine, dar fă ceva…
— N-am de gând să țip la tine, vreau numai să întreb când ai de gând să fii cinstită cu mine.
— În legătură cu ce?
— Cu totul, și mai ales de ce te porți așa cum te porți. Ce joc e ăsta, Alice?
— Nu-i nici un joc, nu pot să sufăr să joc jocuri.
— Pardon, am uitat. Pentru o persoană căreia nu-i plac jocurile, te descurci destul de bine.
— Îmi pare rău. Nu mă mai recunosc. Ai tot dreptul să fii furios pe mine.
Philip scoase cheia din buzunar și descuie ușa de la intrare.
— Trebuie să apuc să dorm puțin.
— Nu pot să las lucrurile așa. Pot să intru, doar pentru cinci minute?
— De ce?
— Te rog.
— De ce?
— Philip, te rog.
— Bine, dar numai cinci minute, OK.
În tăcere, urcară scările înguste până în living.
— Fac un ceai. Vrei și tu? întrebă el, sever.

— Nu, mulțumesc.

Alice rămase la intrarea în bucătărie, și amândoi priviră în tăcere aburul care ieșea din ceainic în timp ce fierbea apa.

Întotdeauna o trăsătură centrală a concepției despre sine a lui Alice fusese convingerea că e o persoană generoasă din punct de vedere emoțional, gata să riște orice pentru bărbatul pe care-l iubește. În timp ce alții refuzau angajarea în numele unei mature autoprotecții, ea concepea dragostea ca pe o arenă pentru sacrificiu.

Prin urmare, era remarcabilă măsura în care își limitase atașamentul la bărbați cu totul nepotriviți sau deloc dispuși să participe la un dialog sincer. O fi fost ea dornică să se abandoneze altuia, dar alegerea partenerilor împiedicase cu grijă această posibilitate. Protestase în fața orbirii lor emoționale, plânsese în fața prietenilor și ajunsese la disperare în particular din cauza cruzimii prelungite cu care se confruntase, dar continuase să refuze cu încăpățânare să găsească parteneri mai potriviți. Prietenii începuseră să bănuiască un atașament profund față de aceste obiecte ale nemulțumirii, un atașament care lua în râs orice încercare de a sugera alternative.

Deși iritante, aceste personaje insensibile păreau niște impedimente necesare în calea realizării dorințelor des exprimate, dar problematice. Ele întruchipau o formă clasică de compromis, permițându-i să-și exprime iubirea fără a întâmpina riscul acceptării; o scuteau în mod subtil de bucuria, dar – și mai important – și de anxietatea de a fi înțeleasă.

Deși martiriul ei emoțional provocase multă compasiune în anumite cercuri, starea lui Alice ar fi suportat o interpretare diferită și mult mai sceptică. În definitiv, era oare atât de altruist să iubești fără să primești vreodată ceva în schimb? Cât era de generos să oferi daruri unor persoane care știai că nu aveau să le primească?

Nu fusese Alice gata să-i dea totul lui Eric? Nu protestase ea zilnic că nimic nu era îndeajuns, că orice i-ar fi dat ea, el respingea cu dispreț? Dar nu-l alesese ea tocmai pentru că-i

permitea satisfacția de a se considera o persoană care dăruiește *fără a fi nevoită s-o facă de fapt*?

Toate acestea făceau din Philip o problemă, pentru că el era înclinat către o formă de onestitate emoțională care o alertase de mult pe Alice în privința notei cu totul diferite pe care ar fi avut-o o relație cu el. Nici nu putea fi vorba de o structură religioasă, Philip era un bărbat dispus să dea la fel de mult pe cât primea, o perspectivă poate plăcută, dar numai pentru cineva pentru care acceptarea unui schimb de afecțiune fără încărcătură de forță nu prezenta dificultăți practice (spre deosebire de cele conceptuale).

— Am dat-o în bară de-a binelea, mormăi Alice.

— Ce-ai spus?

— Nimic.

— Ai spus ceva.

— N-am spus.

— Ba da, ai spus.

— Nu era important.

— Ce era?

— Am spus că, mă rog, am dat-o în bară.

Urmă o altă pauză înainte ca Philip să adauge (vorbele fiindu-i înghițite de apa care dădu în clocot):

— Suntem amândoi niște idioți.

— Ce?

— Am spus că suntem amândoi niște idioți.

— Eu sunt singura idioată de aici.

Cei doi idioți autocritici își zâmbiră scurt.

— Am făcut promisiunea să nu mai vorbesc niciodată cu tine, dar am încălcat-o deja, spuse Philip.

— De ce?

— Vrei să încetez?

— Nu, sigur că nu. Numai că am fost așa de afurisită cu tine, de la bun început. Atunci, la tine în apartament, și acum, și tot timpul. Și cel mai rău e că nici măcar nu știu de ce.

— Ca să te asiguri că n-am absolut nici un motiv să te plac?

— Poate.

— Ciudat e că eforturile tale sunt inutile. Nici măcar nu pot să fiu furios pe tine. Aveam cu totul alte intenții, și uite-mă aici, vorbind cu tine de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Alice prea avea fața unui înger pentru ca Philip să poată sta bosumflat cu succes prea mult timp și, deși era conștient de potențialele beneficii ale unui comportament antipatic, hotărî să joace cartea onestității.

— O știi pe aia cu sadicul și masochistul? întrebă el.

— Mai spune-mi-o o dată.

— Masochistul îi zice sadicului: „Lovește-mă". Iar sadicul răspunde: „Nu". Ei bine, eu am să spun nu.

— Au.

Zâmbiră.

— Mă întreb ce vezi la mine, spuse ea.

— Faptul că pui asemenea întrebări.

— Las-o baltă.

Alice își înfășură mâna în poalele puloverului, și o ridică să-și acopere gura. Philip o privi o clipă, apoi îi prinse brațul, îi scoase mâna din pulover și-și desfăcu degetele. Își strecură degetele în mânecă, îi mângâie încheietura, trasându-i conturul venelor.

Ea ridică ochii și îl privi, crispată, rușinată, cu căldură.

— Sunt o idioată caraghioasă și nevrozată. Probabil mă crezi tare ciudată.

Philip îi îndepărtă o șuviță de păr de pe față.

— Nu te cred așa, răspunse.

— Cum să nu, sigur că așa mă crezi.

— Bine, poate că da, e normal să fii ciudată, și cu atât mai interesant.

— Pot să te sărut? întrebă ea.

— Numai dacă mă lași să-ți fac și eu același lucru după aceea.